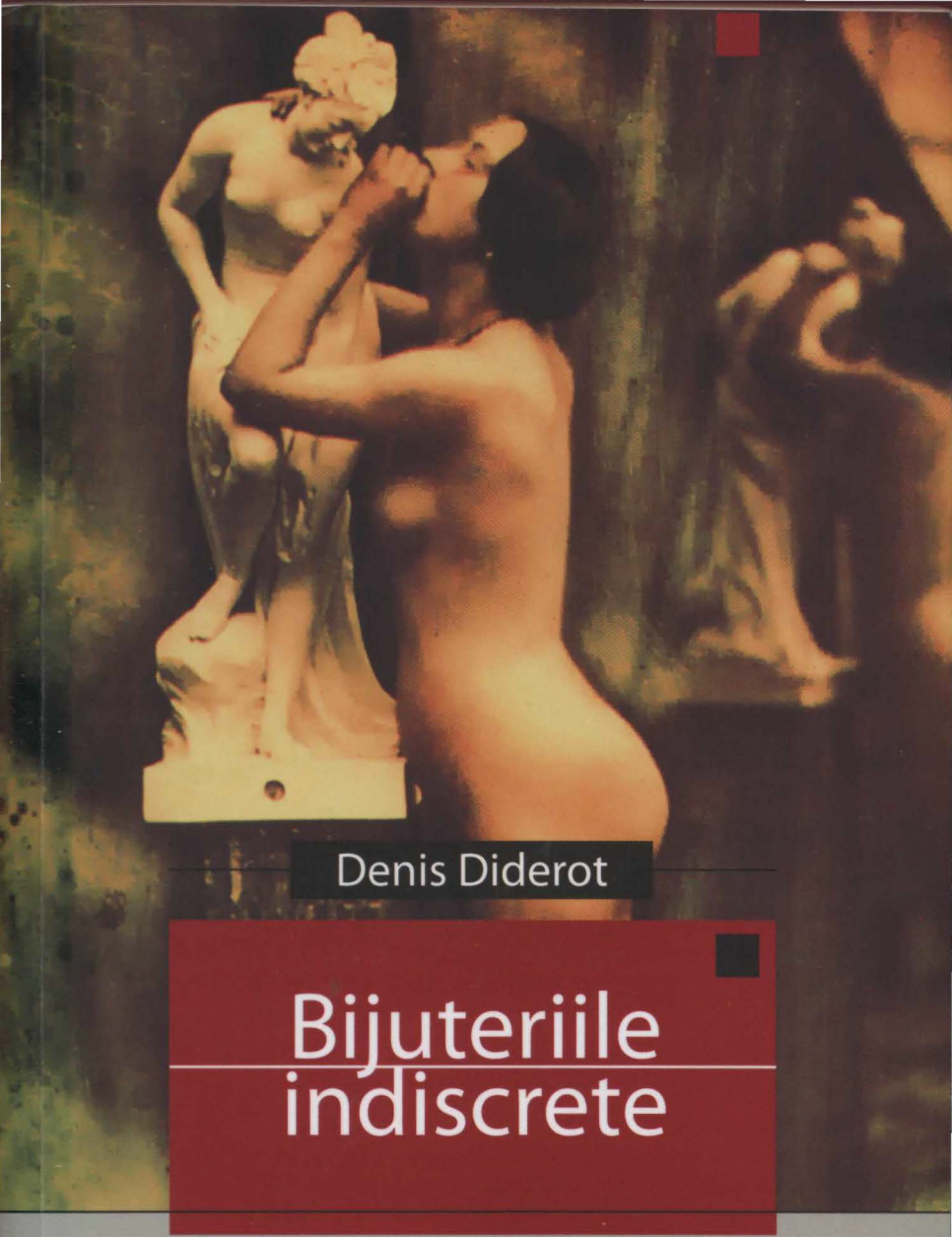

Denis Diderot

Bijuteriile indiscrete

BIBLIOTECA EROTICĂ

PARALELA 45

Colecţia „Biblioteca erotică“
este coordonată de Gheorghe Crăciun

Editor: Călin Vlasie

Redactor: Sergiu I. Nicolaescu
Tehnoredactor: Cristina Mihart
Coperta colecţiei: Andrei Mănescu
Prepress: Viorel Mihart

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DIDEROT, DENIS
Bijuteriile indiscrete / Diderot; trad., pref. şi note: Emil Paraschivoiu. – Piteşti: Paralela 45, 2004
ISBN 973-697-101-5

I. Paraschivoiu, Emil (trad., pref.)

821.133.1-31=135.1

Denis Diderot
Les bijoux indiscrètes

Copyright © Editura Paralela 45, 2004

Toate drepturile asupra acestei ediţii
aparţin Editurii Paralela 45
Piteşti Bucureşti

821.133.1-31 V
D40

DENIS DIDEROT

Bijuteriile indiscrete

Traducere, prefaţă şi note
de Emil Paraschivoiu

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ
"GH. ASACHI"
IAŞI

171.845

PARALELA 45
EDITURA

Prefață

Scris cel mai probabil la sfârșitul anului 1747, primul roman al lui Diderot – *Bijuteriile indiscrete*, apare, fără nume de autor, în 1748. Această ediție originală și anonimă este o lucrare în două volume (in-12, de 220 și respectiv 248 de pagini), care nu cuprinde însă trei capitole (XVI – Viziunea lui Mangogul; XVIII – Călătorii; XIX – Despre înfățișarea insularilor și despre găteala femeilor), oferite prietenului și executorului său testamentar, J.A. Naigeon, la o dată rămasă necunoscută (poate 1770), care le va insera, după moartea filozofului, în tomul X al *Operelor lui Diderot, publicate după manuscrisele autorului...* (Paris, Dezray et Deterville, 1798), intercalându-le în ansamblul povestirii, ceea ce face ca această versiune să comporte un total de 54 de capitole, numerotate în continuare (aceasta fiind și ediția pe care editorii moderni o reproduc, și pe care o urmează și traducerea de față).

Primul produs romanesc al lui Diderot – căci, în cazul romanelor sale, atât de personale și de „originale", anumiți critici de astăzi ezită să folosească termenul consacrat, cel de „roman", socotindu-l neadecvat – se situează desigur în acea galerie de opere licențioase, libertine sau de-a dreptul obscene de care „veacul bunului-gust" (cum îl numea Mateiu I. Caragiale) nu ducea deloc lipsă. O tradiție care, pentru francezi cel puțin, pleacă de la fabliaux-urile medievale, trece prin Rabelais și Brantôme, pentru a ajunge la marile nume ale erotismului și/sau pornografiei din veacul Luminilor (Crebillon fils, Duclos, Voisenon, H. Pojon, La Morliere etc.).

Datele cu privire la originea (sau, mai bine zis, la punctul de pornire) a(l) *Bijuteriilor...* par să fie, așa cum apreciază Jacques Rustin (în *Prefața* la ediția îngrijită de el – Gallimard, 1981), în bună măsură „aranjate", având în vedere postura (sau reputația) celui care era totuși unul din directorii *Enciclopediei*. Este vorba despre două mărturi, una lăsată de Mme de Vandeul,

fiica lui Diderot, iar a doua (din care pare să se inspire cea dintâi), oferită de Naigeon.

Iată ce scrie, în *Memoriile* sale (publicate în 1830), fiica romancierului: „Romanele lui Crebillon erau la modă. Tatăl meu discuta cu D-na de Puisieux cu privire la modul de a compune aceste lucrări libere; el susținea că nu era vorba decât să găsești o idee amuzantă, miezul a tot ceea ce urmează, în care libertinajul de spirit ar ține loc de gust. Ea îl provocă să realizeze una de acest fel; la capătul a cincisprezece zile, el îi aduse *Bijuteriile indiscrete* și cincizeci de ludovici".

În amintirea lăsată de Naigeon, în 1821, acesta afirmă că Diderot, ca să mai uite de oboseala și grijile pe care i le pricinuiau preparativele pentru *Enciclopedie*, s-ar fi destins, scriind „un fel de roman satiric, care a avut mult succes, și care merita să aibă", adică *Bijuteriile indiscrete*, o lucrare licențioasă din care la acea dată apăreau cu duiumul, ceea ce l-ar fi făcut pe Diderot să susțină, într-o dispută de societate, că nu era cine știe ce merit în a te distinge într-o astfel de întreprindere și că „prima sa încercare de acest gen nu va fi cu nimic inferioară acelor romane atât de slăvite". Fiind contrazis și chiar provocat să facă dovada celor afirmate, „motive deja suficiente pentru a determina un om de litere care își cunoaște puterile" să procedeze în consecință, dar „silit și de unele circumstanțe foarte personale", care pot fi invocate ca o scuză, Diderot ar fi trecut la scrierea și apoi la publicarea acestui roman.

În orice caz, romanul nu pare nicidecum scris în doar „cincisprezece zile", căci, dincolo de unele mici neglijențe și de unele lungimi (mai ales cele ale anumitor digresiuni, aspect pe care alți exegeți îl consideră perfect motivat), lucrarea nu are nimic din caracterul unei opere improvizate sau scrise în grabă, nici la nivelul stilistic, nici la cel structural. Succesul imediat de care se bucură cartea, atât în Franța, cât și în Olanda sau Anglia, (țări în care va fi tipărită, în ediții succesive, la puțin timp după apariție), avea să-i pricinuiască tânărului Diderot și unele neplăceri (chiar dacă închiderea sa la Vincennes, timp de trei luni, nu pare să se fi datorat *Bijuteriilor...*, căci acuzația care i-a fost adusă avea în vedere mai ales scrierile sale filozofice, considerate subversive). Cu toate acestea, în 1781, Diderot încă mai susținea că, „pe când eram tânăr și locuiam la etajul al patrulea, scriam prostii, așa că m-au închis în donjonul de la Vincennes pentru *Bijuteriile* mele *indiscrete*".

Același Naigeon mai adaugă că Diderot s-ar fi căit toată viața pentru că a cedat tentației de a scrie o carte în spiritul

„viciului la modă" (Jacques Rustin), și că, dacă ar mai fi putut schimba ceva, și-ar fi sacrificat și un deget pentru a-și repara greșeala, ceea ce nu pare, totuși, convingător, dacă ne gândim că autorul *Saloanelor* nu numai că a autorizat (în „Dedicația" către Zima) tălmăcirea pasajelor din „Bijuteria călătoare", din limbile străine în care fuseseră redactate (pasaje infinit mai „slobode" decât toate celelalte din cuprinsul romanului), dar a mai elaborat (pentru ediția de *Opere* despre care am vorbit), încă trei capitole noi, ce vor fi integrate perfect în economia lucrării.

Dincolo de anecdota „pariului", reală sau improvizată, ce ar fi stat la baza scrierii acestei opere libertine, să recunoaștem că Diderot a câștigat totuși pariul (căruia, curios, îi corespunde în roman un alt pariu, cel al Mirzozei cu sultanul)... cu posteritatea, căci, mai ales după 1920, reeditările s-au succedat la intervale de timp foarte apropiate, iar succesul, atât la public, cât și la critică, a sporit mereu. Mai mult chiar, această primă reușită romanescă a lui Diderot anunță – prin nu puține elemente – marile sale izbânzi de după 1760, cele care îl vor consacra definitiv în istoriile literare. Oricât ar părea de paradoxal, prin spiritul său novator și personal de a trata un subiect, în definitiv, destul de comun în epocă – am numit prin aceasta „galanteria", cu toate implicațiile ei („i")morale, autorul de mai târziu al *Călugăriței*, al lui *Jacques Fatalistul* și al *Nepotului lui Rameau*, este, încă de pe acum, întreg și același, complet format, și aproape în deplinătatea forțelor sale creatoare, chiar dacă acestea se exercită, cu această ocazie, pe o materie reputată ca periculoasă pentru (bunele) moravuri.

Pe de o parte, așa cum se prezintă la o primă vedere, îmbibată de spiritul și gustul oriental al epocii, această narațiune pare un basm erotic inspirat de *O mie și una de nopți*, de romanele lui Crebillon fils (mai ales *Sofaua*) sau de cele ale Duclos (*Confesiunile contelui de****). Pe de altă parte însă, avem de-a face și cu un roman cu cheie, căci, în ciuda plasării acțiunii sale într-un Congo de ficțiune, la curtea unui sultan dintr-o Africă nu mai puțin fantasmată (deși unele date, mai ales de ordin geografic, sunt reale, adevărate, dar în limita unui adevăr așa cum era el aproximat din informațiile călătorilor...), contemporanii lui Diderot au putut sesiza cu destulă ușurință suficient de multe trimiteri la Franța, la Anglia sau Germania secolului al XVIII-lea și la curtea lui Ludovic al XV-lea (și chiar la aceea a Regelui Soare, mai ales prin cele relatate – caricatural și ironic – în capitolul L, cu privire la „uimitoarele întâmplări din timpul domniei lui Kanoglou, bunicul lui Mangogul").

Fără a intra în prea multe amănunte referitoare la conținutul romanului, plăcere pe care i-o lăsăm cititorului de literatură erotică, să mai notăm totuși că ideea de bază (acel miez care declanșează narațiunea și care face în definitiv posibilă aglutinarea episoadelor romanești) – și anume obligarea „bijuteriilor" doamnelor să devină elocvente, și totodată „indiscrete", prin dezvăluirea aventurilor lor galante, atunci când asupra lor este răsucită piatra unui inel magic – se regăsește într-un fabliau medieval, atribuit lui Garin, intitulat *Du chevalier qui fist les cons parler*, pe care însă Diderot nu pare să-l fi cunoscut direct, ci prin intermediul unei adaptări (puse pe seama lui Caylus), *Nocrion* (adică, anagramat, „con noir"), apărută cu un an mai înainte, 1747, și reluată în 1750 sub titlul „Originea Bijuteriilor indiscrete". Odată găsită ideea „amuzantă", lui Diderot nu i-a fost deloc greu să combine și să deruleze, pe temeiul „curiozității" sultanului Mangogul (Ludovic al XV-lea), susținute și de favorita sa, Mirzoza (Mme de Pompadour), toate cele 30 (de fapt, 29, căci a douăzecea „spovedanie" a fost omisă cu bună știință!) de episoade-încercări ale inelului primit în dar de la duhul Cucufa, prietenul și protectorul sultanului. Dar dacă Diderot s-ar fi mulțumit doar cu relatarea acestor dezvăluiri, mai mult sau mai puțin scandaloase, oricât de bine ar fi fost ele îmbinate pe baza modelului oferit de *O mie și una de nopți* sau de romanele lui Crebillon-fils, romanul său ar fi rămas unul oarecare, încă o povestire libertină care nu s-ar fi distins prin nimic de toate celelalte producții, de aceeași factură, din epocă.

După aprecierile criticilor contemporani, Diderot a reușit însă nu numai să nu cadă într-un deja-scris, ci și să edifice un (anti)roman care, asemenea romanului lui Cervantes, *Don Quijote*, deși se construiește pe ruinele (sau locurile comune) ale celui libertin, îl depășește și-l epuizează. Performanța a fost posibilă doar prin modul foarte inteligent în care, prin spiritul care-i caracterizează și celelalte opere, Diderot s-a priceput să penduleze în permanență – cu grație, cu umor și ironie, și chiar cu o erudiție bine strunită – între narațiune (povestire) și digresiune (sau „atitudine" ideologică, cum o denumește un critic). La nivelul acesteia din urmă, Diderot a făcut mai ales dovada poziției sale etico-sociale și filozofice critice față de realitățile epocii sale, fie că este vorba despre stat sau monarhie, despre biserică și instituțiile sale, ori despre chestiuni de larg interes cultural (muzică, teatru, științe sau arte), dar mai ales în privința opțiunii sale ferme, susținute cu consecvență, pentru Experiență (cu majusculă) și cunoaștere experimentală, opusă

aceleia doar speculativ-metafizice, o poziție afirmată fără echivoc în de acum celebrul capitol XXXII, „Visul lui Mangogul sau Călătorie pe tărâmul ipotezelor".

Am putea spune, în loc de încheiere, că o aceeași curiozitate eroto-științifică, manifestată printr-o aceeași obsesie a totalității (și totalizării) prin epuizarea unui inepuizabil „tout dire", animă atât libertina operă-sumă „Bijuteriile indiscrete", cât și savanta și aplicata *Enciclopedie* (și ea, tot un fel de „joacă" în cerc...). O simplă diferență de investire libidinală...

Emil Paraschivoiu

PENTRU ZIMA[1]

Foloseşte-te de acest prilej, Zima. Aga Narkis stă la taclale cu maică-ta, iar guvernanta voastră pândeşte dintr-un balcon momentul în care se va întoarce taică-tu: ia şi citeşte fără nici o teamă. Ce, crezi oare că o să se mai mire când vor descoperi *Bijuteriile indiscrete* ascunse în spatele măsuţei tale de toaletă? Nu, Zima, nu; se ştie doar că *Sofaua*, *Tanzaï* şi *Confesiunile*[2] s-au aflat sub perna ta. Tot nu te-ai hotărât? Află atunci că Aglaé nu s-a sfiit deloc să ia în mână cartea pe care tu te ruşinezi s-o iei. «Aglaé, zici, Aglaé cea cuminte!...» Chiar ea. Şi-n timp ce Zima se plictisea sau poate era zăpăcită la minte de tânărul bonz Alléluia, Aglaé îşi găsea o plăcere nevinovată în a-mi istorisi aventurile lui Zaïde, Alphane, Fanni etc., oferindu-mi acele puţine lucruri care-mi plac din povestea lui Mangogul[3], pe care o revedea, arătându-mi şi mijloacele de a o face mai bună; căci dacă Aglaé este una dintre femeile cele mai virtuoase şi cele mai puţin moralizatoare din Congo, ea e şi una dintre cele mai puţin pizmaşe pe omul de litere şi una dintre cele mai spirituale. Mai crede oare şi acum Zima că trebuie să-şi facă atâtea scrupule? Îţi mai spun încă o dată, Zima: apucă-te de citit, şi citeşte tot. Nu te scutesc nici măcar de discursurile din *Bijuteria călătoare*, care ţi se vor tălmăci, fără ca prin aceasta virtutea ta să aibă cumva de suferit; cu condiţia ca tălmaciul să nu fie nici duhovnicul, nici iubitul tău.

CAPITOLUL I

Naşterea lui Mangogul

Hiaouf Zélès Tanzaï domnea de multă vreme în marea ţară Chéchianée; iar acest prinţ voluptuos continua să-şi afle în asta singura lui desfătare. Acajou, regele din Minutie, avusese soarta prezisă de tatăl său. Zulmis îşi trăise traiul. Contele de... încă mai trăia. Splendide, Angola, Misapouf, şi alţi câţiva atotputernici din Indii şi Asia muriseră pe neaşteptate. Sătule să mai dea ascultare unor suverani imbecili, popoarele se scuturaseră de sub jugul posterităţii lor; iar urmaşii acestor nefericiţi monarhi rătăceau necunoscuţi şi aproape de nimeni băgaţi în seamă prin provinciile imperiilor lor. Singur nepotul vestitei Schéerazade se întărise pe tron; iar atunci când în Congo se născu Mangogul, lui i se dădea ascultare în Mogol sub numele de Schachbaam[4]. Precum se vede, moartea mai multor suverani a fost trista epocă a naşterii sale.

Tatăl său Erguebzed[5] nu chemă nicidecum zânele să înconjoare leagănul fiului său, căci băgase de seamă că mai toţi prinţii din vremea lui, de a căror educaţie se ocupaseră acele minţi muiereşti, nu fuseseră decât nişte neghiobi. Se mulţumi să comande horoscopul fiului său unui anume Codindo, un personaj mai nimerit să-l zugrăveşti decât să ai de-a face cu el.

Codindo era căpetenia Colegiului Haruspicilor din Banza[6], odinioară capitala imperiului. Erguebzed îi plătea o pensie grasă, şi-i acordase, lui şi urmaşilor lui, pentru meritele unchiului lor, care era un excelent bucătar, un măreţ castel la fruntariile statului Congo. Codindo primise însărcinarea să urmărească zborul păsărilor şi aspectul cerului, şi să-şi prezinte raportul la curte; treabă de care se achita destul de prost. Căci, dacă e adevărat că Banza se bucura de cele mai bune piese de teatru şi de sălile de spectacol cele mai urâte din toată Africa, aici puteai găsi, în schimb, cel mai frumos colegiu din lume, dar şi cele mai proaste preziceri.

Codindo, aflând ce anume se voia de la el la palatul lui Erguebzed, o porni la drum foarte încurcat; căci bietul om nu se pricepea mai bine decât voi sau decât mine să citească în stele: sosirea lui era aşteptată cu nerăbdare. Cei mai de seamă seniori ai curţii se arătaseră în apartamentul măritei sultane. Falnic împodobite, femeile înconjurau leagănului copilului. Curtenii se grăbeau care mai de care să-l felicite pe Erguebzed pentru acele minunate lucruri pe care, fără îndoială, avea să le afle despre fiul său. Ca tată, Erguebzed găsea cu totul firesc să i să tălmăcească, în trăsăturile încă neformate ale unui copil, ce va fi acesta într-o bună zi. Ajunse în sfârşit şi Codindo. «Apropie-te, îi spuse Erguebzed: când cerul mi-a dăruit acest prinţ, am avut grijă să se consemneze momentul precis al naşterii sale, lucru de care cred că vei fi aflat. Grăieşte deschis către stăpânul tău, şi nu te sfii să-i spui ce soartă îi hărăzeşte cerul fiului său».

— Prea mărite sultan, răspunse Codindo, prinţul, născut din părinţi pe cât de vestiţi tot pe-atâta de norociţi, nu poate avea decât soarta celor mari şi avuţi; dar ar însemna s-o înşel pe Înălţimea Voastră, dacă m-aş împăuna cu o ştiinţă pe care n-o deţin. Şi pentru mine, ca şi pentru restul oamenilor, astrele răsar şi apun la fel; iar eu nu sunt cu nimic mai luminat în privinţa viitorului decât cel mai neştiutor dintre supuşii voştri.

— Bine, dar, reluă sultanul, nu eşti astrolog?

— Mărite prinţ, răspunse Codindo, nu mă bucur de această cinste.

— Ei! atunci ce dracu eşti? îi replică bătrânul, dar năbădăiosul Erguebzed.

— Haruspiciu!

— O, zău aşa! nici prin cap nu mi-ar fi trecut că te-ai putea gândi la aşa ceva. Crede-mă, senior Codindo, lasă-ţi puişorii să mănânce în pace şi pronunţă-te cu privire la soarta fiului meu, aşa cum ai făcut când papagalul soţiei mele răcise.

Atunci, Codindo scoase din buzunar o lupă, apucă urechea stângă a copilului, se frecă la ochi, îşi suci şi-şi răsuci ochelarii, privi cu atenţie la acea ureche, făcu la fel şi cu cealaltă, apoi spuse că domnia tânărului prinţ va fi fericită, dacă va fi îndelungată.

— Te-am priceput, reluă Erguebzed: fiul meu va duce la bun sfârşit cele mai frumoase lucruri, dacă o să-i îngăduie timpul. Dar, la dracu, tocmai asta vreau eu să aflu, dacă o să aibă timp. Ce-mi pasă mie, când va fi mort, că ar fi putut fi cel mai mare prinţ din lume, dac-ar fi trăit? Eu te chem să-i faci horoscopul, iar tu îmi ţii predica lui funebră.

Codindo îi răspunse prinţului că-i părea rău că nu ştia mai multe în această privinţă; dar că o ruga pe Înălţimea Sa să ţină cont că tot era ceva, având în vedere că trecuse puţin timp de când era ghicitor. Într-adevăr, oare ce fusese Codindo mai înainte?

CAPITOLUL II

Educaţia lui Mangogul

Voi trece fără să insist peste primii ani de viaţă ai lui Mangogul. Copilăria prinţilor e la fel ca aceea a tuturor muritorilor, cu deosebirea că prinţilor le e dat să spună o sumedenie de lucruri plăcute mai înainte de a şti să vorbească. Aşa că, deşi nu avea decât vreo patru ani, fiul lui Erguebzed furnizase deja materia unei Mangogulane[7]. Erguebzed, care era un om de bun-simţ, şi care nu voia ca educaţia fiului său să fie la fel de neglijată precum fusese a sa, chemă din timp pe lângă el, şi-i reţinu la curte prin pensii considerabile, pe mai toţi oamenii de vază, de tot felul, din Congo: pictori, filosofi, poeţi, muzicieni, arhitecţi, maeştri de dans, maeştri de arme etc. Mulţumită fericitelor sale înclinaţii, şi a lecţiilor susţinute ale maeştrilor săi, lui Mangogul nu-i rămase nimic neştiut din tot ceea ce un tânăr prinţ învaţă de obicei în primii săi cincisprezece ani de viaţă, iar la vârsta de douăzeci ştia să bea, să mănânce şi să doarmă la fel de bine ca oricare alt suveran de-o seamă cu el.

Erguebzed, pentru care greutatea anilor începea să se facă simţită o dată cu aceea a coroanei, sătul de a mai ţine în mână frâiele imperiului, speriat de tulburările care-l

ameninţau, pe deplin încrezător în calităţile superioare ale lui Mangogul, şi năpădit de simţăminte religioase, semne premergătoare sigure ale apropiatei sale morţi, sau poate sătul de imbecilitatea celor mari, se coborî de pe tron pentru a-l pune pe fiul său în loc; iar acest bun prinţ socoti că se cuvine să-şi ispăşească în singurătate gravele greşeli comise în timpul celei mai drepte dintre toate administraţiile despre care se pomeneşte în analele din Congo.

Aceasta se petrecea în anul 1.500.000.003.200.001 de la facerea lumii, anul 3.900.000.700.03 al imperiului din Congo, an în care începu domnia lui Mangogul, cel de-al 1.234.500 din stirpea sa, în linie directă. Desele sfaturi cu miniştrii săi, războaiele de purtat şi mânuirea afacerilor, îl instruiră în scurt timp despre ce-i mai rămânea de învăţat după ce scăpase din mâinile dascălilor; iar asta nu era chiar floare la ureche.

În mai puţin de zece ani totuşi, Mangogul îşi dobândi faima de mare om. Câştigă bătălii, luă cu forţa oraşe, îşi lăţi imperiul, readuse liniştea în provincii, puse ordine în finanţe, făcu să înflorească din nou ştiinţele şi artele, înălţă edificii, se nemuri prin stabilimente folositoare, întări şi corijă legislaţia, institui până şi academii; şi, lucru pe care universitatea sa nu l-a putut niciodată înţelege, duse toate acestea la bun sfârşit fără să cunoască o boabă de latină.

Mangogul se arătă tot pe-atât de plăcut în serai pe cât de măreţ era pe tron. Nu găsi de cuviinţă să se ţină după obiceiurile ridicole din ţara sa. Se lipsi de porţile de la palatul în care trăiau soţiile sale; alungă acele gărzi a căror prezenţă acolo însemna o jignire la adresa virtuţii lor; se încrezu cu băgare de seamă în cinstea lor: în apartamentele acestora se intra la fel de lesne ca în oricare mănăstire de călugăriţe din Flandra; şi cu toţii se purtau aici, desigur, cu aceeaşi înţelepciune. Era un sultan tare bun! Nicicând nu avea să mai fie altul ca el, poate doar în vreunul din romanele franţuzeşti. Era un om blând, binevoitor, plin de haz, galant, plăcut la înfăţişare, iubitor de plăceri, făcut pentru ele, şi având mai mult duh decât toţi predecesorii săi laolaltă.

Vă puteţi da bine seama că, având o calitate atât de rară, multe femei năzuiau să-l cucerească: iar câteva au şi reuşit. Cele care n-au izbutit să ajungă la inima sa au

771.845

BIBLIOTECA JUDEŢEANĂ "GH. ASACHI" IAŞI

căutat să se consoleze cu mai marii de la curte. Tânăra Mirzoza[8] se număra printre cele dintâi. N-o să-mi pierd acum vremea înşirându-vă cu de-amănuntul calităţile şi farmecele Mirzozei; lucrarea mea nu s-ar mai sfârşi, iar eu ţin ca această povestire să aibă şi un sfârşit.

CAPITOLUL III

Care poate fi privit drept primul al acestei povestiri

Mirzoza îl ţinea pe Mangogul de mai mulţi ani în mrejele ei. Cei doi amanţi îşi spuseseră şi-şi repetaseră tot ceea ce o pasiune puternică le poate sugera unor persoane cu atât de mult duh. Ajunseseră să-şi facă mărturisiri; şi li s-ar fi părut o crimă să ascundă unul de altul cel mai mărunt lucru din viaţa lor. Presupuneri neobişnuite, precum: „Dacă cerul, care m-a aşezat pe tron, ar fi făcut să mă nasc într-o familie de stirpe joasă, oare ai mai fi catadicsit tu, Mirzoza, să te cobori până la mine şi să mă încoronezi?... Dacă s-ar întâmpla ca Mirzoza să-şi piardă puţinul farmec pe care i-l găseşte lumea, oare Mangogul ar mai iubi-o tot aşa?", presupuneri de acest fel, zic eu, care pe amanţii cu minte îi întăresc, îi învrăjbesc uneori pe cei delicaţi şi-i fac adesea pe amanţii cei mai sinceri să mintă, se învechiseră de-acum pentru ei.

Favorita, care deţinea în cel mai înalt grad talentul, atât de folositor şi de rar, de a povesti frumos, dăduse gata cronica scandaloasă din Banza. Cum nu avea prea mult temperament[9], nu era întotdeauna dispusă să primească mângâierile

sultanului, şi nici sultanul nu avea în totdeauna chef să i le acorde. În fine, mai erau şi zile în care Mangogul şi Mirzoza nu aveau prea multe să-şi spună, mai nimic să facă, zile în care, fără a se iubi mai puţin din pricina asta, nu făceau haz defel. Acele zile erau rare; dar erau, iar aceasta era una dintre ele.

Sultanul stătea întins alene pe o ducesă[10], alături de favorită, care lucra la nişte noduri fără să scoată o vorbă. Vremea era nepotrivită pentru o plimbare. Iar Mangogul nu îndrăznea să-i propună un pichet; trecuse mai bine de o jumătate de oră de când dura această situaţie neplăcută, când sultanul, după ce căscă de mai multe ori, zise:

— Trebuie să recunoşti că Géliote[11] a cântat ca un înger...

— Iar Înălţimea Voastră se plictiseşte de moarte, adăugă favorita.

— Nu, doamnă, reluă Mangogul, căscând numai pe jumătate; momentul în care te vede cineva, nu poate fi nicicând unul plicticos.

— Numai de tine depinde ca să fie unul plăcut, replică Mirzoza; tu însă eşti distrat, caşti întruna. Ce-i cu tine, prinţe?

— Nici eu nu ştiu, zise sultanul.

— Eu însă cam bănuiesc, continuă favorita. Aveam optsprezece ani când am avut norocul să-ţi fiu pe plac. Au trecut patru ani de când mă iubeşti. Optsprezece şi cu patru fac douăzeci şi doi. Sunt bătrână de-acum.

Mangogul zâmbi la auzul acestei socoteli.

— Dacă însă nu mai preţuiesc mai nimic în privinţa plăcerii, adăugă favorita, vreau măcar să-ţi arăt că mă pricep foarte bine să dau sfaturi. Feluritele distracţii de care ai avut parte, nu te-au putut feri de dezgust. Eşti dezgustat. Asta-i boala de care suferi, prinţe!

— Nu prea cred c-ai nimerit-o, zise Mangogul; dar, admiţând că ar fi aşa, cunoşti vreun leac în privinţa asta?

După ce se gândi o clipă, Mirzoza îi răspunse sultanului că i se păruse că Înălţimii Sale îi plăcuse foarte mult povestirea despre aventurile galante din oraş[12]; că-i părea rău că nu mai avea ce să-i povestească, sau că nu era mai bine instruită cu privire la cele de la curte; că ea ar fi încercat şi prin acest mijloc, până când avea să găsească altul mai bun.

— Eu îl găsesc bun şi pe acesta, zise Mangogul; dar cine cunoaşte istoriile tuturor acestor zănatice; şi chiar dacă le-ar cunoaşte, cine mi le-ar putea spune oare aşa ca tine?

— Totul e să le aflăm, reluă Mirzoza. Oricine ar fi cel ce ţi le va spune, sunt sigură că Înălţimea Voastră va fi mult mai câştigată în fond, faţă de ceea ce va pierde în formă.

— Îmi închipui, ca şi tine, dacă-mi permiţi, că aventurile femeilor de la curtea mea sunt tare hazlii, zise Mangogul; dar, fie ele şi de-o sută de ori mai mult, ce importanţă are, dacă nu e cu putinţă să le aflu?

— S-ar putea să existe o greutate în aflarea lor, răspunse Mirzoza: dar eu cred că doar atât. Duhul Cucufa, ruda şi prietenul tău, a făcut el lucruri şi mai şi. De ce nu-i ceri un sfat?

— Ah, bucuria inimii mele, exclamă sultanul, te admir! N-am nici o îndoială că duhul o să-şi dea toată osteneala pentru a-mi face acest hatâr. Mă duc chiar acum să mă închid în cabinet, şi să-l chem la mine.

Mangogul se ridică imediat din pat, o sărută pe favorită pe ochiul stâng, aşa cum e obiceiul în Congo, şi ieşi.

CAPITOLUL IV

Chemarea duhului

Duhul Cucufa e un bătrân ipohondru care, de teamă că încurcăturile lumeşti şi legătura lui cu alte duhuri ar putea fi o piedică în calea propriei mântuiri, s-a refugiat în vid, pentru a se ocupa în voie de nesfârşitele perfecţiuni ale marii Pagode[13], pentru a se putea ciupi, zgâria, pentru a-şi face firide, pentru a se plictisi, a tuna şi a fulgera, şi pentru a muri de foame. Aici, stă culcat pe o rogojină, cu trupul cusut într-un sac, cu părţile laterale strânse cu o coardă, cu braţele încrucişate pe piept şi cu capul vârât într-o glugă care nu-i lasă ieşit în afară decât vârful bărbii. Doarme; dar ai putea la fel de bine crede că se află în contemplaţie. N-are alţi tovarăşi decât o bufniţă, care-i picoteşte la picioare, câţiva şoareci, care-i rod rogojina, şi câţiva lilieci, care-i zboară pe la cap; îl poţi invoca dacă reciţi, în sunet de clopot, primul verset din vecernia braminilor; atunci el îşi ridică gluga, se freacă la ochi, îşi pune sandalele şi o porneşte la drum. Închipuiţi-vă un bătrân camaldul[14], dus prin văzduh de două cucuvele mari, pe care le ţine de labe: în această companie i se înfăţişă Cucufa sultanului!

— Binecuvântarea lui Brama să intre în casa ta, zise el în timp ce se prăbuşea la pământ.

— *Amen*, răspunse prinţul.

— Ce doreşti de la mine, fiule?

— Un lucru foarte simplu, zise Mangogul; să-mi mijloceşti câteva plăceri pe seama femeilor de la curte.

— Ei, fiule, îi replică Cucufa, dar tu, unul, pofteşti cât o mănăstire întreagă de bramini. Şi ce anume ţi-ai dori de la această turmă de zănatice?

— Aş dori să aflu chiar din gura lor aventurile pe care le au şi cele pe care le-au avut; atâta tot.

— Aşa ceva nu e cu putinţă, zise duhul; să vrei ca femeile să-şi mărturisească de bunăvoie aventurile, aşa ceva nu s-a pomenit şi nici că se va pomeni vreodată.

— Trebuie cumva să se poată, adăugă sultanul.

La auzul acestor cuvinte, în timp ce-şi scărpina urechea şi-şi trecea distrat degetele prin lunga-i barbă, duhul căzu pe gânduri: meditaţia lui nu ţinu însă mult.

— Fiule, îi zise el lui Mangogul, pentru că-mi eşti drag, îţi voi face acest hatâr.

Şi pe dată îşi vârî mâna dreaptă într-un buzunar adânc, aflat la subsuoară, în partea stângă a robei sale, de unde scoase – dimpreună cu nişte imagini, seminţe sfinţite, mici pagode de plumb, bomboane mucegăite – şi un inel de argint, pe care Mangogul îl luă mai întâi drept un inel al sfântului Hubert[15].

— Uită-te bine la acest inel, îi zise el sultanului; şi pune-ţi-l pe deget, fiule. Toate femeile asupra cărora îi vei răsuci piatra, îţi vor povesti intrigile lor, cu voce tare, limpede şi pe înţeles: dar să nu-ţi închipui cumva că-ţi vor grăi cu gura.

— Şi-atunci, cu ce naiba! exclamă Mangogul, cu ce vor glăsui?

— Cu partea lor cea mai cinstită, şi cea mai bine instruită în privinţa lucrurilor pe care ţii să le afli, zise Cucufa; cu bijuteriile lor.

— Cu bijuteriile lor, repetă sultanul, izbucnind în râs; asta-i bună. Nişte bijuterii grăitoare! aşa ceva nu s-a mai pomenit.

— Fiule, îi zise duhul, am făcut eu o mulţime de alte lucruri nemaipomenite pentru bunicul tău; te poţi deci bizui pe cuvântul meu. Iar acum, du-te, şi Brama să te binecu-

vânteze. Ai grijă cum te foloseşti de acest lucru tainic şi gândeşte-te că există şi curiozităţi nelalocul lor.

Acestea fiind zise, duhul cel făţarnic clătină din cap, îşi trase gluga pe ochi, apucă din nou cucuvelele de labe şi pieri în văzduh.

CAPITOLUL V

Primejdioasa ispită a lui Mangogul

Nici nu intrase bine în posesia misteriosului inel al lui Cucufa, că Mangogul se şi simţi ispitit să-l încerce mai întâi pe favorită. Am uitat să vă spun că, în afară de puterea de a face să grăiască bijuteriile femeilor asupra cărora era întoarsă piatra, inelul o mai avea şi pe aceea de a-l face nevăzut pe cel care îl purta pe degetul mic. Aşa că Mangogul se putea duce numaidecât în o sută de locuri unde nu era aşteptat şi putea vedea cu ochii săi lucruri care de obicei se petrec fără martori; n-avea decât să-şi pună inelul pe deget, şi să spună: «Vreau să fiu în cutare loc», şi pe dată se afla acolo. Iată-l, aşadar, acasă la Mirzoza.

Aceasta, care nu-l mai aştepta pe sultan, se culcase. Mangogul se apropie încetişor de căpătâiul ei şi, la lumina unei lumânări, băgă de seamă că aceasta adormise. «Bun, îşi zise el, doarme: ia să schimbăm noi repede inelul pe alt deget, să ne reluăm înfăţişarea, să învârtim piatra asupra acestei frumoase adormite, şi să-i trezim un pic bijuteria... Dar ce oare mă împiedică s-o fac?... îmi vine să tremur... s-ar putea oare ca Mirzoza... nu, aşa ceva nu e cu putinţă; Mirzoza mi-e credincioasă. Duceţi-vă de la mine, bănuieli jigni-

toare, nu vreau, nu trebuie să vă dau nicidecum ascultare».

Astfel zise şi-şi duse degetele spre inel; dar şi le depărtă la fel de iute, ca de foc, exclamând în sinea sa: «Oare ce fac, nefericitul de mine! iau în deşert sfaturile lui Cucufa. Ca să-mi satisfac o curiozitate neghioabă, mă expun primejdiei de a-mi pierde şi iubita, şi viaţa... Şi dacă bijuteria mea s-ar apuca să spună vrute şi nevrute, eu unul n-aş mai putea să dau ochii cu ea, şi aş muri de durere. Şi-apoi, cine poate şti ce e-n sufletul unei bijuterii?» Starea de agitaţie care-l stăpânea nu-i mai permitea deloc lui Mangogul să fie cu băgare de seamă: pronunţă aceste ultime cuvinte ceva mai tare, iar favorita se deşteptă...

— Ah, prinţe! îi zise ea, mai degrabă încântată decât surprinsă de prezenţa sa, eşti aici! de ce n-ai poruncit să mi se anunţe venirea ta? Se cade oare ca tu să aştepţi până când mă trezesc?

Mangogul îi răspunse favoritei, împărtăşindu-i succesul întrevederii avute cu Cucufa, îi arătă inelul pe care-l primise şi nu-i ascunse nici una dintre proprietăţile sale.

— Ah, exclamă Mirzoza, ce taină diabolică ţi-a mai dat pe mână! Dar, prinţe, ai cumva de gând să te foloseşti de el?

— Pe toţi dracii! zise sultanul, cum adică să nu mă folosesc de el? O să încep chiar cu tine, dacă mă mai baţi mult la cap.

La auzul acestor teribile cuvinte, favorita se îngălbeni, o cuprinse un tremur, îşi reveni şi-l puse pe sultan să jure, pe Brama şi pe toate Pagodele din Indii şi Congo, că nu va încerca vreodată pe ea acel lucru tainic, care vădea cât de puţină încredere avea în cinstea ei.

— Dac-am fost întotdeauna cuminte, zise ea, bijuteria mea nu va scoate o vorbă, iar tu îmi vei fi adus o jignire pe care nu ţi-o voi ierta niciodată; iar dacă va grăi, voi pierde stima şi dragostea ta, iar lucrul ăsta te va aduce la disperare. Mi se pare că, până acum, ai găsit destul de potrivită legătura noastră; de ce s-o expui rupturii. Crede-mă, prinţe, eşti mult mai câştigat dacă ţii seamă de sfaturile pe care ţi le-a dat duhul; el are experienţă, şi e bine să urmezi întotdeauna sfaturile pe care ţi le dau duhurile.

— Aşa îmi spuneam şi eu, în sinea mea, mai adineauri, îi răspunse Mangogul, în clipa în care te-ai deşteptat; totuşi, dac-ai mai fi dormit încă două minute, nu ştiu ce s-ar fi întâmplat.

— S-ar fi întâmplat, zise Mirzoza, că n-ai fi aflat nimic de la bijuteria mea, iar tu m-ai fi pierdut pentru totdeauna.

— Se prea poate, reluă Mangogul; dar acum, când văd pe de-a-ntregul primejdia care mă păştea, îţi jur pe Pagoda cea fără de moarte, că nu te vei număra printre cele asupra cărora îmi voi răsuci piatra inelului.

Mirzoza îşi recăpătă atunci siguranţa, şi începu să glumească încă de pe acum pe seama bijuteriilor pe care prinţul urma să le ia la întrebări.

— Bijuteria Cydalisei, spunea ea, are multe lucruri de povestit; iar dacă e la fel de indiscretă precum e stăpâna ei, nu se va lăsa deloc rugată. Cea a Hariei e moartă de mult; iar Înălţimea Voastră nu va afla decât basme de pe vremea bunicii. În ceea ce o priveşte pe Glaucé, cred că a ei e numai bună de consultat: ea e cochetă şi drăguţă.

— Şi tocmai din acest motiv, îi replică sultanul, bijuteria ei va rămâne mută.

— Atunci n-ai decât să te adresezi bijuteriei Phédimei; căci ea e galantă şi urâtă.

— Da, continuă sultanul; şi încă atât de urâtă, încât numai cineva la fel de răutăcioasă ca tine ar putea s-o acuze de galanterie. Phédime e cuminte; îţi spun eu, şi ştiu ce spun.

— Atât de cuminte cât îţi va plăcea să fie; numai că, în anumite momente, privirile ei tulburi afirmă contrariul.

— În acele momente ochii ei te-au minţit, răspunse brusc sultanul; mă scoţi din răbdări cu Phédime a ta: doar n-o să-mi spui că nu mai există altă bijuterie pe care s-o iau la întrebări?

— Dar, fără s-o jignesc pe Înălţimea Voastră, aş putea totuşi s-o întreb care-i aceea pe care o va onora cu alegerea sa?

— Vom vedea în curând, zise Mangogul, la cercul ce se va ţine acasă la Manimonbanda (aşa se numeşte în Congo marea sultană). Nu putem lăsa să ne scape acest prilej, iar după ce ne vom fi plictisit de bijuteriile de la curte, vom putea da o raită prin Banza: poate că vom descoperi că acelea ale burghezelor sunt ceva mai puţin smintite decât acelea ale duceselor.

— Prinţe, zise Mirzoza, le cunosc un pic pe cele dintâi, şi te asigur că nu sunt decât mai prevăzătoare.

— În curând vom avea veşti despre ele; dar, continuă Mangogul, când îmi închipui cât de încurcate şi de surprinse vor fi aceste femei la auzul primelor cuvinte scoase de bijuteriile lor, nu mă pot stăpâni să nu râd: ha, ha, ha! Nu uita, dulceaţa inimii mele, că te voi aştepta acasă la marea sultană, şi că nu-mi voi folosi inelul până când nu vei fi de faţă.

— Prinţe, zise Mirzoza, eu măcar mă bizui pe cuvântul pe care mi l-ai dat.

Temerile ei îl făcură pe Mangogul să zâmbească; îi făcu noi promisiuni, mai adăugă la ele şi câteva mângâieri, după care se retrase.

CAPITOLUL VI

Prima încercare a inelului

Alcine

Mangogul se duse cel dintâi acasă la marea sultană; toate femeile de aici erau absorbite de o partidă de cavagnolă[16]: îşi plimbă privirile peste cele a căror reputaţie era cunoscută, hotărât să-şi încerce inelul pe una din ele, nefiind încurcat decât în privinţa alegerii. Nu se hotărâse cu care să înceapă, când, la o încrucişare, zări o tânără doamnă de la palatul Manimonbandei: aceasta glumea cu soţul ei; faptul i se păru neobişnuit sultanului, căci trecuseră mai bine de opt zile de când se căsătoriseră: se arătaseră împreună, în aceeaşi lojă, la Operă, şi-n aceeaşi caleaşcă, la curtea de dimineaţă sau în pădurea de la Boulogne; îşi terminaseră de făcut vizitele, iar uzanţa îi scutea să se mai iubească, şi chiar să se mai întâlnească. «Dacă bijuteria asta, îşi spunea Mangogul în sinea sa, e tot aşa de smintită ca şi stăpâna sa, o să avem parte de un monolog tare hazliu». Aici ajunsese cu monologul său, când apăru favorita

— Fii bine venită, îi şopti sultanul la ureche. Mi-am aruncat deja undiţa, în timp ce te aşteptam.

— Asupra cui? îl întrebă Mirzoza.

— Asupra acestor oameni pe care-i poţi vedea zburdând în toată această învălmăşeală, îi răspunse Mangogul arătând cu coada ochiului.

— Ai început-o bine, reluă favorita.

Alcine (cum se numea tânăra doamnă) era vioaie şi drăguţă. Curtea sultanului nu avea o femeie mai plăcută, dar nici una mai galantă ca ea. Unuia dintre emirii sultanului i se căşunase pe Alcine. I se aduse la cunoştinţă tot ce se zvonise pe socoteala ei; emirul se sperie de cele aflate, dar se conformă obiceiului: îşi întrebă iubita ce anume trebuia să creadă. Alcine îi jură că toate acele calomnii erau pălăvrăgelile unor proşti, care ar fi tăcut dacă ar fi avut motive să vorbească, şi că, de altfel, nu mai era nimic de făcut, şi că era liber să creadă tot ce va crede de cuviinţă. Răspunsul acesta hotărât îl convinse pe emirul îndrăgostit de nevinovăţia iubitei sale. Puse capăt întrebărilor şi îşi luă titlul de soţ al Alcinei, cu toate prerogativele ce decurg din el.

Sultanul îşi răsuci inelul asupra ei. Un hohot de râs, care-i scăpase Alcinei la auzul unor lucruri caraghioase pe care i le spunea soţul ei, fu întrerupt brusc de acţiunea inelului; şi se auzi imediat murmurând de sub fustele ei: «Iată-mă deci şi titrată; mă simt cu adevărat în largul meu; nimic nu se poate compara cu un rang. Dacă ar fi ţinut cont de primele mele sfaturi, mi-ar fi putut găsi ceva mai bun decât un emir; dar tot mai bine un emir decât nimic».

Auzind aceste cuvinte, toate femeile părăsiră masa de joc, încercând să afle de unde venea vocea. Mişcarea lor provocă o adevărată hărmălaie.

— Linişte, zise Mangogul; lucrul acesta merită atenţie.

Toată lumea se potoli, iar bijuteria continuă: «Trebuie că un soţ e un oaspete foarte important, judecând după precauţiile ce se iau pentru a-l primi. Câte pregătiri! şi câtă apă de mirt risipită![17] Încă vreo cincisprezece zile de regim ca ăsta, şi s-ar fi zis cu mine; aş fi pierit, iar domnul emir ar fi trebuit să-şi caute în altă parte culcuşul sau să se îmbarce pentru Insula Jonquille»[18]. Aici, autorul meu spune că toate femeile păliră, se priviră fără să scoată o vorbă, şi îşi luară un aer serios, pe care el îl atribuie temerii lor ca nu cumva să înceapă o conversaţie, care să devină generală. «Totuşi, continuă bijuteria Alcinei, mie mi s-a părut că emirul n-avea

nevoie de atâtea fasoane; recunosc însă aici prudenţa stăpânei mele, care pune înainte mai răul; iar eu aveam să fiu tratată de domnul de parcă aş fi fost micul său aghiotant».

Bijuteria se pregătea să-şi urmeze sporovăiala, când sultanul, băgând de seamă că această scenă o scandaliza pe pudica Manimonbanda, o întrerupse pe oratoare, răsucind inelul la loc. Emirul se făcuse nevăzut încă de la primele cuvinte ale bijuteriei soţiei sale. Fără să se piardă cu firea, Alcine se prefăcu o vreme leşinată; timp în care femeile şuşotiră între ele cum că suferea de nevricale. «Ei da, zise unul dintre domnişori, nevricale! Cicogne le numeşte isterice[19]; cum s-ar spune, lucruri care vin din regiunea inferioară. Există în privinţa asta un elixir divin; e un principiu, principiant, principiat, care ataţă... şi pe care eu i l-aş propune doamnei». Se făcu haz de acea luare peste picior, aşa că cinicul nostru continuă:

— Nimic mai adevărat, doamnele mele; l-am folosit chiar eu, cel care vă vorbesc, pentru o pierdere de substanţă.

— O pierdere de substanţă? Domnule marchiz, interveni o tânără, ce înseamnă lucrul acesta?

— Doamnă, răspunse marchizul, este unul dintre acele mici lucruri neprevăzute care se întâmplă... Ei, dar toată lumea ştie ce-nseamnă lucrul ăsta!

În acel moment, leşinul cel prefăcut luă sfârşit. Alcine îşi reluă jocul cu aceeaşi cutezanţă, de parcă bijuteria ei n-ar fi spus nimic, sau ar fi spus cele mai frumoase lucruri din lume. Ba chiar fu singura care jucă foarte atent. Fapt care o făcu să câştige sume considerabile. Celelalte femei nu mai ştiau ce anume fac, nu-şi mai recunoşteau figurile, îşi uitau numerele, lăsau să le scape momentele când erau în avantaj, plăteau ce datorau altor jucătoare când nu era nimerit, comiţând o sută de alte asemenea gafe, de care Alcine profita. În fine, jocul se sfârşi şi toţi se retraseră.

Întâmplarea aceasta făcu multă vâlvă la curte, în oraş şi pe tot cuprinsul statului Congo. Se răspândiră epigrame: toate cele spuse de bijuteria Alcinei deveniră publice, fură revăzute, corectate, adăugite şi comentate de hâtrii de la curte. Se făcu şi-un cântec pe seama emirului; iar soţia sa fu imortalizată. La spectacole, toţi o arătau cu degetul; se ţineau după ea, atunci când se plimba; se strângeau gloată în jurul ei, iar ea îi auzea mormăind: «Da, iat-o; ea este;

bijuteria ei a vorbit mai bine de două ore fără întrerupere».

Alcine îşi îndură noua ei reputaţie cu un sânge rece de admirat. Ascultă toate acele spuse, şi multe altele, cu o linişte pe care celelalte femei n-o aveau câtuşi de puţin. Căci se aşteptau dintr-un moment într-altul la o indiscreţie din partea bijuteriilor lor; iar întâmplarea ce va fi povestită în capitolul următor avu darul să le tulbure de tot.

Când cercul se spărsese, Mangogul îi dăduse favoritei mâna şi-o condusese în apartamentul ei. Acesteia îi lipsea însă mult din aerul acela de vioiciune şi voie bună care n-o părăsea niciodată. Pierduse o sumă mare la masa de joc, iar efectul teribilului inel o cufundase într-o stare de visare din care încă nu-şi revenise de tot. Îi era cunoscută curiozitatea sultanului, şi nu se putea bizui prea mult pe făgăduielile unui bărbat mai curând despotic decât îndrăgostit, pentru a se putea simţi scăpată de orice nelinişte.

— Ce ai, dulceaţa inimii mele? îi zise Mangogul; te văd cam îngândurată.

— Am avut parte de-un ghinion nemaipomenit, îi răspunse Mirzoza; am pierdut tot ce se putea pierde: aveam douăsprezece tablouri; dar nu cred să fi făcut nici trei puncte.

— Asta e cumplit, răspunse Mangogul; dar ce părere ai despre secretul meu?

— Prinţe, îi spuse favorita, eu continuu să-l socot diabolic; o să te distreze, desigur, dar o distracţie de felul ăsta va avea nişte urmări funeste. Vei sădi tulburare în toate casele, vei deschide ochii soţilor, îi vei aduce la disperare pe amanţi, vei da pierzaniei femei, vei dezonora fete, şi vei isca o larmă de nedescris. Ah, prinţe! te implor...

— O, Doamne, zise Mangogul, dar eşti la fel de moralistă ca Nicole! Tare aş vrea să ştiu care-i motivul pentru care interesul faţă de aproapele tău te mişcă azi atât de puternic. Nu, doamnă, nu; îmi voi păstra inelul. Şi de ce ar trebui să-mi pese mie de acei soţi cărora le voi deschide ochii, de acei amanţi deznădăjduiţi, de acele femei pierdute, de acele fete dezonorate, dacă acest lucru îmi face plăcere? Oare chiar degeaba sunt eu sultan? Pe mâine, doamnă; şi să sperăm că scenele următoare vor fi mai hazlii decât prima, şi că pe nesimţite vei începe să le guşti.

— Nu prea cred, seniore, zise Mirzoza.

— Iar eu îţi răspund că vei descoperi că bijuteriile sunt amuzante, atât de amuzante încât nu te vei mai putea abţine să nu le acorzi audienţă. Ia gândeşte-te cum ţi-ar fi, dacă ţi le-aş trimite pe post de ambasadoare? Cu voia ta, te voi cruţa de neplăcerea de a le asculta cuvântările; dar în ceea ce priveşte povestirea aventurilor prin care au trecut, pe aceasta o vei asculta fie din gura lor, fie dintr-a mea. E un lucru hotărât; şi nu mai pot face nimic; aşa că încearcă să te obişnuieşti cu aceşti noi oratori.

După ce spuse aceste cuvinte, o îmbrăţişă şi trecu în cabinetul său, cugetând la încercarea pe care tocmai o făcuse şi aducând mulţumiri pline de evlavie duhului Cucufa.

CAPITOLUL VII

A doua încercare a inelului

Altarele

A doua zi avea loc un mic supeu la Manimonbanda. Persoanele invitate se adunară din vreme în apartamentul ei. Înainte de minunăţia din ajun, lumea venea aici de plăcere; în seara aceasta, nimeni nu veni decât din bunăcuviinţă: toate femeile aveau un aer preocupat şi nu vorbeau decât în monosilabe; stăteau cu toate la pândă şi se aşteptau în orice clipă ca vreuna dintre bijuterii să intre în vorbă. În ciuda dorinţei aprinse pe care o aveau, de a forfeca nefericita întâmplare a Alcinei, nici una nu îndrăzni să deschidă discuţia; dar nu pentru că le-ar fi împiedicat prezenţa ei; deşi trecută pe listă, aceasta nu-şi făcu deloc apariţia; se presupuse că avea migrenă. Fie că se temeau mai puţin de primejdie, fie pentru că toată ziua nu se vorbise decât despre guri, fie că se prefăcură că nu le pasă, conversaţia lor, care lâncezea, se învioră deodată; femeile asupra cărora planau cele mai multe bănuieli îşi ţinură firea, prefăcându-se sigure pe ele; iar Mirzoza îl întrebă pe curtezanul Zégris dacă nu mai aflase nimic interesant.

— Doamnă, îi răspunse Zégris, bănuiesc că vi s-a vorbit despre apropiata căsătorie a agăi Chazour cu tânăra Sibérine; sunt în măsură să vă anunţ că totul s-a stricat.

— Din ce cauză? îl întrerupse favorita.

— Din cauza unei voci ciudate, continuă Zégris, pe care Chazour susţine că ar fi auzit-o în cabinetul de toaletă al prinţesei; de ieri, curtea sultanului e plină de oameni care stau cu urechea ciulită, doar-doar vor surprinde, nu ştiu cum, mărturisiri pe care nimănui nu-i place să le facă.

— Dar asta e o prostie, replică favorita: nenorocirea Alcinei, dacă e una, nu e câtuşi de puţin adeverită; nimeni n-a aprofundat încă...

— Doamnă, o întrerupse Zelmaïde, eu am auzit-o cât se poate de limpede; a grăit fără să deschidă gura; faptele au fost bine articulate; şi nu era deloc greu să ghiceşti de unde pleca acel sunet neobişnuit. Recunosc că, dacă aş fi fost în locul ei, eu aş fi murit.

— Murit! reluă Zégris; se scapă cu viaţă şi după accidente mult mai grave.

— Cum! exclamă Zelmaïde, este oare vreunul mai groaznic decât indiscreţia unei bijuterii? Nu mai există aşadar cale de mijloc: trebuie ori să renunţi la galanterie, ori să te hotărăşti să treci drept galantă.

— Într-adevăr, zise Mirzoza, alternativa e crudă.

— Nu, doamnă, nu, reluă o alta; veţi vedea că femeile vor şti să profite de lucrul ăsta. Îşi vor lăsa bijuteriile să trăncănească în voie, şi fiecare îşi va vedea de viaţa ei, fără să se mai preocupe de ce o să se spună. Şi, la urma urmei, ce importanţă are dacă indiscretă este bijuteria femeii sau aceea a amantului? Sunt oare lucrurile mai puţin ştiute?

— Judecând drept, continuă o a treia, dacă aventurile unei femei tot trebuie divulgate, atunci e mai bine ca asta s-o facă bijuteria, nu amantul ei.

— E o părere neobişnuită, zise favorita...

— Dar adevărată, reluă cea care o riscase; căci, luaţi aminte că, de obicei, înainte de a fi indiscret, un amant e un bărbat nemulţumit, şi, de aceea, ispitit să se răzbune, exagerând lucrurile; în schimb, o bijuterie vorbeşte fără patimă, şi nu-i adaugă nimic adevărului.

— În ce mă priveşte, reluă Zelmaïde, eu nu sunt de aceeaşi părere; aici, nu atât importanţa depoziţiei e cea care-l

pierde pe vinovat, ci tăria mărturiei sale. Un amant care dezonorează prin spusele sale altarul pe care a sacrificat, e un soi de nelegiuit care nu merită deloc crezare; dar când altarul însuşi ridică glasul, ce să mai zici?

— Că altarul nu ştie ce spune, replică cea de a doua.

Monima rupse tăcerea pe care o păstrase până atunci, pentru a spune, pe un ton tărăgănat şi cu un aer nepăsător: «Ah! fie că altarul meu, căci altar este, grăieşte sau tace, mie nu mi-e teamă de ce-o să spună».

Tocmai atunci intră şi Mangogul, căruia nu-i scăpară ultimele cuvinte ale Monimai. Îşi răsuci piatra inelului asupra ei, iar bijuteria acesteia se auzi exclamând: «Să nu credeţi nimic din ce spune: minte». Vecinele ei se priviră una pe alta, întrebându-se cui îi aparţinea bijuteria care tocmai grăise.

— Nu e a mea, zise Zelmaïde.

— Nici a mea, zise alta.

— Nici a mea, zise Monima.

— Nici a mea, zise sultanul.

Fiecare o ţinu că nu-i a ei, iar favorita făcu şi ea ca toate celelalte.

Profitând de această îndoială, sultanul li se adresă doamnelor: «Prin urmare, aveţi altare? le zise el; ei bine, şi cum sunt sărbătorite?» Şi în timp ce vorbea, întoarse inelul succesiv, dar cu iuţeală, asupra tuturor femeilor, cu excepţia Mirzozei; şi fiecare bijuterie, răspunzând când îi venea rândul, se putu auzi pe diverse tonuri: «Eu sunt vizitată, dărăpănată, părăsită, parfumată, obosită, prost slujită, plictisită etc.». Toate îşi spuseră cuvântul, dar atât de repede, încât nu se putea şti care al cui era. Graiul lor, când înăbuşit, când strident, însoţit de hohotele de râs ale lui Mangogul şi de cele ale curtenilor săi, stârni un alt fel de zgomot. Cu un aer foarte serios, femeile căzură de acord că totul era tare nostim. «Şi încă cum, zise sultanul; în plus, noi suntem prea bucuroşi că bijuteriile ţin să ne vorbească pe limba noastră, şi să ia pe socoteala lor cea mai mare parte din conversaţie. Societatea va avea numai de câştigat de pe urma acestei duplicări de organe. Poate că vom vorbi şi noi, bărbaţii, cu altceva decât cu gura. Cine ştie? ceea ce se potriveşte atât de bine cu bijuteriile, ar putea fi sortit să le ia la întrebări şi să le dea replica: anatomistul meu este totuşi de altă părere».

CAPITOLUL VIII

A treia încercare a inelului

Micul supeu

Se puse masa, se cină, făcându-se mai întâi haz pe seama Monimai: toate femeile o acuzau într-un glas că bijuteria ei grăise prima; iar aceasta ar fi murit din pricina acestui complot, dacă sultanul nu i-ar fi luat apărarea.

— Eu nu spun deloc, zicea el, că Monima e mai puţin galantă decât Zelmaïde, cred însă că bijuteria ei e mai discretă. De altfel, când gura şi bijuteria unei femei se contrazic, pe cine să crezi mai întâi?

— Doamne, răspunse un curtean, eu nu ştiu ce vor spune bijuteriile în continuare; dar, deocamdată, ele nu ne-au dat lămuriri decât în privinţa unui capitol pe care-l cunosc foarte bine. Cât timp vor avea prudenţa de a nu vorbi decât despre ceea ce pricep ele, eu le voi considera ca pe nişte oracole.

— Ar putea fi consultate şi altele, zise Mirzoza, dintre cele mai sigure.

— Doamnă, reluă Mangogul, ce interes ar avea acestea să ascundă adevărul? Doar o himeră de onoare le-ar putea face să se poarte altfel; dar o bijuterie n-are câtuşi de puţin astfel de himere: aici nu e loc pentru prejudecăţi.

— O himeră de onoare! zise Mirzoza; prejudecăți! Dacă Înălțimea Voastră ar fi expusă aceloraşi neplăceri ca şi noi, ea ar şti că tot ceea ce interesează virtutea nu e câtuşi de puțin himeric.

Toate doamnele, încurajate de răspunsul sultanei, susținură că era de prisos să fie supuse anumitor încercări; iar Mangogul, că măcar unele dintre aceste încercări erau mai totdeauna primejdioase.

Aceste vorbe îi aduseră la vinul de Champagne; toată lumea bău şi capetele se înfierbântară; iar bijuteriile se încălziră: acesta era momentul în care îşi propusese Mangogul să-şi reînceapă răutățile. Răsuci inelul asupra unei tinere foarte vesele, aşezată destul de aproape de el şi plasată în fața soțului ei; şi atunci se auzi cum se ridică de sub masă un sunet tânguitor, o voce slabă şi lâncedă, care spunea:

«Ah, cât sunt de istovită! Nu mai pot, sunt sleită».

— Cum! exclamă Husseim, pe Pagoda Pongo Sabiam, bijuteria femeii mele grăieşte; ce-ar putea ea să spună?

— O să aflăm îndată, răspunse sultanul.

— Prințe, replică Husseim, vă rog să-mi permiteți să nu mă număr printre auditorii ei; căci dacă s-ar întâmpla să-i scape cine ştie ce nerozie, ce-ar crede Înălțimea Voastră?...

— Aş crede că eşti nebun, răspunse sultanul, dacă te sperii de sporovăiala unei bijuterii: oare nu se ştie o bună parte din ce-ar putea spune, şi oare nu se bănuieşte restul? Aşa că, stai jos şi încearcă să faci haz.

Husseim se aşează, iar bijuteria femeii sale se apucă să turuie ca o coțofană.

«Va fi oare totdeauna al meu găliganul ăsta de Valanto? exclamă ea; am mai văzut eu alții care sfârşesc, dar ăsta...»

La auzul acestor cuvinte, Husseim se ridică furios, puse mâna pe un cuțit, se năpusti spre celălalt capăt al mesei şi ar fi străpuns sânul femeii sale dacă vecinii nu l-ar fi oprit.

— Husseim, îi zise sultanul, faci prea multă zarvă; nu se mai înțelege nimic. N-o să se spună oare că bijuteria femeii tale e singura căreia îi lipseşte bunul simț? Şi ce s-ar întâmpla cu aceste doamne, dacă soții lor ar fi la fel de prost dispuşi ca tine? Cum, se poate să te apuce disperarea pentru o amărâtă de aventură cu un Valanto, care nu mai termina! Întoarce-te la locul tău, resemnează-te ca un bărbat galant şi caută să te stăpâneşti, şi să nu-i mai greşeşti,

prin nesupunere, şi a doua oară, unui prinț care te face părtaş la plăcerile sale.

În timp ce Husseim, ascunzându-şi furia, se sprijinea de spătarul unui scaun, cu ochii închişi şi cu o mână lipită de frunte, sultanul întoarse brusc inelul, iar bijuteria continuă:

«M-aş mulțumi şi cu tânărul paj al lui Valanto; dar ăsta nu ştiu când o să înceapă. Aşteptând ca unul să înceapă şi altul să sfârşească, mă arăt răbdătoare cu braminul Egon. E hâd, trebuie să recunosc, dar are talentul de a sfârşi şi de-a o lua de la început. O, ce om de seamă e un bramin!»

La această exclamație ajunsese bijuteria, când Husseim, ruşinat că-şi făcea atâta sânge rău pentru o femeie care nu merita, se porni să râdă asemenea celorlalți; dar i-o cocea el nevestei sale. Supeul odată sfârşit, fiecare o apucă pe drumul spre hotelul său, mai puțin Husseim, care-şi conduse femeia într-o casă de fete cu chipurile acoperite de un voal, şi-o închise acolo. Mangogul, aflând de căderea ei în disgrație, îi făcu o vizită. Găsi toată casa preocupată s-o liniştească, dar şi mai mult să afle taina pentru care fusese exilată acolo.

«Am ajuns aici, le spunea ea, pentru o nimica toată. Ieri, la cina sultanului, s-a băut şampanie, amestecată cu tokay; aşa că nimeni nu mai ştia ce spune, moment în care bijuteria mea s-a apucat să gângurească. Nu ştiu ce-a spus, dar soțul meu s-a înfuriat foarte tare.

— Cu siguranță, doamnă, îi răspundeau măicuțele, că n-a avut dreptate; nimeni nu se supără atât de rău pentru un fleac...

— Cum, bijuteria ta a grăit! Şi mai grăieşte? Ah, ce fericite am fi s-o auzim şi noi! Căci nu poate să se exprime altfel decât cu spirit şi grație».

Şi aveau să fie satisfăcute, căci sultanul îşi răsuci inelul asupra sărmanei exilate, iar bijuteria ei le mulțumi pentru buna lor purtare față de ea, recunoscând că, la urma urmei, oricât de încântată era de compania lor, s-ar fi simțit mult mai bine în tovărăşia unui bramin.

Sultanul profită de ocazie pentru a afla unele amănunte particulare din viața acestor fete. Inelul său luă la întrebări bijuteria unei tinere călugărițe, pe nume Cléanthis; iar pretins virginala ei bijuterie mărturisi despre doi grădinari, un bramin şi trei cavaleri; şi povesti cum anume, cu ajutorul

unei doctorii şi a vreo două lăsări de sânge, reuşise să evite scandalul. Prin mijlocirea bijuteriei sale, Zéphirine recunoscu că-i datora micului comisionar al casei onorabilul titlu de mamă. Dar ceea ce îl uimi pe sultan fu faptul că, deşi aceste bijuterii sechestrate se spovedeau în termeni cum nu se poate mai deocheaţi, fecioarele cărora le aparţineau le ascultau fără nici cea mai mică ruşine; ceea ce îl făcu să presupună că, dacă în aceste refugii se simţea lipsa exerciţiului practic, bijuteriile erau în schimb tobă de teorie.

Pentru a se lămuri în această privinţă, sultanul îşi răsuci inelul asupra unei novice de vreo cincisprezece-şaisprezece ani. «Flora, răspunse bijuteria ei, s-a uitat nu o dată pe furiş printre zăbrele la un tânăr ofiţer. Sunt sigură că a poftit la el; mi-a spus micul ei degeţel». Cu atât mai rău pentru Flora. Cele vârstnice o condamnară la două luni de rugăciune şi flagelare; şi porunciră să se înalţe rugi, pentru ca bijuteriile comunităţii lor să rămână mute.

CAPITOLUL IX

Starea Academiei de Ştiinţe din Banza

Nici nu le părăsise bine Mangogul pe călugăriţele între care îl lăsasem, că în Banza se şi răspândi vestea că toate măicuţele din congregaţia coccisului lui Brama grăiesc cu bijuteria. Zvonul acesta, pe care purtarea violentă a lui Husseim îl întări, stârni curiozitatea savanţilor. Se constată existenţa fenomenului, iar ateii începură să caute în proprietăţile materiei explicaţia unui fapt pe care mai întâi îl socotiseră cu neputinţă. Sporovăiala bijuteriilor dădu naştere unei mulţimi de lucrări excelente; iar acest important subiect umflă culegerile academiilor cu mai multe memorii pe care le putem privi ca pe ultimele sforţări ale spiritului omenesc.

Pentru formarea şi perpetuarea aceluia al ştiinţelor din Banza, fuseseră chemaţi, şi erau chemaţi fără contenire, cei mai luminaţi oameni din Congo, Monoémugi[20], Béléguanze şi din împărăţiile cu care statul se învecina de jur împrejur. Aceasta strângea la sânul ei, sub diverse titluri, toate persoanele care se distinseseră în materie de istorie naturală, fizică, matematică, şi pe majoritatea celor care promiteau să se distingă într-o bună zi. Acest roi de

albine neobosite trudea fără încetare întru aflarea adevărului; şi, în fiecare an, dintr-un volum doldora de descoperiri, publicul culegea fructele muncii lor.

Pe atunci, academia era împărţită în două tabere, una formată din vorticoşi, iar cealaltă din atracţionişti. Olibri, geometru dibaci şi mare fizician, întemeie secta vorticoşilor[21]. Circino, fizician dibaci şi mare geometru, a fost primul atracţionist. Atât Olibri cât şi Circino îşi propuseră să explice natura. La prima vedere, principiile lui Olibri sunt de o simplitate seducătoare: satisfac, în mare, principalele fenomene; dar se contrazic în amănunt. În ce-l priveşte pe Circino, el pare să plece de la o absurditate: dar numai primul pas e mai greu. Mărunţişurile care şubrezesc sistemul lui Olibri, îl întăresc pe al său. El merge pe o cale întunecoasă la început, care însă se luminează pe măsură ce înaintezi. Dimpotrivă, cea a lui Olibri, luminoasă la început, se întunecă tot mai mult. Filosofia acestuia din urmă cere mai puţin studiu şi mai multă inteligenţă. Nu poţi fi discipolul celuilalt fără să ai multă inteligenţă şi studiu. În şcoala lui Olibri poţi intra fără nici o pregătire; toată lumea are cheia ei. Cea a lui Circino nu e deschisă decât celor dintâi geometri. Vârtejurile lui Olibri sunt pe puterea de înţelegere a tuturor. Forţele centrale ale lui Circino nu sunt făcute decât pentru maeştrii în ale algebrei. Vor fi aşadar întotdeauna o sută de vorticoşi la un atracţionist; iar un atracţionist va preţui întotdeauna cât o sută de vorticoşi laolaltă. Aceasta era starea academiei de ştiinţe din Banza, în momentul în care ea începuse să dezbată problema bijuteriilor indiscrete.

Fenomenul acesta nu prea putea fi apucat de undeva: scăpa atracţiei: materia subtilă nu i se potrivea defel. Degeaba le cerea ultimativ directorul academiei celor care aveau vreo idee, să i-o comunice, o tăcere adâncă domnea în adunare. În fine, vorticosul Persiflo, de la care avem o mulţime de tratate cu privire la tot felul de subiecte din care acesta nu pricepuse o boabă, se ridică şi zise: «Domnilor, faptul acesta ar putea foarte bine să atârne de sistemul lumii: bănuiala mea este că, în mare, el are aceeaşi cauză ca şi mareele. Într-adevăr, vă rog să remarcaţi că azi ne aflăm la faza de Lună Plină a echinocţiului; dar înainte de a vă baza pe presupunerea mea, trebuie să auzim ce vor spune

bijuteriile luna viitoare». Toţi ridicară din umeri. Nimeni nu îndrăzni să-i arate că raţiona ca o bijuterie; dar cum nu era lipsit de pătrundere, îşi dădu seama că tocmai asta gândeau.

Luă cuvântul atracţionistul Réciproco, care adaugă: «Domnilor, dispun de tabele deduse dintr-o teorie asupra înălţimii mareelor din toate porturile împărăţiei. E-adevărat că observaţiile dezmint puţin calculele mele; dar nădăjduiesc că acest inconvenient va fi îndreptat prin folosul pe care-l vom putea trage în cazul în care sporovăiala bijuteriilor continuă să se potrivească cu fenomenele de flux şi reflux».

Se ridică şi al treilea, care se apropie de planşă, îşi trasă figura şi spuse: «Fie o bijuterie AB etc....»

Aici, neştiinţa traducătorilor ne-a lipsit de o demonstraţie pe care autorul african fără nici o îndoială ne-o păstrase. După o lacună de două pagini, sau pe-aproape, putem citi: Raţionamentul lui Réciproco păru convingător; şi se căzu de acord, pe temeiul încercărilor făcute prin mijlocirea dialecticii sale, că într-o zi se va reuşi să se deducă faptul că astăzi femeile trebuie să grăiască cu bijuteria despre ceea ce din totdeauna au auzit cu urechea lor.

Doctorul Orcotome[22], din tribul anatomiştilor, zise după aceea: «Domnilor, eu socot că ar fi mult mai bine să ne lipsim de un fenomen, decât să-i căutăm cauza în ipoteze neîntemeiate. În ce mă priveşte, dacă n-aş fi avut să vă propun decât nişte conjecturi futile, n-aş fi vorbit; eu însă am examinat, am studiat şi am reflectat. Am văzut bijuterii ajunse la paroxism; şi am izbutit, pe temeiul cunoaşterii părţilor şi al experienţei, să mă asigur că ceea ce numim noi în greacă *delphus*[23] are toate proprietăţile unei trahei, şi că există subiecţi care pot grăi la fel de bine cu bijuteria, precum o fac cu gura. Da, domnilor, *delphus* este un instrument cu coarde şi de suflat, însă mai mult cu coarde decât de suflat. La drept vorbind, aerul exterior care trece prin el face oficiul de arcuş pentru fibrele cu tendoane ale aripilor, pe care le voi numi panglici sau corzi vocale. Ceea ce le face să freamăte, e tocmai această uşoară lovire a aerului de corzile vocale; şi tocmai prin vibraţiile lor, mai mult sau mai puţin imediate, ele scot diferitele sunete. Persoana modifică aceste sunete după bunul ei plac, grăieşte, şi-ar putea chiar să şi cânte.

Întrucât nu există decât două panglici sau corzi vocale, şi întrucât ele sunt sensibil de aceeaşi lungime, mă veţi întreba, desigur, cum se face că sunt ele de ajuns pentru a da mulţimea de tonuri grave şi ascuţite, puternice şi slabe, de care e capabilă vocea omenească. Iar eu am să vă răspund, continuând compararea acestui organ cu nişte instrumente muzicale, că alungirea şi scurtarea lor sunt suficiente pentru a produce aceste efecte.

Că aceste părţi sunt capabile să se destindă şi să se contracte, cred că n-are rost să mai demonstrez într-o adunare de savanţi de talia voastră; dar că, drept urmare a acestei destinderi şi contracţii, *delphus*-ul poate scoate sunete mai mult sau mai puţin ascuţite, într-un cuvânt, toate inflexiunile vocii şi tonurile cântului, e un fapt pe care mă mândresc că-l pot pune în afara oricărei îndoieli. Pentru aceasta, voi face apel la experienţă. Da, domnilor, mă angajez să le fac să raţioneze, să grăiască şi chiar să cânte în faţa dumneavoastră, atât *delphus*-ul cât şi bijuteriile».

Astfel cuvântă Orcotome, promiţându-şi să ridice bijuteriile măcar la nivelul traheilor unuia dintre confraţii săi, un pizmaş care se chinuise în zadar să-i micşoreze izbânzile.

CAPITOLUL X

Mai puţin savant şi mai puţin plicticos decât cel dinainte

Urmarea şedinţei academice

Având în vedere dificultăţile care stăteau în faţa lui Orcotome, în aşteptarea experienţelor, toţi îi socoteau ideile mai mult ingenioase decât solide. «Dacă bijuteriile au facultatea de a grăi, i se replica, atunci de ce au aşteptat atât pentru a se folosi de ea? Dacă asta se datora bunătăţii lui Brama, căruia i-a plăcut să le insufle femeilor o dorinţă atât de puternică de a grăi, dublând la ele organele vorbirii, atunci e foarte ciudat că ele n-au cunoscut sau au neglijat atât de multă vreme acest preţios dar al naturii. De ce aceeaşi bijuterie n-a grăit decât o singură dată? De ce n-au grăit toate decât despre acelaşi subiect? Prin ce mecanism anume una dintre guri o obligă pe cealaltă să tacă, atât timp cât grăieşte ea? De altfel, adăugau ei, judecând sporovăiala bijuteriilor după împrejurările în care au grăit, şi după lucrurile pe care le-au spus, există toate motivele să credem că a fost ceva involuntar, şi că aceste părţi ar fi continuat să

rămână mute, dacă ar fi stat în puterea celor ce le purtau să le facă să tacă».

Orcotome se simți dator să răspundă la toate aceste obiecții, și susținu că bijuteriile au grăit dintotdeauna; dar atât de încet încât ceea ce spuneau abia dacă se putea auzi uneori, chiar și de către cele cărora le aparțineau; că nu e de mirare că ridicaseră glasul în zilele noastre, când libertatea conversației a fost împinsă până la un punct în care se poate vorbi, fără pic de ruşine şi fără a comite vreo indiscreție, despre lucruri pe care le cunosc atât de bine; că, dacă ele n-au grăit cu voce tare decât o singură dată, nu trebuie să tragem concluzia că aceasta va fi și ultima dată; că există o mare deosebire între a fi mut și a păstra tăcerea; că, dacă toate nu au grăit decât despre același subiect, asta se datorează faptului că, în aparență, acesta e și singurul despre care ele au o idee; că acelea care n-au grăit încă, vor grăi; că, dacă tac, nu înseamnă că n-au nimic de spus, sau că nu sunt bine conformate, sau că le lipsesc ideile sau cuvintele.

«Pe scurt, continua el, a pretinde că ținea de bunătatea lui Brama să le acorde femeilor mijlocul de a-și satisface nestăvilita lor dorință de a grăi, înmulțindu-le organele vorbirii, înseamnă să fii de acord că, dacă această binefacere ar aduce după sine unele inconveniente, numai de înțelepciunea lui ar depinde prevenirea acestora; și tocmai acest lucru a și făcut, obligând-o pe una dintre guri să tacă, atunci când cealaltă grăiește. Pentru noi, deja e lucru destul de neplăcut faptul că femeile își schimbă părerea dintr-o clipă într-alta: ce s-ar fi întâmplat dacă Brama le-ar fi lăsat posibilitatea de a fi stăpânite de două sentimente contrare, în același timp? De altfel, mijlocul acesta nu ne-a fost dat decât pentru a ne face înțeleși; or, întrucât femeile abia dacă izbutesc să se facă înțelese cu una singură, cum s-ar mai fi putut face ele înțelese grăind cu amândouă deodată?»

Orcotome răspunsese astfel la o mulțime de lucruri, fiind convins că reușise să-i mulțumească pe toți; dar se înșela. Îl hărțuiau din toate părțile, iar el era pe punctul de a se da bătut, când îi sări în ajutor fizicianul Cimonaze. Disputa deveni atunci tumultuoasă; se îndepărtară de la chestiune, se rătăciră, reveniră la ea, se pierdură iar, se înverșunară, strigară, trecură de la țipete la înjurături, iar ședința academică luă sfârșit.

CAPITOLUL XI

A patra încercare a inelului

Ecoul În timp ce academia se preocupa de sporovăiala bijuteriilor, în diferitele cercuri ea deveni noutatea zilei, și subiectul zilei următoare și al mai multor altor zile: era un text inepuizabil. Faptelor adevărate li se adăugară cele false; orice era bine venit: minunea făcuse totul credibil. Mai bine de șase luni, ea alimentă toate conversațiile.

Sultanul nu-și încercase inelul decât de trei ori; totuși, într-un cerc de doamne care-și aveau scăunelul în casa Manimonbandei, se spuse pe nerăsuflate discursul bijuteriei unei președinte, apoi acela al unei marchize, iar mai apoi se dădură în vileag pioasele taine ale unei habotnice; în fine, acelea ale mai multor femei care nu se aflau de față; și numai Dumnezeu știe ce li se puse în cârcă bijuteriilor lor: vorbele deșucheate nu lipsiră nici ele din acele discursuri; iar de la fapte, se ajunse la reflecții.

«Trebuie să recunoaștem, spuse una dintre doamne, că această făcătură (căci e una aruncată asupra bijuteriilor), ne menține într-o crudă situație. Cum! să stai tot timpul cu teama că vei auzi cum iese din

trupul tău o voce impertinentă!»

— Dar, doamnă, îi răspunse alta, ne miră această teamă, din partea dumitale: când o bijuterie n-are de spus nimic care s-o facă de râs, ce importanță are dacă ea tace sau grăiește?

— Are, reluă cea dintâi, încât mi-aș da, fără părere de rău, jumătate din pietrele mele scumpe, numai să fiu sigură că a mea va păstra tăcerea.

— Într-adevăr, îi replică cea de a doua, trebuie să ai motive serioase să-i cruți pe bărbați, pentru a cumpăra atât de scump discreția ei.

— Nu am motive mai bune decât oricare alta, răspunse prompt Céphise; totuși, nu mă dezic. Douăzeci de mii de scuzi, pentru a fi liniștită, nu mi se pare prea mult; căci, vă spun deschis, nu sunt deloc mai sigură de bijuteria mea decât sunt de gura mea: or, în viață mi-au scăpat o mulțime de prostii. Aud în fiecare zi despre atâtea aventuri de necrezut date în vileag, dovedite, spuse de-a fir-a-păr de bijuterii, încât, chiar înlăturând trei sferturi din ele, ceea ce rămâne e prea de ajuns ca să te dezonoreze. Dacă a mea ar fi numai pe jumătate la fel de mincinoasă ca toate acestea, și tot aș fi pierdută. Oare nu-i destul că purtarea noastră se află la cheremul bijuteriilor noastre, mai trebuia și ca reputația noastră să depindă tot de spusele lor?

— În ceea ce mă privește, zise cu vioiciune Ismène, departe de a mă pierde în raționamente fără sfârșit, eu las lucrurile în voia lor. Dacă Brama e cel care face bijuteriile să grăiască, așa cum mi-a arătat-o braminul meu, el nu va îngădui deloc ca ele să mintă: ar fi o impietate să fii convins de contrariu. Bijuteria mea poate așadar grăi când și atât cât îi va plăcea: la urma urmei, ce-o să spună?

Se auzi atunci o voce înfundată, care părea că iese de sub pământ, și care răspunse ca un ecou: «O mulțime de lucruri». Ismène, neînchipuindu-și deloc de unde venea răspunsul, se înfurie, își apostrofă vecinele, și prelungi astfel hazul cercului. Sultanul, încântat de faptul că aceasta se lăsase păcălită, îl părăsi pe ministrul cu care stătea de vorbă într-un loc mai retras, se apropie de ea și-i spuse: «Aveți grijă, doamnă, că pe câteva dintre aceste doamne nu le-ați făcut părtașe odinioară la destăinurile voastre, și s-ar putea ca bijuteriile lor să fie atât de răutăcioase încât să-și reamintească unele istorii despre care a voastră nu-și mai aduce aminte».

În același timp, sucind și răsucind inelul la momentul potrivit, Mangogul stabili între doamnă și bijuteria ei un dialog destul de neobișnuit. Ismène, care-și condusese totdeauna destul de bine micile ei daraveri, și care n-avusese niciodată prietene de taină, îi răspunse sultanului că în cazul ei întreaga artă a bârfitorilor s-ar dovedi zadarnică.

«Poate», zise vocea necunoscută.

— Cum, poate? reluă Ismène, supărată de această îndoială jignitoare. Ce-aș avea eu de temut din partea lor?

— Totul, dacă ele ar ști tot atâtea câte știu eu.

— Și ce anume știi?

— O mulțime de lucruri, îți zic.

— O mulțime de lucruri, asta vestește multe, dar nu înseamnă nimic. Ai putea să amănunțești câteva?

— Desigur.

— Și de ce gen, mă rog? Am avut eu probleme de dragoste?

— Nu.

— Intrigi, aventuri?

— Exact astea.

— Și cu cine, dacă nu te superi? cu craidoni, cu militari, cu senatori?

— Nu.

— Cu actori?

— Nu.

— Atunci poate cu pajii sau lacheii mei, cu preotul meu, sau poate cu cel al soțului meu.

— Nu.

— Domnule impostor, nu cumva ai ajuns la capăt?

— Nicidecum.

— Totuși, nu mai văd pe nimeni altcineva cu care aș putea să am aventuri. Și când anume, înainte sau după căsătorie? răspunde o dată, impertinentule!

— Ei, doamnă, te-aș ruga să încetezi cu insultele; nu-l sili pe cel mai bun dintre prietenii tăi să se poarte urât.

— Vorbește, dragul meu; spune, spune tot; nu am prea multă stimă pentru serviciile tale, așa că mă tem prea puțin de indiscreția ta: explică-te, îți îngădui s-o faci; te poftesc chiar.

— La ce mă obligi tu pe mine, Ismène? adăugă bijuteria, suspinând din greu.

— Să-i faci dreptate virtuții.

— Ei bine, virtuoasă Ismène, oare nu-ți mai aduci aminte de tânărul Osmin, de sangiacul[24] Zégris, de maestrul tău de dans Alaziel, de maestrul tău de muzică Almoura?

— Ah, ce grozăvie! exclamă Ismène; aveam o mamă mult prea cu ochii-n patru, așa că nu m-aș fi putut expune unor asemenea destrăbălări; iar soțul meu, dacă ar fi de față, ți-ar putea întări că m-a aflat așa cum mă voia.

— Ei, da, reluă bijuteria, mulțumită secretului lui Alcine, prietena ta cea mai bună.

— Asta e de un ridicol atât de nemaipomenit și de grosolan, răspunse Ismène, încât mă scutește de orice tăgăduire. Nu știu, continuă ea, care este bijuteria acestor doamne care se pretinde atât de bine instruită cu privire la treburile mele, dar ea tocmai vorbește despre niște lucruri despre care a mea n-are câtuși de puțin habar.

— Doamnă, îi răspunse Céphise, pot să te asigur că a mea s-a mulțumit să asculte.

Și celelalte femei spuseră același lucru, așa că se așezară din nou la joc, fără a cunoaște lămurit interlocutorul acestei conversații pe care tocmai v-am redat-o.

CAPITOLUL XII

A cincea încercare a inelului

Jocul

Cele mai multe dintre femeile care participau la partida de cărți din casa Manimonbandei jucau cu patimă; și nu era nevoie să ai agerimea lui Mangogul ca să-ți dai seama de asta. Patima jocului e una din cele mai puțin ascunse; ea se manifestă, fie la câștig, fie la pagubă, prin semne care sar în ochi. «Oare de unde le vine această înverșunare? își spunea el în sinea sa; cum de se hotărăsc oare să-și petreacă nopțile în jurul unei mese de faraon, tremurând în așteptarea unui as sau a unui șeptar? Frenezia asta le strică sănătatea și nurii, atunci când le au, fără să mai punem la socoteală destrăbălarea la care sunt sigur că le împinge».

— Mi-ar plăcea tare mult, îi spuse el cu voce joasă Mirzozei, să fac și aici o încercare după cum mă taie capul.

— Și cam la cine te gândești? îl întrebă favorita.

— Mi-aș răsuci inelul, răspunse Mangogul, asupra celei mai fără de măsură dintre aceste jucătoare de brelan, pentru a-i lua la întrebări bijuteria, și pentru a transmite cu ajutorul acestui organ un sfat bun

tuturor acelor soţi imbecili care îşi lasă femeile să-şi rişte onoarea şi averea casei lor pe o carte sau pe un zar.

— Îmi place foarte mult această idee, îi replică Mirzoza; dar să ştii, prinţe, că Manimonbanda s-a jurat pe pagodele sale, că nu va mai ţine cerc în casa ei, dacă s-ar întâmpla să mai fie expusă încă o dată lipsei de pudoare a unor Engastrimuthes[25].

— Cum ai spus, dulceaţa inimii mele? o întrerupse sultanul.

— Am spus, îi răspunse favorita, numele pe care sfioasa Manimonbanda îl dă tuturor acelor femei ale căror bijuterii ştiu să grăiască.

— Ăsta-i un cuvânt născocit de prostul ei de bramin, care se făleşte că ştie greacă şi habar n-are de congoleză, replică sultanul; totuşi, în ciuda Manimonbandei şi-a capelanului ei, nu mi-ar displăcea să iau la întrebări bijuteria Manillei; şi ar fi nimerit ca interogatoriul să aibă loc aici, întru educarea morală a aproapelui.

— Prinţe, zise Mirzoza, dacă mi-ai da ascultare, ai scuti-o de această neplăcere pe marea sultană; iar tu ai putea s-o faci fără ca prin aceasta curiozitatea ta şi a mea să fie cumva păgubită. De ce să nu te duci acasă la Manille?

— O să mă duc, dacă aşa vrei tu, zise Mangogul.

— La ce oră însă? îl întrebă sultana.

— La miezul nopţii, răspunse sultanul.

— La miezul nopţii, ea încă mai joacă, zise favorita.

— O s-aştept atunci până la orele două, răspunse Mangogul.

— Prinţe, nu gândeşti deloc, replică Mirzoza; asta-i cea mai frumoasă oră din zi pentru o jucătoare. Dacă Înălţimea Voastră crede ce-i spun, atunci o va putea surprinde pe Manilla la primul ei somn, între şapte şi opt.

Mangogul urmă sfatul Mirzozei şi-i făcu Manillei o vizită la orele şapte. Servitoarele tocmai îi pregăteau patul. După tristeţea care domnea pe chipul ei, sultanul îşi dădu seama că n-avusese noroc la joc: se plimba de colo-colo, se oprea, îşi înălţa ochii spre cer, bătea din picior, îşi ducea pumnii la ochi şi mormăia ceva printre dinţi, nişte vorbe pe care sultanul nu reuşi să le audă. În timpul acestor drumuri, servitoarele, care se ţineau după ea tremurând, îi scoteau veşmintele; şi dacă până la urmă izbutiră totuşi s-o culce,

acest lucru nu fu cu putinţă fără o anume bruschete, şi chiar mai rău, din partea lor. Iat-o aşadar pe Manilla culcată, fără a-şi mai fi făcut altă rugăciune de seară decât cele nu puţine blesteme împotriva unui afurisit de as, care venise de şapte ori la rând, spre paguba ei. Nici nu închisese bine ochii, că Mangogul şi răsuci inelul asupra ei. Pe dată, bijuteria acesteia exclamă cu durere: «Lovitura pe care am primit-o m-a făcut marţ». Sultanul zâmbi, auzind că la Manille toate vorbeau despre joc, până şi bijuteria ei. «Nu, continuă bijuteria, n-o să mai joc niciodată împotriva lui Abidul; el nu ştie decât să trişeze. Să nu mi se mai vorbească de Dares; cu ăsta rişti să ai numai ghinion. Ismal e un jucător destul de bun; dar nu-l are cine vrea. Mazulim era o adevărată comoară, înainte de-a fi trecut prin braţele Crissei. Nu cunosc un jucător mai capricios decât Zulmis. Rica e mai puţin; dar bietul băiat e mofluz. Ce să faci cu Lazuli? nici cea mai frumoasă femeie din Banza nu l-ar putea face să joace pe sume mari. Ce jucător slăbuţ e Molli! Într-adevăr, e jale mare printre jucători; şi nu peste multă vreme n-o să mai ai cu cine să faci o partidă».

După această ieremiadă, bijuteria se precipită asupra neobişnuitelor lovituri la care fusese martoră şi o sfârşi vorbind despre răbdarea şi resursele stăpânei sale în momentele de nenoroc. «Dacă n-aş fi fost eu, zise ea, Manille s-ar fi ruinat de vreo douăzeci de ori: nici cu toate comorile sultanului n-ar fi putut achita datoriile făcute la joc, şi plătite de mine. Într-o întâlnire, de la o partidă de brelan, a pierdut împotriva unui bancher şi-a unui abate mai bine de zece mii de ducaţi; nu-i mai rămâneau decât pietrele preţioase; dar nu trecuse prea mult de când soţul ei i le scosese din gaj, aşa că nu prea mai avea curajul să le rişte. Ceru totuşi cărţi şi-i veni unul dintre acele jocuri tentante pe care norocul ţi-l trimite atunci când e pe punctul de a te gâtui; toţi o îmboldeau să vorbească. Manille îşi privea cărţile, îşi vâra mâna în pungă, de unde era sigură că nu va găsi nimic de scos, revenea la cărţi, le mai privea o dată, şi tot nu se hotăra nicicum.

— Merge şi doamna, până la urmă? îi zise bancherul.

— Da, merge, spuse ea, ...merge... merge, pe bijuteria mea.

— Pe cât? reluă Turcarès.

— Pe o sută de ducați, zise Manille.

Abatele ieşi din joc; bijuteria i se păru prea scumpă. Turcarès se învoi: Manille pierdu şi trebui să plătească.

Prosteasca vanitate de a poseda o bijuterie titrată îl ațâța pe Turcarès: se oferi să-i împrumute amantei sale banii necesari la joc, cu condiția ca ea să se pună în slujba plăcerilor lui: treaba se aranjă pe loc. Dar cum Manille juca pe sume mari şi cum bancherul ei nu dispunea de rezerve inepuizabile, dădurăm în curând de fundul sacului său.

Stăpâna mea pusese la cale cea mai strălucitoare partidă de faraon: toți cunoscuții ei fuseseră invitați: se puncta numai pe ducați. Ne bizuiam pe punga lui Turcarès; dar în dimineața acelei zile mari, puşlamaua ne scrise că nu mai avea nici o lețcaie, lăsându-ne astfel în cea mai cumplită încurcătură; trebuia să ne descurcăm cum om şti, şi nu era timp de pierdut. Ne mulțumirăm cu o bătrână căpetenie de bramini, căruia îi vândurăm foarte scump cele câteva complezențe pe care ni le tot cerea de-atâta amar de vreme. Partida asta îl costă de două ori mai mult decât venitul rezultat din beneficiul slujbei sale.

Totuşi, la vreo câteva zile după asta, Turcarès îşi făcu din nou apariția. Era disperat, zicea el, că doamna îl luase pe nepregătite: dar se bizuia şi pe mai departe pe bunătatea ei.

— Te bizui degeaba, dragul meu, îi răspunse Manille; nu te mai pot primi la modul cuviincios. Pe când erai în stare să-mi împrumuți bani, toată lumea ştia de ce te suport; dar acum, când nu mai eşti bun de nimic, ar însemna să mă dezonorezi.

Turcarès se simți jignit de spusele ei, ca şi mine de altfel; căci poate era cel mai bun băiat din Banza. Îşi ieşi din obişnuitul lui fel de a se purta, pentru a-i striga Manillei că ea îl costa mai mult decât trei fete de la Operă, cu care s-ar fi distrat şi mult mai bine.

— Ah! exclamă el cu durere, de ce n-oi fi rămas eu la mica mea lenjereasă! care mă iubea la nebunie şi pe care o aveam atât de lesne, doar cu o tafta.

Manille, căreia nu-i plăcea să fie comparată, îl întrerupse pe un ton care-l făcu să tremure, poruncindu-i să iasă imediat. Turcarès ştia ce-i poate pielea; aşa că socoti că e mult mai bine pentru el s-o ia agale pe scări, decât să fie

azvârlit pe fereastră.

Manille se împrumută apoi de la un alt bramin care venea, zicea ea, să-i aline necazurile: omul cel sfânt luă locul bancherului; iar noi îl răsplătirăm pentru consolări cu aceeaşi monedă. Ea m-a mai pierdut la joc de câteva ori; şi e lucru ştiut că singurele datorii care se plătesc sunt cele făcute la masa de joc.

Dacă i se întâmplă să aibă noroc, Manille e atunci femeia cu cea mai bună purtare din Congo. Chiar şi-n felul de a juca, se produce atunci o schimbare care te surprinde: n-o mai auzi deloc înjurând; mănâncă bine, plăteşte banii datorați negustoresei de modă şi oamenilor acesteia, face daruri servitoarelor, îşi scoate uneori din gaj țoalele şi îşi mângâie dogul şi soțul; dar de vreo treiezeci de ori pe lună, îşi riscă aceste fericite dispoziții şi toți banii pe un as de pică. Asta e viața pe care a dus-o şi pe care o va duce; şi numai bunul Dumnezeu ştie de câte ori voi mai fi lăsată drept zălog».

În acest moment, bijuteria tăcu, iar Mangogul se duse să se odihnească. Servitorii îl sculară la orele cinci de seară; iar el se duse la Operă, acolo unde-i promisese favoritei că se vor revedea.

CAPITOLUL XIII

A şasea încercare a inelului

Despre Opera din Banza

Dintre toate formele de spectacol din Banza, numai Opera continuă să se mențină. Utmiutsol[26] şi Uremifasolasiutututut[27], muzicieni vestiți, dintre care unul începea să îmbătrânească, iar celălalt de-abia să se nască, ocupau, pe rând, scena lirică. Aceşti doi autori originali îşi aveau fiecare partizanii lor: necunoscătorii şi moşnegii îl susțineau cu toții pe Utmiutsol; tinerii şi virtuozii erau pentru Uremifasolasiutututut; iar oamenii de gust, fie tineri, fie moşnegi, se entuziasmau pentru amândoi.

Uremifasolasiutututut, spuneau aceştia din urmă, e excelent, atunci când e bun; dar el moțăie din când în când: cui nu i se întâmplă aşa ceva? Utmiutsol e mai susținut, mai egal: e plin de lucruri frumoase; totuşi, nu există unul căruia să nu-i poți găsi exemple, şi chiar mai frapante, la rivalul său, la care se remarcă trăsături care îi sunt proprii şi pe care nu le poți întâlni decât în lucrările sale. Bătrânul Utmiutsol e simplu, natural, dintr-o bucată, uneori prea dintr-o bucată,

şi ăsta-i defectul său. Tânărul Uremifasolasiutututut iese din comun, e strălucitor, afectat, savant, uneori prea savant: dar asta-i poate defectul auditoriului său; unul nu are decât o uvertură, ce-i drept frumoasă, dar repetată în fruntea tuturor pieselor sale; altul a făcut tot atâtea uverturi câte piese; şi toate trec drept capodopere. Înzestrarea de la natură îl conducea pe Utmiutsol pe făgaşele melodiei; studiul şi experiența îi dezvăluiseră lui Uremifasolasiutututut izvoarele armoniei. Cine a mai ştiut să declame, şi cine va mai recita vreodată aşa cum făcea bătrânul? şi cine ne va mai compune ariete uşoare, arii voluptuoase şi simfonii de caracter, precum cel modern? Utmiutsol e singurul care a înțeles dialogul. Înainte de Uremifasolasiutututut nimeni nu distinsese acele nuanțe delicate ce separă tandrul de voluptuos, voluptuosul de pasionat, pasionatul de lasciv: câțiva partizani ai acestuia din urmă susțin chiar că, dacă dialogul lui Utmiutsol e superior aceluia al său, acest lucru se datorează mai puțin inegalității de talent dintre ei, şi mai mult diferenței dintre poeții pe care i-au folosit... «Citiți, exclamă ei, citiți scena din *Dardanus*[28] şi vă veți convinge că, dacă lui Uremifasolasiutututut i se dau cuvinte pe potrivă, fermecătoarele scene ale lui Utmiutsol vor renaşte». Oricare ar fi adevărul, pe vremea mea, întregul oraş dădea fuga la tragediile acestuia şi se călca în picioare la baletele celuilalt.

Se reprezenta atunci în Banza o excelentă lucrare a lui Uremifasolasiutututut, care n-ar fi făcut niciodată vâlvă, dacă sultana favorită n-ar fi fost curioasă s-o vadă: încă o dată, indispoziția periodică a bijuteriilor trezi invidia viorilor mici[29] şi o făcu pe actrița principală să lipsească. Cea care o dubla avea o voce mai puțin frumoasă; dar cum compensa acest lucru prin jocul ei, nimic nu-i împiedica pe sultan şi pe favorită să onoreze acest spectacol cu prezența lor.

Mirzoza sosise; soseşte şi Mangogul; cortina se ridică şi începe spectacolul. Totul mergea de minune; cântăreața Chevalier o făcuse uitată pe Le Maure[30] şi se ajunsese la cel de-al patrulea act, când sultanul se hotărî brusc, în mijlocul unui cor care, după părerea sa, ținea de prea mult timp, şi care o făcuse deja pe favorită să caşte de două ori, să-şi răsucească inelul asupra tuturor cântărețelor. Nicicând nu se mai văzuse pe scenă un tablou de un comic mai ciudat. Toate cele treizeci de fete amuțiră deodată: cu gurile larg

deschise şi păstrându-şi atitudinile teatrale în care se găseau mai înainte. În acelaşi timp, bijuteriile lor îşi dădeau toată silinţa să cânte, care un pont-neuf[31], care un vodevil deocheat, care o parodie foarte neruşinată. Se putea auzi, pe de o parte: *«of, aşa da, cumătra mea!»*; iar de cealaltă, *«ce, de douăşpe ori!»*, aici, *«cu cine mă regulez, să fii tu, oare, Blaise?»*, colo, *«pe tine, părinte Ciprien, nimic nu te reţine»*. În fine, toate o luară pe un ton atât de piţigăiat, de baroc şi de smintit, încât formară cel mai extraordinar, cel mai asurzitor şi mai caraghios cor pe care l-ai fi putut auzi vreodată, interpretat de partea din faţă şi de aceea a...c.. noa... (manuscrisul prezintă în acest loc o lipsă).

Între timp, orchestra îşi vedea mai departe de treaba ei, iar râsetele de la parter, din amfiteatru şi din loji se alăturară sunetelor instrumentelor şi cântecelor bijuteriilor, desăvârşind cacofonia.

Câteva dintre actriţe, de teamă că bijuteriile lor, sătule să mai fredoneze toate acele prostii, s-ar putea hotărî să le şi spună, o tuliră în culise; dar se aleseră numai cu spaima. Mangogul, convins că publicul nu mai avea de aflat nimic nou, îşi răsuci inelul la loc. Bijuteriile tăcură imediat, râsetele încetară, tămbălăul se potoli, piesa se reluă şi se sfârşi în linişte. Cortina căzu; sultanul şi sultana se făcură nevăzuţi; iar bijuteriile actriţelor noastre se duseseră acolo unde erau aşteptate, pentru a se ocupa de altceva decât de cântat.

Această întâmplare făcu multă vâlvă. Bărbaţii râdeau de ea, femeile erau alarmate, bonzii erau scandalizaţi, iar academicienii erau năuci de cap. Dar Orcotome, ce părere avea despre ea? Orcotome triumfa. El anunţase într-unul din memoriile sale că bijuteriile vor cânta negreşit; şi iată că tocmai o făcuseră; iar acest fenomen, care pe confraţii săi îi deruta, pentru el era o nouă rază de lumină care-i adeverea sistemul.

CAPITOLUL XIV

Experienţele lui Orcotome

Era în ziua a cincisprezecea a lunii..., când Orcotome îşi citise memoriul la academie şi îşi făcuse cunoscute ideile cu privire la sporovăiala bijuteriilor. Întrucât el anunţa în lucrare că făcuse experienţe cum nu se poate mai sigure, pe care le repetase de mai multe ori, şi întotdeauna cu succes, toţi rămaseră uluiţi. Publicul îşi păstră o vreme aceste impresii, aşa că timp de şase săptămâni încheiate Orcotome trecu drept omul care făcuse nişte descoperiri dintre cele mai frumoase.

Dar pentru ca triumful să-i fie deplin, nu trebuia decât să repete, în prezenţa academicienilor, faimoasele-i experienţe pe care le-a pritocit atât de mult. Adunarea convocată în acest scop a fost una din cele mai strălucite. Miniştrii se duseră şi ei; sultanul însuşi catadicsi să fie de faţă; dar avu grijă să rămână nevăzut.

Întrucât Mangogul era un mare făcător de monologuri, şi cum frivolitatea conversaţiilor din vremea sa îl făcuse să se dea în vânt după obiceiul de a vorbi de unul singur: «Trebuie că Orcotome, îşi spunea el în sinea sa, ori e un şarlatan desăvârşit, ori duhul meu protector e un mare neghiob. Dacă academicianul, care desigur nu e vrăjitor, poate

reda graiul unor bijuterii moarte, duhul care mă protejează nu avea deloc dreptul să facă o înțelegere cu diavolul, să-şi vândă sufletul, pentru a-l transmite unor bijuterii pline de viață».

Acestea erau reflecțiile lui Mangogul în momentul în care se pomeni în mijlocul academiei sale. Precum se vede, Orcotome avu drept spectatori pe cei mai luminați oameni din Banza în materie de bijuterii. Pentru a se declara mulțumit de auditoriul său, nu mai lipsea decât ca şi el să-l mulțumească la rândul său; numai că rezultatul experiențelor sale avea să fie unul dintre cele mai nefericite. Orcotome lua o bijuterie, îşi lipea gura de ea, sufla până când se sufoca, o lăsa, iar o lua, repeta încercarea cu alta, căci adusese de toate vârstele şi mărimile, de toate stările şi culorile; dar îşi consumase suflul degeaba, căci nu se făceau auzite decât nişte sunete nearticulate şi foarte diferite de cele pe care le promitea.

Se produse atunci o rumoare care-l descumpăni pe moment, dar îşi reveni şi pretinse că asemenea experiențe nu puteau fi făcute prea uşor în prezența unui număr atât de mare de persoane; şi avea drepate.

Mangogul se ridică indignat, părăsi locul şi într-o clipă îşi făcu din nou apariția în casa sultanei favorite.

— Ei bine, prințe! îi zise ea zărindu-l, cine-a avut câştig de cauză, tu sau Orcotome? căci nu mă îndoiesc că bijuteriile sale au făcut minuni.

Sultanul făcu câteva tururi în lung şi lat, fără să-i răspundă.

— Dar, reluă favorita, mi se pare că Înălțimea Voastră e nemulțumită.

— Ah, doamnă, replică sultanul, neruşinarea acestui Orcotome e fără pereche! Să nu mai aud vorbindu-mi-se vreodată de el... Oare ce veți spune voi, rase viitoare, când veți afla că marele Mangogul le dăruia unor asemenea oameni o pensie de o sută de mii de scuzi, în timp ce nişte bravi ofițeri, care au stropit cu sângele lor coroana de laurii ce le încinge fruntea, au fost nevoiți să se mulțumească cu o rentă de numai patru sute de livre? Ah, pe toți dracii, simt că turbez! Mi-a stricat cheful pe-o lună de zile.

În acest moment, Mangogul tăcu, dar continuă să se plimbe prin apartamentul favoritei. Îşi ținea capul aplecat;

mergea înainte, se întorcea, se oprea şi bătea din când în când din picior. Se aşează pentru o clipă, apoi se ridică brusc, îşi luă rămas bun de la Mirzoza, uită s-o îmbrățişeze, şi se refugie în apartamentul său.

Autorul african, care s-a nemurit prin istorisirea măreților şi minunatelor fapte ale lui Erguebzed şi Mangogul, continuă astfel:

După cât de tare se supărase Mangogul, toți crezură că acesta avea să-i alunge pe savanți din regatul său. Nici pomeneala de-aşa ceva. A doua zi, el se sculă vesel, îşi răsuci inelul o dată în cursul dimineții, seara cină cu favoriții şi cu Mirzoza, sub un splendid cort ridicat în grădinile seraiului, şi nicicând nu se arătă mai puțin preocupat de afacerile statului.

Spiritele posace, frondeurii din Congo şi scriitorii de la ziar din Banza nu pierdură ocazia de a cârti împotriva acestei purtări. Dar împotriva a ce nu cârtesc aceşti oameni? «Oare aşa, spuneau ei în timp ce se plimbau sau stăteau prin cafenele, oare aşa se conduce un stat! să ai lancea în mână ziua întreagă şi să-ți petreci nopțile la masă!»

— Ah, dac-aş fi eu sultan, exclama un mic senator ruinat la joc, despărțit de nevastă, şi ai cărui copii aveau parte de cea mai proastă educație din lume, dac-aş fi eu sultan, cu totul altfel aş face eu din Congo un stat înfloritor. Mi-ar plăcea să fiu spaima dușmanilor mei şi să mă bucur de iubirea supuşilor mei. În mai puțin de şase luni, aş revigora poliția, legile, arta militară şi marina. Aş avea o sută de vase mari. Şi în scurt timp, landele noastre ar fi defrişate, iar marile noastre drumuri reparate. Aş desființa impozitele sau măcar le-aş reduce la jumătate. Iar cât priveşte pensiile, domnilor spirite alese, n-ați prea mai avea parte de ele, pe cinstea mea! Ofițeri buni, Pongo Sabiam! Ofițeri buni, soldați hârşiți, magistrați ca de-alde noi, noi cei care ne consacrăm truda şi veghile pentru a face din nou dreptate noroadelor: aceştia ar fi oamenii asupra cărora mi-aş răspândi binefacerile.

— De ce nu vă mai aminteşte el, domnilor, de marele nostru împărat Abdelmalec, din dinastia Abisinilor, care a domnit acum două mii trei sute de octanți şi cinci ani? adăuga pe tonul unuia care se pricepe la toate un bătrân politician fără dinți, cu pletele linse, îmbrăcat cu o vestă

scurtă cu mâneci, cu manşetele zdrenţuite. De ce nu vă mai aminteşte el de felul cum acesta a pus să fie traşi în ţeapă doi astronomi, pentru că se înşelaseră cu trei minute în prezicerea unei eclipse, şi să fie disecaţi de vii chirurgul şi medicul său, pentru că-i prescriseseră purgativul la moment nepotrivit?

— Şi-apoi, vă-ntreb, continua altul, la ce sunt buni toţi aceşti trândavi de bramini, această vermină care se îngraşă din sudoarea noastră? Nemăsuratele bogăţii cu care se îmbuibă, nu li s-ar cuveni mai degrabă unor oameni de treabă, de felul nostru?

Se auzea dintr-o altă parte: «Se cunoşteau, oare, acum patruzeci de ani, noua bucătărie şi lichiorurile de Lorena? Toţi s-au aruncat într-un lux care prevesteşte apropiata nimicire a imperiului, urmare firească a disprețului arătat Pagodelor şi a disoluţiei moravurilor. Pe vremea când la masa marelui Kanoglou nu se mânca decât carne de măcelărie şi nu se bea altceva decât şerbet, s-ar mai fi făcut oare haz de aceste decupaje[32], de vernilurile lui Martin şi de muzica lui Rameau? Fetele de la Operă nu erau mai puţin milostive decât în zilele noastre; dar le puteai avea la un preţ mult mai mic. Prinţul, vedeţi domniile voastre, strică o mulţime de lucruri. Ah, dac-aş fi eu sultan!

— Dac-ai fi tu sultan, îi răspunse cu aprindere un bătrân militar, care scăpase cu bine din primejdioasa bătălie de la Fontenoi, şi care-şi pierduse un braţ luptând alături de prinţul său în ziua bătăliei de la Lawfelt[33], ai face chiar mai multe prostii decât cele pe care le turui. Ei, prietene, tu nu-ţi poţi stăpâni limba, darmite să mai stăpâneşti peste-un imperiu! N-ai minte nici cât să-ţi conduci familia, dar te-ai încumeta să faci ordine în stat! Mai bine taci, nefericitule! Respectă puterile acestui pământ, şi mulţumeşte-le zeilor că te-au lăsat să te naşti într-un imperiu şi sub domnia unui prinţ a cărui prudenţă e ca o lumină pentru miniştrii săi, şi a cărui valoare soldatul o admiră; un prinţ care a ştiut să se facă temut de duşmanii săi şi iubit de popoarele sale, şi căruia nu i se poate reproşa decât îngăduinţa cu care sunt trataţi în timpul guvernării sale nişte oameni asemenea ţie.»

CAPITOLUL XV

Braminii

Atunci când savanţii isprăviră ce aveau de spus în privinţa bijuteriilor, le luară în primire braminii. Religia pretindea că sporovăiala lor era un subiect ce ţinea de competenţa ei, iar servitorii bisericii susţinură că în această lucrare se manifesta degetul lui Brama.

Avu loc o adunare generală a pontifilor; şi se hotărî ca cei mai străluciţi condeieri să facă dovada că evenimentul era mai presus de fire, iar până când lucrările lor aveau să fie tipărite, să susţină acelaşi lucru în tezele, în discuţiile lor particulare, ca şi-n poveţele şi predicile lor.

Dar dacă toţi căzuseră de acord că evenimentul era mai presus de fire, totuşi, cum în Congo erau admise două principii, şi cum aici se profesa un fel de maniheism, se despărţiră unii de alţii atunci când se puse problema să decidă la care dintre cele două principii trebuia raportată sporovăiala bijuteriilor.

Cei care nu-şi părăsiseră niciodată chiliile[34], şi care nu frunzăriseră alte cărţi decât pe cele ale lor, atribuiră acea minune lui Brama. «Doar el, spuneau aceştia, poate frânge ordinea naturii; iar vremurile viitoare ne vor arăta că, în toate aceste lucruri, el are în vedere ţeluri foarte adânci».

Dimpotrivă, cei care frecventau alcovurile şi pe care-i puteai întâlni mai des pe vreo străduţă decât pe la casele lor, temându-se ca unele dintre aceste bijuterii indiscrete să nu le dea în vileag făţăria, îl acuzară de sporovăiala lor pe Cadabra, o divinitate malefică, duşmanul jurat al lui Brama şi al servitorilor săi.

Acest din urmă sistem suferea de obiecţii teribile şi nu ţintea atât de direct la reformarea moravurilor. Nici chiar apărătorii săi nu se înşelau în această privinţă. Dar trebuia să se pună la adăpost; şi, pentru a-şi atinge scopul, nu rămăsese nici măcar un servitor al religiei care să nu fi adus sacrificii Pagodelor şi altarelor lor.

Mangogul şi Mirzoza asistau cu regularitate la desfăşurarea serviciului religios închinat lui Brama, şi toţi oamenii din imperiu ştiau despre asta din gazetă. Într-o zi în care acolo se celebra una dintre solemnităţile religioase de căpătâi, se duseseră şi ei în moscheea cea mare. Braminul însărcinat cu explicarea legii se urcă în amvonul de unde se rosteau predicile, le turui sultanului şi favoritei câteva fraze şi complimente plicticoase şi peroră cu multă elocvenţă despre modul de a te aşeza cuviincios în cadrul sfintelor ordine. Demonstrase necesitatea acestui lucru prin trimiteri la nenumăraţi autori, când, cuprins busc de o inspiraţie divină, pronunţă această tiradă, care avu un efect cu atât mai mare cu cât nimeni nu se aştepta la ea.

«Ce-mi este oare dat să aud în toate aceste cercuri? Un murmur confuz, o larmă nemaipomenită care-mi sparge urechile. Totul e pervertit, iar folosirea graiului, pe care, în bunătatea lui, Brama o lăsase până acum doar pe seama limbii, e strămutată deodată, ca efect al răzbunării sale, la alte organe. Şi ce organe! o ştiţi prea bine, domnilor. Mai era nevoie de încă o minune pentru a te scoate din starea ta de amorţeală, popor nerecunoscător! iar crimele tale n-aveau destui martori, mai era nevoie şi ca principalele lor instrumente să ridice glasul! Fără îndoială, ele au întrecut orice măsură, fiindcă mânia cerului a căutat noi pedepse. Degeaba te ascundeai în bezna nopţii; degeaba îţi alegeai nişte complici fără grai: i-auzi acum? Toţi au depus mărturie împotriva ta, şi-au dezvăluit lumii întregi neruşinatele tale fapte. O, tu care le cârmuieşti pe toate prin înţelepciunea ta! o, Brama! drepte sunt judecăţile tale. Legea ta îl condamnă

pe hoţ, pe sperjur, pe mincinos şi pe cel ce săvârşeşte adulterul; ea proscrie şi ponegrelile calomniei, şi uneltirile ambiţiei, şi nebuniile urii, şi şiretlicurile relei-credinţe. Credincioşii tăi servitori n-au contenit să propovăduiască aceste adevăruri copiilor tăi şi să-i ameninţe cu pedepse pe care tu, în dreapta-ţi mânie, le rezervi doar celor care fură; dar degeaba: nesăbuiţii de ei s-au lăsat în voia patimilor; s-au lăsat duşi de torent; au disprețuit poveţele noastre; şi-au râs de ameninţările noastre; au luat anatemele noastre drept vorbe goale; viciile lor s-au lăţit, s-au întărit şi s-au înmulţit; glasul nelegiuirii lor s-a făcut auzit până la tine, iar noi n-am mai putut stăvili temutul flagel cu care i-ai lovit. După ce atâta timp am implorat mare mila ta, să lăudăm acum dreptatea ta. Copleşiţi de loviturile tale, ei se vor întoarce fără doar şi poate la tine şi vor recunoaşte greutatea mâinii lăsate asupră-le. Dar, o minune a împietririi, o culme a orbirii! ei au pus efectul puterii tale pe seama mecanismului orb al naturii. Şi şi-au zis în cugetul lor: nu există nici un Brama. Nu ne sunt cunoscute toate proprietăţile materiei; iar noua dovadă a existenţei sale nu e decât una a neştiinţei şi credulităţii celor care ni-l opun. Pe acest temei, ei au clădit sisteme, au născocit ipoteze, au încercat experienţe; dar din înaltul sălaş al veşniciei sale, Brama şi-a râs de deşartele lor planuri. El a redus la tăcere obraznica lor ştiinţă; iar bijuteriile au sfărâmat, ca pe un geam, neputincioasa frână care se opunea limbuţiei lor. Prin urmare, ar fi timpul ca aceşti viermi plini de orgoliu să-şi recunoască slăbiciunea minţii şi zădărnicia sforţărilor lor. Să înceteze de a mai tăgădui existenţa lui Brama ori de a mai pune margini puterii sale. Brama există, şi e atotputernic; iar el nu ni se arată nouă mai puţin lămurit în cumplitele sale flageluri decât în favorurile sale ce nu pot fi redate prin cuvinte.

Căci cine oare a atras toate aceste flageluri asupra acestui nefericit ţinut? Oare nu cumva chiar strâmbătăţile tale, om lacom şi fără de credinţă! nu purtările tale galante şi amorurile tale smintite, voluptuos infam! nu lipsa ta de omenie pentru mănăstirile noastre, om zgârcit! nu nedreptăţile săvârşite de tine, magistrat vândut favorurilor! nu cametele tale, negustător nesăţios! nu lipsa de vlagă şi necredinţa ta, curtezan lipsit de pietate şi bărbăţie!

Iar voi, asupra cărora această plagă s-a întins mai cu osebire, voi, femei şi fete căzute în desfrâu: chiar şi atunci când noi, renunţând la îndatoririle ce ne revin, am păstra cea mai adâncă tăcere în privinţa desfrâului vostru, voi veţi purta cu voi un glas mult mai supărător decât al nostru; acesta vă urmează şi, oriunde vă veţi duce, el vă va reproşa dorinţele voastre spurcate, dragostele voastre îndoielnice, legăturile voastre nelegiuite, atâtea griji pentru a vă face plăcute, atâtea artificii pentru a smulge jurăminte, atâtea tertipuri pentru a lega pe cineva de voi, şi ardoarea trăirilor voastre nestăpânite şi accesele de furie ale geloziei voastre. Ce-aşteptaţi voi oare pentru a vă smulge de sub jugul lui Cadabra şi de a vă reîntoarce supuse la blândele legi ale lui Brama? Dar să revenim la subiectul nostru. Vă spuneam aşadar că oamenii de lume se aşază în mod greşit din nouă pricini, prima... etc».

Acest discurs stârni impresii foarte diferite. Mangogul şi sultana, singurii care cunoşteau taina inelului, găsiră de cuviinţă că braminul explicase destul de bine sporovăiala bijuteriilor cu ajutorul religiei, aşa cum Orcotome o făcuse ajutându-se de luminile raţiunii. Femeile şi sclivisiţii de la curte socotiră că predica aţâţa la răzvrătire şi că predicatorul era un vizionar. Restul auditoriului îl privi ca pe un profet, vărsă lacrimi, se apucă să se roage, se flagelă chiar, dar nu-şi schimbă câtuşi de puţin felul de a trăi.

Se duse vestea până în cafenele. Un literat spuse hotărât că braminul abia dacă atinsese în treacăt subiectul şi că bucata sa nu era decât o declamaţie rece şi morocănoasă; dar, după părerea cucernicilor şi a iluminaţilor, aceasta era cea mai solidă bucată de elocvenţă dintre toate cele pronunţate în temple în decurs de un veac. După părerea mea, aveau dreptate şi literatul şi cucernicii.

CAPITOLUL XVI[35]

Viziunea lui Mangogul

Pe când sporovăiala bijuteriilor era în toi, în imperiu se iscă o altă tulburare, pricinuită de folosirea penum-ului, sau a micii bucăţi de drap ce le era pusă celor muribunzi. Vechiul ritual rânduia punerea lui pe gură. Reformatorii pretinseră că acesta trebuia pus pe fund. Spiritele se încinseră. Erau gata să se ia de păr, când sultanul, la care cele două tabere făcuseră apel, îngădui să aibă loc, în prezenţa sa, o discuţie între cei mai învăţaţi dintre capii lor. Problema fu discutată în profunzime. Se aduseră în sprijin tradiţia, cărţile sfinte şi comentatorii acestora. Şi de o parte şi de alta, motivele invocate erau la fel de mari şi autorităţile la fel de puternice. Buimăcit, Mangogul ceru ca soluţionarea afacerii să fie amânată peste opt zile. La expirarea acestui termen, sectarii şi oponenţii lor se prezentară din nou în audienţă.

SULTANUL: Pontifi, şi voi preoţi, le zise el, aşezaţi-vă. Pătruns de importanţa chestiunii care vă împarte în două tabere, de la întrevederea ce a avut loc la picioarele tronului, noi n-am încetat să ne rugăm cerului să ne lumineze. Noaptea trecută, la o oră la care lui Brama îi place să intre în legătură cu cei ce-i sunt dragi, noi am avut o viziune; ni s-a

părut că auzim o discuție între două personaje importante, dintre care unul credea că are două nasuri, iar celălalt două găuri în cur; și iată ce-și spuneau. Primul care a vorbit a fost personajul cu două nasuri.

« — Să-ți duci tot timpul mâna la fund, e un tic tare caraghios...

— E adevărat...

— N-ai putea să te descotorosești de el?...

— Nu mai mult decât ai putea tu să te descotorosești de cele două nasuri ale tale...

— Bine, dar nasurile mele există cu adevărat; le văd, le ating; și cu cât le văd și le ating mai mult, cu atât sunt mai convins că le am, pe când tu, în cei zece ani de când te tot pipăi și-ți găsești gaura curului la fel ca oricare altul, ar fi trebuit să te lecuiești de sminteala asta...

— Sminteala asta! Fii serios, omule cu două nasuri; smintit ești tu.

— Hai să nu ne certăm. Să trecem peste asta: eu ți-am povestit cum se face că m-am ales cu două nasuri. Spune-mi și tu povestea celor două găuri ale tale, dacă ți-o mai amintești.

— Dacă mi-o mai amintesc! așa ceva nu se uită. Era pe treizeci și unu ale lunii, între orele unu și două dimineața.

— Și!

— Dă-mi voie, te rog. Nu, mă tem că nu-i așa. Nu știu eu prea multă aritmetică, dar câtă știu mi-ajunge.

— Asta-i într-adevăr ciudat! atunci, as-noapte?...

— As-noapte, am auzit o voce ce mi se părea cunoscută, și care striga: *Ajutor! ajutor!* Mă uit și văd făptura unei tinere, înspăimântate, cu pletele în neorânduială, care fugea cât o țineau picioarele pe lângă mine. O urmărea un bătrân mânios și hirsut. Judecând după straiele caraghioase de pe el, și după scula cu care era înarmat, personajul acesta părea a fi tâmplar. Era îmbrăcat în pantaloni scurți și-n cămașă. Avea mânecile cămășii suflecate până la cot, niște brațe vânjoase, era oacheș la față, cu fruntea acoperită de riduri, cu bărbia flocoasă, obrajii buhăiți, ochiul scânteietor, pieptul păros și cu o cușmă țuguiată pe cap.

— Parcă-l văd.

— Femeia, pe care era cât pe-aci s-o ajungă, striga întruna: *Ajutor! ajutor!*, iar tâmplarul, în timp ce-o fugărea:

«Degeaba fugi. Ești la mâna mea; n-o să mai spună nimeni că numai tu nu ai. Pe toți dracii, o să ai și tu una la fel ca toate». Deodată, nefericita făcu un pas greșit și căzu pe burtă, țipând și mai abitir: *Ajutor! ajutor!*, iar tâmplarul, adăugând: «Strigă, strigă tu cât pofteşti; căci, mare sau mică, oricum o s-o ai; am eu grijă de asta». Și pe dată îi săltă jupoanele, și-o lăsă cu fundul gol. Alb ca neaua, gras, îndesat, rotund, bucălat, durduliu, fundul ei semăna ca două picături de apă cu cel al femeii suveranului pontif».

PONTIFUL: — Al femeii mele?

SULTANUL: — De ce nu?

«Personajul cu două găuri adăugă: Chiar ea era, mi-o reamintesc. Bătrânul tâmplar îi pune atunci un picior pe șale, se apleacă, își petrece mâinile pe sub partea de jos a bucilor, taman acolo unde picioarele și coapsele se încovoaie, îi împinge genunchii sub pântece și-i saltă curul; și o făcuse atât de bine încât puteam să-l privesc în voie, ceea ce nu-mi displăcea, deși de pe sub jupoane se auzea o voce slabă, care striga: *Ajutor! ajutor!* O să mă crezi un om fără suflet, cu inima împietrită, dar nu se cade să te arăți mai bun decât ești; iar eu recunosc, spre ruşinea mea, că în acel moment mă simțeam stăpânit mai mult de curiozitate decât de milă, și mă gândeam mai puțin să-i vin în ajutor și mai mult s-o privesc pe îndelete».

În acest moment, marele pontif îl întrerupse din nou pe sultan, și-i zise:

«Doamne, să fiu eu oare unul dintre cei doi oameni care stau aici de vorbă?

— De ce nu?

— Omul cu două nasuri?

— De ce nu?

— Și eu, adăugă căpetenia spiritelor înnoitoare, omul cu două găuri?

— De ce nu?»

«Nelegiuitul de tâmplar pusese din nou mâna pe scula pe care o lăsase jos. Era un sfredel. Îi trecu tăișul prin gură, ca să-l umezească; își propti bine mânerul în scobitura burții, și aplecându-se asupra nefericitei, care striga mereu: *Ajutor! ajutor!*, se pregăti să-i dea o gaură acolo unde ar fi trebuit să fie două, și unde nu se afla nici una».

PONTIFUL: — Nu e femeia mea.
SULTANUL: Întrerupându-şi pe neaşteptate operaţia, schimbându-şi planul, tâmplarul zise: «Bună treabă era să fac! Dar ar fi fost şi din vina ei: De ce să nu te laşi de bunăvoie? Numai un pic de răbdare, Doamnă». Puse din nou sfredelul jos şi scoase din buzunar o panglică de un roz-pal; apoi, cu arătătorul mâinii stângi, fixă un capăt în vârful noadei şi îndoind restul în forma unui jgheab, apăsând-o între cele două fese, o purtă în cerc până la locul unde se forma burta damei, care, în timp ce striga *«Ajutor! ajutor!»*, se zbătea, se sucea în toate direcţiile, deranjând panglica şi măsurile tâmplarului, care spunea: «Încă nu e cazul să ţipi, doamnă, căci nu ţi-am făcut nici un rău. Nici nu văd cum aş putea proceda cu mai multă grijă. Dacă n-o să iei aminte, treaba o să iasă pe dos; şi doar dumneata o să fii de vină. Trebuie ca fiecare lucru să-şi aibă locul său. Există şi nişte proporţii de care trebuie să ţii seama. E chiar mai important decât crezi. E de-ajuns o clipă ca să nu mai poţi drege ce-ai stricat, fapt care pe dumneata te-ar aduce la disperare».
PONTIFUL: — Şi voi auzeaţi toate astea, doamne?
SULTANUL: — Aşa cum te-aud pe tine.
PONTIFUL: — Şi femeia?
SULTANUL: — Mi se păru, adaugă interlocutorul, că aceasta era pe jumătate convinsă; din felul în care îşi depărtase picioarele, am bănuit că începea să se resemneze. Nu prea ştiu ce-i spunea tâmplarului; dar tâmplarul îi răspundea: «Ah, asta-i acum; nu-i uşor să le faci pe femei să se hotărască!» Odată măsurile luate, ceva mai liniştit, întinzându-şi acea panglică roz-pal pe un picioruş[36], şi ţinând un creion, meşterul Anofore îi spuse damei: «Cum o vreţi?
— Nu înţeleg.
— În proporţie antică sau în proporţie modernă?»
PONTIFUL: O, cine poate cunoaşte adâncimea decretelor cereşti! cât de smintite ar putea părea toate astea, dacă ele nu ne-ar fi fost revelate! Să ne supunem cugetele şi laude să înălţăm.
SULTANUL: — Nu-mi mai aduc aminte ce i-a răspuns dama; însă tâmplarul i-a zis: «Chiar că nu mai ştie ce năzbâtii îndrugă; în felul ăsta n-o să semene a nimic. Iar lumea o să spună: Cine-i dobitocul care i-a găurit curul în halul ăsta...»

DAMA: «Gata cu vorbăria, meştere Anofore, fă-o aşa cum îţi zic...»
ANOFORE: «Fă-o aşa cum îţi zic! Ca orice om, doamnă, ţin şi eu la onoarea mea...»
DAMA: «Aşa vreau eu să fie, dacă-ţi zic. Aşa o vreau, o vreau...»
Tâmplarul se hlizea cu gura până la urechi; iar eu, crezi cumva oare că eu eram mai serios? Cu toate astea, Anofore trage nişte linii pe panglică, i-o mai pune o dată, apoi strigă: «Doamnă, aşa ceva nu se poate; e curată sminteală. Oricine va vedea aşa un cur, oricât de puţin s-ar pricepe, o să râdă şi de dumneata şi de mine. Se ştie clar că de aici până aici trebuie să rămână un anumit interval: nimeni însă până acum nu şi-a mai făcut-o atât de largă. Ce-i prea mult e prea mult. Aşa o vreţi?»
DAMA: «Ei, bine, aşa o vreau, şi să isprăvim odată...»
Meşterul Anofore apucă atunci creionul şi trasează pe bucile damei liniile corespunzătoare celor făcute pe panglică; trage o linie perpendiculară[37], dând din umeri şi murmurând cu voce joasă: «O să arate ca dracu! dar dacă asta-i toana ei...». Ia din nou burghiul în mână şi zice: «Acolo o vrea doamna?»
— Da, acolo; hai odată...
— Hai, doamnă.
— Acum ce mai e?
— Cum ce mai e? e că aşa nu se poate.
— Şi de ce, mă rog?
— De ce? fiindcă tremuraţi, şi fiindcă vă strângeţi bucile; fiindcă aşa nu mai pot vedea perpendiculara şi v-aş putea găuri ori prea sus, ori prea jos. Hai, doamnă, încă puţin curaj.
— Ţie îţi vine uşor să spui; arată-mi sfredelul: fie-ţi milă!
— Vă jur că-i cel mai mic sfredel din prăvălia mea. De când ne tot ciondănim, aş fi putut da o juma de duzină de găuri. Hai, doamnă, lăsaţi bucile moi; e foarte bine; încă un pic; aşa, e grozav; mai, şi mai». Acum îl puteam vedea pe tâmplarul cel pişicher cum îşi apropia încet burghiul... Avea să... când mă cuprinde o furie amestecată cu milă. Mă zbat; aş dori să-i sar în ajutor sărmanei femei: dar mă simt de parc-aş avea braţele legate, fără putinţa de-a mai face vreo mişcare. Strig atunci la tâmplar: «Opreşte-te, ticălosule». Şi când strig la el, fac o sforţare atât de mare, încât sforile care

mă ţineau legat se rup. Mă reped la tâmplar şi-l apuc de gât. «Tu cine mai eşti, îmi zice tâmplarul, cu cine crezi tu că te pui, mă? tu chiar nu vezi că n-are gaură-n cur? Să facem atunci cunoştinţă; eu sunt marele Anofore[38], cel care le dă găuri în cur celor care n-au. Trebuie să-i fac o gaură, căci asta e voia celui care mă trimite; iar după mine va veni altul, şi mai puternic; el însă nu va mai avea un sfredel; ci o daltă[39], cu care va isprăvi ce-i mai lipseşte. Dă-te-napoi, om nepriceput; căci de nu, fie cu sfredelul meu, fie cu dalta celui care va veni după mine, o să-ţi...

— Mie?

— Da, ţie, ţie...» Şi pe dată, cu mâna stângă, îşi fâlfâie scula prin aer.

Iar omul cu două găuri, cel pe care l-aţi auzit vorbind până acum, îi spune celui cu două nasuri: «Ce ai, de ce te dai înapoi?»

— Mi-e teamă că, tot dând din mâini, ai putea să-mi spargi vreun nas. Spune mai departe.

— Nu mai ştiu unde eram.

— Erai la scula pe care tâmplarul o vântura prin aer...

— Îmi dă o lovitură pe spinare, cu dosul braţului drept, dar una atât de zdravănă, că mă face să cad pe burtă; şi iată-mă cu cămaşa ridicată, încă un fund gol; şi cu temutul Anofore, care mă ameninţă cu vârful sculei sale; şi-mi zice: «Cere-ţi iertare, necioplitule, că de nu, o să-ţi fac două...» Şi-n aceeaşi clipă simt vârful rece al sfredelului. Mă apucă groaza; şi mă deştept din somn; iar de atunci, cred că am două găuri în cur».

Cei doi interlocutori, adăugă sultanul, se porniră atunci să râdă unul de altul. «Ha, ha, ha, ăsta are două găuri în cur!

— Ha, ha, ha, găurile mele sunt teaca celor două nasuri ale tale!»

Apoi, întorcându-se cu gravitate către cei adunaţi acolo, sultanul zise: «Iar voi, pontifi, şi voi servitori ai altarelor, nu-i aşa că şi voua vă vine să râdeţi! şi ce-ar putea fi oare mai îndeobşte decât să crezi că ai două nasuri şi să-ţi baţi joc de cel ce crede că are două găuri în cur?

Apoi, după un moment de tăcere, cu chipul din nou înseninat şi, adresându-se căpeteniilor celor două secte, îi întrebă ce părerea aveau despre viziunea lui.

«Pe Brama, răspunseră ei, este una dintre cele mai adânci pe care cerul i le-a trimis vreunui profet.

— Pricepeţi ceva din ea?

— Nu, doamne.

— Şi ce părere aveţi despre cei doi?

— Că amândoi sunt nişte nebuni.

— Şi dacă li s-ar năzări să devină căpetenii de partid, iar secta celor cu două găuri în cur ar începe să persecute secta celor cu două nasuri?

Pontifii şi preoţii plecară ochii în pământ; iar Mangogul zise: «Vreau ca supuşii mei să trăiască şi să moară fiecare în voia lui. Vreau ca penum-um să poată fi pus ori pe gură, ori pe fund, după bunul-plac al fiecăruia; şi să nu mai fiu bătut la cap cu tot felul de lucruri nelalocul lor».

Preoţii se retraseră; iar la sinodul care se ţinu peste câteva zile, se proclamă oficial că viziunea lui Mangogul avea să fie inclusă în culegerea de cărţi canonice, pe care în nici un caz n-o va face şi mai hâdă decât este.

CAPITOLUL XVII

Botnițele

În vreme ce braminii îl făceau pe Brama să grăiască, plimbau Pagodele şi îndemnau noroadele la pocăință, alții se gândeau cum să tragă foloase de pe urma sporovăielii bijuteriilor.

Marile oraşe mişună de oameni pe care mizeria îi face descurcăreți. Aceştia nu fură şi nu şterpelesc; dar ei sunt față de furi ceea ce sunt găinarii față de escroci. Ei le ştiu pe toate, ei le fac pe toate, ei au leacuri secrete pentru toate; ei se duc şi vin, se strecoară peste tot. Poți da de ei la curte, în oraş, la palat, la biserică, la comedie, la curtezane, la cafenea, la bal, la operă, în academii; ei sunt tot ce v-ar plăcea să fie. Aveți nevoie de o pensie, ei găsesc ascultare la ministru. Aveți vreun proces, ei pot interveni în favoarea voastră. Vă place jocul, ei o fac pe crupierii; vă place să mâncați bine, ei sunt şefii de lojă[40]; vă plac femeile, ei vă vor înlesni intrarea acasă la Amine sau la Acaris. De la care dintre cele două v-ar plăcea să vă pricopsiți cu vreo boală? alegeți; după ce ați luat-o, tot ei se vor îngriji de vindecarea voastră. Ocupația lor principală este de a adulmeca trăsăturile ridicole ale persoanelor particulare şi de a profita de neghiobia publicului. Ei sunt cei care, la un colț de stradă, la poarta bisericilor, la intrarea în sălile de spectacol,

la ieşirea din locurile de promenadă, pun să se distribuie hârtii prin care ți se dă de ştire, pe degeaba, că domnul cutare, care locuieşte la Luvru, în Saint-Jean, în Temple sau în Abație, sub cutare firmă şi la cutare etaj, trage lumea pe sfoară acasă la el, de la orele nouă dimineața până la amiază, iar în restul zilei, în oraş.

Nici nu începuseră bine bijuteriile să îngaime, că unul dintre aceşti sforari şi împânzi casele din Banza cu o mică tipăritură, ale cărei formă şi conținut se prezentau astfel. Se putea citi, în titlu, cu litere groase:

ÎNŞTIINŢARE CĂTRE DOAMNE

Iar dedesubt, cu italice mici:

Cu îngăduința monseniorului mare seneşal, şi cu aprobarea domnilor de la Academia regală de ştiințe.

Iar mai jos:

«Domnul Éolipile, de la Academia regală din Banza, membru al societății regale din Monoémugi, al academiei imperiale din Biafra, al academiei curioşilor din Loango, al societății Camur din Monomotapa, al institutului din Erecco şi al academiilor regale din Béléguanze şi Angola, care ține de mai mulți ani cursuri despre tot felul de fleacuri, în aplauzele curții, ale oraşului şi ale provinciei, a născocit, spre folosul sexului frumos, botnițe sau căluşuri portative, care împiedică bijuteriile să grăiască, fără a le împiedica şi funcțiile lor naturale. Aceste botnițele sunt curate şi comode; de toate mărimile, pentru toate vârstele şi pentru toate pungile; iar el a avut cinstea de a le procura unor persoane de mare vază».

Nimic nu se compară cu faptul de a aparține unei tagme. Oricât de ridicolă ar fi o lucrare, o ridici în slăvi, şi ea are succes. Aşa se face că Eolipe se îmbogăți de pe urma născocirii sale. Lumea dădu năvală în casa lui: femeile galante veniră în caleştile lor; femeile cu judecată sosiră cu birja; habotnicele îşi trimiseră duhovnicul sau lacheul; putură fi văzute venind până şi călugărițe-chelărese. Toate voiau să aibă botniță; şi de la ducesă până la burgheză, nu

rămase femeie care să n-o aibă pe-a ei, fie pentru că aşa era la modă, fie de nevoie.

Braminii, care vestiseră în predicile lor că sporovăiala bijuteriilor era o pedeapsă divină, şi care îşi propuseseră să tragă şi alte foloase din reformarea moravurilor, văzură în acest lucru cutremurător o maşinaţiune prin care femeile scăpau de răzbunarea cerului şi care le năruia lor nădejdile. Nici nu coborâseră ei bine din amvoane, că se şi urcară la loc, tunând şi fulgerând, făcând oracolele să vorbească, şi dând de ştire că botniţa era o maşinărie infernală şi că nu există nici o cale de mântuire pentru oricine se va folosi de ea. «Femei de lume, părăsiţi-vă botniţele; supuneţi-vă voinţei lui Brama, strigau ei. Lăsaţi vocea bijuteriilor voastre s-o trezească pe aceea a conştiinţelor voastre; şi nu vă ruşinaţi deloc să vă recunoaşteţi nişte păcate de care nu v-a fost deloc ruşine când le-aţi săvârşit».

Dar degeaba strigară, căci se întâmplă cu botniţele la fel cum se întâmplase cu rochiile fără mâneci şi cu hainele de blană ciupite de molii. De data asta, femeile îi lăsară să se aleagă cu un guturai în templele lor. Îşi luară toate căluşuri şi nu le mai părăsiră decât atunci când îşi dădură seama că nu le erau de folos sau după ce se săturară să le mai poarte.

CAPITOLUL XVIII[41]

Călătorii

Chiar în aceste împrejurări, după o îndelungată absenţă, după cheltuieli considerabile şi după eforturi nemaipomenite, se reîntoarseră la curte călătorii pe care Mangogul îi trimisese în ţinuturile cele mai îndepărtate pentru a aduce de acolo cele mai înţelepte lucruri peste care vor da; avea acum în mână jurnalul lor şi la fiecare rând izbucnea în râs.

— Oare ce citeşti atât de hazliu? îl întrebă Mirzoza.

— Chiar dacă şi ăştia, îi răspunse Mangogul, sunt la fel de mincinoşi ca şi ceilalţi, măcar au mai mult haz. Aşază-te pe sofa, iar eu te voi delecta cu o întrebuinţare a termometrelor de care n-ai nici cea mai mică idee.

«Ţi-am promis ieri, îmi spuse Cyclophile, un spectacol nostim...

MIRZOZA: Cine-i acest Cyclophile?

MANGOGUL: E un locuitor de pe o insulă...

MIRZOZA: Care insulă?...

MANGOGUL: Are vreo importanţă?...

MIRZOZA: Şi cu cine vorbeşte?...

MANGOGUL: Cu unul dintre călătorii mei...

MIRZOZA: Prin urmare, călătorii tăi s-au întors în sfârşit?

MANGOGUL: Da; nu ştiai?

MIRZOZA: Nu.

MANGOGUL: Asta era, atunci hai să ne punem de acord, regina mea; câteodată, o cam faci pe mironosiţa.

Din partea mea, eşti liberă să pleci atunci când lectura te va scandaliza.

MIRZOZA: Şi dacă aş pleca încă de pe acum?

MANGOGUL: Faci cum crezi».

Nu ştiu dacă Mirzoza rămase sau nu; dar Mangogul, reluând cele spuse de Cyclophile, citi în continuare:

«Acest spectacol nostim e cel al templelor noastre, şi al celor ce se petrec în ele. Perpetuarea speciei e o ţintă asupra căreia politica şi religia îşi îndreaptă aici toată atenţia; iar felul în care se preocupă de asta, nu e cu nimic mai prejos decât este la voi. Avem şi noi aici încornoraţii noştri; oare nu aşa li se zice în limba voastră celor ale căror femei se lasă mângâiate de alţii? Avem deci şi noi încornoraţi, tot atâţia şi chiar mai mulţi decât prin alte părţi, deşi am luat o sumedenie de măsuri pentru ca însoţirile să fie cât mai pe potrivă.

— Deţineţi aşadar, îi răspunsei eu, acel secret, care la noi nu se cunoaşte sau de care nu se ţine seamă, de a-i potrivi pe soţi cum se cuvine?

— N-ai ghicit, reluă Cyclophile; locuitorii de pe insulele noastre sunt astfel întocmiţi, încât toate căsniciile ar trebui să fie fericite, dacă toţi ar respecta legile în litera lor.

— Nu te înţeleg prea bine, îi zic eu; căci în lumea noastră nimic nu e mai conform legilor decât o căsătorie; şi nimic nu e mai potrivnic adesea fericirii şi raţiunii decât o căsnicie.

— Ei bine, îl întrerupse Cyclophile, atunci o să-ţi spun totul de-a fir-a-păr! Hm! trăieşti de vreo cincisprezece zile printre noi, şi încă n-ai aflat că bijuteriile masculine şi feminine sunt aici de diverse forme? cu ce oare ţi-ai pierdut vremea? Aceste bijuterii sunt de-a pururi sortite să se îmbuce unele cu altele; o bijuterie feminină în formă de piuliţă e menită unei bijuterii masculine în formă de şurub. Pricepi?

— Pricep, îi zic eu; această potrivire de formă îşi poate avea folosul ei până la un punct; dar nu cred că e de-ajuns pentru a asigura fidelitatea conjugală.

— Ce-ai vrea mai mult de-atât?

— Aş vrea ca, într-un ţinut în care totul se rânduieşte după legile geometriei, să se ţină seamă de raportul de căldură dintre soţi. Cum adică! ai vrea ca o brunetă de optsprezece ani, zglobie ca un drăcuşor, să se încălzească doar cu un bătrân de şaizeci de ani, rece ca gheaţa! Aşa ceva nu se

va întâmpla, oricât ar avea acel bătrân bijuteria în formă de şurub franţuzesc.

— Nu eşti lipsit de pătrundere, îmi zice Cyclophile. Află dar că noi am prevăzut lucrul ăsta...

— Cum aşa?

— Printr-o lungă serie de observaţii făcute pe încornoraţi bine dovediţi...

— Şi la ce v-au dus observaţiile astea?

— La determinarea raportului de căldură necesar între doi soţi...

— Şi odată aceste raporturi cunoscute?

— Odată cunoscute, au fost gradate nişte termometre ce li se pot pune şi bărbaţilor şi femeilor. Forma lor nu e aceeaşi; baza termometrelor feminine aduce cu o bijuterie masculină, cam de vreo opt degete lungime şi cu un diametru de un deget şi jumătate; iar aceea a termometrelor masculine, aduce cu partea de sus a unei sticluţe care ar avea, exact în scobitură, aceleaşi dimensiuni. Iată-le, îmi zise el, introducându-mă în templu; aşa arată aceste ingenioase maşinării, al căror efect îl vei vedea imediat; căci participarea poporului şi prezenţa sacrificatorilor îmi vestesc momentul sfintelor încercări.

Răzbăturăm cu greu prin mulţime şi ajunserăm în sanctuar, unde singurele altare erau două paturi de damasc fără perdele. Preoţii şi preotesele stăteau în picioare în jurul lor, ţinând termometrele a căror pază le fusese încredinţată, la fel cum li se încredinţa vestalelor focul sacru. În sunet de oboaie şi cimpoaie, se apropiară două perechi de amanţi conduşi de părinţii lor. Amanţii erau goi; iar eu văzui că una dintre fete avea bijuteria circulară, iar amantul ei o avea cilindrică.

— Nimic ieşit din comun, îi zic eu lui Cyclophile.

— Uită-te la ceilalţi doi, îmi răspunse el.

Îmi îndreptai privirile spre ei. Tânărul avea o bijuterie paralelipipedică, iar fata o bijuterie pătrată.

— Urmăreşte cu băgare de seamă sfânta operaţie, adăugă Cyclophile.

Atunci, doi dintre preoţi o culcară pe una din fete pe altar; un al treilea îi puse termometrul sfânt; iar marele pontif urmări cu atenţie nivelul până la care se ridica lichidul într-un interval de şase minute. În acelaşi timp, tânărul

fusese şi el întins pe celălalt pat, de către două preotese; o a treia îi potrivise termometrul. Marele preot, după ce urmări şi în cazul său ridicarea lichidului în acelaşi interval de timp, se pronunţă pentru validitatea căsătoriei, şi-i trimise pe cei doi soţi să se împreune în casa părintească. Bijuteria feminină pătrată şi bijuteria masculină paralelipipedică aveau să fie şi ele examinate cu aceeaşi grijă, şi puse la încercare cu aceeaşi precizie; dar marele preot, atent la ridicarea lichidelor, descoperind câteva grade mai puţin la băiat decât la fată, în temeiul raportului consfinţit de ritual (căci existau aici şi nişte limite), se urcă în amvon şi declară că părţile nu sunt potrivite pentru însoţire. Le interzise să se împreune, ameninţându-i cu pedepsele înscrise în legile eclesiastice şi civile prevăzute împotriva celor incestuoşi. Căci pe această insulă incestul nu era totuşi un lucru lipsit de sens. Mai era totodată şi un adevărat păcat împotriva naturii; acesta era apropierea a două bijuterii, de sexe diferite, ale căror figuri nu se puteau înscrie sau circumscrie una alteia.

Îşi făcu apariţia o nouă pereche. Era vorba despre o fată, a cărei bijuterie se termina printr-o figură regulată, cu laturile nepereche, şi despre un tânăr, cu bijuterie piramidală, astfel zămislită încât baza piramidei să se poată înscrie în poligonul fetei. Li se făcu proba termometrului, iar prisosul sau lipsa fiind găsite neînsemnate în privinţa raportului dintre înălţimea fluidelor, pontiful spuse că era un caz de dispensă, pe care le-o acordă. Se proceda la fel şi în cazul unei bijuterii feminine cu mai multe laturi impare, după care umbla o bijuterie masculină prismatică, atunci când înălţimile la care se ridicau lichidele erau aproape egale.

Oricât de puţin te-ai fi priceput la geometrie, nu era greu de înţeles că tot ceea ce ţinea de măsurarea suprafeţelor şi a solidelor era adus pe insulă la un înalt grad de perfecţiune, şi că tot ce se scrisese despre figurile izoperimetrice era aici foarte important; în vreme ce la noi, aceste descoperiri îşi mai aşteaptă încă întrebuinţarea. Fetele şi băieţii cu bijuterii circulare şi cilindrice trec aici drept norocoşi, căci dintre toate figurile, cercul e cel care închide cel mai mult spaţiu pe un acelaşi contur.

În acest timp, sacrificatorii, practic, aşteptau. Căpetenia lor mă zări în mulţime şi-mi făcu semn să mă apropii. Îi făcui pe plac. «O, străine! îmi zise el, ai fost martor al

augustelor noastre misterii; şi poţi vedea că la noi religia e-n strânsă legătură cu binele societăţii. Dacă şederea ta aici ar fi mai îndelungată, ţi s-ar înfăţişa fără îndoială ocazia unor cazuri mai rare şi mai neobişnuite; dar poate că motive întemeiate te recheamă în patrie. Du-te, şi învaţă-i pe concetăţenii tăi ştiinţa noastră».

Mă plecai până la pământ; iar el continuă astfel:

«Dacă se întâmplă cumva ca termometrul sfânt să aibă o dimensiune ce nu i se poate aplica unei tinere, caz cu totul ieşit din comun, deşi mi-a fost dat să văd vreo cinci situaţii de acest fel în doisprezece ani, atunci, unul dintre servitorii mei o pregătesc pentru sacrament; iar în acest timp, întreg poporul se roagă. Trebuie că întrevezi, fără ca eu să mă mai explic, care sunt calităţile esenţiale pentru intrarea în sacerdoţiu, şi raţiunea regulilor ce se cuvin urmate.

Cel mai adesea termometrul nu poate fi aplicat băiatului, fiindcă bijuteria lui trândavă nu se supune operaţiei. Atunci toate fetele de pe insulă se pot apropia de ea pentru a se îngriji de învierea mortului. Asta se cheamă să te cumineci. Despre o fată care dă dovadă de zel la acest exerciţiu, se spune că e cucernică, deoarece face să se înalţe. O, străine! adăugă el privindu-mă fix, cât e de adevărat că totul nu e decât părere şi prejudecată! Ceea ce noi considerăm aici un lucru plăcut Domnului, la tine acasă se cheamă păcat. La noi, ar părea de rău augur ca o fată care a atins cel de-al treisprezecelea ei an de viaţă să nu se fi apropiat de altare; iar părinţii ei i-ar face aspre, dar îndreptăţite mustrări.

Dacă o fată trecută de vreme sau rău întocmită se supune probei termometrului fără a face ca licoarea să urce, atunci ea se poate călugări. Dar şi pe insula noastră, la fel de des ca şi în alte locuri, se poate întâmpla ca ea să se căiască; şi dacă i s-ar pune din nou termometrul, ar putea face lichidul să urce la fel de repede şi de sus ca oricare altă femeie din lume. De aceea, mai multe dintre acestea au murit de deznădejde. Au avut loc o mie şi unu de abuzuri şi scandaluri pe care eu le-am curmat. Pentru a-mi nemuri pontificatul, am publicat o diplomă care fixează timpul, vârsta şi numărul de dăţi de câte ori i se poate pune termometrul unei fete, înainte de a-şi rosti legământul de castitate, şi mai ales ajunul şi ziua hotărâte pentru mărturisirea credinţei.

Întâlnesc o mulțime de femei care îmi aduc mulțumiri pentru înțeleptele reglementări aduse de mine, și ale căror bijuterii, drept urmare, îmi sunt credincioase; dar astea sunt niște drepturi mărunte, la care renunț de bunăvoie în favoarea clerului meu.

O fată care face licoarea să urce la o înălțime și cu o iuțeală pe care nici un bărbat nu le pot atinge, e sortită să fie curtezană, stare cu totul respectabilă și mult cinstită pe insula noastră; căci e bine să știi că la noi fiecare mare senior își are curtezana sa, tot așa cum fiecare femeie de neam mare își are geometrul ei. Sunt două mode la fel de înțelepte, măcar că cea din urmă a cam început să se treacă.

Dacă un tânăr hârbuit, defectuos din naștere sau maleficiat[42], lasă licoarea termometrului nemișcată, atunci el e condamnat la celibat. Din contră, un altul, care va face licoarea să urce la un nivel pe care nici o femeie nu-l poate atinge, e obligat să devină călugăr, cum s-ar zice carmelit sau cordelier. E mijlocul de trai al câtorva habotnice bogate cărora tocmai ajutoarele lumești le lipsesc.

«Ah! exclamă el apoi, înălțându-și privirile și mâinile spre cer, cât de mult a pierdut biserica din vechea ei strălucire!»

Se pregătea să continuie, când preotul său, întrerupându-l, îi zise: «Monseniore, poate că Marea Voastră Sacrificatură nu-și dă seama că slujba a luat sfârșit și că elocința voastră va face să se răcească masa la care sunteți așteptat.» Prelatul se opri și mă făcu să-i pup inelul; ieșirăm din templu împreună cu restul oamenilor; iar Cyclophile, reluându-și discursul, îmi zise:

— Marele pontif nu ți-a dezvăluit chiar totul; nu ți-a spus nimic nici despre niște întâmplări petrecute pe insulă, nici despre preocupările femeilor noastre savante. Aceste lucruri sunt totuși dintre acelea care ți-ar putea stârni curiozitatea.

— Pe care, precum se pare, îi replicai eu, ai putea să mi-o satisfaci tu. Ei bine, în ce constau aceste întâmplări și preocupări? Au oare vreo legătură cu căsătoriile și bijuteriile?

— Desigur, replică el. Mai acum vreo treizeci și cinci de ani s-a nimerit să fie pe insulă o mare lipsă de bijuterii masculine cilindrice. Toate bijuteriile feminine circulare se plânseră de acest lucru și-i înaintară Consiliului de stat tot

felul de memorii și petiții, în care cereau să le fie satisfăcute nevoile. Consiliul, condus ca întotdeauna de principii înalte, nu le dădu nici un răspuns timp de o lună. Strigătele bijuteriilor deveniră precum cele ale unui popor flămând care cere să i se dea pâine. Senatorii numiră prin urmare niște deputați care să constate faptul și să prezinte raportul administrației. Asta se mai întinse încă o lună. Strigătele se făcură de două ori pe-atât; și se apropia momentul în care avea să se producă răzvrătirea, când un bijutier, un om dibaci, se prezentă în fața academiei. Se făcură niște încercări care izbutiră; și pe baza mărturiei comisarilor, acesta fu gratificat cu un brevet care-i acorda privilegiul exclusiv de a satisface, timp de douăzeci de ani la rând, nevoile bijuteriilor circulare.

A doua întâmplare a fost o lipsă totală de bijuterii feminine poligonale. Au fost invitați să se ocupe de această calamitate toți artiștii. Au fost propuse și niște premii. Dar până la urmă premiul avea să fie împărțit între mai multe mașinării inventate.

— Ai văzut, adăugă Cyclophile, diferitele figuri ale bijuteriile noastre feminine. Ele și le păstrează mereu pe acelea cu care au venit pe lume. Tot așa stau lucrurile și la voi?

— Nu, îi răspunsei eu. O bijuterie feminină europeană, asiatică sau africană, are o formă care variază la nesfârșit, *cujuslibet figurae capax, nullius tenax*[43].

— Prin urmare, reluă el, nu ne-am înșelat în privința explicației pe care ne-au dat-o fizicienii noștri despre un fenomen de acest fel. Mai acum douăzeci de ani, o tânără brunetă și foarte drăguță și-a făcut apariția pe insulă. Nimeni nu-i pricepea limba; dar nici după ce o învață pe a noastră, ea nu catadicsi să ne spună vreodată care era patria ei. Totuși frumusețea chipului și podoabele minții sale îi subjugară pe cei mai mulți dintre tinerii noștri seniori. Câțiva dintre cei mai avuți îi propuseră s-o ia de soție; iar ea se hotărî în favoarea senatorului Colibri. În ziua convenită, după tipic, sunt conduși în templu. Frumoasa străină, culcată pe masa din altar, înfățișă ochilor spectatorilor o bijuterie de o formă nedeterminată, iar odată termometrul pus, licoarea urcă brusc până la o sută nouăzeci de grade. Marele sacrificator se pronunță imediat, spunând că o astfel de bijuterie o trimitea pe proprietara ei în clasa curtezanelor

şi-i interzise amorezatului de Colibri să se însoare cu ea. Neputând-o avea ca soţie, acesta şi-o făcu amantă. Într-o zi în care ea părea mulţumită de acest lucru, îi mărturisi că se născuse în capitala imperiului vostru; ceea ce a contribuit nu puţin la a ne face o înaltă părere despre femeile voastre».

Aici ajunsese sultanul cu lectura, când intră Mirzoza.

«Pudoarea ta, întotdeauna deplasată, îi zise Mangogul, te-a lipsit de una dintre cele mai plăcute lecturi. Aş vrea tare mult să-mi spui la ce foloseşte această prefăcătorie, de care daţi dovadă cu toate, cuminţi sau libertine? Să fie oare lucrurile cele care te înspăimântă? Nu; căci le cunoşti. Să fie oare cuvintele? într-adevăr, pentru asta chiar că nu merită să te osteneşti. Dacă e ridicol să roşeşti din pricina unui act, nu e infinit mai ridicol s-o faci din pricina felui în care e exprimat? Îmi plac la nebunie insularii ăştia despre care e vorba în acest preţios jurnal; ei le spun tuturor lucrurilor pe nume; din acest motiv, limba lor e şi mult mai simplă, iar ideea de lucruri cinstite sau necinstite mult mai bine precizată...

MIRZOZA: Femeile de acolo, poartă şi ele veşminte?...

MANGOGUL: Desigur; dar în nici un caz din decenţă, ci din cochetărie: se acoperă pentru a trezi dorinţa şi curiozitatea.

MIRZOZA: Şi asta ţi se pare totuşi potrivit cu bunele moravuri?

MANGOGUL: Desigur...

MIRZOZA: Mă îndoiesc...

MANGOGUL: O, dar tu te îndoieşti întotdeauna de toate!

Stând astfel de vorbă, sultanul răsfoia neglijent jurnalul său şi zicea: «Există acolo la ei nişte obiceiuri cu totul curioase. Uite, de pildă, un capitol despre înfăţişarea locuitorilor. Nu e nimic în el pe care remarcabila ta prefăcătorie să nu-l poată asculta. Iată şi un altul despre găteala femeilor, care e cu totul de căderea ta, şi din care ai putea trage poate nişte foloase. Nu zici nimic! Neîncrezătoare ca întotdeauna în cuvântul meu.

— Greşesc oare chiar atât de mult?

— Ar trebui să te dau pe mâna lui Cyclophile, să te poarte printre insulari. Îţi jur că te-ai întoarce de-acolo de-o mie de ori mai bună.

— Mie mi se pare că sunt destul de bună.

— Ţi se pare! cu toate astea, nu cred că m-aş pricepe să-ţi spun ceva fără să-ţi stârnesc râsul. Ai preţui totuşi mult mai mult pentru mine şi m-aş simţi şi eu mai în largul meu, dacă ţi-aş putea vorbi întotdeauna şi dacă tu ai putea să mă asculţi întotdeauna.

— Şi ce-ţi pasă dacă te ascult sau nu?

— La urma urmei, ai dreptate. Dacă aşa stau lucrurile, astă seară, sau mâine, sau într-o altă zi, capitolul despre înfăţişarea insularilor noştri şi cel despre găteala femeilor lor.[44]

CAPITOLUL XIX

Despre înfățișarea insularilor și despre gâteala femeilor

Era după masa de seară; Mirzoza lucra noduri, iar Mangogul, tolănit pe canapea, cu ochii pe jumătate închiși, își făcea alene digestia. Petrecuse o oră bună în liniște și tihnă, moment în care îi spune favoritei:

— Doamna ar avea chef să mă asculte?

— Ca de obicei.

— Dar, la urma urmei, așa cum mi-ai spus, pe cât de judicios pe atât de politicos, ce importanță are dacă mă asculți sau nu?

Mirzoza zâmbi, iar Mangogul spuse:

— Să mi se aducă jurnalul călătorilor mei, și mai ales să nu mi se clintească semnele lăsate de mine, căci, mă jur pe barba mea...

I se aduse jurnalul; sultanul îl deschise și citi: «Insularii nu arătau deloc ca oamenii de prin alte locuri. Fiecare se năștea cu semnele vocației sale: așa că, în general, fiecare era ceea ce trebuia să fie. Cei pe care natura îi sortise geometriei aveau degetele alungite în formă de compas; gazda mea se număra printre aceștia. Un om potrivit pentru

astronomie avea ochii ca de melc; pentru geografie, capul în formă de glob; pentru muzică sau acustică, urechile ca un cornet; pentru măsurarea pământului, picioarele ca niște jaloane; pentru hidraulică...» Aici sultanul se opri, iar Mirzoza îi zise: „Ei bine! pentru hidraulică?“ Mangogul îi răspunse: «Tu ai vrut-o; bijuteria în formă de ajutaj[45], și se pișa cu jeturi; pentru chimie, nasul în formă de alambic; pentru anatomie, degetul arătător ca un scalpel; pentru mecanică, brațele în formă de macara sau fierăstrău etc.»

Mirzoza adăugă: «La acest popor lucrurile nu stăteau ca la noi, unde cutare, care, deși n-a primit de la Brama decât niște brațe vânjoase, ce păreau sortite să țină coarnele plugului, ține cârma statului, ocupă un scaun în tribunale sau prezidează în academia ta; sau cutare, care nu vede deloc mai bine decât o cârtiță, își petrece viața făcând observații, adică are o profesie pentru care s-ar cere niște ochi de lynx».

Sultanul își continuă lectura: «Printre locuitori se remarcă cei ale căror degete aduc cu un compas, cu capul ca un glob, cu ochii ca un telescop, cu urechile făcute pâlnie; oamenii aceștia, îi spun eu gazdei mele, par a fi virtuozii voștri, dintre acei oameni universali care poartă pe ei însemnele tuturor înzestrărilor.»

Mirzoza îl întrerupse pe sultan, și-i zise: «Fac pariu că știu care-i răspunsul gazdei...

MANGOGUL: Și care e, mă rog?

MIRZOZA: El îi răspunse că acești oameni, pe care natura părea să-i fi făcut buni la toate, nu erau buni de nimic.

MANGOGUL: Pe Brama, așa e; într-adevăr, sultană, te duce capul. Călătorul meu adaugă că această conformație a insularilor îi făcea pe toți să pară niște automate; când merg, ai zice că măsoară pământul; când gesticulează, par că descriu figuri geometrice; iar atunci când cântă, par că declamă emfatic.

MIRZOZA: În cazul ăsta, trebuie că muzica lor e proastă.

MANGOGUL: Și de ce-ar fi așa, dacă nu te superi?

MIRZOZA: Fiindcă ea trebuie că se află sub nivelul declamației.»

MANGOGUL: «Nici nu dădusem bine câteva ocoluri pe marea alee a grădinii lor publice, că și devenii subiect de discuție și obiect de curiozitate. A picat din Lună, zicea unul; te înșeli, spunea altul, e de pe Saturn. Eu cred că locuiește pe Marte,

spunea al treilea. Un al patrulea se apropie de mine şi îmi zice: «Străine, te-am putea întreba de unde eşti?»

— Din Congo, îi zisei eu.

— Şi Congo unde e?

Mă pregăteam să-i răspund la întrebare, când se ridică deodată în jurul meu un vuiet repetat de mii de glasuri de bărbaţi şi de femei: «E un congolez, e un congolez, e un congolez». Asurzit de acest zgomot înfiorător, îmi astupai urechile cu mâinile şi mă grăbii să ies din grădină. Între timp, lumea o oprise pe gazda mea, ca să afle de la ea dacă un congolez era un animal sau un om. În zilele următoare, uşa lui fu asaltată de o mulţime de locuitori care voiau să-l vadă pe congolez; îmi făcui apariţia; le spusei câteva cuvinte; iar ei se îndepărtară cu toţii, dispreţuitori, huiduindu-mă şi strigând: *Hai să fim serioşi, e om.*»

În acest moment, Mirzoza începu să râdă în hohote. Apoi adăugă: «Şi gătelile?»

Mangogul îi zise: «Îşi mai aduce aminte Doamna de un anume bram negru, foarte original, pe jumătate întreg la minte, pe jumătate sărit?[46]

— Da, mi-aduc aminte. Era un om bun care punea spirit în toate, şi pe care ceilalţi brami negri, confraţii săi, l-au făcut să moară de supărare.

— Prea bine. Nu cred că n-ai auzit vorbindu-se, sau poate chiar l-ai văzut, despre un fel de clavecin pe care el aranjase, ca pe un diapazon, culorile pe scara sunetelor, şi pe care el pretindea că poate interpreta pentru ochi o sonată, un allegro, un presto, un adagio, un cantabile, la fel de plăcute cum sunt aceste piese bine făcute pentru urechi.

— Eu am făcut chiar mai mult: i-am propus într-o zi să-mi traducă într-un menuet de culori un menuet de sunete; iar el s-a descurcat de minune.

— Şi asta ţi-a făcut o mare plăcere?

— Da, foarte mare; căci pe atunci eram o copilă.

— Ei bine, călătorii mei au dat peste aceeaşi maşinărie la insularii lor, dar aplicată la adevărata ei întrebuinţare.

— Pricep; la toaletă.

— Adevărat; cum de-ai ştiut?

— Cum? Bine. Fiind dată o piesă a veşmântului nostru, nu e nevoie decât să atingi un anumit număr de clape ale clavecinului pentru a descoperi armonicele acestei piese, şi a determina diferitele culori ale celorlalte.

— Eşti de-a dreptul nesuferită! Nu-ţi mai poate spune omul nimic nou; pe toate le ghiceşti.

— Mă gândesc chiar că există în acest soi de muzică un fel de disonanţe pe care trebuie să le pregăteşti şi să le salvezi.

— Dacă spui tu.

— Cred chiar că talentul unei cameriste presupune tot atâta ingeniozitate şi experienţă, tot atâta profunzime şi studiu, cât are un capelmaistru.

— Şi ce decurge de aici, ştii?

— Nu.

— Că nu-mi mai rămâne decât să-mi închid jurnalul, şi să-mi iau limonada. Isteţimea ta, sultană, mă scoate din răbdări.

— Altfel spus, ţi-ar place să fiu un pic mai proastă.

— De ce nu? lucrul ăsta ne-ar apropia sufleteşte, şi am putea face şi mai mult haz împreună. Trebuie să fii teribil de îndrăgostit ca să ţii piept unei umilinţe care nu se mai sfârşeşte. O să întorc foaia, ai grijă.

— Fii atât de bun, Doamne, ia din nou jurnalul şi continuă lectura.

— Cu multă plăcere. Deci, cel care va vorbi va fi călătorul meu.»

«Într-o zi, după ce ne ridicasem de la masă, gazda mea se trânti pe o canapea unde, în scurt timp, adormi, aşa că eu le însoţii pe doamne în apartamentul lor. După ce trecurăm prin mai multe încăperi, intrarăm într-un cabinet, mare şi foarte luminat, în mijlocul căruia se afla un clavecin. Stăpâna casei se aşeză, îşi plimbă degetele peste clapele lui, cu ochii aţintiţi spre interiorul cutiei, şi zise cu un aer mulţumit:

— Cred că e acordat.

Iar eu, îmi spuneam încet: «Cred că visează»; căci nu auzisem nici un sunet.

— Doamna e poate muziciană, şi chiar acompaniază?

— Nu.

— Atunci ce e cu instrumentul acesta?

— Vei vedea imediat. Apoi, întorcându-se spre fiicele sale: «Sunaţi, îi zise ea celei mari, să vină cameristele».

Se iviră vreo trei, cărora le spuse:

«Sunt tare nemulţumită de voi, domnişoarelor. S-au scurs mai bine de şase luni de când nici eu, nici fiicele mele n-am fost deloc îmbrăcate cu gust. Deşi mă costaţi o groază de bani. V-am dat pe mâna celor mai buni maeştri; dar am impresia că n-aţi deprins nici măcar primele principii ale armoniei. Astăzi doresc ca fontange-ul[47] meu să fie verde cu auriu.Găsiţi-mi restul toaletei».

Cea mai tânără dintre ele apăsă pe clape şi făcu să apară o dungă albă, una galbenă, una stacojie şi una verde; iar de cealaltă parte, una bleu şi una violet.

«Nu e bine, zise stăpâna casei pe un ton nerăbdător; fă-mi aceste nuanţe mai dulci».

Camerista atinse din nou clapele: alb, galben-lămâie, bleu-turcoaz, roşu-aprins, trandafiriu, galben-auriu şi negru.

«E şi mai prost! zise stăpâna. E mult prea mult. Fă şi partea cea mai de sus».[48]

Camerista se supuse; iar de aici rezultă: alb, portocaliu, de culoarea cărnii, galben-sulf şi gri.

Stăpâna exclamă:

«Simt că nu mai rezist».

— Dacă doamna ar vrea să bage de seamă, zise una din celelalte două servitoare, că împreună cu juponul ei cel mare şi cu papucii ei mici...

— Mda, aşa ar putea să meargă...

Doamna trecu apoi într-un mic cabinet alăturat, pentru a se găti după tipicul acestei modulaţii. Între timp, fata cea mai mare o rugă pe servitoare să-i interpreteze o gătează de fantezie, adăugând:

«Sunt invitată la un bal; mi-ar plăcea să par plină de vioiciune, aparte şi strălucitoare. M-am plictisit de culorile simple.

— Nimic mai uşor, zise servitoarea; şi atinse pe clape un gris-perle, cu un clar-obscur care nu semăna cu nimic; apoi zise: «O să vezi, domnişoară, cât de bine o să-ţi stea cu pieptănătura de China, cu mantoul din pene de păun, cu juponul verde-pal şi auriu, cu ciorapii de culoarea scorţişoarei, şi cu pantofii negri-smoală, mai ales dacă-ţi pui pe cap o pălărie cafeniu închis, cu egreta din rubine.

— Eşti o comoară, draga mea, îi replică tânăra fată. Vino chiar tu şi pune în practică toate aceste idei.

Sosi şi rândul mezinei; servitoarea rămasă îi zise:

— Sora ta mai mare se duce la bal; dar tu, nu cumva te duci la templu?

— Ba da; şi tocmai de aceea vreau să-mi obţii ceva foarte cochet.

— Ei bine, răspunse servitoarea, pune-ţi rochia de voal de mătase culoarea focului, iar eu o să caut restul acompaniamentului. N-am nimerit-o... sunt pe-aproape... nu... asta e... da, asta; o să fii încântătoare... Poftim, domnişoară: galben, verde, negru, roşu ca focul, azuriu, alb şi bleu; o să meargă de minune cu cerceii din topaz de Boemia, cu o nuanţă de roşu, cu doi asasini[49], trei semilune şi şapte aluniţe false...»

Apoi ieşiră amândouă, nu înainte însă de a-mi face o adâncă plecăciune. Rămas singur, îmi spuneam: «Şi femeile de pe aici sunt la fel de smintite ca şi cele de pe la noi. Clavecinul ăsta te cruţă totuşi de multă osteneală».

Întrerupându-i lectura, Mirzoza îi zise sultanului: «Călătorul tău ar fi putut să ne aducă măcar o arietă de gătează pusă pe note, şi cu partea de jos în cifre.

SULTANUL: Chiar asta a şi făcut.

MIRZOZA: Şi cine e cel care ne-o va interpreta?

SULTANUL: Poate vreunul dintre discipolii bramului negru; cel în mâinile căruia a rămas instrumentul lui ocular. Dar nu te-ai săturat de toate astea?

MIRZOZA: Mai e încă mult?...

SULTANUL: Nu; mai sunt doar câteva pagini, după care o să scapi...

MIRZOZA: Citeşte-le.

SULTANUL: «Aici ajunsesem, spune jurnalul meu, când uşa cabinetului în care intrase mama, se deschise, oferindu-mi o arătare atât de ciudat deghizată, încât n-o recunoscui. Pieptănătura ei în formă de piramidă şi papucii cu catalige o lungiseră cu un picior şi jumătate; mai avea pe ea şi o palatină[50] albă, o pelerinuţă portocalie, o rochie de catifea, cu firul tuns scurt, de culoare bleu-pal, un jupon de culoarea cărnii, ciorapi galben-sulf şi papuci cu blană de jder; dar ceea ce mă uimi cel mai tare, fu un jupon cu balene[51], în formă de pentagon, cu colţuri ascuţite şi intrate înăuntru, fiecare purtând o construcţie de un stânjen. Ai fi zis că era un donjon ambulant, flancat de cinci bastioane. Una dintre fete se ivi apoi.

«Doamne sfinte! exclamă mama, cine te-a gătit în halul ăsta? Piei din ochii mei: mi se face groază numai când te văd! Dacă ora balului n-ar fi atât de aproape, aş porunci să te schimbe de tot. Nădăjduiesc totuşi că-ţi vei pune o mască». Apoi, adresându-i-se mezinei: «În ce te priveşte, zise ea, măsurând-o din cap până în picioare, cred că eşti îmbrăcată convenabil şi decent».

Între timp, domnul, care-şi făcuse şi el toaleta după ce-şi terminase siesta, se arătă îmbrăcat cu o pălărie de culoarea frunzelor moarte, sub care se întindea o lungă perucă buclată, o haină de drap cu broşă dublă[52], cu manşete brodate, de un picior şi jumătate fiecare; cu cinci nasturi în faţă, patru buzunare, însă fără volănaşe şi balene[53]; pantaloni scurţi şi ciorapi de-un galben spălăcit, pantofi de marochin verde; toate laolaltă făcând un pantalon».

Aici Mangogul se opri şi-i spuse Mirzozei, care stătea alături: «Cred că insularii ăştia ţi se par tare caraghioşi...»

Tăindu-i vorba, Mirzoza adăugă: «Te scutesc de tot ce-a mai rămas; de data asta, sultane, tu ai dreptate; te rog însă, orice s-ar întâmpla, ca lucrul ăsta să rămână fără urmări. Căci dacă te-ai hotărî să devii un om cu judecată, atunci totul ar fi pierdut. Cu siguranţă că şi noi le-am părea la fel de bizari acestor insulari, aşa cum ni se par ei nouă; căci în materie de modă, nebunii sunt cei care poruncesc înţelepţilor, curtezanele cele care poruncesc femeilor cinstite, aşa că nu ai altceva mai bun de făcut decât să te supui. Pe noi ne umflă râsul când vedem portretele strămoşilor noştri, fără să ne gândim că nepoţii noştri vor râde la fel când le vor vedea pe ale noastre.

MANGOGUL: Prin urmare, o dată în viaţă am dat şi eu dovadă de bun-simţ!

MIRZOZA: Te iert de data asta; dar să nu se mai repete...

MANGOGUL: Cu toată isteţimea ta, armonia, melodia şi clavecinul ocular...

MIRZOZA: Stai, lasă-mă pe mine să spun mai departe... acestea provocară o schismă care-i învrăjbi pe bărbaţi, pe femei şi pe toţi cetăţenii. Avu loc şi o răzvrătire de şcoală contra şcoală, de maestru contra maestru; dispute, injurii, ură.

— Foarte adevărat; dar asta nu e tot.

— Nu, pentru că n-am terminat.

— Termină.

— Aşa cum s-a întâmplat ultima dată în Banza, în timpul certei privitoare la sunete, când surzii s-au dovedit cei mai înverşunaţi susţinători ai lor, şi în ţinutul călătorilor tăi, cei care strigară cel mai mult şi mai tare în favoarea culorilor, se dovediră a fi orbii...»

În acest moment, sultanul se înfurie pe caietele călătorilor săi şi le făcu bucăţi.

— Ei? dar ce-ţi veni?

— Mă lipsesc de o lucrare fără folos.

— Poate pentru mine; dar pentru tine?

— Tot ce nu contribuie cu nimic la fericirea ta nu mi-e de nici un folos.

— Îţi sunt chiar atât de dragă?

— Iată o întrebare care te face s-o rupi cu toate femeile. Nu, ele nu au pic de simţire; ele cred că totul li se cuvine; orice-ai face pentru ele, niciodată n-ai făcut destul. Un singur moment în care nu le dai dreptate, şterge un an întreg în care le-ai slujit. Plec, nu mai stau.

— Nu, o să stai; hai, vino lângă mine, şi sărută-mă...

Sultanul o îmbrăţişă, apoi zise:

— Nu e oare adevărat că nu suntem decât nişte marionete?

— Uneori, da.

CAPITOLUL XX

Cele două habotnice

Sultanul lăsase de vreo câteva zile bijuteriile în pace. Treburi importante, care îi ocupau tot timpul, suspendau efectele inelului său. Tocmai în acest interval două femei din Banza se făcură de râs în tot oraşul.

Amândouă erau habotnice de profesie. Îşi conduseseră intrigile cu toată discreţia posibilă, aşa că se bucurau de o reputaţie pe care până şi răutatea semenelor lor fusese nevoită s-o respecte. Nu se vorbea în moschei decât de virtutea lor. Mamele le dădeau drept pildă fiicelor; soţii, soţiilor lor. Ca maximă principală, atât una cât şi cealaltă o aveau pe aceea că scandalul e cel mai mare păcat dintre toate. Această conformitate de simţire, dar mai ales greutatea de a înălţa moral, fără prea mare cheltuială, un semen clarvăzător şi pus pe rele, avusese câştig de cauză asupra deosebirii de caracter dintre ele; aşa că cele două erau foarte bune prietene.

Zélide îl primea pe braminul lui Sophie; iar Zélide se întreţinea cu duhovnicul ei chiar acasă la Sophie; şi examinându-se puţin, una nu putea ignora nimic din ceea ce avea legătură cu bijuteria celeilalte; dar ciudata indiscreţie a bijuteriilor le menţinea pe amândouă în cea mai

crudă alertă. Se vedeau pe cale de a fi demascate şi de a-şi pierde acea reputaţie de virtute care le costase cincisprezece ani de prefăcătorie şi maşinaţiuni, lucru de care erau atunci foarte îngrijorate.

Erau momente în care şi-ar fi dat şi viaţa, mai ales Zélide, pentru a fi la fel de bârfite precum cele mai multe dintre cunoştinţele lor. «Ce-o să zică lumea? ce-o să facă soţul meu?... Cum! această femeie atât de rezervată, atât de modestă, atât de virtuoasă; această Zélide... nu este... la fel ca şi celelalte... Ah! gândul ăsta mă aduce la disperare! Da, mi-aş dori să n-o am, să n-o fi avut niciodată», exclama pe neaşteptate Zélide.

Se afla atunci în compania prietenei ei, pe care o munceau aceleaşi gânduri, dar care nu era chiar aşa de agitată din pricina asta. Ultimele cuvinte ale Zélidei o făcură să zâmbească.

— Râzi, doamnă, nu te abţine. Râzi în hohote, îi spuse Zélide înciudată. Chiar ai şi de ce.

— Ca şi tine, îi răspunse rece Sophie, cunoşteam întregul pericol care ne ameninţă; dar mijlocul de a-i scăpa? căci trebuie să fii de acord cu mine că e cu neputinţă să ţi se împlinească o asemenea dorinţă.

— Gândeşte-te atunci la un tertip, se porni iar Zélide.

— Of! reluă Sophie, am ostenit de când îmi scobesc mintea: nu-mi trece nimic prin cap... Să te retragi deodată într-un fund de provincie, ar fi o soluţie; dar să las plăcerile din Banza şi să renunţ la viaţă, asta n-o s-o fac niciodată. Mă tem că bijuteria mea nu s-ar putea obişnui deloc cu aşa ceva.

— Şi-atunci ce-i de făcut?

— Ce-i de făcut! Să le lăsam pe toate în seama Providenţei şi să râdem, aşa cum fac eu, de gura lumii. M-am silit cât am putut să împac reputaţia cu plăcerile. Dar dacă s-a decis că trebuie să renunţăm la virtute, să ne păstrăm măcar plăcerile. În care nu suntem întrecute de nimeni. Ei bine, draga mea, vom fi asemenea altor o sută de mii; ţi se pare chiar atât de greu lucrul ăsta?

— Fireşte că da, replică Zélide, mi s-ar părea tare greu să semăn cu cele pentru care nu aveam decât un dispreţ suveran. Ca să scap de această umilire, cred că aş în stare să fug la capătul lumii.

— Du-te, draga mea, continuă Sophie; în ce mă priveşte, eu rămân... Dar, fiindcă veni vorba, te sfătuiesc să-ţi iei şi nişte mijloace de prevedere, pentru a o împiedica pe bijuteria ta să trăncănească pe drum.

— Într-adevăr, reluă Zélide, gluma asta a ta este de un foarte prost gust; iar îndrăzneala ta...

— Te înşeli, Zélide, nu e nici un pic de îndrăzneală în actul meu. Să laşi lucrurile s-o ia pe calea de la care nu le poţi întoarce, înseamnă să te resemnezi. Îmi dau seama că trebuie să fiu dezonorată; ei bine, dezonorată ca dezonorată, dar cel puţin mă voi cruţa de neliniştea asta cât mai mult cu putinţă.

— Dezonorată! reluă Zélide, izbucnind în plâns; dezonorată! Ce lovitură! N-aş putea suporta lucrul ăsta... Ah, bonz blestemat! tu eşti cel care m-a pierdut. Îmi iubeam soţul; mă născusem virtuoasă; l-aş mai iubi şi acum, dacă tu nu ai fi abuzat de serviciul tău şi de încrederea mea. Dezonorată! dragă Sophie...

Nu-şi putu termina spusele. Suspinele îi tăiară graiul; şi căzu pe o canapea, aproape disperată. Zélide nu-şi recăpătă graiul decât pentru a exclama cu durere: «Ah, draga mea Sophie, o să mor din pricina asta. Trebuie să mor. Nu, nu cred c-aş putea supravieţui niciodată reputaţiei mele...

— Dar, Zélide, draga mea Zélide, nu te mai grăbi atâta să mori; poate că... îi spuse Sophie.

— Nu există nici un „poate" care să ţină; trebuie să mor...

— Dar poate că ar fi cu putinţă...

— N-ar putea fi nimic, îţi spun eu... Dar, spune draga mea, ce anume ar fi cu putinţă?

— Ar fi cu putinţă ca o bijuterie să fie împiedicată să grăiască.

— Ah, Sophie, tu încerci să mă alini dându-mi false nădejdi; tu mă înşeli.

— Nu, nu, nu te-nşel deloc; ascultă-mă doar, în loc să disperi ca o nebună. Am auzit vorbindu-se despre Frénicol[54], de Éolipile, despre căluşe şi botniţe.

— Hm, şi ce legătură există între Frénicol, Éolipile şi botniţe, şi primejdia care ne ameninţă. Ce treabă are aici bijutierul meu? Şi ce-i aceea o botniţă?

— Uite ce e, draga mea. O botniţă e o maşinărie născocită de Frénicol, aprobată de academie şi îmbunătăţită de Éolipile, care se făleşte cu toate onorurile acestei născociri.

— Ei bine, şi această maşinărie născocită de Frénicol, aprobată de academie şi îmbunătăţită de acest nătâng de Éolipile?

— Of, dar eşti de-o nerăbdare care întrece orice închipuire. Ei bine, această maşinărie se aplică unei bijuterii, pe care o face discretă, oricât de mult şi-ar dori ea să...

— Aşa să fie oare, draga mea?

— Aşa se zice.

— Trebuie să aflăm care-i adevărul, reluă Zélide, şi cât mai degrabă.

Sună; apăru o servitoare, pe care o trimise după Frénicol.

— De ce n-ai trimis-o după Éolipile? zise Sophie.

— Frénicol cere mai puţin, răspunse Zélide.

Bijutierul nu se lăsă aşteptat.

— Ah, Frénicol, ai şi ajuns, îi zise Zélide; fii bine venit! Grăbeşte-te, dragul meu, să scoţi două femei dintr-o mare încurcătură...

— Despre ce anume e vorba, doamnele mele?... V-aţi dori niscaiva bijuterii rare?

— Nu; căci avem şi noi două, şi tare am vrea...

— Să vă fac scăpate de ele, nu-i aşa? Ei bine, doamnele mele, trebuie să le văd. Le voi lua, sau poate vom face un schimb...

— N-ai înţeles, domnule Frénicol; noi nu avem nimic de dat la schimb.

— Aha, acum înţeleg; e vorba de nişte cercei pe care aţi vrea să-i faceţi pierduţi, în aşa fel încât soţii domniilor voastre să-i regăsească la mine...

— Nici vorbă de asta. Dar, Sophie, spune-i tu despre ce-i vorba!

— Frénicol, continuă Sophie, noi avem nevoie de două.. Ce! Tot nu pricepi?

— Nu, doamnă; cum aţi vrea să pricep? Dacă nu-mi spuneţi nimic...

— Aşa se întâmplă, răspunse Sophie, când o femeie e ruşinoasă, îi vine foarte greu să vorbească despre anumite lucruri...

— Dar, reluă Frénicol, trebuie totuşi ca ea să-mi dea

nişte lămuriri. Eu sunt bijutier, nu ghicitor.

— Trebuie totuşi să ghiceşti ce vreau să spun.

— Pe cinstea mea, doamnelor, cu cât vă privesc mai cu luare-aminte, cu atât vă pricep mai puţin. Când eşti tânără, bogată şi drăguţă, ca domniile voastre, n-ai nevoie să recurgi la astfel de artificii; de altfel, vă voi spune deschis că eu unul nu mai vând. Am lăsat comerţul acestor nimicuri pe seama acelora dintre confraţii mei care sunt abia la început.

Habotnicele noastre găsiră că neînţelegerea bijutierului era atât de caraghioasă, încât amândouă izbucniră în râs, lucru care-l zăpăci şi mai mult pe acesta.

— Vă rog să-mi permiteţi, doamnelor, le spuse el, să vă fac o plecăciune şi să mă retrag. Vă puteaţi lipsi de a mă aduce de la o depărtare de-o leghe, pentru a glumi pe socoteala mea.

— Stai, dragul meu, nu pleca, îi zise Zélide, în timp ce continua să râdă. Scopul nostru a fost cu totul altul. Dar, din cauză că n-am reuşit să ne facem înţelese, ţie ţi-au trecut prin cap nişte idei atât de comice, încât...

— Numai de domniile voastre depinde ca eu să am, în sfârşit, unele cât mai adevărate. Despre ce anume e vorba?

— O, musiu Frénicol, lasă-mă mai întâi să râd în voie şi după aceea o să-ţi spun.

Zélide râse pe săturate. Bijutierul îşi spunea în sinea lui că aceasta suferă de nevricale sau că nu e în toate minţile, şi se înarmă cu răbdare. În cele din urmă, Zélide se opri din râs.

— Ei bine, îi zise ea, e vorba despre bijuteriile noastre; ale noastre, înţelegi, domnule Frénicol? Ştii, desigur, că de la o vreme au existat mai multe care s-au apucat să cârâie ca nişte gaiţe; or, noi am vrea ca ale noastre să nu urmeze deloc acest urât exemplu.

— Ah, acum am înţeles! Altfel spus, reluă Frénicol, vă trebuie o botniţă...

— Exact, în sfârşit, ai înţeles. Nu degeaba mi se spusese mie că domnul Frénicol e un om deştept...

— Sunteţi prea bună cu mine, doamnă. Cât despre ceea ce îmi cereţi, am de toate felurile, aşa că plec chiar acum să vi le aduc.

Frénicol ieşi; în timp ce Zélide îşi îmbrăţişa prietena, mulţumindu-i pentru soluţia găsită, eu, zice autorul african, o să mă odihnesc până la întoarcerea lui.

CAPITOLUL XXI

Reîntoarcerea bijutierului

Bijutierul se întoarse şi le prezentă habotnicelor noastre două botniţe dintre cele mai mari.

— Ah, fie-ţi milă de noi! exclamă Zélide. Ce botniţe! ce-i cu botniţele astea enorme? şi cine sunt acele nefericite care le-ar putea folosi? Asta are un stânjen lungime. Într-adevăr, dragul meu, cred că ai luat măsurile după iapa sultanului.

— Da, zise cu nepăsare Sophie, după ce le privise cu atenţie şi le măsurase cu degetele: ai dreptate; numai iepei sultanului sau bătrânei Rimosa li s-ar putea potrivi...

— Vă jur, doamnelor, reluă Frénicol, că asta-i mărimea obişnuită; şi că Zelmaïde, Zyrphile, Amiane, Zulique şi alte o sută au luat unele asemănătoare...

— Aşa ceva e cu neputinţă, replică Zélide.

— Şi totuşi aşa e, răspunse Frénicol: toate au spus însă la fel ca domniile voastre; şi, ca şi ele, dacă vreţi să vă lămuriţi cu adevărat, n-aveţi decât să le probaţi...

— Musiu Frénicol poate zice ce-o vrea; dar pe mine, una, nu mă va convinge niciodată că aşa ceva ar putea să-mi vină, spuse Zélide.

— Nici mie, zise Sophie. Să ne arate altele, dacă mai are.

Frénicol, care aflase de mai multe ori pe propria-i piele că nu poţi schimba părerea femeilor în privinţa acestui articol, le prezentă nişte botniţe pentru treisprezece ani.

— A, chiar din astea ne trebuie! exclamară amândouă în acelaşi timp.

— Nădăjduiesc, îşi şopti Frénicol.

— Cât ceri pe ele? zise Zélide.

— Nu mai mult de zece ducaţi, doamnă...

— Zece ducaţi! nici să nu te gândeşti, Frénicol...

— Doamnă, cu toată sinceritatea...

— Ne pui să plătim ca pentru un articol la modă...

— Vă jur, doamnelor, că atâta fac.

— Ce-i drept, au o lucrătură frumoasă; dar zece ducaţi, e totuşi o sumă...

— Nu vă pot face nici un rabat.

— O să mergem la Éolipile.

— Puteţi merge, doamnelor: dar e lucrător şi lucrător, sunt botniţe şi botniţe.

Frénicol se ţinu tare, iar Zélide fu nevoită să accepte. Plăti cele două botniţe, iar bijutierul se întoarse la casa lui, foarte convins că le vor fi prea mici şi că nu vor întârzia să i le revândă la un sfert din preţul la care li le vânduse el. Dar se înşela. Din fericire pentru ele, Mangogul, negăsind ocazia de a-şi răsuci inelul asupra celor două femei, nu-şi dori ca bijuteriile lor să grăiască mai tare decât de obicei; căci Zélide, încercându-şi botniţa, constată că era pe jumătate mai mică decât ar fi trebuit. Asta n-o făcu totuşi să se descotorosească de ea, găsind că existau aproape tot atâtea inconveniente în a o schimba, cât şi în a nu se folosi deloc de ea.

Toate acestea s-au aflat de la una dintre servitoarele sale, care i le-a spus în mare taină amantului ei, care le-a spus tot în taină altora, care, sub pecetea tainei, le-au încredinţat tuturor celor din Banza. Frénicol a spus şi el câte ceva; aşa că întâmplarea habotnicelor noastre a devenit publică şi a constituit o vreme ocupaţia bârfitorilor din Congo.

Zélide nu şi-a putut găsi nicicum alinarea. Această femeie, mai degrabă de plâns decât de blamat, a prins ură pe braminul ei, şi-a părăsit soţul şi s-a închis într-o mănăstire. În ceea ce o priveşte pe Sophie, ea şi-a lepădat masca, a bravat bârfele, s-a boit şi şi-a făcut aluniţe, a colindat lumea şi a avut aventuri.

CAPITOLUL XXII

A şaptea încercare a inelului

Bijuteria sufocată

Deşi burghezele din Banza se îndoiau că bijuteriile din tagma lor vor avea onoarea de a grăi, totuşi nu rămase una care să nu-şi fi pus botniţă. La Banza, fiecare îşi avea botniţa ei, aşa cum se poartă aici doliul după curte.

În acest loc, autorul african observă cu uimire că preţul mic şi condiţia joasă a botniţelor nu puseseră deloc capăt modei purtării lor în serai[55]. «De data aceasta, zice el, folosul avu câştig de cauză asupra prejudecăţii». O reflecţie atât de comună nu merita osteneala de a fi repetată: dar mi s-a părut că acesta era defectul tuturor vechilor autori din Congo, acela de a spune lucruri de mult răsuflate, fie pentru că îşi propuseseră să dea astfel un aer de verosimilitate şi sprinteneală lucrărilor lor, fie pentru că nu erau atât de fecunzi pe cât îi socoteau admiratorii lor.

Oricum ar fi, plimbându-se într-o zi prin grădinile sale, însoţit de întreaga curte, Mangogul se gândi să-şi răsucească inelul asupra lui Zélais. Aceasta era o femeie drăguţă despre care se bănuia că avusese

mai multe aventuri; cu toate astea, bijuteria ei nu făcu decât să se bâlbâie şi nu scoase decât nişte cuvinte neterminate, care nu aveau nici o noimă şi pe care zeflemitorii le interpretară fiecare cum doriră... «Drace, zise sultanul, iată o bijuterie care grăieşte tare anevoios. Trebuie că are ceva care-i jenează pronunţia». Îi aplică aşadar şi mai puternic inelul. Bijuteria făcu o a doua sforţare de exprimare, şi, trecând în parte peste obstacolul care-i închidea gura, se putu auzi foarte desluşit: «Au... au... Mă... mă... mă înăbuş. Nu mai pot... Au... au... Mă înăbuş».

Zélais simţi şi ea pe dată că se înăbuşă: se îngălbeni la faţă, pieptul i se umflă, şi căzu, cu ochii închişi şi cu gura căscată, în braţele celor care o înconjurau.

În orice alt loc, Zélais ar fi fost de îndată uşurată de acea suferinţă. Nu era nevoie decât să i se scoată botniţa pentru a-i reda bijuteriei sale respiraţia; dar cum să-i sari în ajutor de faţă cu Mangogul! «Repede, să vină repede doctorii, striga sultanul; moare Zélais».

Pajii dădură fuga la palat şi se întoarseră cu doctorii, care păşeau gravi în urma lor. În fruntea acestora se afla Orcotome. Unii propuseră să i se lase sânge; alţii, să i se dea un kermes[56]; cu spiritul lui pătrunzător, Orcotome ceru însă ca Zélais să fie dusă într-un cabinet din vecinătate, o consultă şi-i tăie curelele căluşului. Acea bijuterie cu botniţă a fost una dintre cele cu care avea să se laude că o văzuse în momentul ei de culme.

Îngâmfarea sa era totuşi exagerată, iar Zélais ar fi continuat să sufere dacă sultanului nu i s-ar fi făcut milă de starea în care se găsea. Îşi răsuci inelul la loc; umorile se cumpăniră şi ele; Zélais îşi reveni, iar Orcotome îşi atribui sieşi miracolul acestui tratament.

Cele întâmplate lui Zélais şi indiscreţiile comise de medicul ei, discreditară foarte mult botniţele. Orcotome, fără a ţine seamă de interesele lui Éolipile, îşi propuse să-şi clădească averea pe rămăşiţele din averea acestuia din urmă; se dădu drept doctor specializat în bijuterii răcite; iar pe unele străzi mai dosnice încă i se mai poate vedea afişul. Începu prin a câştiga bani şi sfârşi prin a fi dispreţuit. Sultanul îşi făcuse o plăcere din a umili îngâmfarea şarlatanului. Orcotome se lăuda cumva că redusese la tăcere vreo bijuterie care nu grăise niciodată? Mangogul avea cruzimea

de a o face să grăiască. Se ajunse până acolo încât se băgă de seamă că orice bijuterie care se plictisea în tăcerea ei, nu avea nevoie decât de vreo două-trei vizite ale lui Orcotome, pentru a se porni. În curând, lumea îl trecu, împreună cu Éolipile, în clasa şarlatanilor; şi amândoi vor rămâne acolo până când Brama nu se va milostivi de ei.

Femeile preferară ruşinea în locul apoplexiei. «De asta se moare», îşi spuneau ele. Renunţară aşadar la botniţe; îşi lăsară bijuteriile să vorbească, şi nici una nu muri din pricina asta.

CAPITOLUL XXIII

A opta încercare a inelului

Istericalele

A fost o vreme, precum se vede, când femeile, temându-se că bijuteriile lor ar putea vorbi, se înăbuşeau şi mureau: veni însă şi o alta, când, învingându-şi această spaimă, se lipsiră de botniţe şi nu mai avură decât istericale.

Printre preferatele sale, favorita avea şi o fată mai ciudată. Umoarea ei era încântătoare, dar inegală. Se schimba la faţă de zece ori pe zi; dar oricare ar fi fost chipul pe care îl lua, acesta era plăcut. Nepereche în melancolia, ca şi în veselia ei, în momentele cele mai nesăbuite, lăsa să-i scape vorbe de un simţ ales; iar în accesele de tristeţe, purtările ei ciudate erau dintre cele mai amuzante.

Mirzoza se ataşase atât de mult de Callirhoé, căci acesta era numele tinerei zănatice, încât aproape că nu se putea lipsi de ea. Într-o zi în care sultanul i se plângea favoritei despre nu ştiu ce nelinişte şi răceală pe care le observase la ea:

«Prinţe, îi spuse Mirzoza, stânjenită de acele reproşuri, fără cele trei animale ale mele, papagalul, pisica chartreuse[57] şi Callirhoé, eu nu preţuiesc mare lucru; şi vezi

bine că aceasta din urmă îmi lipseşte...

— Şi de ce nu-i aici de faţă? o întrebă Mangogul.

— Nu ştiu, răspunse Mirzoza; dar mai acum câteva luni mi-a spus că, dacă Mazul pleacă în campanie, i-ar fi cu neputinţă să nu aibă nevricale; iar Mazul a plecat ieri.

— Treacă-meargă în ceea ce o priveşte, replică sultanul. Iată ce se cheamă să ai nişte istericale foarte întemeiate. Dar pe ce temei găsesc de cuviinţă să aibă şi altele o sută, ai căror soţi sunt tineri de tot, şi despre care nu se poate spune că duc lipsă de amanţi?

— Prinţe, răspunse un curtezan, asta e o boală la modă. Să aibă istericale e chiar felul de a fi al unei femei. Fără amanţi şi fără istericale, ar însemna că ea nu ştie să se poarte în lume; aşa că nu e burgheză în Banza care să nu aibă istericalele ei.

Mangogul zâmbi şi se hotărî pe dată să le viziteze pe câteva dintre aceste nevricoase. Se duse glonţ la Salica. O găsi culcată, cu gâtul dezgolit, cu ochii arzând şi părul vâlvoi, şi avându-l la căpătâi pe micul ei doctor bâlbâit şi ghebos, Farfadi, care îi spunea poveşti. În răstimpuri, ea întindea un braţ, apoi pe altul, căsca, suspina, îşi ducea mâna la frunte şi exclama cu durere: «Ah... Nu mai pot suporta... Deschide ferestrele... Am nevoie de aer... Nu mai pot suporta; simt că mor...»

Mangogul prinse momentul în care zăpăcitele ei de servitoare îl ajutau pe Farfadi s-o scape de învelitori, pentru a-şi răsuci inelul asupra ei; şi se auzi de îndată: «Of, tare mă mai plictisesc! Tocmai acum şi-a găsit şi madam să aibă istericale! O s-o ţină o săptămână; şi să mor eu dacă ştiu din ce pricină: căci, după sforţările lui Farfadi de a scoate răul de la rădăcină, eu sunt de părere că ar fi o greşeală s-o ţină tot aşa.»

«Bine, îşi zise sultanul răsucindu-şi piatra la loc, am priceput. Femeia aceasta are nevricale în onoarea medicului ei. Să mergem în altă parte».

Trecu din conacul lui Salica în acela al lui Arsinoe, care nu era prea departe de al ei. Auzi, încă de la intrarea în apartament, hohote de râs, aşa că păşi mai departe, socotind că o va găsi în compania unor prietene: dar aceasta era singură; lucru de care Mangogul nu se prea mira. «O femeie care are nevricale, îşi zise el, le are, pe cât se pare, triste sau

vesele, după cum e cazul».

Îşi răsuci inelul spre ea şi pe dată bijuteria acesteia se porni să râdă cu gura până la urechi. Trecu brusc de la râsetele acelea nestăpânite la nişte tânguieli caraghioase privitoare la absenţa lui Narcès, pe care, ca o bună prietenă ce-i era, îl sfătuia să-şi zorească întoarcerea, şi continua cu noi plânsete cu sughiţuri, vărsând lacrimi, gemând şi suspinând, pradă deznădejdii, de parcă i-ar fi dus la groapă pe toţi ai ei.

Sultanul, mulţumindu-se doar să zgândăre o suferinţă atât de ciudată, îşi întoarse inelul la loc şi plecă, lăsându-le pe Arsinoé şi pe bijuteria ei să se bocească în voie, şi trăgând în sinea sa concluzia despre falsitatea proverbului.[58]

CAPITOLUL XXIV

A noua încercare a inelului

Despre lucruri pierdute şi regăsite

Pentru a servi ca supliment la savantul Tratat al lui Pancirolle[59] şi la Memoriile Academiei de Inscripţii.

Mangogul se întorcea la palatul său, cu gândul la purtările caraghioase ale femeilor, când se pomeni deodată, fie din neatenţie, fie din vina inelului său, sub porticurile somptuosului lăcaş pe care Thélis l-a împodobit cu bogatele lucruri rămase de la amanţii ei. Profită de ocazie pentru a-i lua la întrebări bijuteria.

Thélis era soţia emirului Sambuco[60], ai cărui strămoşi domniseră în Guineea. În Congo, Sambuco îşi dobândise faima prin cele cinci sau şase victorii pe care le repurtase împotriva duşmanilor lui Erguebzed. Nu mai puţin priceput în arta de a negocia, pe cât de mare căpitan era, fusese însărcinat cu soliile cele mai alese, de care se achitase în chip desăvârşit. La întoarcerea din Loango o văzu pe Thélis şi se îndrăgosti de ea. Bătea atunci spre cincizeci de ani, în vreme ce Thélis încă nu

împlinise douăzeci şi cinci. Având mai mulţi nuri decât frumuseţe, femeile spuneau despre ea că arată bine, iar bărbaţii o găseau adorabilă. Partide serioase îi fuseseră propuse; dar, fie că ea îşi avea deja planurile ei, fie că între ea şi pretendenţi erau mari nepotriviri de avere, îi refuzase pe toţi. Sambuco o văzu, îi aşternu la picioare bogăţii fără număr, un nume, lauri şi titluri pe care doar cele ale suveranilor le mai întreceau, şi-i obţinu mâna.

După căsătorie, timp de şase săptămâni încheiate Thélis fu sau păru să fie virtuoasă; dar o bijuterie care se născuse voluptuoasă, rareori se înfrânează de la sine, iar un soţ de cincizeci de ani, oricât de erou ar fi el de altfel, e un nesăbuit dacă nădăjduieşte că va ieşi victorios împotriva acestui duşman. Deşi Thélis se arătă destul de prudentă în felul ei de a se purta, primele ei aventuri nu rămaseră deloc neştiute. Asta fu de ajuns în continuare pentru a i se bănui că ascunde secrete, iar Mangogul, curios când era vorba de astfel de lucruri, se grăbi să treacă din vestibulul palatului în apartamentul ei.

Era cam pe la jumătatea verii: era deosebit de cald, iar Thélis, după ce cinase, se odihnea pe un pat dintr-un cabinet alăturat, împodobit cu oglinzi şi picturi. Aţipise, iar mâna ei încă se mai sprijinea pe o culegere de povestiri persane, care o făcuseră să adoarmă.

Mangogul o contemplă o vreme, recunoscând că era plină de nuri, apoi îşi răsuci inelul spre ea. «Încă îmi mai aduc aminte, de parcă aş fi acolo, zise de îndată bijuteria lui Thélis: nouă dovezi de dragoste în patru ore. Ah, ce clipe! ce bărbat grozav e Zermounzaid! Nu-i deloc ca bătrânul şi sloiul de Sambuco. *Dragă Zermounzaid*, habar n-aveam de adevăratele plăceri, de adevăratul bine; doar tu mi le-ai dezvăluit!»

Mangogul, care dorea să afle mai multe despre legătura lui Thélis cu Zermounzaid, amănunte pe care bijuteria ei i le ascundea, nedând importanţă decât acelor lucruri care o uimiseră mai tare, îşi frecă un timp piatra inelului de vestă, apoi, scânteind de lumină, o lipi de Thélis. Efectul ajunse în scurt timp şi la bijuteria ei, care, instruită mai bine cu privire la ce i se cerea, reluă pe un ton cumva mai istoric:

«Sambuco se afla în fruntea armatei din Monoémugi, iar eu îl urmai pe timpul campaniei. Zermounzaid servea sub el

în calitate de colonel, iar generalul, care-l cinstea cu încrederea sa, ne pusese sub escorta lui. Sârguitorul Zermounzaid nu se mai urni de la postul său; i se păru prea dulce pentru a-l lăsa altuia; iar pericolul de a-l pierde fu singurul lucru de care se temu pe toată durata campaniei.

În timpul iernării trupelor, primii câţiva musafiri noi, Cacil, Jekia, Almamoun, Jasub, Sélim, Manzora, Néreskim, cu toţii oameni de arme pe care Zermounzaid îi făcuse să fie la modă, dar care nu prea meritau lucrul ăsta. Credulul Sambuco se bizuia pe cinstea femeii sale şi pe grija lui Zermounzaid; şi, ocupat până peste cap cu nenumăratele mărunţişuri ale războiului şi cu marile bătălii pe care le plănuia pentru gloria statului Congo, nu avu vreodată nici cea mai mică bănuială că Zermounzaid îl trăda şi că Thélis îi era necredincioasă.

Războiul îşi urmă cursul; armiile se porniră din nou în marş, iar noi ne reluarăm litierele. Cum acestea mergeau foarte încet, pe nesimţite grosul armatei o luă cu mult înaintea noastră, iar noi ne pomenirăm în ariergardă. Zermounzaid se afla în fruntea ei. Acest băiat de treabă, pe care priveliştea marilor primejdii nu-l îndepărtase niciodată de pe calea gloriei, nu putu rezista primejdiei plăcerii. Lăsă pe seama unui subaltern grija de a urmări mişcările inamicului care ne hărţuia, şi trecu în litiera noastră; dar nici nu se aşezase bine, că şi auzirăm zăngănit de arme şi ţipete. Lăsându-şi treaba la jumătate, Zermounzaid dădu să iasă afară; dar fu culcat imediat la pământ, iar noi rămaserăm la cheremul învingătorului.

Începui deci prin a slei onoarea şi serviciile unui ofiţer care putea aştepta de la curajul şi meritele sale primele funcţii din timpul războiului, dacă n-ar fi cunoscut-o deloc pe femeia generalului său. Mai bine de trei mii de oameni pieriră în această împrejurare. Adică tot atâţia buni servitori de care noi păgubisem statul.»

Vă puteţi închipui uimirea lui Mangogul la auzul acestui discurs! Ascultase însăşi predica funebră a lui Zermounzaid, pe care nu-l mai recunoştea deloc sub aceste trăsături. Tatăl său Erguebzed deplânsese moartea acestui ofiţer: aducătorii de veşti, după ce-l copleşiseră cu ultimele elogii despre frumoasa lui retragere, puneau înfrângerea şi moartea sa pe seama duşmanilor mult mai numeroşi care, ziceau ei,

fuseseră în număr de şase contra unu. Întregul Congo îl plânse pe omul care îşi făcuse atât de bine datoria. Soţia sa se alese cu o pensie; fiului celui mare i se dădu pe mână un regiment, iar celui mic i se promitea un beneficiu.

Ce lucruri îngrozitoare! exclamă Mangogul în şoaptă; un soţ dezonorat, statul trădat, cetăţeni sacrificaţi, aceste isprăvi neştiute, ba încă răsplătite ca virtuţi, şi toate astea numai din pricina unei bijuterii!

Bijuteria lui Thélis, care se oprise pentru a-şi trage sufletul, continuă: «Iată-mă deci la cheremul duşmanului. Un regiment de dragoni era gata să ne ia cu asalt. Thélis izbucni în lacrimi, căci nu-şi dorea chiar atât de mulţi. Noroc că farmecele prăzii semănară vrajbă printre prădători. Şi traseră iataganele şi treizeci până la patruzeci muriră cât ai clipi. Larma acestei încăierări ajunse până la urechile ofiţerului comandant. Acesta dădu fuga, îi potoli pe zurbagii şi ne puse sub sechestru, într-un cort, unde nu avurăm vreme să ne venim în fire, că şi veni la noi ca să-l răsplătim pentru serviciile sale. «Vai de cei învinşi!» exclamă Thélis, răsturnându-se pe un pat; şi toată noaptea avea să-şi căineze astfel nefericirea.

«A doua zi ne aflam pe ţărmurile Nigerului. Aici ne aştepta un caic, aşa că o pornirăm la drum, eu şi stăpâna, pentru a fi prezentate împăratului din Benin. În această călătorie de douăzeci şi patru de ore, căpitanul vasului i se oferi lui Thélis, care acceptă, iar eu cunoscui pe propria-mi piele că serviciul pe mare e nesfârşit mai vioi decât cel de pe uscat. Îl văzurăm apoi şi pe împăratul din Benin, care era tânăr, înflăcărat şi voluptuos. Thélis îl cuceri şi pe el, dar cuceririle soţului o făcură să se înspăimânte. Împăratul ceru pace, ceea ce nu-l costă decât trei provincii şi răscumpărarea mea.

Alte vremuri, alte griji. Deşi nu-mi dau seama cum, Sambuco află care fusese pricina necazurilor din timpul campaniei precedente; iar cu ocazia acesteia, ne puse la popreală, la graniţă, în casa unui bramin-şef, un prieten de-al lui. Sfântul nu ne opuse nici un fel de apărare; căzu pradă provocărilor lui Thélis, şi-n mai puţin de trei luni, îi păpai uriaşele sale averi, trei eleşteie şi două păduri bătrâne».

— Dumnezeule! exclamă Mangogul, trei eleşteie şi două păduri! asta da foame la o bijuterie!

«E o nimica toată, reluă aceasta. Se făcu pace, aşa că Thélis îşi urmă stăpânul, trimis în ambasadă în Monoémugi. Juca şi pierdea fără să-i pese o sută de mii de ţechini într-o zi, pe care eu îi câştigam apoi într-o oră. Un ministru, căruia treburile stăpânului nu-i umpleau toate momentele, îmi căzu în gheare, iar eu, în trei-patru luni, îi devorai o foarte frumoasă moşie, castelul, cu tot cu mobilier, parcul şi un echipaj cu căluţii săi bălţaţi. Un hatâr de numai patru minute, dar bine urzit, ne aducea pe tavă petreceri, daruri, pietre scumpe, iar Sambuco, fie că era orb, fie că era diplomat, nu ne bătea deloc la cap.

N-o să mai pun la socoteală, adăugă bijuteria, marchizatele, comitatele, titlurile, blazoanele etc. care s-au eclipsat dinaintea mea. N-aveţi decât să vă adresaţi secretarului meu, dacă vreţi să aflaţi ce s-a ales de ele. Am ştirbit serios avuţia domeniului Biafra şi posed o întreagă provincie din Béléguanze. Erguebzed mi-a oferit-o cu puţin timp înainte de a răposa...»

La auzul acestor cuvinte, Mangogul îsi răsuci inelul la loc, făcând-o să tacă pe această gură spurcată; ţinea prea mult la memoria tatălui său şi nu dorea să audă nimic care ar fi putut umbri strălucirea marilor calităţi pe care i le cunoştea.

Întors în serai, stătu de vorbă cu favorita despre femeile care suferă de nevricale şi despre încercarea făcută pe Thélis. «Ştiu, îi spuse el, că o admiţi pe această femeie în compania ta; dar sunt sigur că n-o cunoşti la fel de bine ca mine».

— Te-am înţeles, doamne, îi răspunse favorita. Bijuteria ei va fi avut neghiobia să-ţi vorbească despre aventurile ei cu generalul Micokof, cu emirul Féridour, cu senatorul Marsupha şi cu marele bramin Ramanadanutio. Ei, dar cine nu ştie că-l întreţine pe tânărul Alamir şi că bătrânul Sambuco, care nu zice nimic, e la fel de bine informat ca şi tine!

— N-ai ghicit, reluă Mangogul. Nu mai departe decât adineauri i-am silit bijuteria să dea înapoi lucrurile furate.

— Ţi-a furat şi ţie ceva? zise Mirzoza.

— Mie, nu, zise sultanul, dar multora dintre supuşi, mai marilor din împărăţia mea şi unor atotputernici dintre vecinii mei: pământuri, eleştee, păduri, diamante, echipaje, cu tot cu căluţii lor bălţaţi.

— Fără a mai socoti, doamne, adăugă Mirzoza, reputaţia şi virtuţile. Nu ştiu ce folos îţi aduce inelul ăsta; cu cât îi sporeşti încercările, cu atât sexul căruia îi aparţin îmi e tot mai urât; cele cărora credeam că trebuie să le acord o anume consideraţie s-au dovedit că n-o merită. Sunt atât de supărată pe ele, încât o rog pe Înălţimea Voastră să mă lase puţin singură.

Mangogul, care ştia că favorita e duşmana oricărei constrângeri, o sărută de trei pe urechea dreaptă şi se retrase.

CAPITOLUL XXV

Un eşantion din morala lui Mangogul

Nerăbdător s-o revadă pe favorită, Mangogul dormi puţin, se sculă dimineaţa mai devreme decât de obicei şi îşi făcu apariţia acasă la ea în zorii zilei. Mirzoza sunase deja după servitoare: acestea tocmai îi trăseseră perdelele; iar cameristele se pregăteau s-o îmbrace. Sultanul se uită îndelung în jur şi, nevăzând nici un câine, o întrebă care-i motivul acestei absenţe.

— Asta pentru că tu presupui că eu, îi răspunse Mirzoza, mă deosebesc de toate celelalte doar în această privinţă, ceea ce nu e deloc aşa.

— Te asigur, îi replică sultanul, că văd câini în casele tuturor femeilor de la curtea mea, motiv pentru care mă văd nevoit să aflu de ce ele au sau de ce tu nu ai nici măcar unul. Cele mai multe dintre ele au chiar mai mulţi; şi nu e una care să nu-l copleşească pe al ei cu mângâieri pe care, după părerea mea, nu i le dăruieşte decât cu mare greutate iubitului ei. Prin ce anume merită aceste animale să fie preferate? La ce sunt bune?

Mirzoza nu ştiu ce să-i răspundă la aceste întrebări.

«Bine dar, îi spunea ea, ai un câine aşa cum ai un papagal sau un

canar. Poate că e caraghios să te ataşezi de nişte animale; dar nu e nimic ciudat în faptul de a le avea; te distrează uneori şi nu fac nici un rău. Dacă sunt mângâiate, aceste mângâieri sunt lipsite de orice urmări. De altfel, prinţe, crezi oare că un amant s-ar mulţumi doar cu un sărut de felul celui pe care i-l dă o femeie căţeluşului ei pletos?

— Cred, desigur, răspunse sultanul. Ar trebui, drace, ca el să fie tare greu de mulţumit, dacă nu şi-ar afla în asta o satisfacţie.

Una dintre cameristele Mirzozei, care câştigase inima sultanului şi a favoritei prin blândeţea, prin talentele şi râvna ei, zise: «Animalele astea sunt incomode şi murdare; îţi pătează veşmintele, strică mobilierul, sfâşie dantelele şi fac într-un sfert de ceas mai multă pagubă decât ar fi nevoie pentru ca şi cea mai credincioasă cameristă să cadă în dizgraţie; dar cu toate astea, sunt păstrate»

— Deşi, după spusele doamnei, ele nu sunt bune la altceva, adăugă sultanul.

— Prinţe, răspunse Mirzoza, ţinem şi noi la capriciile noastre; şi poate că a avea un căţeluş lăţos e chiar unul dintre acestea, aşa cum mai avem multe altele, care n-ar mai fi capricii dacă ne-am putea da seama de ele. Moda maimuţelor a trecut; cea a papagalilor încă se mai menţine. Cea a câinilor decăzuse; iată că acum revine. Veveriţele şi-au avut şi ele vremea lor; acum sunt la modă animalele, aşa cum pe timpuri au fost la modă, rând pe rând, italiana, engleza, geometria, zorzoanele şi volanele plisate[61].

— Mirzoza, replică sultanul dând din cap, nu are în privinţa asta toate lămuririle necesare; iar bijuteriile...

— Doar n-o să-şi închipuie Înălţimea Voastră, zise favorita, că va afla de la bijuteria Hariei din ce motiv această femeie, care şi-a văzut murind fiul, pe una dintre fiice şi pe soţul ei, fără să verse o lacrimă, a plâns timp de cincisprezece zile pierderea micului ei buldog?

— De ce nu? răspunse Mangogul.

— Într-adevăr, zise Mirzoza, dacă bijuteriile ar putea explica toate capriciile noastre, atunci ele ar fi mult mai savante decât noi.

— Şi cine spune că nu-i aşa? reluă sultanul. Aşa că eu cred că bijuteria e cea care o împinge pe o femeie să facă o mie şi unu de lucruri de care ea nici nu-şi dă seama; şi am

remarcat, nu o dată, că femeia cutare, care credea că se conduce după capul ei, se supunea, de fapt, bijuteriei sale. Un mare filosof[62] situa sufletul, al nostru se înţelege, în glanda pineală. Dacă aş fi de acord că şi femeile au suflet, eu, unul, ştiu prea bine unde l-aş situa.

— Te scutesc de lămuriri în privinţa asta, zise de îndată Mirzoza.

— Dar sper că-mi vei îngădui măcar, zise Mangogul, să-ţi împărtăşesc câteva păreri despre femei, pe care mi le-a sugerat inelul meu, asta dacă presupunem că au şi ele suflet. Experienţele efectuate cu ajutorul inelului au făcut din mine un mare moralist. Nu am nici spiritul lui La Bruyère, nici logica de la Port-Royal, nici imaginaţia lui Montaigne, nici înţelepciunea lui Charron: dar eu am adunat fapte care poate lor le lipseau.

— Grăieşte, prinţe, răspùnse ironic Mirzoza: sunt numai ochi şi urechi. Încercările de morală ale unui sultan de vârsta ta, trebuie să fie ceva foarte original!

— Sistemul lui Orcotome e ciudat, nu-i fie cu supărare celebrului său confrate, Hiragu[63]: totuşi, eu găsesc o oarecare noimă în răspunsurile lui la obiecţiile ce i s-au adus. Dacă aş fi de acord că femeile au suflet, aş presupune bucuros, împreună cu el, că bijuteriile au grăit dintotdeauna, încet, ce-i drept, şi că acţiunea inelului duhului Cucufa se mărgineşte la a le face să ridice glasul. Presupunând că aşa stau lucrurile, nimic nu mi-ar fi mai uşor decât să vă definesc pe toate aşa cum sunteţi:

Femeia cuminte, de pildă, ar fi aceea a cărei bijuterie e mută, sau nu i se dă ascultare.

Mironosiţa, aceea care se preface că nu ascultă de bijuteria ei.

Galanta, aceea a cărei bijuterie cere mult şi i se acordă prea mult.

Voluptuoasa, aceea care îşi ascultă bijuteria cu multă îngăduinţă.

Curtezana, aceea a cărei bijuterie cere tot timpul şi căreia nu i se refuză nimic.

Cocheta, aceea a cărei bijuterie e mută, sau nu e deloc ascultată, dar care-i face pe toţi bărbaţii care se apropie de ea, să spere că bijuteria ei va grăi într-o zi şi că ea nu se va mai putea preface că n-o aude.

Ei bine, dulceața inimii mele, ce părere ai despre definițiile astea?

— Cred că Înălțimea Voastră, zise favorita, a uitat-o pe femeia iubitoare.

— Dacă n-am vorbit deloc despre ea, răspunse sultanul, asta e pentru că nu prea știu bine ce e cu ea și pentru că cei ce se pricep la intrigi susțin că un cuvânt ca „iubitor", luat fără nici o legătură cu bijuteria, e lipsit de sens.

— Cum, lipsit de sens! exclamă Mirzoza. Cum adică! oare nu mai există nici o altă cale; trebuie neapărat ca o femeie să fie mironosiță, galantă, cochetă, voluptuoasă sau libertină?

— Dulceața inimii mele, zise sultanul, sunt gata să recunosc că enumerarea mea nu era completă și s-o adaug și pe femeia iubitoare caracterelor dinainte; dar cu condiția ca să-mi dai o definiție care să nu se regăsească în nici una din cele date de mine.

— Cu plăcere, zise Mirzoza. Sper s-o scot la capăt fără a ieși din sistemul tău...

— Să vedem, adăugă Mangogul.

— Ei bine! reluă favorita... Femeia iubitoare e aceea...

— Curaj, Mirzoza, zise Mangogul.

— Of! nu mă zăpăci, te rog. Femeia iubitoare e aceea... care a iubit fără ca bijuteria ei să grăiască, sau... cea a cărei bijuterie n-a vorbit decât în cinstea singurului bărbat pe care îl iubea.

Ar fi fost o lipsă de curtenie din partea sultanului s-o necăjească pe favorită, întrebând-o ce înțelegea ea prin a iubi: așa că nu insistă. Mirzoza luă tăcerea lui drept o dovadă de recunoaștere și adăugă, foarte mândră că ieșise atât de ușor din încurcătură: «Voi, bărbații, deoarece noi nu venim cu argumente, credeți că noi nu gândim deloc. Aflați atunci, o dată pentru totdeauna, că ne-ar fi la fel de ușor să descoperim falsul din paradoxurile voastre, precum voi pe acela din raționamentele noastre, dacă ne-am osteni s-o facem. Dacă Înălțimea Voastră n-ar fi atât de grăbită să-și satisfacă curiozitatea în privința cățelușilor, i-aș putea oferi și eu, la rândul meu, un mic eșantion din filosofia mea. Dar, oricum, nu va fi deloc în pierdere: o voi face într-una din aceste zile, când Înălțimea Voastră îmi va putea acorda mai mult din timpul său».

Mangogul îi răspunse că nu avea nimic mai bun de făcut decât să profite de ideile ei filosofice; că metafizica unei sultane de douăzeci și doi de ani nu putea fi mai puțin neobișnuită decât morala unui sultan de vârsta lui.

Dar Mirzoza, temându-se că aceasta ar putea fi doar o dovadă de bunăvoință din partea lui, îi ceru un răgaz pentru a se pregăti, oferindu-i astfel sultanului un pretext pentru a fugi acolo unde nerăbdarea îl îmboldea.

CAPITOLUL XXVI

A zecea încercare a inelului

Cățeii blănoși

Mangogul zbură cât ai clipi acasă la Haria; şi, cum îi plăcea foarte mult să vorbească de unul singur, îşi spunea în sinea sa: «Femeia asta nu se culcă niciodată fără cele patru potăi ale sale; iar bijuteriile nu ştiu nimic despre aceste animale, sau poate că a ei o să-mi spună ceva; căci, slavă Domnului, toată lumea ştie că-şi iubeşte câinii la nebunie.»

Se pomeni în anticamera Hariei, în clipa în care sfârşi acest monolog, şi presimţi de departe că doamna se odihnea în obişnuita ei companie: un mic cățeluş blănos, o cățeluşă daneză şi doi buldogi tineri. Sultanul îşi scoase tabachera, avu grijă să prizeze de două ori din tutunul său de Spania, şi se apropie de Haria. Aceasta dormea; dar haita, care stătea cu urechile ciulite, auzind un zgomot, se porni să latre, făcând-o să se trezească. «Tăceţi, copilaşii mei, le spuse ea pe un ton atât de blând, încât nici n-ai fi crezut că nu le vorbea fiicelor sale; culcaţi-vă, culcaţi-vă, şi nu mai tulburaţi odihna mea şi-a voastră».

Haria fusese şi ea cândva tânără şi frumoasă; şi avusese amanţi

de rangul ei; dar aceştia se făcuseră nevăzuţi chiar mai repede decât nurii ei. Ca să se consoleze fiindcă fusese părăsită, se aruncă într-un fel de fast bizar, lacheii ei fiind printre cei mai bine îmbrăcaţi din Banza. Îmbătrâni şi mai mult, iar anii o siliră să se restrângă; se mulţumi cu patru câini şi doi bramini, şi deveni o pildă de înălţare morală. Într-adevăr, satira cea mai veninoasă nu avea de ce să se agaţe, aşa că de mai bine de zece ani Haria se bucura în tihnă de o înaltă reputaţie de virtute şi de aceste animale. Toţi ştiau despre dragostea ei statornică pentru blănoşi, aşa că nu mai putea fi bănuită că şi braminii au parte de ea.

Haria îşi rugă din nou animalele să se culce, iar ele binevoiră s-o asculte. Atunci Mangogul îşi duse mâna la inel, iar bijuteria cea împovărată de ani începu să povestească una dintre ultimele ei aventuri. Trecuse atât de mult de când se petrecuseră cele dintâi, încât aproape că nu şi le mai amintea. «Dă-te înapoi, Médor, zise ea cu un glas răguşit; mă oboseşti. Îmi place mai mult Lisette, căci ea e mai blândă». Médor, căruia glasul bijuteriei nu-i era cunoscut, îşi văzu mai departe de treabă; dar Haria, deşteptându-se, continuă: «Ieşi o dată de-acolo, pungaş mic ce eşti, şi lasă-mă să dorm. Asta e bun uneori; dar ce-i prea mult strică». Médor se retrase, Lisette trecu în locul lui, iar Haria adormi din nou.

Mangogul, care întrerupsese acţiunea inelului, îl răsuci iar, şi prea bătrâna bijuterie, suspinând din greu, se porni să trăncănească, zicând: «Ah, cât sunt de supărată de moartea marei ogărci! era cea mai bună femeiuşcă, creatura cea mai mângâietoare; mă distra tot timpul: era numai spirit şi drăgălăşenie; în comparaţie cu ea, voi nu sunteţi decât nişte animale. Domnul acela ticălos care a omorât-o... pe sărmana Zinzoline: întotdeauna când mă gândesc la ea îmi dau lacrimile... Am crezut că stâpâna mea o să moară. Timp de două zile n-a mâncat şi n-a băut nimic; mintea i-o luase razna: vă puteţi închipui ce durere era în sufletul ei. Nici duhovnicul, nici prietenii, nici chiar cățeluşii ei nu se putură apropia de mine. Le porunci servitoarelor să nu-l mai primească pe domnul în apartamentul ei, ameninţându-le că o să le alunge... Monstrul ăsta mi-a răpit-o pe scumpa mea Zinzoline, exclama ea; să nu mai calce pe-aici; nu vreau să-l mai văd câte zile oi mai avea».

Curios să afle împrejurările în care murise Zinzoline, Mangogul reînsufleți forța electrică a inelului său, frecându-l de pulpana hainei sale, apoi îl îndreptă din nou asupra Hariei, iar bijuteria acesteia reluă: «Văduvă după Ramadec, Haria se înamoră de Sindor. Acest tânăr care se născuse sărac avea o calitate care place femeilor, iar aceasta constituia, după cățelușii ei, plăcerea de căpătâi a Hariei. Sărăcia învinse sila lui Sindor pentru anii și câinii Hariei. O rentă de douăzeci de mii de scuzi îl făcu să închidă ochii la ridurile metresei sale și la prezența stânjenitoare a blănoșilor, și se căsători cu ea.

Își închipuise că prin talentele și purtările sale alese va avea câștig de cauză asupra animalelor noastre, pe care o să le facă să cadă în dizgrație încă de începutul domniei sale; dar se înșela. După numai câteva luni, când credea că avea tot dreptul să se bucure de noi, se gândi să-i reproșeze doamnei că animalele ei nu erau o companie prea plăcută în pat, nici pentru el, nici pentru ea; că era caraghios să ai mai mult de trei și că, admițând mai mult de unul o dată, însemna să faci din așternutul nupțial o cușcă pentru câini.

— Te sfătuiesc, îi răspunse Haria pe un ton mânios, să nu-mi spui mie astfel de vorbe! Păi, frumos îi șade unui pârlit de cadet din Gascogne, scos de mine dintr-o cocioabă ce nu era destul de bună nici pentru câinii mei, s-o facă aici pe delicatul. Ți se mai parfumau ție cearșafurile, micul meu domn, când locuiai într-o cameră mobilată. Află dar, o dată pentru totdeauna, că toți câinii mei se aflau în posesia acestui pat cu mult înainte de a veni tu și că nu ai decât să ieși din el sau să te hotărăști să-l împarți cu ei.

Declarația era cât se poate de clară, iar câinii noștri rămaseră stăpâni pe postul lor; dar într-o noapte, când ne odihneam cu toții, Sindor, întorcându-se pe partea cealaltă, o lovi din păcate cu piciorul pe Zinzoline. Nefiind câtuși de puțin obișnuită cu astfel de tratamente, ogarca îl mușcă de pulpă, iar doamna se deșteptă de îndată din pricina țipetelor lui Sindor.

— Oare ce ai, domnule? îi spuse ea; țipi de parcă te-ar fi strâns cineva de gât. Ai visat urât?

— Țip din pricina câinilor dumitate, care mă sfâșie, doamnă, îi răspunse Sindor; iar ogarca ta tocmai mi-a smuls adineauri o bucată din picior.

— Doar pentru asta țipi? zise Haria întorcându-se cu spatele; faci atâta zarvă pentru nimic.

Supărat de spusele ei, Sindor se dădu jos din pat și se jură că nu va mai pune piciorul în el până când haita nu avea să fie izgonită. Se folosi de niște prieteni comuni pentru a obține cu ajutorul lor alungarea câinilor; dar cu toții dădură greș în această importantă negociere. Haria le răspunse: «Că Sindor era un terchea-berchea pe care ea îl scosese dintr-un hambar pe care-l împărțea cu șoarecii și șobolanii; că ei nu-i prea cădea bine ca el s-o facă mereu pe nemulțumitul; că el dormea toată noaptea; că ea își iubea câinii; că aceștia o distrau; că ea prinsese gust pentru mângâierile lor chiar din cea mai fragedă pruncie și că era hotărâtă să nu se despartă de ei până la moarte. Și mai spuneți-i, continua ea, adresându-se mijlocitorilor, că dacă nu se supune cu umilință voilor mele, toată viața o să se căiască; fiindcă-i voi retrage donația pe care i-am făcut-o și-o voi adăuga la sumele pe care le las prin testament pentru traiul și întreținerea scumpilor mei copii».

«Între noi fie vorba, mai spunea bijuteria, Sindor ar fi trebuit să fie un mare neghiob dacă ar fi tras nădejde că se va face pentru el ceea ce nu putuseră obține alți douăzeci de amanți, un preot, un duhovnic, o liotă întreagă de bramini, care nici unul nu se putuse face înțeles. Între timp, ori de câte ori Sindor dădea peste animalele noastre, îl apucau niște draci pe care de-abia și-i mai stăpânea. Într-o zi, nefericita Zinzoline îi căzu în gheare; o apucă de gât și-o azvârli pe fereastră; sărmanul animal muri din pricina căzăturii. Se stârni atunci un adevărat vacarm. Haria, cu obrajii aprinși, cu ochii scăldați în lacrimi...»

Bijuteria se pregătea să reia ceea ce spusese deja, căci bijuteriile pică de bunăvoie în tot felul de lucruri care se repetă. Dar Mangogul îi tăie cuvântul: tăcerea ei nu fu însă de lungă durată. Când prințul socoti că o abătuse din cale pe acea bijuterie flecară, îi lăsă din nou libertatea de a grăi; iar limbuta, izbucnind în râs, reluă, cumva ca pe o aducere aminte: «Dar, fiindcă veni vorba, uitam să vă povestesc ce s-a întâmplat în noaptea nunții Hariei. Am văzut eu o mulțime de lucruri caraghioase la viața mea, dar nici unul ca ăsta. După masa cea mare, soții au fost conduși în apartament; toți se retrag, mai puțin servitoarele doamnei, care îi

scot veşmintele. Treaba odată terminată, doamna e vârâtă în aşternut, iar Sindor rămâne singur cu ea. Băgând de seamă că blănoşii, buldogii şi ogarcele, mai iuţi de picior, puseseră stăpânire pe soţia sa: «Vă rog să-mi permiteţi, doamnă, îi zise el, să-i dau puţin la o parte pe aceşti rivali».

— Dragul meu, îi răspunse Haria, fă şi tu ce poţi; eu, una, n-am curajul să-i alung. Aceste micuţe animale îmi sunt foarte dragi; şi vreme îndelungată n-am avut altă companie...

— Poate că azi, reluă Sindor, vor avea politeţea să-mi cedeze un loc pe care trebuie să-l ocup eu.

— Încearcă, domnule, îi răspunse Haria.

Sindor încercă mai întâi cu duhul blândeţii, rugând-o pe Zinzoline să se retragă într-un colţ; dar nesupusul animal se porni să mârâie. Semnalul de alarmă avertiză restul trupei; iar buldogii şi blănoşii începură să latre de parcă stăpânei lor i se tăia beregata. Sâcâit de această larmă, Sindor îl răsturnă pe buldog, îl dădu la o parte pe unul din blănoşi şi-l apucă pe Médor de o labă. Credinciosul Médor, părăsit de aliaţii săi, încerca să repare această pierdere prin avantajele ce i le oferea locul pe care-l ocupa. Lipit de coapsele stăpânei sale, cu ochii roşii, cu părul zburlit, cu gura larg căscată, el îşi arăta botul, înfăţişându-i duşmanului două şiruri de dinţi dintre cei mai ascuţiţi. Sindor îl atacă de mai multe ori; dar tot de atâtea ori, Médor îl respinse, muşcându-i degetele şi sfâşiindu-i manşetele. Acţiunea durase mai bine de un sfert de ceas, cu o înverşunare care nu-i făcea nici o plăcere Hariei, aşa că Sindor recurse atunci la un şiretlic împotriva unui duşman pe care nu mai nădăjduia să-l învingă prin forţă. Îl provocă pe Médor cu mâna dreaptă, aşa că atent la această mişcare, Médor n-o zări deloc pe aceea a mâinii stângi, şi se trezi înhăţat de gât. Se zbătu cum nu se mai poate să scape din strânsoare, dar nu izbuti, fiind nevoit să părăsească locul de bătălie şi s-o cedeze pe Haria. Sindor puse stăpânire pe ea, dar nu fără vărsare de sânge; Haria făcuse astfel ca noaptea nunţii ei să fie una însângerată. Animalele favorite se apăraseră cu mult curaj şi nu-i înşelaseră deloc aşteptările.

«Iată o bijuterie care s-ar pricepe să scrie mai bine gazeta decât secretarul meu, îşi zise Mangogul». Ştiind acum la ce trebuie să se aştepte din partea blănoşilor, se întoarse

acasă la favorită. «Pregăteşte-te, îi zise el de cum o zări de departe, să auzi cele mai neobişnuite lucruri din lume. Sunt chiar mai rele şi decât maimuţoii Palabriei. Ţi-ar veni oare să crezi că toţi cei patru câini ai Hariei au fost rivalii, şi încă rivalii preferaţi, ai soţului ei; şi că moartea unei ogărci i-a făcut pe aceşti oameni să se despartă şi să nu se mai vadă niciodată?

— Ce tot spui, zise favorita, despre ce rivali şi câini e vorba? Nu pricep nimic. Ştiu că Haria îşi iubeşte la nebunie blănoşii; dar îl ştiu şi pe Sindor ca pe un bărbat care se aprinde şi care poate nu s-a purtat întotdeauna aşa cum trebuie cu o femeie căreia îi datorezi averea. Altfel, oricare ar fi fost purtarea sa, nu văd cum şi-ar fi putut atrage nişte rivali. Haria e atât de bătrână, încât aş vrea ca Înălţimea Voastră să binevoiască a-mi vorbi mai pe înţeles.

— Ascultă dar, îi răspunse Mangogul, şi recunoaşte împreună cu mine că femeile au nişte gusturi tare ciudate, ca să nu zic mai rău.

Îi istorisi de îndată povestea Hariei, cuvânt cu cuvânt, aşa cum i-o povestise bijuteria ei. Mirzoza nu se putu stăpâni să nu râdă de lupta din timpul primei nopţi. Îşi luă apoi un aer serios şi zise:

— Nu ştiu ce fel de indignare pune stăpânire pe mine. Nu peste multă vreme cred că nu le voi mai putea vedea cu ochi buni pe aceste animale şi pe toate stăpânele lor; şi le voi spune servitoarelor mele că prima care va fi bănuită că-i dă de mâncare unui blănos va fi alungată.

— Dar de ce să mergi atât de departe, îi răspunse sultanul, cu aceste porniri de ură? Uite-aşa săriţi voi, femeile, de la o extremă la alta! Animalele astea sunt bune pentru vânătoare, sunt necesare în timpul campaniilor, şi mai pot fi de folos în mai ştiu eu câte alte scopuri, fără a-l mai socoti şi pe acela al Hariei.

— Într-adevăr, zise Mirzoza, chiar că îmi vine să cred că Înălţimii Voastre îi va fi greu să găsească o femeie cuminte.

— Ţi-am spus şi eu lucrul ăsta, răspunse Mangogul; dar să nu ne pripim: într-o bună zi ai putea să-mi reproşezi că numai din pricina nerăbdării tale am obţinut de la tine o recunoaştere pe care eu consider că o datorez doar încercărilor inelului meu. Mă gândesc că acestea te vor uimi, căci nu toate tainele au fost date în vileag, iar eu mă aştept să

aflu lucruri şi mai importante de la bijuteriile care mi-au mai rămas de consultat.

Mirzoza se temea în continuare pentru bijuteria ei. Discursul lui Mangogul o făcu să se cufunde într-o tulburare pe care nu izbuti să i-o ascundă: dar sultanul, care se jurase şi care era profund credincios, o linişti cum putu mai bine. O sărută de mai multe foarte pătimaş, apoi se duse la consiliu, unde avea de rezolvat treburi de mare importanţă.

CAPITOLUL XXVII

A unsprezecea încercare a inelului

Pensiile

Sub domnia lui Kanoglou şi Erguebzed, Congo fusese tulburat de războaie sângeroase, iar aceşti doi monarhi se nemuriseră prin cuceririle făcute în dauna ţărilor vecine. Împăraţii din Abex şi din Angote văzură în tinereţea lui Mangogul şi în începutul domniei sale nişte prilejuri nimerite de a-şi recuceri provinciile răpite. Declarară aşadar război statului Congo şi-l atacară din toate părţile. Divanul lui Mangogul era cel mai bun din câte existaseră în Africa; iar bătrânul Sambuco şi emirul Mirzala, care văzuseră vechile războaie, puşi în fruntea trupelor, repurtară victorie după victorie şi formară generali capabili să-i înlocuiască; un avantaj chiar mai important decât izbânzile lor.

Mulţumită activităţii consiliului şi a bunei purtări a generalilor, duşmanul, care îşi pusese în cap să ne invadeze imperiul, nu reuşi nici măcar să se apropie de fruntariile noastre şi le apără prost pe ale sale şi îşi văzu locurile şi provinciile devastate. Dar, în pofida unor izbânzi atât de constante şi de glorioase, Congo slăbea pe măsură ce se lăţea: desele ridicări de trupe

lăsaseră oraşele şi satele fără oameni şi secătuiseră vistiria.

Asediile şi luptele se duseseră cu mare vărsare de sânge: marele vizir, căruia nu-i prea păsa de sângele soldaţilor săi, era acuzat că riscase bătălii din care nu putea ieşi nimic bun. Toate familiile erau îndoliate; nu era una care să nu aibă de plâns un tată, un frate sau un prieten. Numărul ofiţerilor ucişi era uimitor de mare şi nu putea fi comparat decât cu cel al văduvelor, care cereau pensii de urmaş. Cabinetele miniştrilor erau luate cu asalt de ele. Îl sâcâiau până şi pe sultan cu jalbe în care meritele şi serviciile celor morţi, durerea văduvelor, trista situaţie a copiilor şi alte mişcătoare motive nu erau deloc uitate. Nimic nu părea mai îndreptăţit decât cererile lor: dar pe ce temei să stabileşti pensii care se ridicau la milioane?

Miniştrii, după ce îşi isprăviseră vorbele frumoase, iar uneori răbdarea şi izbucnirile tăioase, ajunseseră la deliberări privind mijloacele de a pune capăt acestei situaţii; aveau însă un excelent motiv pentru a nu ajunge la nici o concluzie. Vistiria era goală-goluţă.

Sătul de falsele raţionamente ale miniştrilor şi de plângerile văduvelor, Mangogul găsi acel mijloc salvator pe care-l căuta de atâta timp. «Domnilor, le spuse el sfetnicilor, mi se pare că înainte de a acorda pensii, ar fi mai nimerit să cercetăm dacă acestea sunt întemeiate...

— Cercetarea aceasta, răspunse marele seneşal, va fi fără margini, iar discuţia va fi şi ea fără sfârşit. Totuşi, cum să faci faţă strigătelor şi urmăririi la care te supun aceste femei, de care voi, doamne, sunteţi cel dintâi istovit?

— Lucrul ăsta nu va fi chiar atât de greu precum crezi, domnule seneşal, îi răspunse sultanul; îţi promit că mâine la prânz totul se va termina în conformitate cu legile celei mai drepte echităţi. Fă-le doar să vină la mine în audienţă la orele nouă.

Consiliul luă sfârşit; seneşalul se întoarse în biroul său, se gândi profund şi alcătui următoarea minută, pe care, trei ore mai târziu, o tipări, o vesti prin surle şi tobe, şi o afişă la toate răspântiile din Banza:

DIN PORUNCA SULTANULUI ŞI A MONSENIORULUI MARE SENEŞAL

«Noi, Bec d'Oison, mare seneşal de Congo, vizir din banca întâi, paj purtător al trenei marei Manimonbanda, şef şi

supraintendent al măturătorilor divanului, dăm de ştire că mâine, la orele nouă dimineaţa, preamăritul sultan va primi în audienţă pe văduvele ofiţerilor ucişi în serviciul său, pentru a porunci, după ce la va asculta păsurile, să li se facă dreptate. Dată în *seneşaleria* noastră, în luna a douăsprezecea a lui Régeb, la anul 147.200.000.009».

Toate femeile neconsolate din Congo, şi nu erau deloc puţine, citiră desigur afişul, sau îşi trimiseră lacheii să-l citească şi nu scăpară ocazia de a se afla la ora stabilită în anticamera sălii tronului... «Ca să evităm buluceala, zise sultanul, să nu intre mai mult de şase doamne o dată. După ce le vom fi ascultat, le vom deschide uşa din spate, care dă spre curţile interioare. Iar voi, domnilor, ascultaţi cu atenţie şi pronunţaţi-vă asupra cererilor lor».

Acestea fiind zise, îi făcu semn primului aprod; iar primele şase femei, care se aflau mai aproape de uşă, fură poftite să intre. Păşiră înăuntru în haina lor lungă de doliu şi-i făcură Înălţimii Sale o plecăciune adâncă. Mangogul i se adresă celei mai tinere şi mai drăguţe dintre ele, care se numea Isec. «Doamnă, îi spuse el, a trecut mult timp de când v-aţi pierdut soţul?»

— Acum trei luni, seniore, îi răspunse Isec plângând. Era locotenent general în slujba Înălţimii Voastre. A fost ucis în ultima bătălie; şi tot ce mi-a mai rămas de la el sunt cei şase copii ai lui...

« — Ai lui?» o întrerupse o voce care, deşi venea de la Isec, nu avea totuşi acelaşi timbru cu al ei. «Doamna ştie mai bine decât spune. Toţi au fost începuţi şi duşi la bun sfârşit de un tânăr bramin care venea s-o consoleze, în timp ce domnul era în campanie».

Nu-i greu de ghicit de unde provenea vocea indiscretă care dădu acest răspuns. Descumpănită, sărmana Isec se îngălbeni, se clătină şi căzu leşinată.

— Doamna suferă de nevricale, zise netulburat Mangogul; să fie dusă într-unul din apartamentele seraiului şi să i se dea îngrijirile cuvenite. Apoi, adresându-se imediat lui Phénice:

— Doamnă, o întrebă el, soţul dumitale nu era cumva paşă?

— Ba da, doamne, răspunse Phénice cu o voce tremurătoare.

— Şi cum se face că l-ai pierdut?

— A murit în patul lui, doamne, răpus de osteneala din ultima campanie...

«Răpus de osteneala din ultima campanie!» reluă bijuteria Phénicei. «Fii serioasă, doamnă, soţul dumitale s-a întors de pe câmpul de luptă cu o sănătate zdravănă; şi s-ar mai bucura şi azi de ea, dacă cei doi sau trei comedianţi... Ştii despre ce vorbesc; aşa că gândeşte-te la tine".

— Scrieţi, zise sultanul, că Phénice cere să-i dea o pensie pentru bunele servicii aduse statului şi soţului.

O a treia femeie fu întrebată despre vârsta şi numele soţului, despre care se spunea că murise sub arme, de vărsat de vânt...

«De vărsat de vânt! zise bijuteria; asta chiar că-i bună. Spune mai bine, doamnă, că din pricina a două lovituri bune, de iatagan, primite de la sangiacul[64] Cavagli, deoarece acestuia nu-i prea pica bine să i se tot spună că fiul său cel mare semăna ca două picături de apă cu sangiacul, şi doamna ştie la fel de bine ca şi mine că nicicând o asemănare n-a fost mai bine întemeiată».

Cea de a patra se pregătea să vorbească înainte de a fi fost întrebată de Mangogul, când se auzi de jos exclamaţia bijuteriei ei:

«De zece ani de când ţine războiul, a avut ea grijă să nu-şi piardă vremea; doi paji şi un mare ticălos de lacheu i-au luat locul soţului, iar pensia pe care o cere acum o va folosi pentru întreţinerea unui actor de la Opera-Comică».

Cea de a cincea păşi foarte repede şi ceru pe un ton plin de siguranţă ca serviciile răposatului domn, soţul ei, agă de ieniceri, care-şi dăduse viaţa sub zidurile cetăţii Matratras, să fie răsplătite. Sultanul răsuci inelul asupra ei, dar fără folos. Bijuteria acesteia rămase mută. «Trebuie să recunosc, zice autorul african care o văzuse, că era atât de urâtă, încât ar fi fost de mirare ca bijuteria ei să aibă ceva de spus.»

Mangogul ajunsese acum şi la cea de a şasea; şi iată propriile cuvinte ale bijuteriei acesteia:

«Într-adevăr, zise ea vorbind despre aceea a cărei bijuterie se încăpăţânase să păstreze tăcerea, frumos îi şade doamnei să ceară ajutoare, ea care trăieşte din mizele jucătorilor[65]; căci ţine în casa ei un cerc de brelan, care-i aduce mai bine de trei mii de ţechini pe an; ea, care aranjează aici mici supeuri pe cheltuiala jucătorilor şi care a primit şase sute de ţechini de la Osman, pentru a mă atrage la unul dintre aceste supeuri, unde trădătorul de Osman...»

— Vi se face dreptate la cererile voastre, doamnelor, le spuse sultanul; aşa că acum puteţi pleca.

Apoi, adresându-se sfetnicilor săi, îi întrebă dacă nu găseau caraghios faptul să acorzi pensii unei gloate de mici bastarzi de-ai braminilor sau de-ai altor bărbaţi, şi unor femei care nu făcuseră altceva decât să dezonoreze nişte bravi luptători, care se duseseră să-şi cucerească gloria în slujba sa, cu preţul vieţii lor.

Seneşalul se ridică, răspunse, peroră, rezumă şi-şi expuse părerea într-un mod din care, ca de obicei, nu se înţelese nimic. În timp ce acesta vorbea, Isec, venindu-şi în simţiri, şi furioasă din pricina celor întâmplate, cum nu mai trăgea nădejde să obţină pensie, dar ar fi fost deznădăjduită dacă vreuna din celelalte ar fi obţinut-o, se întoarse în anticameră şi strecură la urechea a două-trei prietene că nu fuseseră chemate acolo decât pentru a li se asculta în voie bijuteriile; că ea însăşi, când fusese în audienţă, o auzise pe una care spunea numai grozăvii; că se fereşte desigur să-i dea numele; şi că ar trebui să fii nebună de-a binelea ca să te expui aceleiaşi primejdii.

Spusele ei trecură din gură în gură şi făcură ca mulţimea de văduve să se risipească. Atunci când aprodul deschise uşa a doua oară, în anticameră nu se mai afla nimeni.

«Ei bine, seneşale, îi zise Mangogul, după ce află de plecarea femeilor şi în timp ce-l bătea pe umăr pe acest om cumsecade, nu-i aşa că data viitoare o să mă crezi pe cuvânt? Ţi-am făgăduit că o să te scap de toate aceste bocitoare; şi uite că m-am ţinut de cuvânt. Ele erau totuşi foarte dornice să-ţi facă curte, în ciuda celor nouăzeci şi cinci de ani bătuţi pe muchie pe care-i ai. Dar orice speranţe ţi-ai fi putut face în privinţa asta, căci ştiu cât de uşor te aprinzi când e vorba de astfel de femei, mă gândesc că n-o să-mi porţi pică pentru fuga lor. Ele ţi-ar fi prilejuit mai multă bătaie de cap decât plăceri».

Autorul african ne spune că amintirea acestei puneri la încercare a femeilor s-a păstrat în Congo, şi că tocmai din

această pricină guvernul se arată atât de rezervat când e vorba să acorde pensii, şi că acesta nu avea să fie şi singurul efect bun al inelului lui Cucufa, aşa după cum se va vedea în capitolul următor.

CAPITOLUL XXVIII

A douăsprezecea încercare a inelului

Chestiuni de drept

Violul era aspru pedepsit în Congo; or, se întâmplă unul foarte vestit în timpul domniei lui Mangogul. La urcarea pe tron, acest prinţ se jurase, ca toţi cei de dinaintea sa, că va fi neiertător în privinţa acestei crime; dar oricât de aspre ar fi legile, ele nu-i pot împiedica pe cei pe care-i mână un mare interes să le încalce. Cel ce se făcea vinovat de viol era condamnat să-şi piardă acea parte din trup cu care păcătuise, operaţie crudă, în urma căreia de obicei se *moare; căci cel care o executa* îşi lua şi mai puţine măsuri de prevedere decât Petit[66].

Kersael, un tânăr de familie bună, zăcea de mai bine de şase luni în adâncul unei celule, în aşteptarea executării acestui supliciu. Fatmé, o femeie tânără şi drăguţă, era Lucreţia şi acuzatoarea lui. Cândva fuseseră foarte apropiaţi, lucru de altfel cunoscut de toţi, chiar şi de către înţelegătorul soţ al Fatméi, care nu găsea de cuviinţă să zică nimic. Aşa că lumea ar fi dat dovadă de reacredinţă dacă s-ar fi amestecat în treburile lor.

După doi ani de legături liniştite, fie din nestatornicie, fie din dezgust, Kersael făcu o pasiune pentru o dansatoare de la Opera din Banza şi o neglijă pe Fatmé, dar fără s-o rupă pe faţă cu ea. Voia ca retragerea sa să fie cuviincioasă, ceea ce îl obliga să-i mai calce încă pragul. Înfuriată că fusese părăsită, Fatmé se gândi îndelung cum să se răzbune, şi se folosi de acea brumă de stăruinţă a lui pentru a-l pierde pe necredinciosul ei amant.

Într-o zi în care îngăduitorul soţ îi lăsase singuri, şi când Kersael, care-şi descinsese iataganul, încerca să mai adoarmă din bănuielile Fatméi prin acele tăgăduieli care nu-i costă nimic pe amanţi, dar care nu iau niciodată pe nepregătire credulitatea unei femei care se ştie în primejdie, aceasta, cu privirile pierdute şi răvăşindu-şi veşmintele din cinci-şase mişcări de mână bine aduse, scoase nişte ţipete înfiorătoare, chemând în ajutor soţul şi servitoarele, care dădură fuga, devenind astfel martori la ruşinea pe care Fatmé susţinea că o suferise din partea lui Kersael, arătându-le iataganul, «pe care infamul l-a ridicat de zece ori deasupra capului meu, adăuga ea, ca să mă facă să consimt la poftele sale».

Tânărul, uluit de mărşăvia acuzaţiei, nu avu puterea să se apere şi nici s-o ia la fugă. Fu înhăţat şi condus la închisoare, unde intră pe mâna Cadileskerului[67].

Legile porunceau ca lui Fatmé să i se facă o consultaţie, ceea ce se şi întâmplă, iar raportul pe care-l întocmiră matroanele era cu totul potrivnic acuzatului. De altfel, matroanele se ţineau de un protocol pentru constatarea producerii unui viol; şi toate condiţiile cerute se vădeau împotriva lui Kersael. Fu interogat de către judecători şi pus de faţă cu Fatmé; martorii spuseră şi ei ce văzuseră. Degeaba tăgăduia el, susţinând că e nevinovat, degeaba nega fapta şi încerca să demonstreze, prin legătura pe care o avusese cu ea mai bine de doi ani, că acuzatoarea sa nu era o femeie pe care s-o violezi, împrejurările în care fusese găsit, iataganul, faptul că se aflase singur cu Fatmé, ţipetele ei, încurcătura lui la vederea soţului şi-a servitoarelor, toate aceste lucruri constituiau, după părerea judecătorilor, nişte prezumţii foarte serioase. În ceea ce o priveşte pe Fatmé, aceasta, departe de a recunoaşte favorurile pe care i le acordase, nu recunoştea nici măcar că i-ar fi dat niscaiva speranţe şi

susţinea că respectarea datoriei conjugale, de la care nu se abătuse niciodată, îl împinsese pe Kersael să-i smulgă prin forţă ceea ce nu mai nădăjduia să obţină prin seducţie. Procesul-verbal al duenelor constituia încă o piesă teribilă; nu trebuia decât să-l parcurgi şi să-l compari cu dispoziţiile din codul criminal, pentru a citi în el condamnarea nefericitului Kersael. Acesta nu aştepta salvarea nici de la apărătorii săi, nici de la respectul de care se bucura familia sa; iar magistraţii fixaseră judecata definitivă a procesului pentru ziua a treisprezecea a lunii Régeb. Chiar şi norodul fusese înştiinţat de acest lucru, în sunet de corn, după cum era obiceiul.

Evenimentul acesta deveni subiectul conversaţiilor şi împărţi pentru multe vreme spiritele în două tabere. Câteva bătrâne bâlbâite, care nu avuseseră nicicând a se teme de vreun viol, începură să strige: «Că atentatul lui Kersael era fără margini; că dacă nu avea să fie dată o pildă aspră, atunci nevinovăţia nu va mai fi în siguranţă, şi că pe o femeie cinstită o pândea primejdia de a fi insultată chiar şi la piciorul altarelor». Apoi ele citau cazuri în care mici derbedei cutezaseră să atenteze la virtutea unor respectabile doamne; amănuntele pe care le dădeau nu mai lăsau nici o îndoială cum că acele respectabile doamne erau chiar ele; şi toate acestea le fuseseră spuse unor bramini mai puţin nevinovaţi decât Kersael, de către nişte habotnice la fel de nevinovate ca şi Fatmé, sub masca unor discuţii înălţătoare.

Dimpotrivă, filfizonii, şi chiar câteva tinere elegante, erau de părere că violul era o închipuire: că nimeni nu se predă vreodată decât prin capitulare, şi că, oricât de slab ar fi apărat un loc, ar fi cu neputinţă să-l cucereşti doar prin forţă. Exemplele veneau în sprijinul raţionamentelor; femeile le cunoşteau, iar filfizonii le născoceau; şi nu mai terminau cu numirea acelor femei care nicidecum nu fuseseră violate. «Sărmanul Kersael, ziceau cu toţii, de ce naiba i s-o fi căşunat lui tocmai pe micuţa Bimbreloque (căci acesta era numele dansatoarei); de ce nu s-o fi mulţumit cu Fatmé? Doar erau în cele mai bune relaţii; iar soţul îi lăsa să-şi vadă de-ale lor, ceea ce era o binecuvântare... Zgripţuroaicele de matroane îşi puseseră prost ochelarii, adăugau ei, şi nu văzuseră nimic; căci cine e în stare să vadă limpede în astfel de cazuri? Şi pe deasupra, domnii senatorii o să-l lipsească şi de plăcerea sa, numai pentru că a intrat pe o uşă deja

deschisă. Bietul băiat îşi va pierde viaţa din pricina asta, lucru de care nimeni nu se mai îndoieşte. Şi apoi, după toată povestea asta, ia gândiţi-vă la ce nu se vor socoti îndreptăţite femeile nemulţumite...

— Dacă execuţia asta are loc, se băga în vorbă altul, eu unul mă fac Fri-Mason[68].

Miloasă din fire, Mirzoza îi arătă lui Mangogul, care glumea pe seama viitoarei situaţii a lui Kersael, că dacă legile glăsuiau împotriva acestuia, bunul simţ depunea mărturie împotriva lui Fatmé.

— Nu s-a mai pomenit, de altfel, adăuga ea, ca într-o guvernare înţeleaptă, să se ţină atât de mult cont de litera legii, astfel încât simpla pârâ a unei femei care învinuieşte să fie de ajuns pentru a pune în primejdie viaţa unui cetăţean. Realitatea unui viol nu prea poate fi constatată cum trebuie; şi vei fi de acord cu mine, doamne, că acest lucru este mai degrabă de competenţa inelului tău decât de aceea a senatorilor. Ar fi ceva neobişnuit ca matroanele să ştie în această privinţă mai mult decât bijuteriile înseşi. Deocamdată, doamne, inelul Înălţimii Voastre aproape că nu ţi-a folosit decât la a-ţi satisface curiozitatea. Duhul de la care îl ai, să nu-şi fi propus oare nici un scop mai înalt? Dacă l-ai folosi la aflarea adevărului şi întru fericirea supuşilor tăi, crezi cumva că duhul s-ar simţi ofensat? Încearcă. Ai în mână un mijloc care nu dă greş, pentru a-i smulge Fatméi mărturia crimei sau dovada nevinovăţiei ei.

— Ai dreptate, răspunse Mangogul, şi-ţi voi da în curând satisfacţie.

Sultanul plecă imediat: nu avea deloc timp de pierdut; căci era în seara zilei de 12 a lunii Régep, iar senatul urma să pronunţe sentinţa pe 13. Fatmé tocmai se culcase; perdelele patului erau întredeschise. O lumânare de noapte răspândea pe chipul ei o licărire palidă. În ciuda stării de agitaţie care-i schimonosea trăsăturile, sultanului i se păru frumoasă. Mila şi ura, durerea şi răzbunarea, cutezanţa şi ruşinea i se zugrăveau în ochi, pe măsură ce acestea i se perindau în suflet. Suspina din greu, vărsa lacrimi şi le ştergea, îi curgeau altele noi, adăsta câteva clipe cu capul şi ochii plecaţi, apoi îşi ridica deodată capul şi îşi trimitea spre cer privirile-i furioase. Iar Mangogul, ce făcea în timpul ăsta? stătea ca de obicei de vorbă cu sine însuşi, spunându-şi în

şoaptă: «Toate astea sunt semne ale deznădejdii. Vechea ei iubire pentru Kersael i s-a dezvăluit în toată puterea ei. A uitat de jignirea ce i s-a adus, şi nu mai are în faţa ochilor decât supliciul care-l aşteaptă pe amantul ei». Sfârşind aceste cuvinte, îşi răsuci spre Fatmé fatalul inel; iar bijuteria acesteia exclamă cu aprindere:

«Încă douăsprezece ore! după care vom fi răzbunate. Trădătorul, nerecunoscătorul va fi dat pieirii; iar odată sângele său vărsat...» Înspăimântată de mişcarea neobişnuită ce se petrecea în lăuntrul ei, şi uimită de vocea înfundată a bijuteriei sale, Fatmé îşi duse mâinile în faţă, încercând să-i reteze vorba. Dar puternicul inel continuă să acţioneze, iar nesupusa bijuterie, trecând peste orice stavilă, adăugă: «Da, vom fi răzbunate. O, tu, care m-ai trădat, nefericitule Kersael, n-ai decât să mori; iar tu, Bimbreloque, fiindcă te-a preferat pe tine în locul meu, n-ai decât să disperi... Încă douăsprezece ore! Ah, cât de lung mi se va părea acest timp! Treceţi mai repede, clipe dulci, ca să-l pot vedea pe trădătorul, pe nerecunoscătorul de Kersael sub fierul călăilor, şiroind de sânge... Ah, nefericitule, ce-am putut să spun?... Voi putea vedea oare, fără să mă înfior, cum piere cel pe care atât de mult l-am iubit? Voi vedea funestul cuţit ridicat... Ah, departe de mine gândul ăsta crud!... E-adevărat că acum mă urăşte; doar m-a părăsit pentru Bimbreloque; dar poate că-ntr-o zi... Ce zic eu, poate? dragostea îl va readuce fără doar şi poate sub puterea mea. Micuţa asta de Bimbreloque nu-i decât o toană care o să-i treacă; mai devreme sau mai târziu, va trebui să recunoască totuşi cât de nedreaptă i-a fost preferinţa şi cât de ridicolă noua-i alegere. Linişteşte-te, Fatmé, îl vei revedea pe Kersael al tău. Da, îl vei revedea. Scoală-te de îndată; du-te, dă fuga, dacă vrei să înlături cumplita primejdie ce-l ameninţă. Oare nu te înfiori că vei ajunge prea târziu? Unde oare însă să dau fuga, aşa slăbită cum sunt? Purtările dispreţuitoare ale lui Kersael nu mi-au dat oare de veste că m-a părăsit fără întoarcere!? Acum e al lui Bimbreloque şi ar însemna să-l ţin în viaţă pentru ea! Ah, mai bine să piară de o mie de ori! Da, cred că mânia mea e dreaptă. Nerecunoscătorul Kersael merită toată ura mea. Nu-mi mai pare rău de nimic. Am făcut totul pentru a-l păstra, voi face totul pentru a-l da pieirii. Totuşi, o singură zi dac-ar mai fi trecut, răzbunarea

mea n-ar mai fi fost cu putință. Dar îngerul său rău mi l-a dat pe mână, chiar în momentul în care era gata să-mi scape. A căzut în capcana pe care i-o pregătisem, așa că l-am înhățat. Întâlnirea la care m-am priceput să-l momesc, avea să fie și ultima pe care mi-o sorteai: o să-ți aminteşti de ea încă multă vreme de-acum încolo... Cu ce îndemânare te-ai priceput să-l aduci acolo unde voiai! Cât de bine a fost pusă la cale răvășirea veşmintelor tale, Fatmé! Țipetele, durerea, lacrimile, zarva ta mare, toate, până și tăcerea ta, au făcut din Kersael un proscris. Nimic nu-l mai poate scăpa de soarta care-l așteaptă. Kersael e un om mort... Tu plângi, nefericito. El o iubea pe alta, ce-ți pasă dacă trăiește?»

La auzul acestui discurs, pe Mangogul îl cuprinse groaza; își răsuci inelul la loc și, în vreme ce Fatmé își revenea în simțiri, el zbură din nou spre casa favoritei.

— Ei bine, Doamne, îi spuse ea, ce-ai aflat? Kersael rămâne și pe mai departe vinovat, iar casta Fatmé...

— Te-aș ruga să mă cruți, îi răspunse sultanul, cu privire la repetarea isprăvilor pe care le-am auzit adineauri! Cât de temută poate fi o femeie înfuriată! Cine ar putea crede că într-un trup făurit de grații se ascunde uneori o inimă plămădită de furii? Dar soarele nu va apune mâine peste statele mele, până ce ele nu vor fi scăpate de un monstru mai primejdios decât cei ce se nasc în pustietățile din împărăția mea.

Sultanul ceru să fie chemat de îndată seneşalul, căruia îi porunci s-o ridice pe Fatmé, să-l mute pe Kersael într-unul din apartamentele seraiului și să aducă la cunoștința senatului că Înălțimea Sa își rezerva pentru sine cercetarea cazului lui Kersael. Poruncile sale fură îndeplinite chiar în noaptea aceea.

A doua zi, în revărsat de zori, însoțit de un seneşal și de un efendi, sultanul se duse la apartamentul Mirzozei și ceru să fie adusă acolo și Fatmé. Nefericita se aruncă la picioarele sultanului, își recunoscu vina pentru toate cele întâmplate și-o imploră pe Mirzoza să pună o vorbă bună pentru ea. Chiar în acel moment fu adus acolo și Kersael. Acesta nu se aştepta la altceva decât la moarte; intră totuși înăuntru cu acea încredere în sine pe care numai nevinovăția ți-o poate da. Câțiva hâtri spuseră că probabil el ar fi fost poate mult mai îndurerat, dacă acea parte pe care era amenințat s-o

piardă ar fi meritat osteneala. Femeile se arătară curioase să afle cum stăteau lucrurile. Kersael se plecă respectuos în fața Înălțimii Sale. Mangogul îi făcu semn să se ridice și, în timp ce-i întindea mâna:

— Ești nevinovat, îi zise el; prin urmare, ești liber. Mulțumeşte-i lui Brama pentru salvarea ta. Pentru a te despăgubi de răul pe care l-ai îndurat, îți voi acorda o pensie de două mii de țechini din visteria mea și primul domeniu ce va rămâne vacant, în ordinul Crocodilului.

Cu cât Kersael era mai mult copleşit cu onoruri, cu atât Fatmé se temea mai mult de pedeapsa ce o aştepta pe ea. Marele seneşal era de părere să fie condamnată la moarte în temeiul legii *si femina ff. de vi C.calumniatrix*[69]. Sultanul înclina pentru închisoarea pe viață. Mirzoza, găsind că într-una din judecăți era prea multă asprime și-n cealaltă prea multă indulgență, condamnă bijuteria lui Fatmé la punerea ei sub lacăt. Instrumentul florentin[70] îi fu aplicat în prezența publicului, chiar pe eşafodul ce fusese înălțat pentru executarea sentinței lui Kersael. De acolo fu dusă într-un balamuc, dimpreună cu matroanele care hotărâseră în privința acestei daraveri cu atâta agerime de minte.

CAPITOLUL XXIX

Metafizica Mirzozei

Sufletele

Pe când Mangogul lua la întrebări bijuteriile Hariei, pe ale văduvelor şi a lui Fatmé, Mirzoza avusese destul timp să-şi pună la punct lecţia ei de filosofie. Într-o seară în care Manimonbanda îşi îndeplinea pioasele ei îndatoriri, când nu erau aranjate nici mese de joc, nu se ţinea nici vreun cerc în casa ei, şi când favorita era aproape sigură că sultanul îi va face o vizită, luă două jupoane negre, îşi puse unul cum trebuie, iar pe celălalt pe umeri, trecându-şi braţele prin despicăturile lui; apoi îşi trase pe cap peruca seneşalului lui Mangogul şi peste ea boneta pătrată a capelanului său, şi astfel se crezu îmbrăcată ca un filosof, când de fapt nu făcuse altceva decât să se deghizeze într-un liliac.

Sub această înfăţişare, se plimba în lung şi-n lat prin apartamentele sale, ca un profesor de la Colegiul regal care îşi aşteaptă auditoriul. Îşi luase până şi mina morocănoasă şi îngândurată a unui savant care cugetă. Mirzoza nu-şi păstră însă mult timp această seriozitate forţată. Sultanul intră urmat de câţiva curteni, îi făcu o plecăciune adâncă noului filosof, a cărui gravitate o descumpăni pe cea a

auditorilor săi, fiind la rândul ei descumpănită de hohotele de râs pe care le provocase.

— Doamnă, îi zise Mangogul, oare nu-ţi sunt de ajuns darurile minţii şi ale chipului, mai trebuia să-l iei şi pe acela al robei? Spusele tale ar fi avut, şi fără ea, întreaga greutate pe care ţi-ai fi dorit să le-o dai.

— Mi se pare, doamne, răspunse Mirzoza, că n-ai pic de respect pentru ea, pentru această robă, deşi un discipol îi datorează ei cel puţin jumătate din meritul maestrului său.

— Bag de seamă, replică sultanul, că ai deja spiritul şi tonul noii tale stări. În momentul de faţă nu mai am nici o îndoială că şi capacitatea ta e pe măsura felului în care te-ai gătit; aşa că aştept cu nerăbdare să-mi faci dovada...

— Vei fi satisfăcut imediat, răspunse Mirzoza aşezându-se în mijlocul unei canapele lungi.

Sultanul şi curtenii se aşezară de-o parte şi de alta a ei; iar Mirzoza începu:

— Filosofii din Monoémugi, cei care s-au îngrijit de educaţia Înălţimii Voastre, ţi-au vorbit vreodată şi despre natura sufletului?

— O, de nenumărate ori! răspunse Mangogul; dar toate sistemele lor n-au fost în stare să-mi dea decât nişte noţiuni foarte vagi; iar fără sentimentul interior, care pare să-mi sugereze că acesta e o substanţă ce se deosebeşte de materie, fie i-aş fi tăgăduit existenţa, fie l-aş fi luat drept unul şi acelaşi lucru cu trupul. Te-ai încumeta tu, oare, să mă scoţi din confuzia asta?

— N-aş putea s-o fac, recunoscu Mirzoza; şi trebuie să recunosc că nici eu nu sunt deloc mai avansată în privinţa asta decât pedagogii domniei tale. Singura deosebire dintre ei şi mine este aceea că eu presupun existenţa unei substanţe care diferă de materie, în timp ce ei socot lucrul ăsta ca demonstrat. Dar această substanţă, dacă există cumva, atunci trebuie să se afle ascunsă undeva. Nu ţi-au înşirat ei oare cu privire la asta o mulţime de aiureli?

— Nu, zise Mangogul; toţi erau de acord, la modul general, că ea îşi are sediul în cap; iar opinia asta mi s-a părut plauzibilă. Capul e doar cel care gândeşte, născoceşte, reflectează, judecă, dispune, porunceşte; şi nu e zi în care să nu se spună despre un om care nu gândeşte, că n-are minte deloc sau că n-are cap.

— Iată, deci, reluă sultana, la ce se reduc îndelungatele tale studii şi întreaga-ţi filosofie: la a presupune existenţa unui fapt şi la a-l sprijini pe câteva expresii populare. Prinţe, ce-ai crede tu despre primul tău geograf dacă, prezentând Înălţimii Voastre harta statelor tale, ar pune răsăritul la apus sau nordul la miazăzi?

— E o greşeală mult prea grosolană, răspunse Mangogul; şi nici un geograf n-a comis vreodată una de felul ăsta.

— Dar se poate întâmpla, continuă favorita; iar în cazul ăsta, filosofii tăi s-au dovedit mai nepricepuţi decât cel mai nepriceput geograf. Ei nu aveau un întins imperiu de cadastrat, nu era nicidecum vorba să stabilească limitele celor patru părţi ale lumii; nu trebuia decât să se coboare înlăuntrul lor şi să marcheze acolo adevăratul loc al sufletului. Cu toate astea, ei au pus estul la vest, sau sudul la nord. Au afirmat că sufletul se află în cap, pe când cei mai mulţi dintre oameni mor fără ca sufletul lor să fi sălăşluit acolo, şi când de fapt primul lui sălaş se află în picioare.

— În picioare! o întrerupse sultanul. Asta chiar că-i ideea cea mai lipsită de sens pe care am auzit-o vreodată.

— Da, în picioare, reluă Mirzoza; iar această părere, care vi se pare atât de smintită, n-are nevoie decât să fie aprofundată pentru a deveni una de bun-simţ, spre deosebire de toate cele pe care voi le consideraţi adevărate şi care se vădesc a fi false atunci când le aprofundezi. Înălţimea Voastră era de acord cu mine, adineauri, că existenţa sufletului nostru nu se întemeiază decât pe baza mărturiei interne; iar eu îi voi demonstra că toate dovezile de simţire ce pot fi închipuite concurează la plasarea lui în locul pe care i-l atribui eu.

— E ceea ce aşteptăm să ne demonstrezi, zise Mangogul.

— Nu vă cer să mă cruţaţi deloc, continuă ea; şi vă poftesc pe toţi să-mi spuneţi dacă aveţi nelămuriri.

Vă spuneam deci că sufletul îşi are primul lui sălaş în picioare; că de acolo începe să existe şi că de la picioare urcă în trup. Voi face apel chiar la experienţa pe care o avem despre acest fapt; şi voi pune poate astfel primele fundamente ale unei metafizici experimentale.

Cu toţii am simţit în copilărie că sufletul pe jumătate amorţit rămâne luni întregi într-o stare de toropeală. Atunci

ochii se deschid fără să vadă, gura fără să grăiască, iar urechile fără să audă. Căci în altă parte caută sufletul să se destindă şi să se trezească la viaţă; căci în alte membre îşi face simţite primele sale funcţii; şi chiar la nivelul picioarelor un copil îşi face cunoscută formarea sa. Trupul, capul şi mâinile sale sunt nemişcate în sânul mamei; numai picioarele i se întind, se îndoaie şi îşi manifestă existenţa şi poate nevoile. Fiind pe punctul de a se naşte, ce s-ar întâmpla cu capul, cu trupul şi cu braţele? ele n-ar izbuti să iasă niciodată din închisoarea lor, dacă n-ar fi ajutate de picioare: căci picioarele sunt cele care joacă rolul principal şi care împing în faţa lor restul corpului. Asta e ordinea naturii; iar când vreun alt mădular vrea să ia comanda, şi când capul, de pildă, ia locul picioarelor, atunci totul se face pe dos; şi numai Domnul ştie ce i se întâmplă uneori mamei şi fătului.

Copilul e acum născut, dar tot picioarele sunt cele care fac principalele mişcări. Este nevoie să le înfăşezi, iar lucrul ăsta nu se petrece niciodată fără o oarecare împotrivire din partea lor. Capul e ca un bloc cu care poţi face orice; picioarele însă, simt, îşi scutură jugul şi par pizmaşe pe libertatea ce li se răpeşte.

Copilul este acum în stare să se ţină pe picioare, iar acestea fac o mulţime de sforţări ca să se mişte; ele pun totul în acţiune şi comandă celorlalte mădulare; iar mâinile, ascultătoare, se vor sprijini de pereţi şi se vor întinde spre înainte, pentru a preveni căderile şi a uşura mişcarea picioarelor.

Către ce se îndreaptă gândurile unui copil şi care-i sunt plăcerile, când, odată picioarele întărite, membrele sale au dobândit obişnuinţa mişcării? Spre ideea de a le pune la treabă, a se duce, a veni înapoi, a alerga, a sări sau a ţopăi. Acest neastâmpăr ne place, căci ni se pare un semn de spirit; iar noi prezicem că un copil nu va fi altceva decât un prost, atunci când vedem că e leneş şi posac. Dacă vreţi să mâhneşti un copil de patru ani, n-ai decât să-l forţezi să stea locului timp de un sfert de ceas sau să-l ţii închis între patru scaune: proasta dispoziţie şi ciuda vor pune stăpânire pe el; căci astfel nu vei fi lipsit doar picioarele sale de exerciţiu, ci chiar sufletul său, pe care-l menţii captiv.

Sufletul rămâne la nivelul picioarelor până la vârsta de doi-trei ani; la patru, el sălăşluieşte la nivelul pulpelor;

ajunge la genunchi şi la coapse, la cincisprezece. La vârsta asta îţi place să dansezi, îţi plac armele, cursele şi alte exerciţii violente ale trupului. E pasiunea dominantă a tuturor tinerilor, şi nebunia câtorva dintre ei. Ce! poate spune cineva că sufletul nu sălăşluieşte în locurile în care el se manifestă aproape exclusiv şi unde cunoaşte cele mai plăcute senzaţii? Dar dacă sălaşul său se schimbă în copilărie şi tinereţe, de ce nu s-ar schimba pe tot timpul vieţii sale?

Mirzoza pronunţase această tiradă cu o repeziciune care o lăsase fără suflu. Sélim, unul dintre favoriţii sultanului, profită de momentul în care îşi trăgea sufletul, şi-i zise:

— Doamnă, mă voi folosi de libertatea pe care ne-aţi acordat-o pentru a vă face câteva obiecţii. Sistemul vostru e ingenios, şi ni l-aţi prezentat pe cât de graţios, tot pe atât de limpede; dar eu nu sunt chiar atât de sedus, încât să-l socot şi demonstrat. Mie mi se pare că vi s-ar putea reproşa că până şi în copilărie tot capul este acela care porunceşte picioarelor şi că de acolo pleacă stările de spirit, care, răspândindu-se prin mijlocirea nervilor în toate celelalte mădulare, le opresc sau le pun în mişcare în funcţie de voile sufletului instalat în glanda pineală, tot aşa cum pot fi văzute emanând de la Sublima Poartă poruncile Înălţimii Sale, cele care îi pun în mişcare pe toţi supuşii săi.

— Desigur, răspunse Mirzoza; dar asta ar însemna să mi se spună un lucru destul de nelămurit, la care eu nu voi răspunde decât printr-un fapt cunoscut din experienţă. În copilărie nu ai nici o certitudine că gândeşti cu capul, şi chiar dumneata, seniore, care-l ai atât de bun, şi care, în cei mai fragezi ani, treceai drept o minune de minte, îţi aduci cumva aminte să fi gândit în acea perioadă? În schimb, ne-ai putea spune cu adevărat fără greş că, atunci când ţopăiai ca un drăcuşor, spre disperarea doicilor, picioarele erau cele care îţi conduceau mintea.

— De aici nu se poate trage nici o concluzie, zise sultanul. Sélim era neastâmpărat, şi mii de copii sunt la fel. Ei nu cugetă deloc; dar gândesc: timpul trece, amintirea lucrurilor se şterge, iar ei nu-şi mai aduc aminte să fi gândit.

— Dar cu ce anume gândeau? replică Mirzoza; căci ăsta e punctul chestiunii.

— Cu capul, răspunse Sélim.

— Mereu acest cap acolo unde nu se vede nimic din el, replică sultana. Nu-mi mai vorbi mie de felinarul ăsta cu care vezi fără a fi văzut, în care tu presupui că se află o lumină care nu-i apare decât aceluia care-l poartă; ascultă de experienţa mea, şi fii de acord cu adevărul ipotezei mele. E atât de sigur că sufletul începe să se răspândească în trup pornind de la picioare, încât există bărbaţi şi femei la care el nu s-a ridicat niciodată mai sus. Seniore, ai admirat de mii de ori uşurinţa cu care se mişcă Nini şi avântul lui Saligo; spune-mi, dar sincer: crezi că aceste creaturi au sufletul altundeva decât în picioare? Şi n-ai băgat de seamă că în cazul lui Volucer şi Zélindor capul e supus picioarelor? Ispita continuă a unui dansator e chiar aceea de a-şi privi picioarele. În toţi paşii pe care-i face, ochiul său atent însoţeşte cu privirea urma piciorului, iar capul se pleacă respectuos dinaintea picioarelor, aşa cum se pleacă în faţa Înălţimii Voastre neînvinsele sale paşale.

— Sunt de acord cu observaţia, zise Sélim; dar tăgăduiesc că ar fi generală.

— Dar eu nu susţin, replică Mirzoza, că sufletul sălăşluieşte totdeauna în picioare; el înaintează, călătoreşte, părăseşte o anume parte, apoi se întoarce la ea pentru a o părăsi din nou; eu susţin însă că toate celelalte mădulare îi sunt totdeauna supuse aceluia în care sălăşluieşte. Lucrul ăsta se schimbă în funcţie de vârstă, temperament, împrejurări, iar din această pricină se nasc deosebirile de gust, mulţimea înclinaţiilor, ca şi aceea a caracterelor. Nu-i aşa că admiraţi fecunditatea principiului meu? iar mulţimea de fenomene asupra cărora se răsfrânge, nu dovedeşte oare certitudinea sa?

— Doamnă, îi răspunse Sélim, dacă domnia voastră ne va face dovada aplicării sale la câteva dintre acestea, poate că am dobândi şi noi un grad de convingere pe care încă o mai aşteptăm.

— Cu cea mai mare plăcere, replică Mirzoza, care începea să se simtă în avantaj: vă voi da imediat satisfacţie; n-aveţi decât să-mi urmăriţi şirul ideilor. Nu mă dau în vânt după argumente. Eu vorbesc din simţire; asta-i filosofia noastră, a femeilor; iar voi o înţelegeţi aproape la fel de bine ca şi noi. E cât se poate de adevărat, adăugă ea, că până pe la opt sau zece ani sufletul sălăşluieşte în picioare şi pulpe;

dar atunci, sau chiar ceva mai târziu, el părăseşte acest sălaş, fie din propria-i mişcare, fie silit. Silit, atunci când un preceptor se dedă la tot felul de maşinaţiuni pentru a-l alunga din ţinutul natal şi a-l conduce la creier, loc unde se preschimbă de obicei în memorie şi aproape niciodată în judecată; asta e soarta copiilor daţi la colegiu. Şi tot aşa se întâmplă, când o guvernantă netoată se chinuie să formeze o persoană tânără, băgându-i în cap tot felul de cunoştinţe, dar neglijându-i inima şi purtările; sufletul i se duce atunci iute la cap, se opreşte la limbă, sau se fixează în ochi, iar eleva ei nu e decât o flecară plicticoasă sau o cochetă. Astfel, femeia voluptuoasă e aceea al cărei suflet sălăşluieşte în bijuteria ei, şi nu se depărtează niciodată de ea.

Femeia galantă, aceea al cărei suflet e când în bijuterie, când în ochii ei.

Femeia iubitoare, aceea al cărei suflet e de obicei în inimă; dar uneori şi în bijuteria ei.

Femeia virtuoasă, aceea al cărei suflet se află când în cap, când în inimă; niciodată în altă parte.

Dacă sufletul se fixează în inimă, el va da naştere unor caractere sensibile, miloase, adevărate, generoase. Dacă, părăsind inima fără a se mai întoarce la ea, îşi găseşte refugiu în cap, atunci el îi va forma pe cei pe care îi socotim drept oameni aspri, nerecunoscători, vicleni şi cruzi.

Clasa celor la care sufletul nu vizitează capul decât ca pe o casă de la ţară, în care şederea sa e de scurtă durată, este foarte numeroasă. Ea se compune din filfizoni, cochete, muzicieni, poeţi, autori de romane, curtezani şi din tot ceea ce se cheamă femei drăguţe. Ascultaţi cum gândesc aceste fiinţe, şi veţi recunoaşte pe dată acele suflete nestatornice, care resimt urmările diferitelor climate sub care sălăşluiesc.

— Dacă-i aşa, zise Sélim, înseamnă că natura a făcut o mulţime de lucruri nefolositoare. Înţelepţii noştri afirmă totuşi că-n mod sigur ea n-a făcut nimic fără rost.

— Să-i lăsăm deocamdată pe înţelepţii voştri şi vorbele lor mari, răspunse Mirzoza, iar în ceea ce priveşte natura, chiar dacă am vedea-o numai prin ochii experienţei, şi tot am putea afla că ea a plasat sufletul în trupul omului, ca într-un mare palat, în care el nu ocupă întotdeauna apartamentul cel mai frumos. Capul şi inima îi sunt în principal sortite, drept centru al virtuţilor şi loc de şedere a adevărului; dar cel mai adesea, el se opreşte în cale, şi preferă o cocioabă, un loc îndoielnic, un han mizer, în care dormitează veşnic beat. Ah, dacă mi s-ar da posibilitatea, numai pentru douăzeci şi patru de ore, să rânduiesc lumea după fantezia mea, v-aş putea distra cu un spectacol foarte ciudat: într-o clipă i-aş înlătura fiecărui suflet acele părţi ale locuinţei sale care nu-i sunt de nici un folos; şi atunci aţi putea vedea fiecare persoană caracterizată doar prin ceea ce i-ar mai rămâne. Astfel, dansatorii ar fi reduşi la cele două picioare, sau cel mult la două gambe; cântăreţii, la un gât; cele mai multe dintre femei, la bijuteria lor; eroii şi spadasinii, la un braţ înarmat; unii savanţi, la o ţeastă fără pic de creier; unei jucătoare de cărţi nu i-ar mai rămâne decât două boante de la mâinile care sucesc necontenit cărţile; unui mâncăcios, doar două fălci mereu în mişcare; unei cochete, doar o pereche de ochi; unui destrăbălat, doar singurul instrument al patimilor sale; proştii şi leneşii ar fi reduşi la nimic.

— Oricât de puţin le-ai lăsa pe mână femeilor, o întrerupse sultanul, cele pe care tu le reduci doar la instrumentul patimilor lor, ar fi fugărite ca un vânat. Ar fi plăcut să vezi o astfel de vânătoare; şi dacă pretutindeni bărbaţii s-ar da la fel de mult în vânt după astfel de păsări, ca în Congo, în scurtă vreme specia umană ar fi ameninţată cu dispariţia.

— Dar persoanele iubitoare şi sensibile, amanţii statornici şi credincioşi, din ce i-aţi alcătui? o întrebă Sélim pe favorită.

— Dintr-o inimă, răspunse Mirzoza; iar eu ştiu foarte bine, adăugă ea privindu-l drăgăstos pe Mangogul, care e aceea cu care a mea ar căuta să se unească.

Sultanul nu putu rezista unei asemenea declaraţii; se repezi din fotoliul în care şedea spre favorită. Curtenii se făcură pe dată nevăzuţi, iar catedra noului filosof deveni teatrul unor prelungite plăceri; sultanul îi dovedi de mai multe ori la rând că nu era mai puţin fermecat de sentimentele decât de spusele ei; iar filosofica îmbrăcăminte cunoscu o mare neorânduială. Mirzoza le înapoie servitoarelor jupoanele negre, trimise înapoi lordului seneşal enorma-i perucă, iar domnului abate, scufia pătrată, asigurându-l că se va afla pe listă cu prilejul viitoarei numiri. La

ce n-ar fi reuşit el să ajungă, dacă ar fi fost literat? Un loc în Academie era recompensa cea mai mică la care putea năzui; din păcate însă, nu cunoştea decât vreo două-trei sute de cuvinte şi nu izbutise niciodată să compună nici măcar două riturnele[71].

CAPITOLUL XXX

Continuarea conversaţiei precedente

Mangogul era singurul care ascultase lecţia de filosofie a Mirzozei fără a o întrerupe. Cum îi făcea mare plăcere să contrazică, ea se arătă mirată.

«Să fie oare sultanul de acord cu sistemul meu, de la un capăt până la celălalt? se întreba ea în sinea ei. Nu, aşa ceva nu e de crezut. Să-l fi găsit oare mult prea prost pentru a se mai osteni să-l combată? S-ar putea. Ideile mele nu sunt dintre cele mai bune pe care le-am avut până acum; sunt de acord; dar nu sunt nici dintre cele mai rele; iar eu consider că au fost născocite uneori altele cu mult mai proaste».

Pentru a scăpa de această îndoială, favorita se hotărî să-l întrebe pe Mangogul.

— Ei bine, prinţe! îi zise ea, ce părere ai despre sistemul meu?

— Socot că e demn de admirat, îi răspunse sultanul; nu-i găsesc decât un singur cusur.

— Şi care-i acest cusur? îl întrebă favorita.

— E fals de la început până la sfârşit, zise Mangogul. Conform ideilor tale ar însemna ca noi să avem cu toţii suflete; or, vezi bine, dulceaţa inimii mele, că în această

presupunere nu există o judecată de bun-simț. «Eu, unul, am suflet: iată însă un prost care se poartă mai tot timpul ca şi cum nu ar avea; şi poate chiar n-are, nici chiar atunci când se poartă ca şi cum l-ar avea. El are însă la fel ca şi mine un nas; eu ştiu că am un suflet şi că gândesc: prin urmare şi acest prost are un suflet şi judecă la rândul lui». Sunt o mie de ani de când se face acest raţionament, şi avem toate motivele să-l socotim deplasat.

— Recunosc, zise favorita, că nu întotdeauna este evident că ceilalţi gândesc.

— Şi adaugă, reluă sultanul, că-n sute de ocazii este evident că nu gândesc.

— Dar mi se pare că asta ar însemna, reluă Mirzoza, să mergem prea repede, dacă am trage de aici concluzia că n-au gândit sau că nu vor gândi niciodată. Nu totdeauna eşti un prost, pentru faptul că te-ai purtat prosteşte uneori; iar Înălţimea Voastră...

Temându-se că l-ar putea ofensa pe sultan, Mirzoza se opri brusc.

— Termină ceea ce ai de spus, doamnă, îi zise Mangogul, te ascult; iar Înălţimea Mea, nu s-a purtat ea oare niciodată prosteşte, nu asta voiai să spui? Ţi-aş răspunde că am făcut-o uneori, ba chiar că i-am iertat pe cei care mă tratau ca atare; căci bănuieşti desigur că nu puteau scăpa o asemenea ocazie, chiar dacă nu cutezau să mi-o spună...

— Ah, prinţe! exclamă favorita, dacă oamenii i-ar tăgădui un suflet celui mai mare monarh al lumii, cui i-ar mai putea ei acorda vreunul?

— Să lăsăm complimentele, zise Mangogul. Am renunţat pentru moment la coroană şi sceptru. Am încetat să mai fiu sultan pentru a fi filosof, aşa că pot să ascult şi să spun adevărul. Cred că ţi-am oferit nişte dovezi despre unul din astea două; iar tu mi-ai dat de înţeles, fără să mă jigneşti, şi aşa cum ţi-a plăcut, că uneori m-am purtat ca un prost. Permite-mi dar să-mi îndeplinesc îndatoririle cuvenite noii mele firi.

Departe de a fi de acord cu tine, continuă el, şi anume că tot ceea ce are picioare, braţe, mâini, ochi şi urechi, aşa cum am şi eu, are, ca şi mine, un suflet, eu îţi declar că sunt convins, părere la care nu voi renunţa niciodată; că trei sferturi dintre bărbaţi şi toate femeile nu sunt decât nişte automate.

— În ceea ce spui acum, zise favorita, s-ar putea afla tot atâta adevăr câtă politeţe.

— O! zise sultanul, văd că doamna se necăjeşte; atunci de ce naiba ţii atât de mult să filosofezi, dacă nu doreşti să ţi se spună adevărul? În şcoli trebuie să căutăm noi oare politeţea? Eu ţi-am dat mână liberă; fă-mi şi tu mie acelaşi hatâr, dacă nu te superi. Îţi spuneam dar că voi toate sunteţi nişte proaste.

— Da, prinţe; dar tocmai asta îţi rămânea să dovedeşti, adăugă ea.

— Nimic mai simplu, răspunse sultanul.

Şi se porni să înşire toate necuviinţele ce s-au spus şi răspus, cu cel mai puţin spirit şi uşurătate posibile, împotriva unui sex care deţine în cel mai înalt grad aceste două calităţi. Nicicând răbdarea Mirzozei nu fusese pusă mai greu la încercare; iar voi nu v-aţi simţi niciodată mai sătui de viaţa pe care o duceţi, dacă v-aş înşira toate raţionamentele lui Mangogul. Acest prinţ, căruia nu-i lipsea bunul-simţ, se dovedea în acea zi de o lipsă de judecată de neconceput. Socotiţi şi voi din cele ce urmează.

— Drace, zicea el, dar e atât de adevărat că femeia nu-i decât un animal, încât pun rămăşag cu tine că, dacă îmi răsucesc inelul lui Cucufa asupra iepei mele, o fac să vorbească la fel ca o femeie.

— Iată, fără tăgadă, îi răspunse Mirzoza, argumentul cel mai puternic care a fost adus şi va putea fi adus vreodată împotriva noastră.

După care se porni să râdă ca o nebună. Înciudat de râsetele ei care nu mai conteneau, Mangogul ieşi imediat afară, hotărât să pună în practică neobişnuita experienţă ce-i putuse trece prin minte.

CAPITOLUL XXXI

A treisprezecea încercare a inelului

Mânza Nu sunt un mare portretist. L-am cruțat pe cititor de portretul sultanei favorite; dar nici prin cap nu mi-ar trece vreodată să-l scutesc de acela al iepei sultanului. Aceasta avea o talie de mărime mijlocie, dar se ținea destul de bine; nu i se putea reproșa decât că își lăsa puțin capul să-i cadă în față. Avea părul auriu, ochiul albastru, piciorul mic, gamba subțire, jaretul tare și crupa vioaie. Cu mulți ani în urmă fusese învățată să danseze; iar reverența o făcea la fel ca un președinte la mesa roșie[72]. La urma urmei, era un animal destul de frumos; și mai ales blând: puteai s-o încaleci foarte ușor; dar trebuia să fii un excelent călăreț ca să nu dea de pământ cu tine. Fusese a senatorului Aaron; dar într-o frumoasă seară, mica mofturoasă își mușcă zăbala, îl zvârle pe domnul raportor cu cracii în sus și fuge mâncând pământul, până în grajdurile sultanului, ducând cu ea pe spinare șa, frâu, harnașament, pelerină și valtrap de preț, care-i veneau atât de bine, încât nimeni nu mai socoti de cuviință să i le înapoieze proprietarului.

Mangogul își făcu apariția la grajduri însoțit de primul său secretar, Ziguezague.

— Ascultă cu luare aminte, îi zise el, și scrie..

Și pe dată își răsuci inelul asupra iepei, care începu să sară, să dea din copite, să facă volte în timp ce necheza de sub coadă...

— La ce te gândești? îi zise prințul secretarului său: scrie odată...

— Sultane, răspunse Ziguezague, aștept ca Înălțimea Voastră să înceapă...

— De data asta, zise Mangogul, o să-ți dicteze chiar iapa mea; așa că scrie.

Ziguezague, pe care, după părerea sa, această poruncă îl umilea peste măsură, își luă permisiunea de a-i arăta sultanului că el se va socoti întotdeauna foarte onorat să fie secretarul său, dar nu și acela al iepei Înălțimii Sale...

— Scrie, îți zic, îi repetă sultanul.

— Nu pot, prințe, îi răspunse Ziguezague; nu cunosc deloc ortografia unor cuvinte ca astea...

— Scrie oricum, mai zise sultanul.

— Sunt deznădăjduit că nu pot da ascultare Înălțimii Voastre, adăugă Ziguezague; dar...

— Dar te dovedești un netrebnic, îl întrerupse Mangogul, enervat de un refuz atât de lipsit de temei; ieși din palatul meu și să nu te mai văd vreodată.

Sărmanul Ziguezague se făcu de îndată nevăzut, știind, din propria-i experiență, că un om simțitor nu trebuie să intre niciodată în slujba multora dintre cei mari sau, dacă totuși o face, să-și lase simțămintele la intrare.

Este chemat cel de al doilea secretar. Acesta era un provensal cu o fire deschisă, cinstit, dar mai ales dezinteresat. El dădu fuga acolo unde crezu că-l chemau datoria și norocul, făcu o plecăciune adâncă în fața sultanului, una și mai adâncă dinaintea iepei sale și scrise tot ce-i plăcu mârțoagei să dicteze.

Sper că veți încuviința ca pe toți cei ce se vor arăta curioși să cunoască discursul ei să-i trimit la arhivele din Congo. Prințul puse să li se împartă de îndată copii tuturor tălmacilor și profesorilor de limbi străine, atât vechi cât și moderne. Unul dintre ei spuse că era vorba despre o scenă din vreo veche tragedie greacă, plină de multă simțire, de

altfel; altul, sforţându-şi mintea, reuşi să descopere că era un important fragment din teologia egipteană; cutare pretindea că era exordul predicii funebre a lui Hannibal, scris în cartagineză; cutare altul dădea asigurări că bucata era scrisă în chineză şi că era vorba despre o rugăciune foarte pioasă adresată lui Confucius.

În vreme ce eruditii îl scoteau din răbdări pe sultan prin savantele lor ipoteze, acesta îşi reaminti de călătoriile lui Gulliver[73], şi nu mai avu nici o îndoială că un om care şezuse atâta vreme, precum acel englez, pe o insulă în care caii au o cârmuire, legi, regi, zei, preoţi, religie, temple şi altare, şi care părea atât de bine instruit cu privire la moravurile şi obiceiurile lor, nu putea să nu le înţeleagă la perfecţie limba. Într-adevăr, Gulliver îi citi şi-i tălmăci foarte curgător cuvântarea iepei, în ciuda greşelilor de scriere de care era înţesată. Aceasta este chiar singura traducere bună pe care o avem în Congo. Mangogul află astfel, spre propria-i mulţumire şi în onoarea sistemului său, că discursul iepei era un fel de rezumat istoric al amorurilor unui bătrân paşă cu trei tuiuri[74], cu o mânză care mai fusese încălecată de o mulţime fără număr de dobitoci înainte de el; o anecdotă neobişnuită, al cărei adevăr nu rămase însă ignorat, nici de către sultan, nici de către oricare alt om, de la curte, din Banza şi din tot restul imperiului.

CAPITOLUL XXXII

Poate cel mai bun şi cel mai puţin citit al acestei istorii

Visul lui Mangogul sau Călătorie pe tărâmul ipotezelor

«Vai! zise Mangogul căscând şi frecându-se la ochi, simt că-mi plesneşte capul. Să nu mai aud că mi se vorbeşte vreodată de filosofie; conversaţiile de acest fel sunt nesănătoase. Ieri m-am dus la culcare cu capul plin de idei găunoase, şi-n loc să dorm ca un sultan ce sunt, mintea mea a trudit toată noaptea mai mult decât vor trudi cele ale miniştrilor mei într-un an de zile. Îţi vine să râzi; dar pentru a te convinge că nu exagerez câtuşi de puţin, şi pentru a mă despăgubi de noaptea proastă pe care mi-au pricinuit-o raţionamentele tale, va trebui să-mi asculţi visul de-a fir-a-păr.

Eram gata să aţipesc şi închipuirea mea să-şi ia zborul, când văzui sărind pe lângă mine un animal neobişnuit. Avea un cap ca de vultur, picioare ca de grifon, trup ca de cal şi coadă ca de leu. Îl prinsei,

în ciuda năbădăilor sale şi, ţinându-mă de coama sa, îi sării cu uşurinţă în spinare. Pe dată, el îşi desfăcu lungile-i aripi care-i porneau de pe flancuri, şi mă simţii purtat în văzduh cu o iuţeală de necrezut.

Cursa noastră fusese lungă, când zării, în golul văzduhului, un edificiu care stătea suspendat de parcă era vrăjit. Era foarte întins. Nu voi spune nimic despre faptul că păcătuia prin temelia sa, căci nu se întemeia pe nimic. Coloanele sale, care nu aveau o jumătate de picior în diametru, se înălţau cât vedeai cu ochii şi susţineau nişte bolţi pe care nu le puteai distinge decât datorită ferestrelor de care erau străpunse simetric.

Chiar la intrarea acestui edificiu, dihania mea se opri. Mă ferii pe moment să pun piciorul pe pământ, căci socoteam că e mai puţin primejdios să zbor pe hipogriful meu decât să mă plimb pe sub acel portic. Totuşi, încurajat de mulţimea celor care-l ocupau şi de siguranţa deosebită ce domnea pe chipurile lor, descalec, păşesc înainte, mă strecor prin mulţime, uitându-mă la cei care o alcătuiau.

Aceştia erau nişte moşnegi, care buhăiţi, care plăpânzi, fără burtă, lipsiţi de vlagă şi mai toţi rău întocmiţi. Unul avea capul prea mic, altul braţele prea scurte. Acesta avea trupul pipernicit, acela avea pulpele scobite. Cei mai mulţi n-aveau deloc picioare şi nu mergeau decât în cârje. O pală de vânt îi dădea grămadă, şi rămâneau trântiţi până când vreunui nou-venit îi venea poftă să-i ridice de jos. În ciuda tuturor aceste defecte, plăceau de la prima ochire. Era pe chipul lor un nu-ştiu-ce care-i făcea interesanţi şi cutezători. Aproape toţi erau goi, căci întreg veşmântul lor consta dintr-un petic de stofă care nu le acoperea nici a suta parte din trup.

Răzbesc mai departe prin mulţime şi izbutesc să ajung la picioarele unei tribune care avea drept acoperiş o pânză mare de păianjen. De altfel, originalitatea ei era pe măsura aceleia a edificiului. Mi se păru a fi aşezată pe o gămălie de ac şi stând în echilibru pe el. Tremurai de sute de ori pentru personajul care o ocupa. Era un bătrân cu barbă lungă, la fel de firav ca oricare dintre discipolii săi, dar mai despuiat decât ei. Într-o cupă plină cu un lichid subtil, el muia o ţeavă pe care o ducea la gură şi din care sufla nişte balonaşe spre mulţimea de spectatori care-l înconjurau şi care se

sileau să le urce până la nori.

« — Unde mă aflu? îmi zic eu în sinea mea, buimăcit de acele lucruri copilăreşti. Ce va să zică omul acesta care suflă balonaşe şi toţi copiii ăştia decrepiţi care ţin să le facă să zboare? Cine îmi va lămuri toate astea?...» Micile bucăţi de stofă mă uimiseră iar şi băgasem de seamă că, cu cât acestea erau mai mari, cu atât cei care le purtau se arătau mai puţin interesaţi de balonaşe. Această remarcă ciudată mă încurajă să-l abordez pe cel care mi se părea cel mai puţin dezbrăcat.

Văzui unul ai cărui umeri erau pe jumătate acoperiţi cu fâşii de stofă atât de bine apropiate, încât artificiul acesta ascundea vederii locurile cusăturilor. Trecea înainte şi înapoi prin mulţime, fără să se sinchisească prea mult de ceea ce se petrecea acolo. Găsii că avea un aer binevoitor, gura surâzătoare, mersul nobil, privirea blândă, aşa că mă dusei glonţ la el.

— Tu cine eşti? unde mă aflu? şi cine sunt toţi aceşti oameni? îl întrebai eu pe şleau.

— Eu sunt Platon, îmi răspunse el. Iar tu te afli pe tărâmul ipotezelor şi aceşti oameni sunt adepţii diverselor sisteme.

— Dar cum se face, îi replicai eu, că divinul Platon se află aici? şi ce anume caută el printre aceşti smintiţi?

— Caută noi adepţi, îmi zise el. Am ceva mai departe de acest portic un mic sanctuar unde îi conduc pe cei ce se leapădă de sisteme.

— Şi ce anume îi pui să facă acolo?

— Îi pun să se ocupe de cunoaşterea omului, să practice virtutea şi să aducă sacrificii Graţiilor...

— Ocupaţiile acestea sunt frumoase; dar ce rost au aceste fâşii de stofă care vă fac să aduceţi mai degrabă a cerşetori decât a filosofi?

— Ce întrebare îmi pui şi tu, zise el suspinând, şi ce amintiri îmi trezeşti? Templul acesta a fost cândva acela al filosofiei. Vai! cât de mult s-au schimbat aceste locuri. Catedra lui Socrate se afla chiar aici...

— Cum aşa? îi zic întrerupându-l, Socrate avea şi el o ţeavă prin care sufla balonaşe?

— Nu, nu, îmi răspunse Platon; nu în felul ăsta şi-a dobândit el de la zei renumele de cel mai înţelept dintre

oameni; ci formând minți și suflete, lucruri de care s-a ocupat cât timp a trăit. Taina aceasta s-a pierdut la moartea sa. Odată Socrate mort, frumoasele zile ale filosofiei s-au dus și ele. Bucățile astea de stofă, cu care până și adepții sistemelor se mândresc că le poartă, sunt fâșii din veșmântul lui. Nici nu închisese bine ochii, că toți cei ce râvneau la titlul de filosof s-au năpustit asupra robei sale și-au sfâșiat-o.

— Pricep, reluai eu, iar aceste fâșii le-au servit acestora și îndepărtaților lor urmași de mult mai târziu, drept etichetă.

— Cine oare va izbuti să adune laolaltă toate aceste fâșii, pentru a ne înapoia roba lui Socrate?

Tocmai la această explicație plină de patos ajunsese, când zării în depărtare un copil care venea spre noi, pășind încet, dar sigur. Avea capul mic, trupul subțire, brațele slabe și picioarele scurte; dar toate aceste mădulare se îngroșau și se alungeau pe măsură ce înainta. În mersul înainte al creșterilor sale succesive, acesta îmi apăru sub o sută de forme diferite; îl văzui îndreptând spre cer un lung telescop, apreciind cu ajutorul unui pendul căderea corpurilor[75], constatând prin mijlocirea unui tub plin cu mercur presiunea atmosferică[76] și, cu o prismă în mână, descompunerea luminii[77]. În acel moment era un adevărat colos, capul îi atingea cerul, picioarele i se pierdeau undeva în abis și brațele i se întindeau de la un pol la celălalt. Clătina cu mâna dreaptă o torță a cărei lumină se răspândea departe în văzduh, luminând adâncul apelor și pătrunzând în măruntaiele pământului.

— Cine este această întruchipare gigantică — îl întrebai eu pe Platon —, care vine mereu spre noi?

— Recunoaște în ea Experiența, îmi răspunse el; căci chiar ea este.

Nici nu-mi dăduse bine acest scurt răspuns, că și văzui Experiența apropiindu-se, și coloanele porticului ipotezelor începură să se clatine, bolțile să se șubrezească, iar pavajul să crape sub tălpile noastre.

— Să fugim, îmi mai zise Platon; edificiul ăsta nu mai are mult de trăit.

Doar atât zice și pleacă; iar eu mă iau după el. Colosul ajunge, lovește porticul, care se prăbușește cu un zgomot asurzitor, iar eu mă trezesc din vis»[78].

— Ah, prințe, exclamă Mirzoza, e treaba ta ce visezi. M-aș simți mult mai în largul meu dac-ai fi avut o noapte liniștită; dar acum, după ce ți-am ascultat visul, chiar mi-ar fi părut rău dacă nu l-ai fi avut.

— Doamnă, îi zise Mangogul, am avut parte de nopți mult mai bine folosite decât aceasta a unui vis care ți-a plăcut atât de mult; iar dacă această călătorie ar fi depins numai de mine, mai mult ca sigur că, neavând nici o speranță că te-aș putea întâlni pe tărâmul ipotezelor, mi-aș fi îndreptat pașii spre alte meleaguri. Iar în momentul de față nu aș fi avut durerea asta de cap care mă dă gata, sau măcar aș fi avut motive de mângâiere.

— Prințe, îi răspunse Mirzoza, să sperăm că nu e nimic grav în asta și că una sau două încercări ale inelului te vor scăpa de durere.

— Rămâne de văzut, zise Mangogul.

Conversația dintre sultan și Mirzoza se mai prelungi cu alte câteva momente; iar sultanul nu plecă de la ea decât pe la orele unsprezece, pentru a i se întâmpla ceea ce se va vedea în capitolul următor.

CAPITOLUL XXXIII

A paisprezecea încercare a inelului

Bijuteria mută

Dintre toate femeile care străluceau la curtea sultanului, nici una nu era mai plină de grație și de duh decât tânăra Églé, *soția marelui* paharnic al Înălțimii Sale. Ea era prezentă la toate petrecerile lui Mangogul, căruia îi plăcea ușurința cu care aceasta purta o conversație; și ca și cum n-ar fi putut exista plăceri și distracții acolo unde nu se afla și ea, Églé era de asemenea prezentă la toate petrecerile oamenilor de vază de la curte. La baluri, spectacole, cercuri, ospețe, mici supeuri, vânătoare sau jocuri, Églé era pretutindeni dorită; dădeai de ea peste tot; aveai impresia că gustul pentru distracții o făcea să fie mai multe, după bunul-plac al celor care o voiau de față. Nu mai e așadar nevoie să vă spun că, dacă nu mai era altă femeie mai dorită decât Églé, nici nu era alta mai mondenă ca ea.

Pe urmele ei se țineau întotdeauna mulți admiratori, iar lumea era convinsă că nu pe toți îi tratase la fel de rău. Fie din nebăgare de seamă, fie din pricina firii ei ușuratice, simplele ei purtări amabile

treceau adesea drept semne de atenție, iar cei care încercau să-i intre în voie presupuneau uneori că în acele priviri în care ea nu pusese niciodată mai mult decât bunăvoință s-ar fi aflat tandrețe. Nici rea de gură, nici clevetitoare, nu deschidea gura decât pentru a spune lucruri măgulitoare, și o făcea cu atâta suflet și aprindere, încât, în mai multe rânduri, laudele ei făcură să se nască bănuiala că avea de justificat o anume alegere; cu alte cuvinte, că această lume a cărei podoabă și încântare era Églé, nu era demnă de ea.

S-ar fi putut lesne crede că o femeie ca Églé, de la care lumea nu avea poate altceva de luat decât un prisos de bunătate, nu avea nici un dușman. Și totuși avea și ea, și încă dintre cei mai cruzi. Mironosițele din Banza găseau că are o purtare prea deschisă, și un nu știu ce neglijent în *îmbrăcăminte;* acestea nu văzură în felul ei de a se purta decât nebunia plăcerilor secolului; de unde traseră concluzia că moravurile ei erau cel puțin echivoce și-n mila lor strecurară această idee tuturor celor care stăteau să le-asculte.

Femeile de la curte încetară s-o mai trateze cu aceeași bunăvoință. Găsiră că legăturile lui Églé erau suspecte, îi puseră în cârcă amanți, ba o cinstiră și cu câteva mari aventuri, văzând-o amestecată și-n altele; cunoșteau și amănunte, ba dădeau și numele câtorva martori. «Ei bine, își spuneau una alteia la ureche, a fost surprinsă între patru ochi cu Melraïm într-unul din boschetele din parcul cel mare. Églé nu e lipsită de duh, mai spuneau ele; dar Melraïm are mult prea mult pentru a mai face haz de spusele ei, la orele zece seara, într-un boschet...

— Vă înșelați, răspundea un sclivisit; eu m-am plimbat cu ea de sute de ori pe înserat și m-am simțit foarte bine. Dar, fiindcă veni vorba, știați că Zulémar pune mult sârg când e vorba să-și facă toaleta?...

— Sigur că știam, și mai știm și că nu se preocupă de toaletă decât atunci când soțul e de serviciu la sultan.

— Bietul Célébi, continua o alta, într-adevăr, soția sa îl compromite cu acea egretă și cu paftalele pe care le-a primit de la pașa Ismail...

— Oare așa să fie, doamnă?...

— Ăsta-i purul adevăr: chiar ea mi-a spus; dar, pentru numele lui Brama, asta rămâne între noi; Églé mi-e prietenă

şi aş fi tare mâhnită dacă...

— Vai! exclamă cu durere cea de a treia: micuţa şi sărmana creatură se pierde cu bună ştiinţă. E păcat, totuşi. Dar şi douăzeci de intrigi deodată; asta parcă-i prea de tot.»

Sclivisiţii n-o cruţau nici ei mai mult. Unul povestea despre o partidă de vânătoare în timpul căreia se rătăciseră împreună. Un altul ascundea, din respect pentru sexul frumos, urmările unei conversaţii foarte susţinute pe care o avusese cu ea, la adăpostul măştii, în timpul unui bal la care se ţinuse de capul ei. Cutare altul îi elogia duhul şi farmecele, dar sfârşea prin a da la iveală un portret de-al ei, pe care, dacă i-am fi dat crezare, i-l dăruise chiar ea. «Acest portret, spunea el, îi seamănă mult mai mult decât cel pe care i l-a dăruit lui Jenaki».

Toate aceste clevetiri ajunseră până la urechile soţului. Célébi îşi iubea soţia, dar într-un mod ce ţinea de bunacuviinţă totuşi, şi fără ca nimeni să aibă nici cea mai mică bănuială; refuză mai întâi să dea crezare acestor prime lucruri ce-i fuseseră aduse la cunoştinţă; dar când se insistă asupra lor, şi încă din toate părţile, socoti că prietenii săi sunt mai clarvăzători decât el: cu cât îi lăsase lui Églé mai multă libertate, cu atât bănuia mai tare că aceasta se folosise nepermis de ea. Gelozia puse stăpânire pe el. Începu prin a-i face necazuri soţiei sale. Églé suferea cu atât mai greu această schimbare de atitudine, cu cât se ştia mai nevinovată. Felul ei avântat de a fi şi sfaturile bunelor sale prietene o împinseră la acele fapte nesăbuite, care ridicaseră toate aparenţele împotriva ei şi care erau cât pe-aci s-o coste viaţa. Mâniosul Célébi măcină o vreme în mintea sa mai multe planuri de răzbunare, şi fierul, şi otrava, şi frânghia fatală, şi se hotărî pentru un supliciu mai lent şi mai crud — trimiterea ei la una din moşiile sale. Pentru o femeie de curte, aceasta era totuna cu moartea. Pe scurt, poruncile sunt date; într-una din seri, Églé află care îi este soarta: lacrimile ei nu fac nici o impresie; explicaţiile nu-i sunt ascultate; aşa că iat-o alungată la 80 de leghe depărtare de Banza, într-un vechi castel, unde nu i se lasă alţi însoţitori decât două servitoare şi patru eunuci negri care n-o slăbesc din ochi.

Nici nu plecase bine, că şi fu găsită nevinovată. Sclivisiţii uitară de aventurile ei, femeile îi iertară duhul şi

farmecele şi toată lumea îi deplânse soarta. Mangogul află, chiar din gura lui Célébi, care fuseseră motivele acestei îngrozitoare hotărâri pe care acesta o luase împotriva soţiei sale şi păru a fi singurul care-i dădea dreptate.

Trecuseră aproape şase luni de când nefericita Églé gemea în exilul ei, când avu loc întâmplarea lui Kersael. Mirzoza îşi dorea ca aceasta să fie nevinovată, dar nu avea curajul să susţină că aşa stau lucrurile. Într-o zi, ea îi spuse totuşi sultanului: «Inelul tău, care nu de mult i-a salvat viaţa lui Kersael, n-ar putea oare pune capăt exilului lui Églé? Cred însă că nu se poate; căci pentru asta ar trebui să i se consulte bijuteria; iar sărmana exilată piere de tristeţe la 80 de leghe depărtare de aici...

— Îţi pasă chiar atât de mult de soarta lui Églé? o întrebă Mangogul.

— Da, prinţe; mai ales dacă-i nevinovată, zise ea.

— În mai puţin de o oră o să ai veşti de la ea, replică Mangogul. Nu-ţi mai aminteşti ce proprietăţi are inelul meu?

Şi spunând aceste cuvinte, trecu în grădinile sale, îşi răsuci inelul şi-n mai puţin de cincisprezece minute se află în parcul castelului în care trăia Églé.

Aici o descoperi singură şi copleşită de durere; Églé îşi sprijinea capul pe o mână şi murmura cu tandreţe numele soţului, udând cu lacrimi iarba pe care şedea. Mangogul se apropie de ea în timp ce-şi răsucea inelul, iar bijuteria lui Églé zise cu tristeţe: «Îl iubesc pe Célébi». Sultanul aştepta urmarea, dar urmarea nevenind deloc, i se căşună pe inel, pe care-l frecă de două-trei ori de pălărie, înainte de a-l îndrepta din nou spre Églé; se osteni însă degeaba. Bijuteria spuse acelaşi lucru: «Îl iubesc pe Célébi», apoi tăcu brusc.

«Iată, îşi zise sultanul, o bijuterie tare discretă. Să mai încercăm şi să strângem şi mai tare butonul». În acelaşi timp, îi dădu inelului toată energia pe care acesta o putea primi şi-l întoarse de îndată asupra lui Églé; dar bijuteria ei rămase la fel de mută. Se păstra mereu în aceeaşi tăcere, pe care n-o întrerupea decât pentru a repeta aceleaşi cuvinte de jale: «Îl iubesc pe Célébi şi n-am iubit niciodată pe altcineva».

Mangogul se resemnă şi după cincisprezece minute se afla din nou în casa Mirzozei.

— Ce, prinţe, îi zise ea, te-ai şi întors deja? Ai adus ceva privitor la ce-am vorbit?

— N-am adus nimic, îi răspunse sultanul.

— Cum! Nimic?

— Chiar nimic. N-am mai auzit vreodată o bijuterie mai tăcută, de la care n-am putut scoate decât atât: «Îl iubesc pe Célébi; îl iubesc pe Célébi şi n-am iubit niciodată pe altcineva».

— Ah, prinţe, reluă Mirzoza cu aprindere, să fie adevărat ce-mi spui? Dar e o veste cum nu se poate mai bună! Iată, deci, în sfârşit, şi o femeie cuminte. Vei îngădui oare ca ea să mai fie multă vreme nefericită?

— Nu, răspunse Mangogul: exilul ei va înceta, dar nu ţi-e puţin teamă că lucrul acesta se va face pe spezele virtuţii sale? Églé e cuminte; dar ai grijă ce-mi ceri, dulceaţa inimii mele; tu vrei ca eu s-o rechem la curte, pentru ca ea să continuie să fie la fel; îţi voi îndeplini totuşi dorinţa.

Sultanul trimise de îndată după Célébi, căruia îi spuse că, după ce cercetase cu de-amănuntul zvonurile răspândite pe seama lui Églé, găsise că acestea era neadevărate şi calomnioase, drept care-i poruncea s-o readucă la curte. Célébi îi dădu ascultare şi i-o înfăţişă lui Mangogul pe soţia sa: aceasta avu de gând să se arunce la picioarele Înălţimii Sale, dar sultanul n-o lăsă:

— Doamnă, îi zise el, mulţumeşte-i Mirzozei. Prietenia pe care ţi-o poartă m-a făcut să lămuresc adevărul faptelor ce ţi se reproşau. Continuă să fii o podoabă a curţii mele; dar adu-ţi aminte că o femeie drăguţă îşi poate face uneori la fel de multe greutăţi nu numai prin aventurile sale, ci şi prin imprudenţele pe care le comite.

În dimineaţa zilei următoare, Églé îşi făcu din nou apariţia în casa Manimonbandei, care o întâmpină cu un zâmbet. Sclivisiţii îşi înteţiră pe lângă ea spusele lor răsuflate şi toate femeile se repeziră s-o îmbrăţişeze şi s-o felicite şi începură s-o bârfească iar.

CAPITOLUL XXXIV

Avea dreptate Mangogul?

De când Mangogul primise fatalul dar de la Cucufa, moravurile caraghioase şi relele apucături ale sexului deveniseră veşnicul subiect al glumelor sale: nu le mai punea capăt, iar favorita era nu de puţine ori necăjită din pricina asta. Dar asupra Mirzozei, ca şi asupra multor altor femei, două erau crudele urmări ale acestei supărări: o proastă dispoziţie şi o anume acreală în spusele ei. Atunci, să te fi ferit sfântul să te afli în preajmă! Nu mai făcea nici o deosebire; nici chiar sultanul nu era cruţat.

— Prinţe, îi spunea ea într-o zi, într-unul din acele momente de supărare, tu care le ştii pe toate, poate nu ştii care-i noutatea zilei...

— Şi care-i, mă rog? întrebă Mangogul.

— Aceea că o să înveţi pe de rost, în fiecare dimineaţă, câte trei pagini din Brantôme sau din d'Ouville[79]: nu se ştie însă prea bine pe care dintre aceşti doi scriitori profunzi îl preferi...

— Cei ce spun lucrul ăsta, se înşală, răspunse Mangogul, Crébillon e cel care...

— O! dar nu trebuie să te scuzi pentru această lectură, îl întrerupse favorita. Noile clevetiri ce se fac pe

seama noastră sunt atât de nesărate, încât e de preferat să le înviorăm pe cele vechi. Există într-adevăr lucruri foarte bune în acest Brantôme; dacă la istorioarele lui mai pui trei-patru capitole din Bayle, vei avea mereu, doar pentru folosul tău personal, tot atâta spirit cât marchizul D'... şi cavalerul de Mouhi[80]. Asta va face ca discuţiile tale să fie de o uimitoare varietate. După ce vei fi înzestrat femeile cu tot ce se nimereşte, vei tăbărî asupra Pagodelor; de la Pagode, te vei întoarce iar asupra femeilor. Într-adevăr, singurul lucru care îţi mai lipseşte, pentru a fi totuşi amuzant, este o culegere, fie ea cât de mică, de vorbe nelegiuite.

— Ai dreptate, doamnă, îi răspunse Mangogul, şi-o să am grijă să mi-o procur. Cel ce se teme că va fi înşelat şi pe lumea asta şi pe cealaltă, nu poate avea o prea mare încredere în puterea Pagodelor, în cinstea bărbaţilor şi-n cumineţenia femeilor.

— Prin urmare, eşti de părere că în această cumineţenie e ceva foarte echivoc? reluă Mirzoza.

— Mai mult decât ţi-ai putea închipui, răspunse Mangogul.

— Prinţe, reluă Mirzoza, mi i-ai înfăţişat de sute de ori pe miniştrii tăi drept cei mai cinstiţi oameni din Congo. Am îndurat de atâtea ori laudele aduse seneşalului tău, guvernatorilor de provincii, secretarilor, vistiernicului, într-un cuvânt ale tuturor ofiţerilor tăi, încât aş fi în stare să ţi le repet cuvânt cu cuvânt. E ciudat că tocmai obiectul iubirii tale este singurul care lipseşte din buna părere pe care ţi-ai făcut-o despre cei ce au cinstea să se afle în preajma ta.

— Şi cine ţi-a spus că e aşa? îi replică sultanul. Ar trebui să te gândeşti, doamnă, că tu nu ai nimic de-a face cu discursurile mele, adevărate sau false, despre femei, numai dacă nu ţii să reprezinţi sexul în general...

— Eu nu aş sfătui-o pe doamna, adăugă Sélim, prezent şi el la această conversaţie. N-ar avea de câştigat de pe urma asta decât nişte defecte.

— Oricum, răspunse Mirzoza, nu primesc acele complimente care mi se adresează doar pe spezele celor care sunt semenele mele. Dacă cineva ţine să mă laude, aş vrea ca acest lucru să nu se facă în dauna cuiva. Cele mai multe dintre lucrurile galante care ni se spun, aduc cu serbările somptuoase date în cinstea Înălţimii Voastre de către paşale:

niciodată altfel decât pe cheltuiala publicului.

— Să lăsăm astea, zise Mangogul. Dar, sincer vorbind, nu te-ai convins că virtutea femeilor din Congo nu e decât o nălucă? Vezi bine, dulceaţa inimii mele, care e azi educaţia la modă, ce exemple primesc tinerele de la mamele lor, şi cum i se bagă în cap unei femei drăguţe ideea preconceputăcă a te ocupa de treburile din gospodărie, a-ţi ţine casa în bună rânduială şi a te mulţumi cu soţul tău înseamnă a duce o viaţă lugubră, a muri de plictiseală şi a te îngropa de vie. Şi-apoi noi, bărbaţii, suntem atât de întreprinzători, iar o tânără copilă fără experienţă se simte atât de copleşită când vede că i se dă atenţie. Eu n-am pretins decât că femeile cuminţi sunt rare, foarte rare; şi, departe de a mă dezice, aş adăuga cu plăcere că e surprinzător că nu sunt şi mai rare. Întreabă-l şi pe Sélim ce părere are despre asta.

— Prinţe, răspunse Mirzoza, Sélim datorează prea multe sexului nostru ca să-l mai poată ataca fără cruţare.

— Doamnă, zise Sélim, Înălţimea Sa, căreia nu i-a fost dat să întâlnească dintre cele mai crude, trebuie în mod firesc să gândească despre femei aşa cum gândeşte; iar domnia voastră, care sunteţi atât de bună încât le judecaţi pe celelalte ca pe voi însevă, n-aţi putea avea nicicum alte păreri decât cele pe care le apăraţi. Voi recunoaşte totuşi că nu sunt foarte departe de a crede că există femei cu judecată, cărora avantajele virtuţii le sunt cunoscute din experienţă, şi că reflecţia le-a luminat în privinţa urmărilor neplăcute ale unei vieţi dezordonate; femei de condiţie bună – din fericire, bine crescute, care au învăţat să-şi cunoască datoria, care ţin la ea şi care nu se vor abate niciodată de la ea.

— Şi fără să se piardă în raţionamente, adăugă favorita, Églé, plină de viaţă, iubitoare, cu mult farmec, nu e ea totodată şi o pildă de cumineţenie? Prinţe, de asta nu te poţi îndoi, căci orice om din Banza o ştie chiar de la tine: or, dacă există o femeie cuminte, poate că există mii la fel.

— O, în privinţa posibilităţii lor de a fi, zise Mangogul, n-am nimic de spus.

— Dar, dacă eşti de acord că e posibil ca ele să fie, reluă Mirzoza, cine ţi-a dovedit că astfel de femei nu există?

— Nimeni altcineva decât bijuteriile lor, răspunse sultanul. Sunt totuşi de acord că această dovadă n-are tăria

argumentului tău. Cârtiță să mă fac, dacă nu l-ai luat de la un bramin. Trimite după capelanul Manimonbandei, iar el o să-ți spună că *mi-ai făcut dovada existenței femeilor cuminți* la fel cum se face dovada existenței lui Brama în Braminologie. Din întâmplare, nu cumva ai urmat un curs al acestei sublime școli, înainte de a intra în serai?

— Încetează cu glumele proaste, reluă Mirzoza. Eu nu trag doar concluzia posibilității lor de existență; eu pornesc de la un fapt, de la o experiență.

— Da, continuă Mangogul, de la un fapt ciuntit, de la o experiență izolată, pe când eu am făcut o mulțime de încercări, precum bine știi; dar nu vreau să te indispun și mai mult, printr-o prelungită discuție în contradictoriu.

— E o fericire, zise Mirzoza pe un ton supărat, că după numai două ore ți s-a făcut lehamite să mă mai persecuți.

— Dacă am comis această greșeală, răspunse Mangogul, voi încerca s-o repar chiar acum. Renunț, doamnă, la toate avantajele mele din trecut, iar dacă în șirul de încercări ce-mi mai rămâne de făcut, voi da peste o singură femeie cu adevărat și mereu cuminte...

— Ce-o să faci? îl întrerupse cu aprindere Mirzoza.

— O să dau de știre, dacă n-ai nimic împotrivă, că sunt încântat de raționamentul tău despre posibilitatea existenței femeilor cuminți; o să acreditez logica ta cu toată puterea mea și-o să-ți dăruiesc castelul meu din Amara, cu toate porțelanurile de Saxa ce-l împodobesc, fără să exceptez nici maimuțica din smalț și alte prețioase nimicuri pe care le am din cabinetul D-ei de Vérue[81].

— Prințe, zise Mirzoza, m-aș mulțumi cu porțelanurile, cu castelul și cu maimuțica.

— Așa să fie, răspunse Mangogul; Sélim ne va fi judecător. Îți cer doar un mic răgaz, înainte de a lua la întrebări bijuteria lui Églé. E neapărată nevoie de un interval, pentru ca atmosfera de la curte și gelozia soțului să aibă timp să opereze.

Mirzoza îi acordă lui Mangogul un răgaz de o lună, adică mai mult de jumătate decât avea el nevoie; și se despărțiră, și unul și altul la fel de încrezători. Toți cei din Banza ar fi pus rămășag pro și contra, dacă promisiunea făcută de sultan ar fi fost dată în vileag. Dar Sélim își ținu gura, iar Mangogul își puse în cap, pe ascuns, să câștige sau să

piardă pariul. Chiar când ieșea din apartamentul favoritei, o auzi strigând din cabinetul ei:

— Prințe, și maimuțica?

— Și ea, îi răspunse sultanul în timp ce se îndepărta.

Se ducea spre căsuța unui senator, loc în care îl vom urma și noi.

CAPITOLUL XXXV

A cincisprezecea încercare a inelului

Alphane

Sultanul ştia că tinerii seniori de la curte aveau cu toţii căsuţe[82]; află însă că aceste ogeacuri intraseră şi-n obişnuinţa câtorva senatori. Lucru de care se miră. «Oare ce-or face acolo? îşi spuse el în sinea sa (căci şi în acest volum[83] îşi va păstra obiceiul de a vorbi cu sine, obicei pe care l-a căpătat în primul). Părerea mea este că un om căruia i-am încredinţat tihna, averea, libertatea şi viaţa poporului meu, n-ar trebui să aibă deloc căsuţă. Dar poate că aceea a unui senator e altceva decât căsuţa unui sclivisit... Un magistrat dinaintea căruia se discută interesele cele mai mari ale supuşilor mei şi care ţine în mâinile sale urna fatală din care va trage sorţul văduvei, ar putea uita el oare de demnitatea rangului său, de importanţa slujbei sale; şi-n vreme ce Cochin îşi sparge în zadar plămânii pentru a face să ajungă până la urechile sale strigătele orfanului, el s-ar putea gândi la acele subiecte galante care trebuie că împodobesc părţile de deasupra intrării ale unui loc de desfrâuri tainice! Asta nu se poate... Să vedem, totuşi...»

Astfel zise şi o porni spre Alcanto. Căci tocmai acolo se afla ogeacul senatorului Hippomanès. Intră şi străbate apartamentele, cercetând cu atenţie mobilele. Totul i se pare galant. Ogeacul lui Agésile, cel mai delicat şi mai voluptuos dintre curtenii săi, nu se prezintă mai prejos. Se chitea să iasă, neştiind ce să creadă — căci, după toate acele paturi de odihnă, alcovuri cu oglinzi, canapele moi şi cabinet cu lichioruri ca ambra, celelalte lucruri nu erau decât nişte martori muţi pentru ceea ce dorea să afle —, când zări o arătare mare, întinsă pe o sofa şi cufundată într-un somn adânc. Îşi răsuci inelul spre ea şi scoase de la bijuteria acesteia povestioarele ce urmează:

«Alphane e fată de magistrat. Dacă maică-sa ar fi trăit mai puţin, eu nu m-aş afla acum aici. Imensele bunuri ale familiei s-au risipit pe neştiute printre degetele bătrânei smintite; şi ea nu le-a lăsat mai nimic celor patru copii ai ei, trei băieţi şi o fată, cea a cărei bijuterie sunt. Vai! Asta pentru păcatele mele! Câte afronturi nu mi-a fost dat să îndur! şi câte îmi mai rămân să trag! Lumea vorbea că pentru averea şi înfăţişarea stăpânei mele ar fi fost mai nimerită mănăstirea; dar eu ştiam că mie nu mi-ar fi priit deloc. Stării monastice, i-am preferat arta militară, şi primele mele campanii le-am făcut sub emirul Azalaph. M-am perfecţionat sub marele Nangazaki; dar ingratitudinea serviciului m-a făcut să mă despart de el, aşa că am părăsit spada în favoarea robei. Îi voi aparţine aşadar unui mic potlogar de senator, care se împăunează cu talentele sale, cu mintea şi chipul său, cu echipajul şi cu străbunii săi. Sunt două ore de când îl aştept. Va veni pe cât se pare; căci intendentul său m-a prevenit că, atunci când vine, mania lui e să se lase îndelung aşteptat».

Aici ajunsese bijuteria lui Alphane, când sosi Hippomanès. La zgomotul asurzitor al trăsurii sale şi la familiarele mângâieri ale ogarcei ei, Alphane se deşteptă. «Iată-te, în sfârşit, regina mea, îi zise micul preşedinte. Tare greu e să te mai aibă cineva. Ia zi: cum ţi se pare ogeacul meu? Nu-i aşa că face mai mult decât oricare altul?»

Făcând-o pe prostuţa, pe timida şi deznădăjduita, de parcă noi n-am mai fi văzut şi alte ogeacuri, spunea bijuteria ei, şi ca şi cum eu n-aş fi fost părtaşă la aventurile ei, Alphane exclama îndurerată: «Domnule preşedinte, fac

pentru domnia ta o stranie întâmpinare. Fără îndoială că sunt purtată de o teribilă pasiune, ca să fiu atât de oarbă la pericolele care mă pândesc; căci, în fine, câte nu s-ar putea spune, dacă lumea ar bănui că mă aflu aici?

— Ai dreptate, îi zise Hippomanès; demersul tău dă de gândit; dar te poți bizui pe discreția mea.

— Dar, reluă Alphane, eu mă bizui și pe faptul că vei fi cuminte.

— O, în privința asta, răspunse Hippomanès rânjind, voi fi foarte cuminte; dar cum să fii pios ca un înger într-o căsuță? Fără să te mint, dar ai un gât fermecător...

— Încetează dar, îi răspunse Alphane; deja ai început să-ți calci cuvântul.

— Nicidecum, îi replică președintele; dar nu mi-ai răspuns la întrebare. Ce părere ai despre mobilă? Apoi, adresându-i-se ogarcei: Vino aici, Favorite, dă laba, fata mea. E o fată bună, Favorite. Ar vrea oare domnișoara să dea o raită prin grădină? Să mergem pe terasă; e o încântare. Sunt înconjurat de câțiva vecini; dar poate că ei nu-și vor da seama cine ești...

— De felul meu, nu sunt curioasă, domnule președinte, îi răspunse Alphane pe un ton înțepat. Părerea mea e că stăm bine unde stăm.

— Cum dorești, reluă Hippomanès. Dacă ești obosită, uite, ai și un pat. Oricât de puțină tragere de inimă ai avea, eu te sfătuiesc să-l încerci. Tânăra Astérie, micuța Phénice, care se pricep, m-au asigurat că e bun.

În timp ce-i spunea aceste vorbe necuviincioase lui Alphane, Hippomanès îi trăgea rochia de pe mâneci, îi desfăcea corsetul, îi desprindea jupoanele, și-i elibera picioarele ei mari din cei doi papucei.

Abia când rămase aproape goală, Alphane băgă de seamă că Hippomanès o dezbrăca.

— Ce faci, exclamă ea foarte surprinsă. Nici să nu te gândești la așa ceva, președinte. Mă supăr de-a binelea.

— Ah, regină! îi răspunse Hippomanès, să te superi tu pe un bărbat care te iubește așa cum te iubesc eu, asta ar fi de o bizarerie de care nu te cred în stare. Aș îndrăzni oare să te rog să treci în pat?

— În pat? reluă Alphane. A, domnule președinte, dar dumneata abuzezi de iubirea mea. Eu, să mă duc eu într-un pat?

— Ei nu, regina mea, îi răspunse Hippomanès. Nu-i chiar așa: cine-ți spune să te duci. Dar, dacă vrei, trebuie să te lași condusă în el; căci, mă-nțelegi, dată fiind talia pe care o ai, nu mă văd în stare să te duc în brațe. O luă totuși în brațe și făcând câteva eforturi... «O, da' mult mai trage! își zicea el. Dar, copila mea, dacă nu te ajuți și tu, n-o să mai ajungem niciodată».

Alphane își dădu seama că spunea adevărul, se ajută, reuși să se facă ridicată, și înaintă spre acel pat de care atâta se speriase, pe jumătate pe picioarele ei, pe jumătate în brațele lui Hippomanès, la urechea căruia bâiguia, făcând nazuri: «Într-adevăr, înseamnă că sunt nebună dac-am venit. Mă bizuiam pe faptul că vei fi cuminte, iar tu ești de-o îndrăzneală nemaipomenită.

— Nicidecum, îi răspundea președintele, nicidecum. Vezi bine că nu fac nimic care să nu fie cuviincios, foarte cuviincios.»

Mă gândesc că-și vor mai fi spus ei o mulțime de alte lucruri drăguțe; dar sultanul, socotind că nu era cazul să asculte mai mult de atât, spusele lor vor rămâne pierdute pentru posteritate: din păcate!

CAPITOLUL XXXVI

A șaisprezecea încercare a inelului

Sclivisiții

De două ori pe săptămână se ținea cerc acasă la favorită. Ea numea din ajun femeile pe care și le dorea, iar sultanul făcea lista bărbaților. Cu toții veneau foarte împopoțonați. Conversația era generală sau se discuta în grupuri la care toată lumea participa. Când istoria galantă a curții nu le oferea aventuri amuzante, le născoceau sau se lansau chiar ei în niște povestiri proaste, ceea ce se chema continuarea celor *O mie și una de nopți*. Bărbații se bucurau de privilegiul de a spune lucruri dintre cele mai nesăbuite, iar femeile îl aveau pe acela de a face noduri[84], în timp ce-i ascultau. Sultanul și favorita se aflau de față, amestecați printre supuși; prezența lor nu interzicea nimic din ceea ce putea să-i distreze, așa că rareori se plictiseau. Mangogul înțelesese de multă vreme că nu la picioarele tronului își poate afla plăcerea, și nimeni nu se pricepea să se coboare cu mai multă grație de pe el, și să-și lepede majestatea cu mai multă ușurință.

În timp ce sultanul dădea o raită prin căsuța senatorului Hippomanès,

Mirzoza îl aștepta în salonul roz, în compania tinerei Zaïde, a zvăpăiatei Léocris, a vioaiei Sérica, a Aminei și Benzaïrei, soțiile celor doi emiri, a prefăcutei Orphise și a marei seneșale Vetula, mama temporală a tuturor braminilor. El nu întârzie să-și facă apariția. Intră însoțit de contele Hannetillon și de cavalerul Fadaès, de Alciphenor, bătrânul libertin, și de tânărul Marmolin, discipolul său, care îl urmau; iar două minute mai târziu, sosiră și pașa Grisgrif, aga Fortimbek și selictarul[85] Labă-de-catifea. Aceștia erau și craidonii cei mai înverșunați de la curte. Mangogul îi strânsese pe toți aici cu un anumit plan. Sătul de povestea isprăvilor lor galante, își propusese să afle care e adevărul, pentru a nu mai avea nici o îndoială. «Ei bine, domnilor, le zise el, voi care știți tot ce se petrece în imperiul galant, ce vești mai aveți, sau până unde au mai mers bijuteriile vorbitoare?»

— Doamne, răspunse Alciphenor, e o harababură care sporește mereu: dacă o să țină tot așa, în curând n-o să ne mai putem înțelege. Însă nimic nu e atât de îmbucurător ca indiscreția bijuteriei Zobeïdei. Aceasta i-a făcut soțului o numărătoare a aventurilor ei.

— Ceva care întrece orice măsură, continuă Marmolin: la numărătoare au ieșit cinci agi, douăzeci de căpitani, aproape o companie întreagă de ieniceri, doisprezece bramini; se zice că m-ar fi numit și pe mine; dar e o glumă proastă.

— Partea bună a afacerii, reluă Grisgrif, e că soțul, înspăimântat, a rupt-o la fugă astupându-și urechile.

— Asta-i cu adevărat îngrozitor! zise Mirzoza.

— Da, doamnă, întrerupse Fortimbek, îngrozitor, înspăimântător, execrabil!

— Dar și mai rău este, dacă-mi permiți, reluă favorita, să dezonorezi o femeie numai din auzite.

— Doamnă, dar e cât se poate de exact; adevărul e că Marmolin n-a adăugat un cuvânt de la el, zise Labă-de-catifea.

— Așa e, spuse Grisgrif.

— Mai mult, adăugă Hannetillon, s-a și răspândit deja o epigramă; iar o epigramă nu se face ea degeaba. Dar de ce ar fi oare Marmolin ferit de sporovăiala bijuteriilor? Cea a lui Cynare s-a hotărât să vorbească la rândul ei, și încă

amestecându-mă şi pe mine printre nişte oameni cu care n-am nici în clin, nici în mânecă. Dar cum să preîntâmpini astfel de lucruri?

— E mai degrabă cazul să te consolezi, zise Labă-de-catifea.

— Ai dreptate, răspunse Hannetillon; şi se porni de îndată să cânte:

Am fost atât de fericit, încât nici nu-mi vine să cred.

— Conte, zise Mangogul, adresându-i-se lui Hannetillon, ai cunoscut-o aşadar între patru ochi pe Cynare?

— Doamne, răspunse Labă-de-catifea, se mai îndoieşte oare cineva? Doar a scos-o la plimbare timp de mai bine de-o lună; le-a ieşit şi-un cântec; şi treaba ar mai fi continuat, dacă într-un târziu nu şi-ar fi dat şi el seama că nu era deloc drăguţă şi că avea gura mare.

— De acord, reluă Hannetillon; dar acest defect era reparat printr-un lucru plăcut care nu se găseşte pe toate drumurile.

— Cât a trecut de la această aventură? întrebă prefăcuta Orphise.

— Doamnă, îi răspunse Hannetillon, nu-mi mai aduc aminte cât. Ar trebui să fac apel la tabelele cronologice ale cuceririlor mele. Acolo s-ar putea vedea ziua şi momentul; dar e carte voluminoasă, cu care se distrează servitorii mei când aşteaptă în anticameră.

— Stai, zise Alciphenor, îmi amintesc că era chiar la un an după ce Grisgrif s-a certat cu D-na seneşal. Dumneaei are o memorie nemaipomenită, aşa că ne va spune exact...

— Vă va spune că nimic nu e mai greşit decât data despre care vorbeşti, zise grav soţia seneşalului. Toată lumea ştie că aiuriţii n-au fost niciodată pe placul meu.

— Totuşi, doamnă, reluă Alciphenor, nu vei reuşi niciodată să ne convingi că Marmolin a fost din cale-afară de cuminte, când era introdus în apartamentul tău pe o scară secretă, de fiecare dată când Înălţimea Sa îl chema pe seneşal la divan.

— Nu văd o cutezanţă mai mare, adăugă Labă-de-catifea, decât să intri pe furiş în casa unei femei, aşa, de amorul artei: căci toţi gândeau despre aceste vizite ceea ce şi erau de fapt; iar doamna se bucura deja de această reputaţie de virtute pe care şi-a menţinut-o atât de bine până acum.

— Dar a trecut de atunci o groază de vreme, zise Fadaès. A fost cam în acelaşi timp în care Zulica nu şi-a ţinut cuvântul faţă de domnul selictar, care era chiar servitorul ei, pentru a se ocupa de Grisgrif, pe care l-a părăsit şase luni mai târziu; acum e cu Fortimbek. Nu sunt supărat pe norocul în amor al prietenului meu; o văd, o admir, şi totul fără nici o pretenţie.

— Zulica, spuse favorita, e totuşi o persoană foarte plăcută; are spirit şi gust şi un nu ştiu ce interesant în fizionomie, pe care eu l-aş prefera nurilor ei.

— Şi eu sunt de aceeaşi părere, răspunse Fadaès; dar e slabă, n-are piept deloc, şi are o coapsă atât de descărnată, că ţi se face milă.

— Se pare că ştii lucruri noi despre ea, adăugă sultana.

— De! doamnă, reluă Hannetillon, asta se poate bănui. N-am frecventat-o prea mult pe Zulica, şi totuşi, în privinţa asta ştiu tot atâtea câte ştie şi Fadaès.

— Sunt gata să te cred, zise favorita.

— Dar, apropo, l-am putea întreba pe Grisgrif, zise selictarul, dacă a ţinut-o mult timp pe Zyrphile la cheremul său? Ea este ceea ce se cheamă o femeie drăguţă; are un trup admirabil.

— Ei! se mai îndoieşte cineva? adăugă Marmolin.

— Ce om fericit e selictarul! continuă Fadaès.

— Eu îl socot pe Fadaès, întrerupse selictarul, drept galantul de la curte care s-a aranjat cel mai bine. Ştiu că are legături cu soţia vizirului, cu cele două actriţe mai drăguţe de la Operă, şi cu o grizetă adorabilă, pe care a instalat-o într-o căsuţă.

— Iar eu le-aş da, reluă Fadaès, şi pe soţia vizirului, şi pe cele două actriţe, şi pe grizetă, pentru o privire a unei anumite femei cu care selictarul se află în relaţii destul de bune, şi care nu se îndoieşte că toţi au aflat despre asta; şi înaintând apoi spre Léocris, îi zise: «Într-adevăr, doamnă, culorile astea îţi vin de minune».

— În urmă cu nu mai ştiu cât, zise Marmolin, Hannetillon ezita între Mélisse şi Fatime, amândouă la fel de încântătoare. Azi era pentru blonda Mélisse, mâine pentru bruneta Fatime.

— Era un bărbat, continuă Fadaès, aflat în mare încurcătură; de ce nu le lua şi pe una şi pe alta?

— Chiar asta a şi făcut, zise Alciphenor.

Precum se vede, sclivisiţii noştri erau într-o dispoziţie mult prea bună pentru a se opri cu una, cu două, când Zobéïde, Cynare, Zulica, Mélisse, Fatmé şi Zyrphile fură anunţate. Sosirea lor pe nepusă masă îi descumpăni pe moment; dar nu le trebui prea mult ca să-şi revină şi să tabere asupra altor femei, pe care nu le cruţaseră în bârfele lor decât pentru că n-avuseseră răgazul necesar să le defăimeze.

Mirzoza, neliniştită de turnura pe care o luase discuţia, le spuse: «Domnilor, cu meritul şi îndeosebi cu probitatea pe care oricine e dator să vi le recunoască, nu mai e nici o îndoială că nu aţi fi avut parte de toate aceste aventuri galante cu care vă făliţi. Vă mărturisesc totuşi că aş fi mult mai liniştită dac-aş auzi ce au de spus în privinţa asta şi bijuteriile acestor doamne; şi că i-aş mulţumi lui Brama din toată inima, dacă i-ar fi pe plac să le facă dreptate chiar prin gura lor.

— Ceea ce înseamnă, reluă Hannetillon, că doamna şi-ar dori să asculte de două ori aceleaşi lucruri; ei bine, i le vom spune noi încă o dată.»

În acest timp, Mangogul îşi răsucea inelul în funcţie de vechimea rangului; începu cu seneşala, a cărei bijuterie tuşi de trei ori, apoi spuse, cu o voce tremurătoare şi spartă: «Primele plăceri pe care le-am cunoscut i le datorez marelui seneşal; dar abia dacă trecuseră şase luni de când eram a lui, că un tânăr bramin îi dădu de înţeles stăpânei mele că nu înseamnă deloc că nu-ţi respecţi soţul, atât timp cât te gândeşti la el. Mie îmi plăcu morala lui, şi crezui că-i pot primi, în continuare, cu conştiinţa împăcată, pe un senator, apoi pe un pontif, apoi pe unu sau doi raportori, apoi pe un muzicant...

— Şi pe Marmolin? zise Fadaès.

— Pe Marmolin, răspunse bijuteria, nu-l cunosc; numai dacă n-o fi cumva tânărul acela neghiob pe care stăpâna mea a pus să fie alungat din hotelul ei din pricina unor obrăznicii de care nu-mi mai aduc aminte».

Bijuteria lui Cynare luă cuvântul şi zise: «Alciphenor, Fadaès, Grisgrif, de ei mă întrebi? aveam eu destul de multe legături; dar e pentru prima dată când aud de numele astea: în rest, am ştire despre emirul Amalek, despre bancherul

Ténélor sau vizirul Abdiram, pe care îi ştie toată lumea, şi care îmi sunt prieteni.

— Bijuteria lui Cynare e discretă, zise Hannetillon; îi trece sub tăcere pe Zarafis, pe Ahiram şi pe bătrânul Trébister şi pe tânărul Mahmoud, care nu e totuşi făcut să fie dat uitării, şi nu-l acuză nici pe cel mai neînsemnat bramin, deşi să tot fie vreo zece până la doisprezece ani de când bântuie pe la mănăstiri.

— Am primit câteva vizite în viaţa mea, zise bijuteria Mélissei, dar niciodată vreuna a lui Grisgrif şi Fortimbek, şi cu atât mai puţin pe-a lui Hannetillon.

— Iubită bijuterie, îi răspunse Grisgrif, aici te-nşeli. Pe Fortimbek şi pe mine ne poţi tăgădui cât pofteşti, dar în ce-l priveşte pe Hannetillon, el se are ceva mai bine cu tine decât... ai fi tu dispusă să recunoşti. Mi-a vorbit chiar el, băiatul cel mai sincer din Congo, care preţuieşte mai mult decât oricare din cei pe care i-ai cunoscut, şi încă unul care poate să facă reputaţia unei bijuterii.

— Reputaţia de impostor nu-i poate nici ea lipsi, ca şi amicului său Fadaès, de altfel, zise suspinând bijuteria lui Fatime. Ce le-am făcut eu acestor monştri ca să mă dezonoreze în halul ăsta? Fiul împăratului Abisiniei a venit la curtea lui Erguebzed; i-am plăcut, iar el mi-a făcut curte; nu şi-ar fi atins însă ţinta, iar eu aş fi continuat să-i fiu credincioasă soţului meu, care îmi era atât de drag, dacă trădătorul Labă-de-catifea şi laşul său complice Fadaès nu le-ar fi cumpărat cu bani pe servitoarele mele, pentru a-l putea introduce pe tânărul prinţ în sălile mele de baie.

Bijuteriile Zyrphilei şi Zulicăi, având amândouă aceeaşi cauză de apărat, vorbiră amândouă deodată; dar atât de repede încât oricât te-ai fi silit, tot n-ai fi putut să-i dai fiecăreia ce-i aparţine. Favoruri! exclama una... Lui Labă-de-catifea, zicea alta, treacă-meargă pentru Zinzim... Cerbélon... Bénengel... Agarias... sclavul francez Riqueli... tânărul etiopian Thezaca... dar pe nesăratul Labă-de-catifea... pe neobrăzatul Fadaès, mă jur pe Brama... marea pagodă şi duhul Cucufa îmi sunt martori... că pe ei nu-i cunosc... că n-am avut nici cea mai mică legătură cu ei...

Zyrphile şi Zulica ar mai fi vorbit încă, dacă Mangogul nu şi-ar fi răsucit inelul; dar misterioasă sa verighetă încetând să mai acţioneze asupra lor, bijuteriile acestora tăcură

brusc, aşa că după larma produsă de ele se lăsă o tăcere adâncă. Atunci sultanul se ridică şi, aruncând asupra tinerilor noştri aiuriţi nişte priviri mânioase, le zise:

— Mare curaj aţi avut să defăimaţi nişte femei cu care n-aţi avut niciodată onoarea să vă aflaţi în relaţii intime şi care abia dacă vă ştiu cum vă cheamă. Cum de aţi avut neobrăzarea să minţiţi de faţă cu mine? Până aici v-a fost, nefericiţilor!

Spunând aceste cuvinte, sultanul îşi duse mâna spre hanger; dar femeile, înspăimântate, scoaseră un ţipăt care-l făcu să se oprească.

— Aveam de gând, reluă Mangogul să vă sortesc morţii pe care o meritaţi; dar e de căderea doamnelor pe care le-aţi defăimat să vă hotărască soarta. Gângănii scârbavnice, numai de dânsele atârnă să vă calce în picioare sau să vă cruţe viţele. Spuneţi, doamnelor, ce porunciţi?

— Să fie lăsaţi în viaţă, zise Mirzoza; dar să-şi pună lacăt la gură, pe cât se poate.

— Veţi rămâne în viaţă, reluă sultanul, cu îngăduinţa acestor doamne; dar dacă veţi uita vreodată cu ce condiţie, mă jur pe sufletul părintelui meu...

Mangogul nu-şi mai sfârşi jurământul: fu întrerupt de unul dintre gentilomi, care-l preveni că actorii erau gata să înceapă. Şi, cum îşi impusese ca regulă de a nu întârzia niciodată începerea spectacolelor, prinţul zise: «Atunci să înceapă», şi-i dădu imediat braţul favoritei, care-l însoţi până în lojă.

CAPITOLUL XXXVII

A şaptesprezecea încercare a inelului

Comedia

Dacă gustul pentru buna declamaţie ar fi fost cunoscut în Congo, s-ar fi aflat mulţi actori de care te-ai fi putut lipsi. Din cele treizeci de persoane care alcătuiau trupa, abia dacă puteai găsi un actor mare şi vreo două actriţe acceptabile. Geniul autorilor era nevoit să se dea pe mâna mediocrităţii celor mulţi; şi nici unul nu-şi putea face iluzii că piesa va fi jucată cu un anumit succes, dacă nu se gândea cum să modeleze caracterele după defectele actorilor. Iată ceea ce se înţelegea, pe vremea mea, prin a avea deprinderea teatrului. Odinioară actorii erau pe măsura pieselor; acum se făceau piesele pe măsura actorilor: dacă te prezentai cu o lucrare, era desigur examinată dacă avea un subiect interesant, o intrigă bine înnodată, caracterele bine conturate, iar dicţiunea curată şi curgătoare; dar dacă în ea nu se afla nici un rol pe potriva lui Roscius şi a lui Amiane, atunci piesa era refuzată.

Chişlarul Agasi, supraintendent al plăcerilor sultanului, tocmise trupa aşa cum se prezenta ea, şi-n acea zi avu loc în serai prima

reprezentație a unei tragedii. Era opera unui autor modern, pe care lumea îl aplauda de atâta vreme, încât, chiar dacă piesa n-ar fi fost decât o țesătură de necuviințe, lumea tot și-ar fi păstrat obiceiul de a-l aplauda; dar acesta nu se dezmințise. Lucrarea era bine scrisă, scenele aduse cu artă, întâmplările pregătite cu îndemânare; interesul sporea treptat, iar pasiunile, pe măsură ce se desfășurau; actele, firesc înlănțuite și împlinite, îl țineau mereu pe spectator cu sufletul la gură, în așteptarea a ceea ce avea să urmeze și mulțumit de ceea ce se petrecuse; și așa se ajunsese în actul al patrulea al acestei capodopere, la o scenă foarte aprinsă, care pregătea o alta chiar și mai interesantă, când, pentru a scăpa de ridicola situație a ascultării acelor pasaje duioase, Mangogul își scoase lornieta, și, prefăcându-se distrat, se apucă să scruteze lojile: zări în amfiteatru o femeie foarte impresionată, pradă însă unei emoții ce nu prea avea legătură cu piesa și mult prea deplasată; își îndreptă pe dată inelul asupra ei și-n mijlocul unei mărturisiri foarte patetice, se auzi o bijuterie care gâfâia, în timp ce i se adresa actorului cu aceste cuvinte: «Ah!... ah!.... termină odată, Orgogli; ...mă înduioșezi prea mult... Ah!... ah!... Simt că nu mai pot...»

Toți ciuliră urechile; ochii tuturor se îndreptară spre locul de unde pornea vocea: în rândul celor de la parter se răspândi vestea că tocmai atunci grăia o bijuterie; a cui, și ce-a spus? se întrebau cu toții. Până ce aveau să afle mai multe, toți băteau mai departe din palme și strigau: *bis, bis.* Aflat în acel moment în culise, autorul, care se temea că acest contratimp ar putea duce la întreruperea repezentației, făcea spume la gură de mânie, dând dracului toate bijuteriile. Zarva era mare și nu se potolea deloc: fără respectul cuvenit sultanului, piesa s-ar fi împotmolit din pricina acestui incident; Mangogul făcu însă semn ca toată lumea să tacă; actorii își reluară replicile și totul se sfârși cu bine.

Curios să afle urmările unei declarații atât de publice, sultanul descoperi bijuteria care o rostise. Aceasta îl încunoștiință că actorul urma să se ducă acasă la Ériphile; mulțumită puterii inelului său, sultanul i-o luă înainte, și se afla în apartamentul ei atunci când fu anunțată sosirea lui Orgogli.

Ériphile se găsea sub arme, adică într-un dezabieu galant, întinsă cu nepăsare pe un pat de odihnă. Actorul intră cu un aer triumfător, scorțos și neghiob totodată: își flutura cu mâna stângă o pălărie simplă, cu pană albă, iar cu vârfurile degetelor de la mâna dreaptă își mângâia partea de jos a nasului, un gest foarte teatral, pe care însă cunoscătorii i-l admirau. Făcu apoi o plecăciune lipsită de politețe și un compliment oarecare.

— Ei, regina mea, exclamă el pe un ton fandosit, aplecându-se spre Ériphile, iată-te! Dar știi că-n neglijeul ăsta arăți adorabil?

Tonul acestui marțafoi îl șocă pe Mangogul. Prințul era tânăr, așa că putea să nu aibă cunoștință de anumite purtări...

— Chiar găsești că arăt bine, dragul meu?... îi răspunse Ériphile.

— Răpitoare, îți zic...

— Mă bucur s-aud asta. Mi-aș dori tare mult să-mi repeți acel pasaj care m-a mișcat atât de tare mai adineauri. Acel pasaj... în care... Da... ăsta e... Cât e de seducător acest ștrengar... Dar continuă tu; mă înduioșează cum nu se mai poate...

Rostind aceste cuvinte, Ériphile îi arunca eroului ei niște priviri care spuneau totul și-i întindea o mână pe care neobrăzatul de Orgogli o săruta fără tragere de inimă. Mai mândru de talentul său decât de cucerirea făcută, acesta declama cu emfază; iar doamna lui, tulburată, îl ruga stăruitor când să continuie, când să se oprească. Din felul în care se schimba la față, Mangogul își dădea seama că bijuteria acesteia își asuma cu plăcere un rol în această repetiție. Sultanul socoti atunci că e mai bine să-și închipuie restul scenei decât să-i fie martor. Așa că se făcu nevăzut și se duse acasă la favorită, care-l aștepta.

Când auzi de la sultan povestea acestei aventuri:

— Ce spui, prințe? exclamă ea; prin urmare, chiar atât de mult au decăzut femeile! Un actor! Sclavul publicului! un măscărici! Ei, treacă-meargă, dacă unor oameni de soiul ăsta nu le-ar fi potrivnică decât propria lor condiție; dar cei mai mulți dintre ei sunt lipsiți de maniere, n-au simțăminte; iar dintre ei, acest Orgogli nu e decât o mașinărie. N-a avut niciodată minte; și dacă n-ar fi avut niște roluri pe care să le

învețe, poate că nici n-ar fi știut să vorbească.

— Dulceața inimii mele, îi răspunse Mangogul, când te văicărești așa parcă nici tu nu mai gândești. Ai uitat cumva oare de haita Hariei? Drace, după părerea mea, un actor prețuiește totuși ceva mai mult decât un câine blănos[86].

— Ai dreptate, prințe, îi replică favorita; nu sunt în toate mințile dacă-mi fac griji pentru niște creaturi care nu merită osteneala. Că Palabria e idolatrizată de maimuțele ei, că Salica se lasă tratată de nevricale de către Farfadi așa cum înțelege ea, că Haria trăiește și moare în mijlocul animalelor sale, că Êriphile se lasă pe mâna tuturor măscăricilor din Congo, ce-mi pasă mie de toate astea? Nu risc decât să pierd un castel. Cred că e cazul să nu-mi bat capul, gata, sunt hotărâtă...

— Atunci, adio maimuțică, zise Mangogul.

— Adio, maimuțică, îi replică Mirzoza, și adio și de la buna părere pe care o aveam despre sexul căruia îi aparțin; cred că nu-mi voi mai reveni niciodată din pricina asta. Prințe, sper că-mi vei îngădui ca timp de cincisprezece zile să nu văd picior de femeie în casa mea.

— Ai totuși nevoie de cineva lângă tine, adăugă sultanul.

— O să mă bucur de compania ta sau voi aștepta să mi-o oferi, răspunse favorita; iar când voi avea momente de răgaz, voi dispune în favoarea lui Ricaric și a lui Sélim, care îmi sunt devotați și a căror companie e pe gustul meu. Când mă voi fi săturat de erudiția celui care îmi face lecturi, curteanul tău o să mă desfete cu povestea aventurilor sale din tinerețe.

CAPITOLUL XXXVIII

Convorbire despre litere

Favoritei îi plăceau oamenii de litere, fără a se socoti ea însăși unul. Puteai vedea pe măsuța ei de toaletă, printre diamante și pompoane, efemerele romane și piese ale timpului, pe care le judeca de minune. Fără a-și schimba locul, trecea de la o cavagnolă și de la un biribi[87] la discuția cu un academician sau cu un savant, și toți recunoșteau că doar prin finețea ei de simțire ea descoperea în aceste lucrări frumuseți sau cusururi care scăpau uneori inteligenței lor. Mirzoza îi uimea prin spiritul ei pătrunzător, îi punea în încurcătură prin chestiunile ridicate, dar nu abuza niciodată de avantajele pe care mintea și frumusețea i le ofereau. Nimeni nu se supăra pe ea dacă nu i se dădea dreptate.

La sfârșitul unei după-amieze pe care o petrecuse împreună cu Mangogul, veni Sélim, iar ea porunci să fie chemat Ricaric. Autorul african a păstrat un alt loc pentru a ne înfățișa caracterul lui Sélim; aici el ne spune însă că Ricaric[88] făcea parte din academia congoleză; că erudiția nu-l împiedicase câtuși de puțin să fie un om de duh; că ajunsese la o înțelegere profundă a secolelor trecute; că vădea un atașament scrupulos față de regulile

celor din vechime, pe care le cita tot timpul; că era o maşină de principii; şi că nimeni nu putea fi un partizan mai zelos al celor dintâi autori din Congo, şi mai cu seamă al unui anume Miroufla, care compusese, cu aproape 3040 de ani în urmă, un poem sublim în limba cafră, despre cucerirea unei păduri mari, din care cafrii alungaseră maimuţele care îşi aveau sălăşul acolo din vremuri imemoriale. Ricaric îl tradusese în congoleză şi-l scosese într-o frumoasă ediţie, cu note, scolii, variante şi cu toate înfloriturile unei benedictine[89]. Tot el era şi autorul a două tragedii proaste în toată regula, al unui elogiu al crocodililor şi al câtorva lucrări de operă.

— Vă aduc, doamnă, îi zise Ricaric făcând o plecăciune, un roman atribuit marchizei Tamazi, dar în care se poate recunoaşte, din păcate, mâna lui Mulhazen; de asemenea, răspunsul lui Lambadago, directorul nostru, la discursul poetului Tuxigraphe, pe care l-am primit ieri în academie; şi pe *Tamerlan*, al acestuia din urmă.

— Asta-i ceva grozav! zise Mangogul; tiparniţele nu-şi pierd vremea; iar dacă soţii din Congo şi-ar face la fel de bine datoria ca şi autorii, în mai puţin de zece ani aş putea pune pe picioare 160.000 de oameni şi mi-aş putea propune să cuceresc Monoémugi. Romanul îl vom citi pe îndelete. Acum să vedem ce e cu discursul, dar mai ales cu partea privitoare la mine.

Ricaric îşi aruncă ochii peste el şi dădu peste următorul pasaj:

«Strămoşii augustului nostru împărat s-au făcut fără doar şi poate vestiţi. Dar Mangogul, mai presus decât ei, a pregătit secolelor viitoare alte subiecte demne de admirat. Ce *spun eu, de admirat?* Să spunem mai exact: de necrezut. Dacă strămoşii noştri au avut dreptate când ne-au asigurat că urmaşii lor vor lua drept fabule minunatele lucruri ce s-au petrecut în timpul domniei lui Kanoglou, cu cât nu am fi noi mai îndrituiţi să credem că nepoţii noştri vor refuza să dea crezare comorilor de înţelepciune şi valoare ai căror martori suntem!»

«Sărmane domn Lambadago, zise sultanul, nu eşti decât un alcătuitor de fraze. Ceea ce mă face să cred, pe bună dreptate, că într-o zi succesorii tăi vor umbri gloria mea în faţa celeia a fiului meu, aşa cum tu o faci să dispară pe aceea a tatălui meu în faţa gloriei mele. Ce părere ai despre

asta, domnule Ricaric?»

— Prinţe, tot ce pot să vă spun, răspunse Ricaric, este că bucata pe care am citit-o adineauri Înălţimii Voastre a fost foarte mult gustată de public.

— Cu atât mai rău, îi replică Mangogul. Să se fi pierdut oare în Congo adevăratul gust al elocinţei? Nu în felul ăsta îl lăuda sublimul Homilogo pe marele Aben.

— Prinţe, reluă Ricaric, adevărata elocinţă nu e altceva decât arta de a vorbi într-un fel nobil, plăcut şi convingător totodată.

— Mai adaugă, şi cu bun-simţ, continuă sultanul; şi judecă-l după acest principiu pe prietenul tău Lambadago. Cu tot respectul pe care-l datorez elocinţei moderne, acesta nu e decât un declamator fals.

— Dar, prinţe, reluă Ricaric, fără să mă abat de la respectul pe care îl datorez Înălţimii Voastre, dacă mi-aţi permite...

— Ceea ce îţi permit, reluă cu aprindere Mangogul, este să respecţi bunul-simţ în faţa Înălţimii Mele şi să-mi arăţi lămurit dacă un om elocvent poate fi vreodată scutit să dea dovadă de el.

— Nu, prinţe, răspunse Ricaric.

Şi se pregătea să înşire o lungă tiradă din autorii de vază şi să-i citeze pe toţi retorii din Africa, din Arabii şi din China, pentru a demonstra lucrul cel mai de netăgăduit, când îl întrerupse Sélim.

— Toţi autorii tăi, îi zise curteanul, nu vor reuşi niciodată să facă dovada că Lambadago nu e altceva decât un orator foarte stângaci şi cu totul lipsit de bună-cuviinţă. Scuză-mă pentru aceste expresii, domnule Ricaric. Eu te preţuiesc în mod deosebit; dar, într-adevăr, lăsând la o parte faptul că sunteţi confraţi, de ce să nu recunoşti, împreună cu noi, că sultanul domnitor, drept, voitor şi făcător de bine, mare războinic, n-are nevoie de picioroangele retorilor voştri pentru a fi la fel de măreţ ca şi strămoşii săi; şi că un fiu care se înalţă pe sine înjosindu-i pe tatăl şi pe străbunicul său, ar fi de-o îngâmfare foarte ridicolă dacă nu şi-ar da seama că, înfrumuseţându-se cu o mână, se poceşte cu cealaltă? Pentru a dovedi că Mangogul e de o măreţie la fel de prestigioasă ca a oricăruia dintre cei ce l-au precedat, după părerea ta, e oare necesar să sfărâmi capul statuilor lui

Erguebzed şi Kanoglou?

— Domnule Ricaric, reluă Mirzoza, Sélim are dreptate. Să-i lăsăm fiecăruia ce-i aparţine şi să nu-i dăm publicului impresia că elogiile noastre sunt doar nişte forme de pungăşie faţă de memoria părinţilor noştri: spune toate astea, din partea mea, în plenul viitoarei şedinţe academice.

— A trecut prea mult timp de când a fost adoptat acest ton, pentru a mai nădăjdui vreo roadă în privinţa asta, adăugă Sélim.

— Eu cred că te înşeli, domnule, îi răspunse Ricaric lui Sélim. Academia este încă sanctuarul bunului-gust; iar frumoasele ei zile de odinioară nu ne oferă nici filozofi, nici poeţi cărora să nu avem ce să le opunem în zilele noastre. Teatrul nostru trecea, şi încă mai poate trece, drept cel mai bun din Africa. Ce lucrare e *Tamerlan* a lui Tuxigraphe! E-n ea patetismul lui Eurisopé şi înălţimea morală a lui Azophe[90]. E antichitatea în toată puritatea ei.

— Am văzut, zise favorita, prima reprezentaţie a lui *Tamerlan*; socot ca şi tine că lucrarea este bine condusă, dialogul elegant şi convenţiile sunt tratate aşa cum se cuvine.

— Ce deosebire, doamnă, întrerupse Ricaric, între un autor precum Tuxigraphe, hrănit cu lecturi din vechii autori, şi cei mai mulţi dintre scriitorii noştri moderni!

— Dar aceşti moderni, zise Sélim, pe care dumneata îi ataci aici nestingherit, nu sunt chiar atât de disprețuit precum susţii. Cum adică, nu găseşti la ei oare geniu, spirit inventiv, înflăcărare, amănunte, caractere, tirade? Şi-apoi, ce-mi pasă mie de reguli, dacă lucrarea îmi place? Desigur, ceea ce mă face să admir piesele lui Aboulcazem, Mubardar, Albaboukre şi pe ale atâtor alţi sarazini, nu sunt nici observaţiile înţeleptului Almudir şi ale savantului Abaldok, nici arta poetică a doctului Facardin, pe care nici n-am citit-o vreodată! Mai există vreo altă regulă decât imitarea naturii? şi oare nu avem şi noi aceiaşi ochi ca şi cei care au studiat-o?

— Natura, răspunse Ricaric, ne oferă în orice clipă alte înfăţişări. Toate sunt adevărate; dar nu toate sunt la fel de frumoase. Şi tocmai din aceste lucrări, după care mi se pare că nu prea te dai în vânt, trebuie să învăţăm cum să alegem. Căci ele sunt nişte culegeri ale experienţelor lor şi ale celor făcute înaintea lor. Oricât spirit ai avea, nu vezi lucrurile

decât unele în continuarea altora; iar un singur om nu se poate lăuda că vede, în scurtul răstimp al vieţii sale, tot ceea ce s-a descoperit în veacurile de dinaintea lui. Altfel ar trebui să avansăm ideea că o singură ştiinţă şi-ar putea datora naşterea, progresele şi toată perfecţiunea ei unei singure minţi; ceea ce este contrar experienţei.

— Domnule Ricaric, replică Sélim, din raţionamentul dumitale nu reiese altceva decât că modernii, mulţumită comorilor ce s-au strâns până la vremea lor, ar trebui să fie mai bogaţi decât cei din vechime, sau, dacă această comparaţie îţi displace, că, urcaţi pe umerii acestor coloşi, ar trebui să vadă mai departe decât ei. Într-adevăr, ce înseamnă fizica, astronomia, navigaţia, mecanica, toate calculele lor, în comparaţie cu cele ale noastre? Şi de ce elocinţa şi poezia noastră nu şi-ar avea şi ele superioritatea lor?

— Sélim, răspunse sultana, Ricaric îţi va arăta într-o zi motivele acestei diferenţe. Îţi va spune din ce cauză tragediile noastre sunt inferioare celor din antichitate; în ceea ce mă priveşte, eu m-aş învoi cu plăcere să-ţi demonstrez că aşa este. Nu te voi acuza deloc că nu i-ai citit pe scriitorii antici. Ai un spirit prea bogat pentru ca teatrul lor să-ţi fie necunoscut. Or, dacă laşi deoparte unele idei privitoare la obiceiurile, la moravurile şi religia lor, şi care nu te şochează decât pentru că vremurile s-au schimbat; şi eşti de acord că subiectele lor sunt nobile, bine alese, interesante, că acţiunea se dezvoltă cumva de la sine; că dialogul lor e simplu şi foarte apropiat de cel natural; că deznodămintele lor nu sunt forţate; că interesul nu e câtuşi de puţin drămuit în ele, nici acţiunea supraîncărcată de episoade. Încearcă să te strămuţi cu gândul în insula lui Alindala; priveşte cu atenţie la tot ce se petrece acolo; ascultă tot ce se spune, din momentul în care tânărul Ibrahim şi vicleanul Forfanty au descins aici; apropie-te de grota nefericitului Polipsile[91], nu pierde o vorbă din văicărelile sale, şi spune-mi dacă e ceva care să te scoată din amăgire. Numeşte-mi o singură piesă modernă care să poată suporta aceeaşi examinare şi să se poată pretinde la acelaşi grad de perfecţiune, şi eu mă dau bătută.

— Pe Brama, exclamă sultanul căscând, doamna ne-a făcut o disertaţie academică!

— Habar n-am de reguli, continuă favorita, şi încă şi mai puţin de cuvintele savante în care au fost concepute;

dar ştiu că numai adevărul place şi emoţionează. Mai ştiu că perfecţiunea unui spectacol constă în imitarea cât mai precisă a unei acţiuni, încât spectatorul, amăgit fără contenire, chiar îşi închipuie că asistă la desfăşurarea acţiunii. Or, există oare ceva care să aducă cu asta în toate aceste tragedii pe care ni le ridici în slavă?

Admiri cumva la ele felul în care sunt conduse? Acţiunea lor e de obicei atât de complicată, încât ar ţine de o minune să se fi petrecut atâtea lucruri în atât de puţin timp. Decăderea sau salvarea unui imperiu, căsătoria unei prinţese, toate astea se petrec într-o clipită. Dacă e vorba despre o conspiraţie, acesteia i se face o schiţă în actul întâi; e închegată şi întărită în cel de-al doilea; se iau toate măsurile, se înlătură toate piedicile, se rânduiesc conspiratorii în cel de-al treilea; va exista întotdeauna o răzmeriţă, o luptă, poate o bătălie în toată regula; şi tu numeşti asta fel de a conduce acţiunea, interes, căldură, verosimilitate! Nu ţi-aş ierta-o niciodată, ţie care ştii prea bine cât te costă uneori să pui capăt unei mizerabile intrigi şi cât timp îţi cere cea mai mică afacere de politică în materie de demersuri, de purtători de cuvânt şi de sfătuiri.

— E adevărat că piesele noastre sunt un pic cam încărcate, doamnă, răspunse Sélim; dar ăsta e un rău necesar; dacă n-ar exista episoadele, am muri de urât.

— Cu alte cuvinte, pentru a însufleţi reprezentarea unei acţiuni, nu trebuie s-o faci nici aşa cum este, nici aşa cum ar trebui să fie. Asta e culmea ridicolului, numai dacă nu cumva e încă şi mai absurd să pui viorile să interpreteze ariete pline de viaţă şi sonate pline de mişcare, în timp ce sufletele sunt pătrunse de faptul că un prinţ e pe cale să-şi piardă iubita, tronul şi viaţa.

— Aveţi dreptate, doamnă, zise Mangogul; nişte arii lugubre ne sunt de trebuinţă atunci; aşa că mă duc să vi le poruncesc.

Mangogul se ridică şi ieşi; iar conversaţia urmă între Sélim, Ricaric şi favorită.

— Măcar, doamnă, replică Sélim, cred că nu veţi putea tăgădui că, dacă episoadele ne răpesc iluzia, dialogul ne-o readuce. Nu văd pe nimeni care să o înţeleagă atât de bine ca tragicii noştri.

— Nimeni nu înţelege aşadar lucrul ăsta, reluă Mirzoza. Emfaza, spiritul şi stilul prea colorat care domnesc în ele sunt la o depărtare de o mie de leghe de natură. Degeaba încearcă autorul să se fofileze; ochii mei îl descoperă, aşa că-l zăresc tot timpul în spatele personajelor sale. Cinna, Sertorius, Maxime, Émilie sunt în orice moment sarbacanele[92] lui Corneille. Nu în felul ăsta se purta o discuţie la vechii noştri sarazini. Domnul Ricaric o să-ţi traducă, dacă doreşti, câteva fragmente; şi-ai să auzi adevărata natură grăind prin gura lor. Le-aş spune cu plăcere modernilor: «Domnilor, în loc să daţi cu orice ocazie spirit personajelor voastre, mai bine puneţi-le în situaţii care să le facă spirituale».

— Socotind după ceea ce doamna a spus mai adineauri despre rânduiala acţiunilor şi despre dialogul din dramele noastre, zise Sélim, nu s-ar părea că dânsa are mai multă înţelegere pentru deznodăminte.

— Nu, fără îndoială, reluă favorita; există o sută proaste la unul bun. Unul nu-i deloc bine adus; altul ţine de miraculos. Când un autor nu mai ştie ce să facă cu un personaj, pe care l-a târât din scenă în scenă timp de cinci acte, se descotoroseşte de el cu o lovitură de cuţit: toată lumea se apucă să bocească; numai eu râd ca nebuna. Şi-apoi, când s-a mai vorbit vreodată aşa cum se declamă la noi? Prinţii şi regii păşesc ei oare altfel decât un om care merge firesc? Au dat ei oare vreodată din mâini de parc-ar fi posedaţi sau smintiţi? Prinţesele scot ele oare în timp ce vorbesc nişte şuierături ascuţite? Se presupune că noi am dus tragedia la un înalt grad de perfecţiune; iar eu socot ca pe ceva aproape dovedit că, dintre toate felurile de lucrări literare la care s-au dedat africanii în aceste ultime secole, aceasta e cea mai nereuşită[93].

Aici ajunsese favorita cu ieşirea ei împotriva pieselor noastre de teatru, în momentul în care se întoarse Mangogul.

— Doamnă, îi spuse el, o să mă obligi să continuu: aşa cum vezi, am şi eu trucurile mele de a prescurta o poetică, atunci când socot că-i prea lungă.

— Îmi închipui un om, continuă favorita, abia debarcat din Angote, care n-a auzit vorbindu-se niciodată despre spectacole, dar căruia nu-i lipseşte nici bunul-simţ, nici

obişnuinţa; care cunoaşte puţine lucruri despre curtea prinţilor, intrigile curtenilor, pizma dintre servitori şi cicăleala femeilor, şi căruia eu îi spun între patru ochi: «Prietene, în serai se petrec lucruri groaznice. Prinţul, nemulţumit de fiul său, pe care-l bănuieşte că se simte atras de Manimonbanda, e omul care vrea să se răzbune la modul cel mai crunt pe amândoi; întâmplarea aceasta va avea, precum se pare, nişte urmări dintre cele mai neplăcute[94]. Dacă doreşti, te voi face martor la tot ceea ce se va petrece». El acceptă propunerea mea, iar eu îl duc într-o lojă cu zăbrele, de unde vede scena de la teatru, pe care o ia drept palatul sultanului. Credeţi voi oare că, oricât m-aş arăta eu de serioasă, amăgirea acestui om va dura vreo clipă? Nu veţi fi oare de acord că, din contră, după ce va vedea mersul băţos al actorilor, ciudăţenia straielor, gesturile smintite, emfaza unui limbaj neobişnuit, rimat, cadenţat, şi alte o mie de lucruri nepotrivite care-l vor uimi, îmi va râde în nas încă de la prima scenă şi-mi va declara fie că-mi bat joc de el, fie că prinţul cu întreaga-i curte au cam luat-o razna?

— Vă mărturisesc, zise Sélim, că această presupunere mă uimeşte: dar oare n-ar putea cineva să vă facă să băgaţi de seamă că lumea se duce la teatru cu convingerea că acolo va vedea imitarea unui eveniment şi nu evenimentul ca atare?

— Iar convingerea asta, reluă Mirzoza, trebuie oare să împiedice ca reprezentarea evenimentului să fie cât mai naturală?

— Asta înseamnă, doamnă, întrerupse Mangogul, că te afli în fruntea celor care critică totul.

— Şi că, dacă v-am da crezare, continuă Sélim, imperiul este ameninţat de decăderea bunului-gust; că nu peste multă vreme va renaşte barbaria şi că ne aflăm pe punctul de a recădea în neştiinţa secolelor lui Mamurrha şi Orondado.

— Seniore, n-ai de ce să te temi de aşa ceva. Îmi sunt urâte spiritele posace, aşa că nu le voi spori tocmai eu numărul. De altfel, gloria Înălţimii Sale mi-e mult prea dragă ca să-mi treacă vreodată prin minte să aduc vreo atingere splendorii domniei sale. Dar dacă lumea ar da crezare spuselor noastre, domnule Ricaric, nu-i aşa că literele ar străluci poate şi mai tare?

— Ce! zise Mangogul, aveţi cumva în privinţa asta vreun memoriu pe care să-l prezentaţi seneşalului meu?

— Nu, doamne, răspunse Ricaric; dar, după ce v-am adus mulţumiri din partea tuturor oamenilor de litere pentru noul inspector pe care Înălţimea Voastră ni l-a dat, i-aş atrage atenţia seneşalului domniei voastre, cu toată umilinţa, că alegerea savanţilor prepuşi pentru revizuirea manuscriselor e o treabă foarte delicată; că li se încredinţează această sarcină unor oameni care mi se par cu mult sub ceea ce se cere pentru o astfel de slujbă; şi că de aici se trag o mulţime de lucruri rele, precum mutilarea lucrărilor bune, înăbuşirea celor mai alese minţi, care, neavând libertatea de a scrie în felul lor, fie nu scriu deloc, fie fac să treacă la străin sume mari de bani pentru scrierile lor; că lasă o părere proastă despre subiectele a căror manifestare o interzic, şi o mulţime de alte inconveniente pe care ar dura prea mult să i le înşir Înălţimii Voastre. Eu l-aş sfătui să taie pensiile anumitor lipitori literare, care cer fără motiv şi fără încetare; mă refer la glosatori, la anticari[95], la comentatori şi la alţii de aceeaşi teapă, care ar fi foarte folositori dacă şi-ar face bine treaba, dar care au prostul obicei de a sări peste pasajele obscure şi de a le lămuri pe cele clare. Aş dori ca să vegheze la suprimarea mai tuturor operelor postume şi să nu admită nicidecum ca memoria unui mare autor să fie întinată de lăcomia unui librar care strânge şi tipăreşte mult timp după moartea unui om nişte lucrări pe care acesta le-a condamnat la uitare încă de pe vremea când era în viaţă.

— Iar eu, continuă favorita, i-aş putea arăta un mic număr de oameni aleşi, precum domnul Ricaric, asupra cărora el ar putea răspândi binefacerile voastre. Nu e oare un lucru de mirare că sărmanul băiat nu are un sfanţ, în vreme ce scumpul chiromant al Manimonbandei primeşte, în fiecare an, mii de ţechini din visteria voastră?

— Ei bine, doamnă, răspunse Mangogul, îi dăruiesc din caseta mea personală tot atâţia lui Ricaric, ca semn de preţuire pentru lucrurile minunate pe care le-am aflat despre el chiar din gura ta!

— Domnule Ricaric, zise favorita, se cuvine să fac şi eu ceva pentru dumneata; renunţ la micul meu resentiment de amor-propriu; şi-n cinstea recompensei pe care Mangogul ţi-a acordat-o pentru merit, uit de jignirea pe care mi-a adus-o.

— S-ar putea, doamnă, să vă întreb care e această jignire? reluă Mangogul.

— Da, doamne, şi ţi-o voi face cunoscută. Tu însuţi ne provoci la o discuţie despre literatură; începi cu o alocuţiune despre elocinţa modernă, care nu e grozavă; iar când, pentru a-ţi face pe plac, ne pregătim să urmărim trista spusă pe care ai aruncat-o, plictiseala şi căscatul pun stăpânire pe tine; te foieşti în fotoliu, îţi schimbi de nu ştiu câte ori poziţia, fără să găseşti vreuna care să-ţi convină; în cele din urmă, sătul de cea mai proastă lipsă de stăpânire de sine de care ai dat dovadă vreodată, te hotărăşti brusc; te ridici şi te faci nevăzut; şi unde oare te duci? poate să mai asculţi vreo bijuterie.

— Recunosc totul, doamnă; dar nu văd în asta nimic jignitor. Dacă unui om i se întâmplă să se satură de lucrurile frumoase şi să-şi găsească distracţia ascultând tot felul de prostii, cu atât mai rău pentru el. Această necuvenită preferinţă nu micşorează cu nimic meritul lucrurilor pe care le-a părăsit. Nu va putea fi declarat din pricina asta decât că e un slab judecător. Aş mai putea adăuga, doamnă, că în timp ce tu erai prinsă în discuţia cu Sélim, eu mă sileam fără folos să-ţi fac rost de un castel. Mă rog, dacă tot trebuie să fiu găsit vinovat, pentru că mi-ai spus-o răspicat, te anunţ că ai fost deja răzbunată.

— Anume cum? zise favorita.

— Iată cum, răspunse sultanul. Ca să mă distrez puţin după şedinţa academică pe care a trebuit s-o îndur, m-am dus să iau la întrebări câteva bijuterii.

— Ei bine, prinţe?

— Ei bine! în viaţa mea n-am auzit altele mai morocănoase decât astea două peste care-am dat.

— Mă bucur nespus de lucrul ăsta, reluă favorita.

— Şi una şi alta s-au pornit să vorbească într-o limbă de neînţeles: am reţinut foarte bine tot ce-au spus; dar să mor eu dacă am priceput ceva.

CAPITOLUL XXXIX

A optsprezecea şi a nouăsprezecea încercare a inelului

Sphéroïde cea turtită şi Girgiro cea sucită. Scapă cine poate

— Ciudat lucru, continuă favorita: până acum îmi închipuiam că dacă ai avea ceva să le reproşezi bijuteriilor ar fi chiar faptul de a fi grăit prea desluşit.

— O, la dracu', doamnă! răspunse Mangogul, astea două nu sunt aşa; şi înţeleagă-le cine poate.

O cunoşti pe femeiuşca aia durdulie, cu capul vârât între umeri, căreia de-abia i se văd braţele, cu picioarele atât de scurte şi cu burta atât de revărsată, încât ai lua-o drept o maimuţă fără coadă sau un embrion mare, rău dezvoltat, poreclită Sphéroïde cea turtită, căreia i-a intrat în cap că Brama o chema să studieze geometria, fiindcă i-a dăruit o faţă ca un glob pământesc; şi care, prin urmare, s-ar fi putut hotărî pentru artilerie, căci din felul în care e strunjită, e clar c-a ieşit din sânul naturii precum o ghiulea dintr-o gură de tun.

Am vrut să am veşti despre bijuteria ei, aşa că am luat-o la întrebări; dar acest vorticos[96] s-a exprimat în termenii unei geometrii atât de profunde, încât n-am înţeles nimic din ce-a spus, şi poate că nici ea nu se înţelegea pe sine. Nu era vorba decât despre linii drepte, despre suprafeţe concave, despre cantităţi date, lungime, lăţime, adâncime, solide, forţe vii, forţe moarte, con, cilindru, secţiuni conice, curbe, curbe elastice, curbă care intră în ea însăşi, cu punctul ei conjugat...

— Înălţimea Voastră m-ar putea cruţa de tot restul! exclamă cu durere favorita. Ai o ţinere de minte cumplită. Aşa ceva e groaznic. Cred că din pricina asta o să am migrenă mai bine de opt zile. Întâmplător, să fie oare şi cealaltă tot aşa de distractivă?

— Ai să-ţi poţi face o părere imediat, răspunse Mangogul. Pe degetul gros de la piciorul lui Brama, am făcut şi eu un lucru uimitor; am reţinut discursul ei bombastic cuvânt cu cuvânt, deşi e atât de lipsit de sens şi de claritate, încât dacă ai putea să-mi faci o aleasă şi critică expunere a lui, mi-ai face, doamnă, cel mai graţios cadou.

— Cum ai spus, prinţe? exclamă Mirzoza: să mor eu dacă fraza asta n-ai şterpelit-o de la cineva.

— Nu ştiu cum de mi-a venit să spun aşa, răspunse Mangogul; căci singurele persoane pe care le-am ascultat pe ziua de azi sunt cele două bijuterii. Ultima asupra căreia mi-am răsucit inelul, după ce a păstrat un moment de tăcere, a grăit ca şi cum s-ar fi adresat unei adunări:

«Domnilor,

În disprețul propriei mele raţiuni, voi renunţa să mai caut un model de gândire şi de exprimare. Dacă avansez totuşi ceva nou, acest lucru nu va fi deloc dintr-o afectare, subiectul fiind cel care mi l-a oferit: iar dacă aş fi repetat lucruri ce au mai fost spuse, înseamnă că aş fi gândit la fel ca şi celelalte.

Nu cred că e cazul ca ironia să ia în derâdere acest început şi să mă acuze că n-am citit nimic sau că dacă am citit, nu mi-a folosit la nimic; o bijuterie ca mine nu e făcută nici să citească, nici să tragă foloase din lecturile sale, nici să prevadă o obiecţie, nici să răspundă la ea.

Nu-mi voi refuza deloc acele reflecţii şi podoabe pe potriva subiectului meu, cu atât mai mult cu cât, în această privinţă, el e de o deosebită modestie, ceea ce nu permite nici cantitatea, nici strălucirea; dar mă voi feri să mă cobor până la acele mici şi neînsemnate amănunte sortite unui orator sterp; aş fi în culmea deznădejdii dacă aş fi suspectată de acest defect.

După ce v-am instruit, domnilor, cu privire la ceea ce trebuie să vă aşteptaţi de la descoperirile mele şi de la elocuţia mea, câteva trăsături de penel îmi vor fi de ajuns pentru a vă face o schiţă a caracterului meu.

Există, o ştiţi cu toţii, ca şi mine, domnilor, două feluri de bijuterii: unele arătoase, altele modeste; cele dintâi vor să fie mereu în primele rânduri şi să se menţină în frunte; secundele, dimpotrivă, nu vor să se expună, şi se înfăţişează cu un aer supus. Această dublă intenţie se vădeşte în planurile de ducere la sfârşit, determinându-le şi pe unele şi pe altele să acţioneze în funcţie de spiritul care le călăuzeşte.

Din ataşament pentru prejudecăţile primei educaţii, am crezut că îmi voi deschide o cale mai sigură, mai uşoară şi mai favorabilă, dacă voi prefera rolul de umilă decât pe cel de făloasă, şi m-am dăruit cu o sfială de copilă şi cu rugăminţi angajante tuturor celor pe care am avut norocul să-i întâlnesc.

Cât de nenorocite sunt însă vremurile pe care le trăim! după de zece ori mai mulţi de *dar*, de *dacă* şi de *cum*, de câţi ar fi fost de ajuns pentru a scoate din răbdări şi pe cea mai lipsită de ocupaţie dintre bijuterii, serviciile mele au fost acceptate. Vai! dar asta n-a ţinut prea mult: primul meu posesor, lăsându-se pradă strălucirii măgulitoare a unei noi cuceriri, m-a părăsit, iar eu m-am pomenit din nou fără ocupaţie.

Pierdusem o comoară, şi nu mă mulţumeşte deloc faptul că norocul avea să mă despăgubească pentru aceasta; într-adevăr, locul rămas gol avea să fie ocupat, dar nu şi bine umplut, de către un sexagenar căruia îi lipsea nu atât bunăvoinţa, ci mijlocul.

Făcu tot ce-i stătu în puteri ca să-mi scoată din minte starea mea de dinainte. Îşi arătă faţă de mine toate acele purtări recunoscute drept politicoase şi care tind spre acelaşi rezultat în cariera pe care o urmam; dar sforţările sale nu izbutiră să-mi înlăture nicicum regretele.

Dacă iscusința, care, se zice, n-a rămas niciodată în pagubă, îl făcu să găsească în comorile facultății naturale anume alinări ale suferinței mele, această compensație nu mi se păru îndestulătoare, în ciuda închipuirii mele, care se ostenea în zadar căutând noi raporturi, și chiar presupunând altele născocite.

Acesta e avantajul primatului, faptul că el prinde ideea și pune stavilă la tot ceea ce vrea apoi să i se înfățișeze sub alte forme; iar asta e, o voi spune oare spre rușinea noastră? natura ingrată a bijuteriilor, și anume că în fața lor bunăvoința nu e niciodată prețuită așa cum se cuvine.

Remarca mi se pare atât de firească, încât, fără a fi datoare cuiva, mă gândesc că nu sunt singura căreia să-i fi dat prin minte; dar dacă cineva înainte de mine a simțit același lucru, măcar eu, domnilor, sunt prima care, prin înfățișarea sa, încerc să-i pun în valoare meritul în fața ochilor voștri.

N-aș putea să le port pică celor care au ridicat glasul până acum, pentru că au ratat această trăsătură, amorul meu propriu fiind foarte satisfăcut de faptul că, după un număr atât de mare de oratori, pot să-mi prezint observația ca pe ceva nou[97].

— Ah, prințe, exclamă cu aprindere Mirzoza, am impresia că-l aud pe chiromantul Manimonbandei: adresează-i-te acestui om, și vei avea acea interpretare fină și critică pe care în zadar o aștepți de la altcineva ca pe un grațios cadou.

Autorul african ne spune că Mangogul zâmbi și continuă; dar eu nu am intenția, adaugă el, să vă înfățișez și restul discursului său. Dacă acest început nu s-a dovedit la fel de hazliu precum primele pagini ale zânei Taupe, continuarea lui ar fi și mai plicticoasă decât ultimele pagini ale zânei Moustache[98].

CAPITOLUL XL

Visul Mirzozei

Când Mangogul isprăvi cu discursul academic al sucitei de Girgiro, se înnoptase, așa că se duseră la culcare.

În noaptea aceea, favorita putea să-și promită un somn adânc, dar conversația din ajun îi reveni în minte în timp ce dormea; iar ideile care o preocupaseră, amestecându-se cu altele, îi pricinuiră un vis ciudat, pe care nu se putu abține să nu i-l povestească sultanului.

«Eram, îi spuse ea, la primul somn, când m-am pomenit deodată purtată printr-o galerie imensă, plină ochi cu cărți: n-o să-ți spun nimic despre conținutul lor; ele erau atunci pentru mine ceea ce sunt pentru atâția alții care nu dorm: *n-am privit nici măcar un titlu*; un spectacol mult mai izbitor m-a absorbit cu totul.

Din loc în loc, între dulapurile cu cărți, se înălțau niște piedestale pe care erau așezate niște busturi din marmură și din bronz de o mare frumusețe: trecerea timpului le cruțase; în afara câtorva lipsuri mărunte, ele erau intacte și desăvârșite; și purtau amprentele acelei nobleți și eleganțe pe care antichitatea a știut să o dea lucrărilor sale; cele mai multe dintre busturi aveau bărbi lungi, o frunte largă ca și a ta, și un chip interesant.

Eram preocupată să le aflu numele şi să le cunosc meritul, când, din deschizătura unei ferestre, ieşi o femeie[99], care mă abordă: avea o talie potrivită, un pas maiestuos şi ţinuta nobilă; blândeţea şi mândria se contopeau în privirile ei; iar vocea avea un nu ştiu ce farmec care te pătrundea; o cască, o platoşă şi o jupă largă, din satin alb, alcătuiau toată îmbrăcămintea ei. «Cunosc care ţi-e nedumerirea, îmi zise ea, aşa că îţi voi satisface de îndată curiozitatea. Bărbaţii ale căror busturi ţi-au stârnit uimirea au fost favoriţii mei; cu toţii şi-au consacrat veghile pentru a duce la perfecţiune artele frumoase, a căror născocire este opera mea: ei au trăit în ţările cele mai civilizate de pe pământ, iar scrierile lor, care au făcut plăcerea contemporanilor lor, stârnesc admiraţia veacului prezent. Apropie-te, şi vei putea zări, pe basoreliefuri, pe piedestalele ce le susţin busturile, câteva lucruri interesante care-ţi vor arăta de altfel caracterul scrierilor lor.»

Primul bust pe care l-am privit cu atenţie a fost cel al unui bătrân care mi s-a părut a fi orb[100]: după câte se pare, el cântase bătăliile; căci acestea erau subiectele de pe laturile piedestalului său; un singur chip ocupa faţa anterioară; acesta era un tânăr erou: îşi sprijinea mâna pe apărătoarea paloşului, şi se putea vedea braţul unei femei, care-l ţinea de plete şi care părea să-i mai domolească mânia.

Faţă în faţă cu acest bust fusese aşezat cel al unui tânăr[101]; acesta era modestia întruchipată: privirile sale erau aţintite asupra bătrânului cu o vădită atenţie: şi el cântase războiul şi luptele; dar acestea nu erau singurele subiecte ce-l preocupaseră; căci dintre basoreliefurile care-l înconjurau, cel principal înfăţişa dintr-o parte nişte truditori ai gliei aplecaţi pe coarnele plugurilor, lucrând la muncile câmpului, iar din cealaltă parte, nişte păstori întinşi pe iarbă şi cântând din fluier, printre oile şi câinii lor.

Bustul plasat mai jos de cel al bătrânului şi de aceeaşi parte cu el, avea o privire buimacă[102]; acesta părea să urmărească din ochi un anumit obiect care dispărea, şi fusese înfăţişat sub o liră aruncată la întâmplare, printre lauri împrăştiaţi, care de luptă sfărâmate şi cai nărăvaşi scăpaţi pe o câmpie mare.

În faţa acestuia am văzut un bust care mi-a stârnit interesul[103]; chiar şi-acum mi se pare că-l văd; acesta avea

un aer delicat, nasul acvilin şi ascuţit, privirea fixă şi surâsul ironic. Basoreliefurile cu care îi fusese împodobit piedestalul erau atât de încărcate, încât n-aş mai sfârşi niciodată dacă m-aş apuca să ţi le descriu.

După ce am mai examinat alte câteva busturi, am prins a o întreba pe călăuza mea.

— Cine-i acesta, pe buzele căruia se citeşte adevărul şi pe chipul său probitatea?

— Acesta a fost, îmi zise ea, prietenul şi victima unuia şi altuia. Atât cât a trăit, s-a silit să-i lumineze la minte pe concetăţenii săi şi să facă din ei nişte oameni virtuoşi; iar concetăţenii lui, nerecunoscători, i-au luat viaţa[104].

— Şi acest bust care a fost pus dedesubt?

— Care? cel care pare susţinut de Graţiile ce i-au fost sculptate pe feţele piedestalului?

— Chiar acela.

— El a fost discipolul[105] şi moştenitorul spiritului şi maximelor nefericitului virtuos despre care ţi-am vorbit.

— Şi umflatul acesta, cu o cunună din viţă de vie şi mirt pe cap, cine e?

— E un filozof plin de iubire[106], a cărui singură ocupaţie a fost să cânte şi să guste plăcerile. A murit în braţele Voluptăţii.

— Şi orbul ăsta?

— Acesta e...[107], îmi spuse ea.

Dar eu nu i-am mai auzit răspunsul: mi s-a părut că mă aflam într-un loc pe care-l cunoşteam; aşa că m-am apropiat grăbită de bustul ce fusese plasat în faţă[108]. Acesta era aşezat pe un trofeu alcătuit din diversele atribute ale ştiinţelor şi artelor: Amoraşii zburdau zglobii printre ele, pe una dintre laturile piedestalului său. Pe altă latură fuseseră grupate geniile tutelare ale politicii, istoriei şi filozofiei. Iar pe cea de a treia puteai vedea aici două armate aranjate ca pentru bătălie: uimirea şi groaza domneau pe toate chipurile; puteai descoperi pe ele şi urme de admiraţie şi milă. Aceste sentimente se năşteau parcă din obiectele ce ţi se ofereau spre vedere. Era acolo şi-un tânăr care-şi dădea duhul, şi alături de el un războinic mai vârstnic, care-şi întorcea armele asupra-şi. Totul era în aceste chipuri de o frumuseţe ultimă; şi disperarea unuia, şi slăbiciunea de moarte care străbătea membrele altuia. M-am apropiat şi

am citit dedesubt, scris cu litere aurii:

„.....Vai! era chiar fiul său![109]“

Colo fusese sculptat un sultan furios, care înfigea cuțitul în sânul unei tinere, sub privirile unui întreg norod. Unii își întorceau privirile, alții izbucneau în lacrimi. În jurul acestui basorelief fuseseră gravate cuvintele:

„Ești chiar tu, Nerestan?[110].....“

Mă pregăteam să trec la alte busturi, când un zgomot brusc mă făcu să întorc capul. Era pricinuit de o gloată de bărbați îmbrăcați cu robe lungi, de culoare neagră, care se îmbulzirăcu toții în galerie. Unii aduceau cu ei niște cădelnițe, din care se împrăștia un abur gros, alții niște ghirlande făcute din garoafe de India și din alte flori culese la întâmplare și aranjate fără gust. Se bulucirăîn jurul busturilor, pe care le tămâiară, în timp ce înălțau imnuri de slavă, în două limbi ce nu-mi erau cunoscute. Fumul tămâierilor lor se înfășura în jurul busturilor, cărora acele cununi le dădeau un aer cu totul caraghios. Dar cei din vechime își reluară curând starea lor, iar eu văzui cum coroanele lor se ofilesc și cad uscate pe jos. Se iscă între acele specii de barbari o ceartă[111] cu privire la faptul că unii, spre deosebire de ceilalți, nu-și plecaseră îndeajuns genunchii; și erau cât pe-aci să se ia de păr, când, dintr-o privire, călăuza mea îi făcu să se împrăștie, restabilind liniștea în lăcașul ei.

Nici nu dispăruseră aceștia bine, că și văzui intrând pe ușa opusă un lung șir de pigmei[112]. Omuleții ăștia nu erau mai înalți de doi coți, dar aveau, în schimb, niște dinți foarte ascuțiți și niște unghii foarte lungi. Se împărțiră în mai multe cete și puseră stăpânire pe busturi. Unii încercau să zgârie basoreliefurile, iar parchetul era plin de bucăți de unghii rupte; alții, mai obraznici, se urcau unii pe umerii celorlalți, până la înălțimea capetelor, cărora le dădeau bobârnace. Dar ceea ce m-a bucurat cel mai mult a fost faptul că aceste bobârnace, departe de a atinge nasul bustului, se întorceau asupra celui al pigmeului. Așa că, privindu-i de foarte aproape, am băgat de seamă că toți erau aproape cârni.

— Vezi bine, îmi spuse călăuza mea, care e obrăznicia și pedeapsa ei pentru acești mirmidoni. A trecut mult timp de când durează acest război, și mereu spre paguba lor. Mă port mai puțin aspru cu ei decât cu cei în robe negre.

Tămâia acelora ar putea schimonosi busturile; sforțările acestora sfârșesc mai totdeauna prin a le spori strălucirea. Dar cum nu mai ai decât o oră sau două de stat aici, sfatul meu e să te îndrepți spre lucruri noi.

O perdea mare s-a dat imediat în lături, iar eu am văzut un atelier plin cu un alt soi de pigmei: aceștia nu aveau nici dinți, nici unghii, dar erau în schimb înarmați cu brice și foarfeci. Țineau în mâini niște căpățâni ce păreau însufletite, iar grija lor era să-i taie uneia pletele, să-i smulgă alteia nasul și urechile, să-i scoată ochiul dreptăleia, pe cel stâng, ăleilalte, și să le disece pe mai toate. După această frumoasă operație, se apucau să le admire, iar după zâmbetul lor ai fi zis că le socoteau cele mai frumoase din lume. Degeaba se văitau bietele capete, aceștia nici măcar nu catadicseau să le răspundă. L-am auzit pe unul care își cerea nasul înapoi și care arăta că-i era cu neputință să se înfățișeze fără această piesă anatomică.

«Ei! drăguțul meu cap, îi răspunse pigmeul, nu ești în toate mințile. Nasul ăsta, după care plângi, te schimonosea. Era prea lung... N-ai fi reușit niciodată în viață cu el. Dar de când ți-a fost scurtat, ești de-a dreptul fermecător; și vor fugi după tine...[113]

Soarta acestor capete mă înduioșa, când am zărit ceva mai încolo niște pigmei mai miloși, care se târau pe pământ cu ochelarii pe nas. Aceștia adunau nasuri și urechi, pe care le potriveau apoi unor capete de bătrâni, pe care trecerea timpului îi lăsase fără ele[114].

Se aflau printre ei, însă nu prea mulți, și unii care izbuteau acest lucru; alții le puneau nasul în locul urechii sau urechea în locul nasului, ceea ce nu făcea decât să le pocească și mai tare.

Muream de nerăbdare să aflu ce înseamnă toate aceste lucruri; îmi întrebai călăuza, care tocmai deschidea gura să-mi răspundă, moment în care mă deșteptai, tresărind.

— Crunt lucru, zise Mangogul; femeia asta ți-ar fi putut dezvălui multe taine. Dar cum ea ne lipsește, aș fi de părere să ne adresăm scamatorului meu Bloculocus[115].

— Cui? reluă favorita, unui neghiob căruia i-ai acordat privilegiul exclusiv de a prezenta lanterna magică la curte!

— Chiar lui, răspunse sultanul; dacă nici el nu ne va putea tălmăci visul tău, nici că mai văd vreun altul.

«Să fie chemat Bloculocus» , zise Mangogul.

CAPITOLUL XLI

A douăzeci și una și a douăzeci și doua încercare a inelului[116]

Fricamone și Callipiga

Autorul african nu ne spune nimic despre ce a mai făcut Mangogul până la venirea lui Bloculocus. Se pare că acesta a ieşit, pentru a mai consulta câteva bijuterii şi, mulţumit de cele aflate, s-a întors acasă la favorită, scoţând strigătele de bucurie cu care începe acest capitol.

— Victorie! victorie! exclama el. Ai învins, doamnă; iar castelul, porţelanurile şi mica maimuţă-capuţin ale tale sunt.

— E vorba de Églé, nu-i aşa, reluă favorita...

— Nu, doamnă, nu, nici pomeneală de Églé, o întrerupse sultanul. De alta-i vorba.

— Ah, prinţe, zise favorita, nu mă pizmui prea mult pentru plăcerea de a-l cunoaşte pe acest fenix.

— Ei bine! este...: cine-ar fi crezut vreodată?

— Este?... zise favorita.

— Fricamone, răspunse Mangogul.

— Fricamone! repetă Mirzoza: nu văd de ce n-ar putea fi chiar ea. Femeia asta şi-a petrecut cea mai mare parte din tinereţe la mănăstire; iar de când a ieşit de-acolo, a dus o viaţă dintre cele mai morale şi mai retrase. N-a călcat picior de bărbat în casa ei; iar ea a devenit oarecum stareţa unei turme de tinere cuvioase, pe care le-a adus la desăvârşire şi de care casa ei nu se goleşte niciodată. Nu era rost de nimic acolo, la ea, pentru voi, bărbaţii, adăugă favorita zâmbind şi clătinând din cap.

— Ai dreptate, doamnă, zise Mangogul. I-am luat la întrebări bijuteria: nu mi-a dat nici un răspuns. Am dublat puterea inelului, frecându-l şi tot frecându-l: degeaba. Pesemne că bijuteria asta, îmi ziceam eu, e surdă. Şi mă pregăteam s-o las pe Fricamone pe patul de odihnă pe care o găsisem, când aceasta s-a pornit să vorbească, din gură. desigur.

«Scumpă Acaris, exclamă ea, nici nu ştii cât de fericită sunt în acele clipe în care mă sustrag de la tot ceea ce mă preocupă, pentru a mă dărui ţie! După momentele petrecute în braţele tale, acestea sunt cele mai dulci clipe din viaţa mea... Nimic nu mă distrage; totul în jurul meu e cufundat în tăcere; perdelele întredeschise nu lasă să intre decât atâta lumină cât îmi e necesară pentru a mă putea pleca în faţa iubirii şi a te vedea. Îi poruncesc închipuirii mele, iar ea mi te aduce în minte şi mai întâi te văd... Scumpă Acaris! cât de frumoasă îmi apari!... Da, aici sunt chiar ochii tăi, zâmbetul şi gura ta... Nu-ţi ascunde de mine pieptul acesta care de-abia acum se naşte. Îngăduie-mi să-l sărut... Niciodată nu l-am văzut îndeajuns... Să-l mai sărut o dată! Ah, lasă-mă să mor cu capul lipit de el... Ce patimă pune stăpânire pe mine! Acaris! scumpa mea Acaris, unde eşti tu acum?... Vino, dar, scumpă Acaris... Ah, scumpă şi iubită prietenă, îţi jur, sentimente necunoscute au pus stăpânire pe sufletul meu. E plin de ele, uimit de prezenţa lor, nu le mai poate cuprinde... Lunecaţi, dulci lacrimi; lunecaţi şi ostoiţi flacăra care mă mistuie... Nu, scumpă Acaris, nu, acest Azali, pe care îl preferi în locul meu, nu te iubeşte deloc aşa ca mine... Dar, aud ceva.. Ah! e Acaris, desigur... Vino, suflet drag, vino...»

— Fricamone nu se înşela, continuă Mangogul: era chiar Acaris în carne şi oase. Le-am lăsat să-şi spună ce

aveau de spus şi, fiind foarte convins că bijuteria Fricamonei[117] va continua să fie la fel de discretă, am dat fuga ca să-ţi dau de ştire că am pierdut rămăşagul.

— Dar, reluă sultana, nu înţeleg nimic de la această Fricamone. Trebuie că e smintită, ori poate că are nişte nevricale groaznice. Nu, prinţe, nu; am mai multă conştiinţă decât crezi. N-am nimic de zis despre această încercare. Dar simt că există aici ceva care nu-mi îngăduie să trag foloase de pe urma ei. Şi nu mă voi folosi deloc de ea. Asta e hotărârea pe care am luat-o. Nu-mi voi mai dori vreodată nici castelul, nici porţelanurile, până când nu le voi putea dobândi într-adevăr pe drept.

— Doamnă, îi răspunse Mangogul, chiar că nu te mai înţeleg. Eşti mult prea complicată pentru mine. Probabil că nu te-ai uitat bine la mica maimuţă-capuţin.

— Prinţe, m-am uitat foarte bine, replică Mirzoza. Ştiu cât e de fermecătoare. Dar mă tem că această Fricamone n-are legătură cu cazul meu. Dacă dorinţa ta este ca ea să fie a mea într-o bună zi, atunci trebuie să cauţi în altă parte.

— Pe cinstea mea, doamnă, reluă Mangogul după ce se gândise mai bine, în afară de iubita lui Mirolo, nu mai văd pe altcineva care te-ar putea ajuta să câştigi.

— Ah, prinţe! cred că visezi, îi răspunse favorita. Nu-l ştiu deloc pe Mirolo ăsta al tău; dar, oricine ar fi, de vreme ce are o iubită, înseamnă că n-o are degeaba.

— Ai dreptate, într-adevăr, zise Mangogul; cu toate astea, eu tot aş pune rămăşag că bijuteria lui Callipiga e cu totul şi cu totul neştiutoare.

— Atunci, hotărăşte-te, continuă favorita. Din două una: sau bijuteria lui Callipiga... Eram cât pe-aci să mă avânt într-un raţionament caraghios... N-ai decât să faci tot ce-ţi place ţie, prinţe: fă-i un consult bijuteriei lui Callipiga; dacă tace, cu atât mai rău pentru Mirolo şi cu atât mai bine pentru mine.

Mangogul plecă şi într-o clipă se şi afla lângă canapeaua de-un galben deschis, brodată cu fir de argint, pe care se odihnea Callipiga. Nici nu-şi întorsese bine inelul asupra ei, că se şi auzi o voce înăbuşită, care murmură cele ce urmează:

«Ce vrei de la mine? nu înţeleg nimic din întrebările tale. Nimeni nu se gândeşte numai la mine. Mi se pare totuşi că

preţuiesc mai mult ca oricare alta. Ce-i drept, Mirolo trece adesea pe la uşa mea, dar.....

(Aici există o lacună considerabilă în manuscris. Republica literelor îi va rămâne recunoscătoare celui care ne va restitui discursul bijuteriei Callipigăi, din care nu ne-au rămas decât ultimele două rânduri. Îi poftim prin urmare pe savanţi să mediteze şi să vadă dacă nu cumva această lacună este o omisiune voluntară din partea autorului, nemulţumit de ceea ce spusese aceasta, şi care nu mai găsea nimic mai bun de spus.)

.....Se zice că rivalul meu[118] ar avea altare dincolo de Alpi. Vai! dacă Mirolo n-ar fi, universul întreg mi le-ar înălţa.»

Imediat după aceea, Mangogul se întoarse în serai şi-i repetă favoritei plângerea bijuteriei Callipigăi, cuvânt cu cuvânt, căci avea o ţinere de minte uimitoare.

«Nu mai e nimic, doamnă, care să nu te dea câştigătoare; aşa că îţi las tot ce ţi-am făgăduit, iar tu n-ai decât să-i mulţumeşti Callipigăi, atunci când vei crede de cuviinţă.»

— Doamne, îi răspunse cu seriozitate Mirzoza, doresc să-mi câştig dreptul pe temeiul unei purtări virtuoase cât mai bine dovedite, şi nu...

— Dar, doamnă, reluă sultanul, nu cunosc alta mai bine dovedită ca aceea care şi-a văzut duşmanul de atât de aproape.

— Iar eu, prinţe, replică favorita, ştiu prea bine ce spun; dar iată-i pe Sélim şi pe Bloculocus, care ne vor judeca pe fiecare în parte.

Sélim şi Bloculocus intrară imediat; Mangogul le aduse totul la cunoştinţă, şi amândoi îi dădură dreptate Mirzozei.

CAPITOLUL XLII

Visele

«Seniore, îi spuse favorita lui Bloculocus, trebuie să-mi mai faci un serviciu. Noaptea trecută mi-au trecut prin cap o mulţime de lucruri extravagante. E vorba despre un vis pe care l-am avut; dar numai Domnul ştie ce vis! şi toată lumea m-a asigurat că tu eşti cel mai priceput om din Congo la tălmăcirea viselor. Spune-mi aşadar ce poate să însemne visul ăsta; şi-i povesti de îndată visul ei.»

— Doamnă, îi răspunse Bloculocus, ca oneirocritic sunt destul de mediocru...

— Ah! exclamă favorita, fii bun şi cruţă-mă de termenii artei tale: lasă ştiinţa deoparte şi vorbeşte-mi pe înţeles.

— Doamnă, îi spuse Bloculocus, voi încerca să vă fiu pe plac: în privinţa viselor, am câteva păreri mai aparte; poate că numai datorită acestui fapt îi datorez cinstea de a vă vorbi acum şi epitetul de om care se hrăneşte cu visuri: voi căuta să vi le expun cât mai limpede cu putinţă.

Ştiţi, desigur, doamnă, continuă el, cam tot ceea ce grosul filozofilor, împreună cu restul oamenilor, debitează în această privinţă. Lucrurile care ne-au impresionat cu putere în timpul zilei, zic ei, ne ocupă sufletul şi în cursul nopţii; urmele pe care acestea ni le-au

lăsat, în starea de veghe, pe fibrele creierului nostru, se păstrează; spiritele animale, obişnuite să se ducă în anumite locuri, urmează o cale ce le este cunoscută; şi de aici se nasc acele reprezentări involuntare care ne mâhnesc sau ne produc bucurie. După acest sistem, s-ar părea că un amant fericit ar trebui să fie întotdeauna bine servit de visele sale; cu toate acestea, se întâmplă adesea ca o persoană care nu se poartă neomenos cu el în starea de veghe, să-l trateze în vis ca pe un negru, sau ca în loc să iubească o femeie încântătoare, să se pomenească ţinând în braţe un mic monstru hidos.

— Chiar asta mi s-a întâmplat mie noaptea trecută, îl întrerupse Mangogul; căci eu visez în mai toate nopţile; e o boală de familie; şi noi visăm cu toţii, din tată-n fiu, încă de pe vremea sultanului Togrul, care visa în anul 743.500.000.002 şi care a fost cel dintâi. Or, noaptea trecută, în visul meu te vedeam pe tine, doamnă, îi zise el Mirzozei. Era pielea ta, erau braţele, pieptul, gâtul, umerii tăi, aceleaşi cărnuri tari, aceeaşi talie subţire, aceeaşi împlinire fără seamăn a trupului, erai toată tu, ce mai; cu deosebirea că în locul acelui chip încântător, a acelui cap adorabil pe care eu îl căutam, mă pomeneam bot în bot cu un pui de buldog.

Am scos un ţipăt îngrozitor; Kotluk, şambelanul meu, a venit în fuga mare şi m-a întrebat ce-am păţit: «Mirzoza, i-am răspuns eu pe jumătate adormit, s-a prefăcut în ceva cum nu se poate mai hidos, într-o căţeluşă daneză.» Kotluk n-a crezut că e cazul să mă trezească; s-a retras, iar eu am adormit la loc; însă pot să te asigur că te-am recunoscut foarte bine, erai tu, trupul tău, dar cu cap de câine. Ar putea oare Bloculocus să-mi explice acest fenomen!

— Eu aşa nădăjduiesc, răspunse Bloculocus, cu condiţia ca Înălţimea Voastră să fie de acord cu mine în privinţa unui principiu foarte simplu: şi anume acela că toate fiinţele au o mulţime nesfârşită de legături unele cu altele prin calităţile ce le sunt comune; şi că tocmai o anume îmbinare de calităţi este ceea ce le caracterizează şi le deosebeşte totodată.

— Asta e clar, replică Mirzoza; Ipsifile are picioare, mâini şi gură, la fel ca o femeie de duh...

— Şi Pharasmane, adăugă Mangogul, îşi poartă spada ca un bărbat curajos.

— Dacă nu eşti îndeajuns de instruit în privinţa calităţilor a căror punere laolaltă caracterizează cutare sau cutare specie sau dacă judeci pripit că această punere laolaltă se potriveşte cutărui sau cutărui individ, rişti să iei bronzul drept aur, un strass drept un briliant, un socotitor drept un geometru, un făcător de fraze drept un literat, pe Criton drept un om cinstit, iar pe Phédime drept o femeie drăguţă, adăugă sultana.

— Ei bine, doamnă, reluă Bloculocus, ştiţi ce s-ar putea spune despre cei ce fac astfel de judecăţi?

— Că visează cu ochii deschişi, răspunse Mirzoza.

— Exact, doamnă, continuă Bloculocus; şi nimic nu e mai filozofic şi mai exact în mii de ocazii decât această expresie: *cred că visezi*; căci nimic nu e mai obişnuit decât să vezi oameni care îşi închipuie că gândesc, şi care nu fac altceva decât să viseze cu ochii deschişi.

— Şi tocmai despre aceştia s-ar putea spune, reluă favorita, la modul literal, că toată viaţa lor nu-i decât un vis.

— Nu pot să mă minunez atât cât s-ar cuveni, doamnă, reluă Bloculocus, de uşurinţa cu care pricepeţi nişte noţiuni destul de abstracte. Visele noastre nu sunt decât nişte judecăţi pripite care se urmează cu o repeziciune de necrezut, şi care, apropiind între ele lucruri care nu se leagă unele de altele decât prin nişte calităţi foarte depărtate, alcătuiesc un întreg ciudat.

— O! cât de bine înţeleg tot ce spui, zise Mirzoza; iar aceasta e ca o lucrare de marchetărie, ale cărei piese puse în legătură unele cu altele sunt mai mult sau mai puţin numeroase, mai mult sau mai puţin regulat plasate, după cum spiritul tău e mai vioi şi memoria ta mai bună: oare nu tocmai în asta să constea sminteala? iar când unul dintre cei care locuiesc la Petites-Maisons[119] strigă că vede fulgere, că aude bubuitul tunetului şi că prăpăstiile se deschid sub tălpile sale; sau când Ariadné, aşezată în faţa oglinzii, zâmbindu-şi, găseşte că ochii ei sunt plini de vioiciune, că are o piele încântătoare, dinţi frumoşi şi gura mică, oare acest lucru nu se datorează faptului că aceste două minţi zdruncinate, înşelate de acele legături foarte depărtate, văd nişte lucruri închipuite ca şi cum ele ar fi de faţă şi reale?

— Aţi înţeles de minune, doamnă; da, dacă-i priveşti cu luare aminte pe nebuni, te vei convinge că starea lor nu e decât un vis neîntrerupt.

— Mă aflu şi eu în posesia unor fapte, spuse Sélim adresându-i-se lui Bloculocus, la care ideile tale se aplică de minune: ceea ce mă face să mi le însuşesc. Am visat o dată că auzeam nişte nechezături şi că vedeam ieşind din marea moschee două şiruri paralele de animale neobişnuite; acestea păşeau cu gravitate pe vârfurile picioarelor de dinapoi; gluga pe care o aveau pe bot, străpunsă de două găuri, lăsa să iasă în afară două urechi lungi şi păroase, care se mişcau; iar picioarele din faţă le erau acoperite de nişte mâneci foarte lungi. M-am frământat mult de-atunci să-i găsesc vreo noimă acestei vedenii; dar îmi aduc acum aminte că în ajunul acelei zile fusesem la Montmartre[120].

Altădată, pe când ne aflam în campanie, sub comanda marelui sultan Erguebzed în carne şi oase, şi când, în sfârşit, în urma unui marş forţat, adormisem în cortul meu, mi s-a părut că trebuia să-i cer divanului să pronunţe hotărârea în privinţa unei importante afaceri; urma să mă prezint în faţa consiliului de regenţă: dar socotiţi cât de mare mi-a fost mirarea, când am găsit sala plină de iesle, de albii, de troace şi de coteţe de pui; iar în fotoliul marelui seneşal n-am văzut altceva decât un bou care rumega; la locul seraskierului, un berbec de Barbarie; pe banca teftardarului, un vultur cu cioc încovoiat şi gheare lungi; în loc de chihaie şi de cadeskiler, două bufniţe mari, îmblănite; iar ca viziri, nişte gâşte cu cozi de păun: mi-am prezentat cererea, şi-am auzit deodată o hărmălaie cumplită care m-a deşteptat.

— Şi asta ţi se pare ţie un vis greu de tălmăcit? zise Mangogul; aveai atunci de rezolvat o treabă la divan, iar înainte de-a te duce, ai dat o raită pe la menajerie; dar mie, seniore Bloculocus, mie ce poţi să-mi spui despre capul acela de câine?

— Prinţe, răspunse Bloculocus, aş putea pune rămăşag de o sută la unu că doamna avea sau poate că aţi zărit la vreo altă palatină[121], nişte cozi de jder, şi că acei câini danezi v-au impresionat atunci când i-aţi văzut pentru prima dată; există aici mai bine de zece legături decât ar fi necesare pentru a exercita o influenţă asupra sufletului vostru în

timpul nopții; asemănarea de culoare v-a făcut să puneți în locul unei criniere o palatină, și imediat ați proptit acolo un urât cap de câine în locul unui prea frumos cap de femeie.

— Ideile tale mi se par juste, răspunse Mangogul; de ce nu le scoți la lumină? ele ar putea contribui la progresul divinației cu ajutorul viselor, o importantă știință ce se cultiva cu mai bine de două mii de ani în urmă, și care a fost mult prea neglijată de atunci încoace. Un alt avantaj al sistemului tău este acela că ar putea face pe dată lumină asupra mai multor lucrări, atât vechi cât și moderne, care nu sunt decât o țesătură de vise cu ochii deschiși, precum *Tratatul despre idei* al lui Platon, *Fragmentele* lui Hermes Trismegistul, *Paradoxurile literare* ale părintelui H...[122], *Newton*-ul, *Optica culorilor*, și *Matematica universală* ale unui anume bramin[123]; de pildă, ne-ai putea tu spune, domnule ghicitor, ce-a văzut Orcotome în timpul zilei când și-a visat ipoteza? Sau ce-a visat părintele C..., când s-a apucat să-și fabrice orga lui de culori? și care a fost visul lui Cléobule, când și-a compus tragedia?

— Cu puțin efort de gândire, nădăjduiesc că voi izbuti, doamne, răspunse Bloculocus; le păstrez însă deoparte pe aceste delicate fenomene, pentru momentul în care îi voi dărui publicului pe *Philoxène*, tradus de mine, pentru care o rog pe Înălțimea Voastră să-mi acorde privilegiul traducerii.

— Cu cea mai mare plăcere, răspunse Mangogul; dar cine-i acest Philoxène?

— Prințe, continuă Bloculocus, este un autor grec care a înțeles foarte bine în ce constă materia din care sunt făcute visele.

— Știi așadar și greacă?...

— Eu, nu, doamne, câtuși de puțin.

— Dar nu mi-ai spus tu adineauri c-o să-l traduci pe Philoxène și că acesta a scris în greacă?

— Ba da, doamne; dar nu e nevoie să cunoști o limbă ca să traduci din ea, fiindcă traducerile nu se fac decât pentru cei care n-o cunosc deloc.

— Asta-i ceva nemaipomenit, zise sultanul; seniore Bloculocus, tradu așadar din greacă, chiar dacă n-o cunoști; și ai cuvântul meu că nu voi spune nimănui o vorbă și că nu te voi cinsti mai puțin decât până acum din pricina asta.

CAPITOLUL XLIII

A douăzeci și treia încercare a inelului

Fanni

Mai era încă destul din zi, când această conversație luă sfârșit, ceea ce îl făcu pe Mangogul să-și mai încerce o dată inelul înainte de a se retrage în apartamentul său, fie și numai pentru a putea adormi cu gânduri mai vesele decât cele care-l preocupaseră până atunci: așa că se duse de îndată la Fanni; dar nu reuși să dea de ea; se întoarse după cină; tot nu era acasă; își amână atunci încercarea pentru a doua zi de dimineață.

Azi, la orele nouă și jumătate, zice autorul african din jurnalul căruia traducem, Mangogul era acasă la Fanni. Acesteia tocmai i se făcuse patul. Sultanul se apropie de căpătâiul ei, o contemplă o vreme, dar nu reuși să priceapă cu nici un chip cum se făcea că aceasta, cu atât de puțini nuri, avusese atâtea aventuri.

Fanni este atât de blondă, încât e de-a dreptul nesărată; înaltă, deșirată, mai are și un mers nerușinat; e complet lipsită de trăsături, cu puține lucruri plăcute și un aer cutezător care nu e acceptat decât la curte; în ceea ce privește spiritul,

i se recunoaşte doar atât cât îţi poate da o purtare galantă, şi trebuie ca o femeie să se fi născut cu adevărat cretină ca să nu aibă şi ea, după vreo douăzeci de intrigi, nici măcar un jargon; căci aceasta era situaţia în care se afla Fanni.

La urma urmei, îi aparţinea unui bărbat croit pe tiparul ei. Pe acesta nu-l tulburau defel infidelităţile ei, fără a fi însă la fel de bine informat ca opinia publică, până unde mersese cu ele. O luase pe Fanni de soţie dintr-o toană şi o păstra din obişnuinţă; totul era ca într-un menaj aranjat. Îşi petrecuseră noaptea la bal, se culcaseră pe la vreo nouă şi adormiseră fără vreo ceremonie. Nepăsarea lui Alonzo ar fi mulţumit-o mai puţin pe Fanni, dacă n-ar fi fost uşuratică din fire. Oamenii noştri dormeau deci adânc, cu spatele unul la celălalt, atunci când sultanul îşi răsuci inelul spre bijuteria lui Fanni. Aceasta începu de îndată să grăiască, stăpâna ei să sforăie, iar Alonzo să se deştepte din somn.

După ce căscase de mai multe ori, bijuteria zise: «Ăsta nu e Alonzo: oare cât o fi ceasul? ce-o vrea de la mine? mi se pare că n-a trecut prea mult timp de când dorm; să mă mai lase un pic.»

Domnul era pe punctul de a adormi la loc; sultanul însă era de altă părere. «Cât sunt de prigonită! reluă bijuteria. Iar, ce mai vrei de la mine? E o nenorocire să ai strămoşi vestiţi! Nu există condiţie mai rea decât aceea a unei bijuterii nobile. Dacă e ceva care să mă poată mângâia pentru osteneala stării mele, atunci aceasta este bunătatea seniorului căruia îi aparţin. O! în privinţa asta, chiar că-i cel mai bun om din lume. Nu ne-a făcut niciodată nici cea mai mică mizerie. În schimb, şi noi ne-am folosit din plin de libertatea pe care ne-a lăsat-o. Pe Brama, oare ce s-ar fi ales de mine dacă i-aş fi aparţinut unuia dintre acei morocănoşi care te pândesc tot timpul? Frumoasă viaţă am mai fi dus!»

În acest moment, bijuteria mai spuse câteva cuvinte, pe care Mangogul nu le înţelese, şi se apucă imediat să povestească pe scurt, cu o uimitoare iuţeală, o mulţime de întâmplări eroice, comice, burleşti, tragi-comice, şi aproape că îşi pierduse respiraţia atunci când continuă cu următoarele cuvinte: «Am ceva ţinere de minte, precum vezi; dar sunt la fel ca toate celelalte; n-am reţinut decât cea mai mică parte din tot ce mi s-a încredinţat. Aşa că mulţumeşte-te cu ce ţi-am spus până acum; mai multe nu-mi amintesc».

— Asta e cinstită, îşi spunea Mangogul în sinea sa; totuşi insista.

— Dar tare mai eşti nerăbdător! continuă bijuteria; nu s-ar zice că ai altceva mai bun de făcut decât să asculţi flecăreala mea! Dacă-i aşa, atunci să flecărim; poate că după ce-ţi voi fi spus totul, îmi vei îngădui să fac altceva.

Stăpâna mea Fanni, continuă bijuteria, dintr-o pornire de singurătate de neînţeles, se retrase de la curte pentru a se închide în conacul ei din Banza. Era pe la începutul toamnei şi la acea vreme nu era nimeni în oraş. Şi-atunci ce făcea? o să mă întrebaţi. Pe cinstea mea, dacă ştiu ceva; Fanni n-a făcut însă niciodată decât un singur lucru; iar dacă ar fi făcut ceva, aş fi aflat. Era după câte se pare fără chef: da, îmi aduc aminte, petreceam şi o zi şi jumătate fără să facem nimic, murind de plictis.

Mă cuprinsese o tristeţe de moarte din pricina vieţii pe care o duceam, atunci când Amisadar se gândi să ne scoată din impas.

«Ah! tu eşti, bietul meu Amisadar; nici nu ştii cât de bucuroasă sunt că te văd. Ai picat taman bine.

— Dar cine să ştie că eşti în Banza?... îi răspunse Amisadar.

— O, nu, nimeni: nici tu, nici alţii nu şi-ar fi putut închipui vreodată lucrul ăsta. Chiar nu bănuieşti deloc ce m-a adus în starea în care mă aflu?

— Nu; deloc, într-adevăr.

— Deloc-deloc?

— Nu, deloc.

— Ei bine! dragul meu, află că voiam să mă convertesc.

— Să te converteşti?

— Ei, da!

— Ia uită-te puţin la mine; dar eşti la fel de încântătoare ca-ntotdeauna, şi nu văd nimic la tine care să semene a convertire. E-o glumă.

— Nu, îţi jur, e de-adevăratelea. Am hotărât să renunţ la lume; mă plictiseşte.

— E-o toană care o să-ţi treacă. Să mor eu dacă o să fii tu vreodată cuvioasă.

— O să fiu, dacă-ţi zic; bărbaţii nu mai sunt deloc de bună-credinţă.

— Ţi-a greşit cu ceva Mazul?

— Nu; cu el nu mă mai văd de-un veac.

— Atunci Zupholo?

— Nici atât; am rupt-o şi cu el, nu ştiu cum, aşa, pe negândite.

— A, m-am prins! e vorba de tânărul Imola?

— Asta-i bună! cine mai păstrează bibelouri de felul ăsta?

— Bine, dar atunci ce ţi s-a întâmplat?

— Nu ştiu; am pică pe toată lumea.

— A, doamnă, aici greşeşti; şi lumea asta, căreia îi porţi pică, încă îţi mai poate oferi destule pentru a te despăgubi de toate câte le-ai pierdut.

— Amisadar, tu chiar crezi că într-adevăr mai există suflete nevinovate care să fi scăpat de corupţia acestui secol, şi care să mai ştie cum să iubească?

— Cum, să iubească! Te-ai coborî tu până la mizerii de felul ăsta? Ai vrea tu cumva să fii iubită?

— Ei! şi de ce nu?

— Dar nu te gândeşti, doamnă, că un bărbat care iubeşte are pretenţia să fie iubit şi el, ba chiar numai el. Ai prea multă minte ca să ajungi la cheremul geloziei, al toanelor unui amant tandru şi credincios. Nu există oameni mai greu de suportat decât aceştia. Să nu ai ochi decât pentru ei, să nu-i iubeşti decât pe ei, să nu te gândeşti decât la ei; să nu ai gust, voie bună şi drăgălăşenii decât pentru ei; toate astea nu te prind defel. Frumos ţi-ar sta să te vezi vârâtă până-n gât într-o frumoasă poveste de dragoste şi să te alegi cu toate cusururile unei mic-burgheze!

— Mi se pare că tu ai dreptate, Amisadar. Cred că într-adevăr nu ne-ar sta bine să fugim de amoruri. Să ne schimbăm atunci, pentru că trebuie să ne schimbăm. Căci nu mi se pare că acele femei iubitoare, care ni se dau drept pildă, ar fi cu ceva mai fericite decât altele.

— Cine ţi-a spus aşa ceva, doamnă?

— Nimeni; dar lucrul ăsta se presimte.

— Nu te încrede în astfel de presimţiri. O femeie iubitoare se fericeşte pe sine şi îşi fericeşte şi amantul; însă rolul ăsta nu li se potriveşte tuturor femeilor.

— Pe cinstea mea, dragul meu, nu i se potriveşte nici măcar uneia, şi toate au de tras din pricina asta. La ce ţi-ar folosi să iubeşti pe cineva?

— La multe. O femeie care iubeşte îşi va păstra reputaţia şi se va bucura întru totul de stima iubitului; şi nici nu ţi-ar veni să crezi cât de mult îi datorează iubirea stimei.

— Nu mai înţeleg nimic din spusele tale: le bagi pe toate în aceeaşi oală, reputaţie, dragoste, stimă şi mai ştiu eu ce încă. Nu s-ar zice că lipsa ta de statornicie te dezonorează! Cum adică! îmi iau un bărbat; nu mă simt bine cu el; îmi iau altul care nu-mi convine: îl schimb şi pe ăsta pentru un al treilea, care nici el nu-mi convine mai mult; şi pentru că am avut ghinionul să nimeresc rău de vreo douăzeci de ori, în loc să mă plâng, tu vrei ca eu...

— Eu vreau, doamnă, ca o femeie care s-a înşelat în prima ei alegere să n-o facă şi pe a doua, de teamă că s-ar putea înşela iar, mergând din greşeală în greşeală.

— Ah! ce morală! Mi se pare, dragul meu, că îmi predicai alta mai adineauri. Am putea şti şi noi, cam cum ar trebui, după părerea ta, să se poarte o femeie?

— Cu cea mai mare plăcere, doamnă; e însă târziu, iar asta ne-ar duce departe...

— Cu-atât mai bine: tot n-am pe nimeni, iar tu îmi vei ţine de urât. Ne-am înţeles, nu-i aşa? Aşază-te prin urmare pe sofaua asta şi continuă; aşa o să te pot auzi mai bine.

Amisadar îi dădu ascultare şi se aşeză alături de Fanni.

— Dar tu ai aici, doamnă, îi zise el aplecându-se spre ea şi dezvelindu-i pieptul, o pelerinuţă care te înfăşoară oarecum ciudat.

— Aşa este.

— Ei, şi-atunci de ce să ascunzi nişte lucruri atât de frumoase, spuse el sărutându-i sânii.

— Hai, potoleşte-te. Dar ştii că eşti nebun de-a binelea? Eşti de o neruşinare fără margini. Domnule moralist, reia mai bine discuţia pe care mi-ai început-o.

— Aş dori deci ca iubita mea, continuă Amisadar, să aibă nuri, minte, sentimente şi, mai ales, o bună purtare. Aş vrea ca ea să aprobe preocupările mele, să nu mă ţină la distanţă prin tot felul de fiţe; să-mi spună o dată pentru totdeauna dacă-i sunt pe plac; să-mi arate chiar ea mijloacele prin care să-i plac şi mai mult; să nu-mi tăinuiască progresele pe care le fac în încercarea de a ajunge la inima ei; să nu mă asculte decât pe mine, să nu aibă ochi decât pentru mine, să nu se gândească, să nu viseze decât la

mine, să nu mă iubească decât pe mine, să nu fie niciodată preocupată decât de mine, să nu facă nimic care să nu mă convingă de asta; şi aş mai vrea ca, într-o zi, cedând în faţa emoţiilor mele puternice, să văd limpede că totul se datorează iubirii pe care ne-o purtăm unul altuia. Ăsta da triumf, doamnă! şi cât de fericit ar fi un bărbat să aibă o astfel de femeie!

— Dar, bietul meu Amisadar, adevărul e că tu cam baţi câmpii. Ăsta-i portretul unei femei cum nici n-a existat una vreodată.

— Te rog să mă ierţi, doamnă, dar asemenea femei există. Recunosc că sunt rare; eu am avut însă norocul să întâlnesc una de felul ăsta. Vai! dacă moartea nu mi-ar fi răpit-o, căci numai moartea ţi le poate răpi pe aceste femei, poate că şi-n clipa de faţă m-aş afla în braţele ei.

— Dar tu cum te purtai cu ea?

— O iubeam ca un nebun; nu pierdeam nici o ocazie de a-mi dovedi iubirea. Aveam dulcea mulţumire de a vedea că dovezile mele erau bine primite. Îi eram credincios până în cele mai mici lucruri. Şi ea îmi era la fel. Cine iubeşte mai mult sau mai puţin era singurul subiect al disputelor dintre noi. În aceste mici ciondăneli, ne descopeream. Nicicând nu eram mai îndrăgostiţi ca atunci când ne cercetam inimile. Mângâierile noastre se urmau întotdeauna mai înfocate după aceste discuţii. Câtă iubire şi adevăr erau atunci în privirile noastre! Citeam în ochii ei, iar ea citea într-ai mei, că amândoi ardeam cu o flacără egală şi împărtăşită!

— Şi unde vă duceau toate astea?

— La acele plăceri ce le rămân necunoscute tuturor acelor muritori mai puţin îndrăgostiţi şi mai puţin adevăraţi decât noi.

— Îţi făcea plăcere?

— Da, îmi făcea plăcere, dar ca de un bun din care eu făceam ceva nemărginit. Dacă stima nu te îmbată, măcar ea adaugă mult beţiei. Ne arătam cu inima deschisă şi nici nu ţi-ar veni să crezi cât de mult câştiga din asta iubirea noastră. Cu cât o priveam mai atent, cu atât îi descopeream mai multe calităţi, şi tot pe-atât eram şi mai îndrăgostit de ea. Jumătate din viaţă mi-o petreceam la picioarele ei; cealaltă jumătate, cu regretul că nu mă aflam tot acolo. Eu eram fericirea ei, ea mi-o satisfăcea din plin pe a mea. O

vedeam întotdeauna cu plăcere; şi-o părăseam întotdeauna cu greutate. Ăsta era felul nostru de viaţă; acum poţi să judeci, doamnă, dacă femeile care iubesc sunt chiar atât de plâns.

— Nu, nu sunt, dacă tot ceea ce îmi spui e adevărat; mi-e însă greu să cred. Nimeni nu iubeşte aşa. Mă gândesc chiar că o iubire aşa cum ai cunoscut tu, trebuie să te facă să plăteşti plăcerile pe care ţi le oferă prin mari nelinişti.

— Aveam şi din astea, doamnă, dar le îndrăgeam. Simţeam unele *porniri de gelozie*. Cea mai mică schimbare pe care o zăream pe chipul iubitei mele, dădea alarma până-n străfundul sufletului meu.

— Ce ciudat! Gândindu-mă bine, am ajuns la concluzia că e mult mai nimerit să iubeşti aşa cum se iubeşte în zilele noastre; să-ţi iei un iubit după bunul-plac; să-l păstrezi atât timp cât lucrul ăsta te distrează; să-l părăseşti, de îndată ce te plictiseşte sau atunci când fantezia îţi vorbeşte în favoarea altuia. Faptul de a fi nestatornic îţi oferă nenumărate plăceri care vouă, celor care tremuraţi de frică, vă rămân neştiute.

— Recunosc că asta li se potriveşte destul de bine tinerelor elegante, libertinelor; dar un bărbat iubitor şi delicat nu se acomodează deloc cu traiul ăsta, care poate cel mult să-l distreze, atunci când inima lui e liberă şi când vrea să facă nişte comparaţii. Într-un cuvânt, o femeie galantă n-ar putea fi nicidecum pe placul meu.

— Ai dreptate, dragul meu Amisadar; felul în care gândeşti e de admirat. Dar, în momentul de faţă, iubeşti pe cineva.

— Nu, doamnă, numai dacă nu cumva te iubesc pe tine; dar nu îndrăznesc să-ţi spun...

— Ah! îndrăzneşte, dragul meu: poţi să-mi spui, îi replică Fanni, uitându-se fix la el.

Amisadar înţelese prea bine acel răspuns, se dădu mai aproape pe canapea şi începu să se joace cu o panglică ce-i cădea lui Fanni pe piept, iar ea îl lăsă. Mâna sa, care nu întâmpina nici un obstacol, continua să se strecoare. Aceasta continua să-i arunce priviri, pe care el nu le tălmăcea deloc greşit. Iar eu, zise bijuteria, îmi dădeam seama că avea dreptate. Reuşi să-i fure un sărut acelui piept pe care atâta îl lăudase. I se ceru să înceteze, dar pe un ton prin care se

arăta jignită dacă el i-ar fi dat ascultare. Aşa că îşi vedea mai departe de treabă: îi săruta mâinile, revenea la sâni, trecea la gură; nimic nu-i rezista. Pe nesimţite, piciorul lui Fanni ajunse pe coapsele lui Amisadar. Acesta îşi duse mâna spre el: avea o piele fină. Amisadar nu pierdu ocazia să-i spună. Elogiul îi fu ascultat cu un aer distrat. Profitând de acea neatenţie, mâna lui Amisadar făcu progrese: reuşi să ajungă destul de repede la genunchi. Lipsa ei de atenţie continua, iar Amisadar se silea să profite de asta, când Fanni îşi veni în fire. Îl acuză pe micul filozof că e lipsit de respect; însă veni şi rândul lui să pară distrat, aşa încât se făcu că nu aude sau nu răspunse la reproşurile ce i se aduceau decât după ce-şi dădu gata cucerirea.

Cât de încântător mi se păru! în mulţimea celor ce-l precedaseră şi-a celor ce aveau să urmeze, nici unul n-a fost mai pe placul meu. Nu pot vorbi despre el fără să mă înfior. Dar, dă-mi voie să-mi trag puţin sufletul: mi se pare că a trecut destul de mult timp de când vorbesc, pentru una care face lucrul ăsta pentru prima dată.»

Alonzo nu pierdu o vorbă din cele spuse de bijuteria lui Fanni; şi el era la fel de nerăbdător ca şi Mangogul să afle urmarea aventurii; nici unul, nici altul nu avură vreme să fie neliniştiţi, căci bijuteria îşi reluă istorisirea, spunând:

«Din câte am putut eu pricepe storcându-mi mintea, la vreo câteva zile după asta Amisadar a plecat în campanie, iar când i s-a cerut să-şi motiveze şederea în oraş, el a povestit despre aventura avută cu stăpâna mea. Căci cineva dintre cunoştinţele ei şi ale lui Amisadar, trecând pe dinaintea conacului nostru, a întrebat, întâmplător sau pentru că avea o bănuială, dacă doamna nu se afla cumva acolo, a cerut să fie anunţat şi a urcat.

— Ah! doamnă, cine-ar fi crezut că te afli în Banza? De când stai aici?

— De-un veac, dragul meu; de cincisprezece zile, de când am renunţat la lume.

— Mi-aş putea permite să te-ntreb, doamnă, din ce motiv?

— Vai! fiindcă mă obosea. Femeile se arată în lume de un libertinaj atât de ciudat, încât nu mai există nici un mijloc să le ţii piept. Ar trebui ori să te porţi ca ele, ori să treci drept o mironosiţă; şi, cinstit vorbind, şi una şi alta mi

se păreau prea de tot.

— Dar, doamnă, văd că ai totuşi un moral puternic. Să te fi convertit oare cumva discursurile braminului Brelibibi?

— Nu; e vorba de un acces de filosofie, de o toană de evlavie. M-a cuprins aşa pe neaşteptate; şi numai bietului de Amisadar i se datorează faptul că azi nu sunt reformată.

— Doamna s-a văzut aşadar cu el de curând?

— Da, o dată sau de două ori...

— Şi nu l-ai văzut decât pe el?

— Ah! în privinţa asta, numai pe el. El e singura fiinţă cu minte, raţională şi activă, care a intrat aici de când m-am retras pentru totdeauna.

— Asta e ciudat.

— Ce-i aşa ciudat?

— Faptul că mai zilele trecute el a avut o aventură cu o doamnă din Banza, singură şi la fel de evlavioasă ca tine, şi care, ca şi tine, s-a retras din lume. Dar aş putea să ţi-o povestesc: crezi că ţi-ar face plăcere s-o afli?

— Desigur, reluă Fanni, aşa că prietenul lui Amisadar se apucă să-i povestească aventura acestuia, cuvânt cu cuvânt, la fel ca mine, zise bijuteria; şi când ajunse acolo unde ajunsesem şi eu...

— Ei, bine, doamnă! ce părere ai despre asta? îi zise el; nu-i aşa că Amisadar e un bărbat norocos?

— Dar poate că nu e decât un mincinos, îi răspunse Fanni; crezi oare că există nişte femei atât de desfrânate încât să se abandoneze fără pic de ruşine?...

— Trebuie să ţii cont, doamnă, îi replică Marsupha, că Amisadar n-a pronunţat nici un nume şi, pe cât se pare, n-a urmărit să ne înşele.

— Pricep eu cam cum stă treaba, reluă Fanni; Amisadar nu e lipsit de spirit şi e bine făcut: el i-ar fi stârnit acestei biete femei retrase gânduri voluptoase care ar fi aţâţat-o. Da, aşa s-a întâmplat. Oameni de felul ăsta sunt o primejdie pentru cine stă să-i asculte; iar dintre ei, Amisadar n-are pereche...

— Cum adică, doamnă, o întrerupse Marsupha, să fie oare Amisadar singurul bărbat care ştie să fie convingător, făcând dreptate şi altora care merită tot atât de mult ca şi el puţină atenţie din partea ta?

— Şi la cine anume te gândeşti, mă rog?

— La mine, doamnă, la mine, care găsesc că eşti încântătoare şi...

— Cred că-ţi râzi de mine. Vezi şi tu bine cum arăt, Marsupha. Nu mi-am dat nici cu roşu şi nu mi-am făcut nici benghiuri. Nici boneţica nu mi se potriveşte. Arăt îngrozitor..

— Te înşeli, doamnă: dezabieul ăsta îţi vine de minune. Îţi dă un aer atât de mişcător, atât de tandru!...

La aceste cuvinte galante Marsupha mai adăugă şi altele. Pe nesimţite, începui să iau şi eu parte la conversaţie; iar după ce Marsupha termină conversaţia cu mine, o reluă pe aceea cu stăpâna mea.

— Sincer, Amisadar chiar a încercat să te convertească? E un bărbat grozav când e vorba de convertiri! Ai putea să-mi împărtăşeşti şi mie o fărâmă din morala lui? Mă prind pe ce vrei că aceasta nu se deosebeşte prea mult de-a mea.

— Am discutat în profunzime unele aspecte legate de galanterie. Am analizat ce deosebire există între femeia care iubeşte şi cea galantă. În ceea ce-l priveşte, el e pentru femeile care iubesc.

— Şi tu la fel, desigur...

— Nicidecum, dragul meu. Mi-am dat toată silinţa să-i arăt că toate suntem la fel şi că ne mână aceleaşi principii. El nu e de această părere. El stabileşte tot felul de distincţii care, după mine, nu există decât în închipuirea lui. Şi-a alcătuit nu mai ştiu ce creatură ideală, o himeră de femeie, o fiinţă născocită de mintea sa.

— Doamnă, îi răspunse Marsupha, eu îl cunosc pe Amisadar. E un băiat simţitor şi care a avut multe legături cu femeile. Dacă el ţi-a spus că ar exista...

— Of! fie c-ar exista, fie că n-ar exista, eu una nu m-aş putea împăca deloc cu felul lor de a fi, îl întrerupse Fanni.

— Te cred, îi răspunse Marsupha: aşa că ţi-ai ales un fel de a te purta mai pe potriva obârşiei şi meritelor tale. E mai bine să le lăsăm pe aceste mironosiţe pe seama filozofilor; la curte, ele s-ar usca pe picioare...»

După ce ajunse aici, bijuteria lui Fanni tăcu. Una dintre principalele calităţi ale acestor oratoare era aceea că ştiau când să se oprească. Vorbeau ca şi cum n-ar fi făcut nimic altceva în viaţa lor; din acest motiv, câţiva autori au tras concluzia că erau pur şi simplu nişte maşinării. Şi iată raţionamentul pe care-l făceau. Aici autorul african ne înfăţişează

de-a fir-a-păr argumentul metafizic al cartezienilor împotriva existenţei sufletului la animale[124], pe care-l aplică cu toată sagacitatea posibilă la sporovăiala bijuteriilor. Pe scurt, părerea sa este că bijuteriile vorbeau aşa cum păsările cântă; adică, atât de desăvârşit, fără a fi învăţat, încât păreau desigur inspirate[125] de cine ştie ce inteligenţă superioară.

Iar în ce-l priveşte pe prinţul său, cu el ce făcu? o să mă întrebaţi voi. Îl trimise să ia cina în casa favoritei sau cel puţin acolo îl vom descoperi noi în capitolul următor.

CAPITOLUL XLIV

Istoria călătoriilor lui Sélim

Mangogul, care nu se gândea decât cum să-şi diversifice plăcerile şi să-şi înmulţească încercările inelului, după ce luase la întrebări pe cele mai interesante bijuterii de la curte, se arătă curios să audă grăind şi câteva bijuterii din oraş; dar cum augura destul de rău în privinţa lucrurilor pe care le-ar fi putut afla, i-ar fi plăcut foarte tare să le poată consulta pe îndelete şi fără a se mai osteni să le caute.

Cum să facă însă pentru a le-aduce la el? – lucrul acesta îl punea în încurcătură.

— Uite cum te canoneşti degeaba, îi zise Mirzoza. Nu e nevoie decât să dai un bal, doamne, iar eu îţi făgăduiesc că vei auzi astă-seară mai multe dintre aceste ţiitoare de predici decât ţi-ai fi dorit să auzi.

— Câtă dreptate ai, dulceaţa inimii mele! îi răspunse sultanul; tertipul tău e cu atât mai bun cu cât nu vom avea de-a face, cu siguranţă, decât cu cele care ne sunt de trebuinţă.

Le porunci de îndată kişlarului Agasi şi vistiernicului însărcinat cu distracţiile să pregătească serbarea, dar să nu împartă mai mult de patru mii de bilete. Aici se cunoştea precum se vede, mai bine decât în

alte părţi, cât loc puteau ocupa şase mii de persoane.

Până la ora începerii balului, Sélim, Mangogul şi favorita se mulţumiră să facă schimb de noutăţi.

— Ştie oare doamna, îi spuse Sélim favoritei, că bietul Codindo a murit?

— E pentru prima oară când aud: dar de ce-a murit? întrebă favorita.

— Vai, doamnă! îi răspunse Sélim, de la atracţie i s-a tras. Încă din tinereţe i-a căşunat pe sistemul ăsta, iar la bătrâneţe mintea i-a luat-o razna de tot.

— Şi cum s-a întâmplat lucrul ăsta? zise favorita.

— Folosindu-se de metodele lui Halley[126] şi Circino, doi astronomi vestiţi din Monoémugi, descoperise că o anumită cometă, despre care s-a făcut mare vâlvă la sfârşitul domniei lui Kanouglou, trebuia să reapară alaltăieri; şi de teamă că ea ar putea iuţi pasul şi că nu va avea norocul să fie el cel care o zăreşte primul, s-a hotărât să-şi petreacă noaptea în donjonul casei, aşa că ieri, pe la orele nouă dimineaţa, încă mai stătea cu ochiul lipit de lunetă. Fiu-su, care se temea să nu fi păţit ceva după o atât de lungă şedere, s-a apropiat de el, pe la vreo opt, l-a tras de mânecă şi l-a strigat de câteva ori.

«Tată, tată»; nici un răspuns: «Tată, tată», a zis din nou micul Codindo.

— O să treacă, i-a răspuns Codindo; o să treacă. O, drace!, sigur c-o s-o văd!

— Dar nu te gândeşti, tată, că afară e-o ceaţă îngrozitoare...

— Vreau s-o văd; şi-o să văd, dacă-ţi zic.

Tânărul, încredinţat după aceste răspunsuri că nefericitul său tată se zărghise, se porni să strige după ajutor; lumea veni, trimiseră după Farfadi, iar când sosi servitorul lui Codindo, eu mă aflam acasă la el, căci tot el e şi doctorul meu...

— Repede, domnule, repede, dă fuga; stăpânul meu, bătrânul Codindo...

— Zi odată, Champagne, ce e? Ce i s-a întâmplat stăpânului tău?

— Şi-a pierdut minţile, domnule.

— Stăpânul tău a înnebunit?..

— Chiar aşa, domnule! ţipă că vrea să vadă nişte animale, c-o să vadă nişte animale; că o să ajungă să le vadă. Domnul apoticar e deja acolo, v-aşteaptă. Grăbiţi-vă.

— Sminteală! spunea Farfadi în timp ce-şi punea roba şi-şi căuta tichia cu patru colţuri; sminteală, are un acces groaznic de sminteală! Apoi, adresându-i-se servitorului: Champagne, îl întrebă el, nu cumva stăpânul tău vede fluturi? nu cumva smulge ciucurii de la cuvertură?

— A, nu, domnule, îi răspunse Champagne. Bietul de el e sus, în observator, unde soţia, fetele şi fiu-su îl ţin câteşipatru. Veniţi odată, pălăria o s-o găsiţi şi mâine.

Boala lui Codindo mi se păru de tot hazul: Farfadi se urcă în trăsura mea şi o pornirăm împreună spre observator. De la baza scării, l-am putut auzi pe Codindo, răcnind ca un nebun: «Vreau să văd cometa; şi-o s-o văd; daţi-vă înapoi, ticăloşilor!»

Precum se vede, neputându-l convinge să coboare, ai lui puseseră să-i fie urcat patul în turn; căci îl găsirăm culcat. Fusese chemat şi spiţerul din cartier, şi braminul paroh, care tocmai îi ţipa la ureche, atunci când sosirăm noi:

«Frate, dragul meu frate, e vorba de mântuirea ta; dacă eşti de bună-credinţă, nu se poate să aştepţi la ora asta o cometă; te condamni...

— Asta e treaba mea, îi spunea Codindo...

— Ce-i vei spune lui Brama, când te vei înfăţişa dinaintea lui? îl întreba braminul.

— Părinte, îi replica Codindo, fără să-şi dezlipească ochiul de lunetă, îi voi spune că e de datoria ta să-mi acorzi iertarea pentru banii pe care ţi-i dau, şi că a domnului apoticar, aci de faţă, este să-mi laude apa lui călâie; că datoria domnului doctor e să-mi ia pulsul şi să nu priceapă boabă din asta, iar a mea, să aştept sosirea cometei.

Degeaba îl bătură toţi la cap, mai multe nu putură face: el continuă să scruteze cerul, cu un curaj eroic, până îşi dădu duhul, cu mâna stângă peste ochiul de pe aceeaşi parte, cu dreapta pe tubul telescopului, iar cu ochiul drept lipit de lentila oculară, între fiul care-i striga că s-a înşelat la calcule, spiţerul care-i propunea o fiertură de ierburi, medicul care pronunţa, dând din cap, că nu mai e nimic de făcut, şi părintele paroh, care-i spunea: «Frate, fă un gest de căinţă, şi încredinţează-te lui Brama...»

— Iată, spuse Mangogul, ce va să zică să mori pe patul de onoare.

— Să-l lăsăm pe bietul Codindo, zise favorita, să se odihnească în pace, iar noi să trecem la lucruri mai plăcute.

Apoi, adresându-i-se lui Sélim:

— Seniore, îi zise ea, la vârsta pe care o ai, şi galant cum te ştiu, la o curte în care domneau plăcerile, cu spiritul, cu înclinaţiile şi cu înfăţişarea plăcută pe care le ai, nu-i de mirare că bijuteriile te-au lăudat în gura mare. Le bănuiesc chiar că nu te-au acuzat de tot ceea ce ştiu pe seama ta. Nu-ţi cer să-mi spui nimic pe deasupra; ai putea avea motive serioase să mă refuzi. Dar, după toate aventurile cu care te-au cinstit acestea, bineînţeles că le cunoşti bine pe femei; iar ăsta e unul dintre acele lucruri fără urmări cu care ai putea fi de acord.

— La douăzeci de ani, doamnă, îi răspunse Sélim, complimentul acesta mi-ar fi flatat amorul propriu; dar acum am ceva experienţă; iar una dintre primele mele reflecţii este aceea că, cu cât ai mai multă practică, cu atât eşti mai puţin luminat. Eu şi cunoaşterea femeilor! să zicem că le-am studiat vreme îndelungată.

— Ei, bine! şi care-i părere ta despre ele? îl întrebă favorita.

— Doamnă, răspunse Sélim, orice ar fi spus bijuteriile lor în gura mare, eu le socot pe toate demne de tot respectul.

— Într-adevăr, dragul meu, îi zise sultanul, ai merita să fii bijuterie; tu n-ai avea nevoie de botniţă.

— Sélim, adăugă sultana, lasă deoparte tonul ăsta satiric şi vorbeşte-ne deschis.

— Doamnă, îi răspunse curteanul, aş putea amesteca în povestirea mea nişte lucruri nu prea plăcute; aşa că nu-mi impuneţi legea de a jigni un sex care s-a purtat întotdeauna frumos cu mine şi pe care eu îl venerez pentru...

— Ah, întotdeauna veneraţie! Nu cunosc ceva mai înţepător decât acei oameni mieroşi, atunci când îţi vorbesc aşa, îl întrerupse Mirzoza; şi închipuindu-şi că Sélim se ferea să vorbească din pricina respectului faţă de ea, adăugă: Uită cu totul că mă aflu de faţă: noi nu vrem doar decât să ne distrăm; iar eu îţi făgăduiesc, pe cuvânt de onoare, să iau asupra mea tot ceea ce vei spune plăcut despre sexul nostru şi să las tot restul pe seama celorlalte femei. Prin urmare, ai

studiat îndelung femeile. Ei bine! spune-ne o povestire din timpul acestor ani de studii: socotind după succesele pe care le-ai avut, studiile tale au fost dintre cele mai strălucite; şi e de presupus că ele nu sunt dezmințite de cele care au rămas neştiute.

În fața insistențelor sale, bătrânul curtean se înduplecă şi începu astfel:

«Nimic de zis, bijuteriile au vorbit mult pe seama mea; dar n-au spus totul. Cele care ar fi putut să-mi întregească povestirea, fie nu se mai află în viață, fie nu mai trăiesc în ținuturile noastre, iar cele care au început-o, n-au făcut decât să atingă în treacăt materia. Aşa cum le-am făgăduit, am păstrat până acum cu sfințenie această taină, deşi poate că eram mai îndreptățit decât ele să vorbesc; dar întrucât ele sunt cele care au rupt tăcerea, mi se pare că m-au dispensat şi pe mine de a o mai păstra.

Născut cu un temperament aprins, nici nu cunoşteam bine o femeie frumoasă, că o şi îndrăgeam. Am avut parte de nişte guvernante pe care nu le puteam suferi; dar, ca o compensație, cameristele mamei mele îmi plăceau tare mult. Mai toate erau tinere şi drăguțe: nu se sfiau să vorbească de față cu mine, să se dezbrace sau să se îmbrace fără fereală, îndemnându-mă chiar să fiu mai îndrăzneț cu ele; iar spiritul meu, aplecat din fire spre galanterie, se folosea de orice prilej. Cu aceste cunoştințe, în jurul vârstei de 5-6 ani am trecut în mâinile bărbaților; şi numai Dumnezeu ştie cum acestea deveniră tot mai cuprinzătoare, atunci când mi s-au pus sub ochi autorii antici, din care profesorii mei îmi interpretau anumite pasaje al căror sens poate că nici ei nu-l desluşeau. Pajii tatălui meu m-au învățat câteva purtări curtenitoare; iar lectura din *Aloysia*[127], carte pe care mi-au împrumutat-o, mi-a stârnit cele mai aprige dorințe de a mă perfecționa. Aveam pe atunci paisprezece ani.

Mi-am aruncat ochii în jurul meu, căutând printre femeile care ne vizitau des acasă pe aceea căreia să mă adresez; dar toate mi s-au părut la fel de potrivite pentru a mă scăpa de o neprihănire care mă stânjenea. Un început de legătură, şi mai ales curajul pe care mi-l simțeam de a înfrunta o persoană de vârsta mea, şi pe care nu-l aveam față de celelalte, m-au făcut să mă hotărăsc pentru una dintre verişoarele mele. Émilie, căci aşa se numea, tânără, şi eu la

fel: am găsit că era frumoasă, iar ea m-a găsit pe placul ei: nu era deloc greu s-o mulțumeşti; iar eu eram descurcăreț: îmi doream să învăț, şi nici ea nu era mai puțin curioasă să ştie. Ne puneam adesea întrebări foarte naive şi foarte grele; iar într-o zi ea scăpă de sub supravegherea guvernantelor, aşa că ne învățarăm unul pe altul. Ah, ce mare învățătoare mai e şi natura! curând ea ne făcu să cunoaştem plăcerea, iar noi ne lăsarăm în voia ei, fără a presimți în vreun fel urmările, căci nu era chip să le previi. Nu peste multă vreme Émilie avea să aibă nişte indispoziții, pe care şi le tăinui cu atât mai puțin, cu cât nu bănuia de unde i se trag. Maică-sa o luă la întrebări, obținând de la ea recunoaşterea legăturii noastre, iar taică-meu află şi el de lucrul ăsta. Îmi făcu nişte mustrări în care se ghicea un aer de mulțumire; şi hotărî pe loc să mă trimită în călătorie. Am plecat însoțit de un guvernor care avea menirea să vegheze cu atenție asupra purtării mele, dar să nu caute s-o stânjenească cumva; iar cinci luni mai târziu, dintr-o gazetă, aveam să aflu că Émilie murise de vărsat de vânt; iar dintr-o scrisoare a tatălui meu, că dragostea pe care mi-o purtase o costase viața. Primul fruct al iubirilor mele serveşte cu cinste în trupele sultanului: l-am sprijinit mereu prin încrederea de care mă bucur; iar el încă nu mă ştie decât ca pe un protector al lui.

Atunci când am primit vestea naşterii lui şi cea a morții mamei sale, ne aflam la Tunis: am fost cum nu se poate mai mâhnit; şi aş fi rămas, cred, de nemângâiat, dacă n-ar fi fost legătura pe care o aveam cu soția unui corsar, care nu-mi lăsa răgazul necesar de a cădea pradă deznădejdii: tunisiana era îndrăzneață; iar eu eram un nebun: în toate zilele, cu ajutorul unei scări din frânghie pe care mi-o arunca, treceam din hotelul nostru pe terasa ei, iar de de acolo într-un cabinet în care ea îmi desăvârşea educația; căci Émilie nu făcuse decât să mi-o schițeze. Soțul ei se întoarse din cursă taman la vremea în care guvernorul meu, care avea instrucțiunile sale, mă îmboldea să trec în Europa; m-am îmbarcat pe un vas care pleca spre Lisabona; dar nu înainte de a-mi fi luat rămas bun de mai multe ori la rând, la modul cel mai drăgăstos, de la Elvira, de la care am primit diamantul pe care-l puteți vedea.

Vasul pe care urcasem era plin cu mărfuri; dintre toate însă, după părerea mea, cea mai de preț era soția căpitanului:

abia împlinise douăzeci de ani: iar soţul ei era gelos foc, şi nu chiar pe degeaba. N-a trecut mult şi am ajuns cu toţii la o înţelegere: Donei Velina i se năzări deodată că mă îndrăgea, mie, că nu-i eram indiferent, iar soţului ei că ne stânjenea; marinarul se hotărî de îndată să nu-şi părăsească locul până când nu vom fi ajuns în port la Lisabona; citeam în ochii scumpei sale soţii cât de mult o scoteau din sărite stăruinţele soţului; ai mei îi spuneau aceleaşi lucruri, iar soţul ne pricepea prea bine pe amândoi. Am petrecut două zile încheiate cu o sete de plăcere nemaipomenită; şi mai mult ca sigur că am fi murit de sete, dacă cerul nu s-ar fi amestecat în treburile noastre; el vine însă totdeauna în ajutorul sufletelor aflate în suferinţă. Nici nu trecuserăm bine de strâmtoarea Gibraltar, că se porni o furtună grozavă. Dacă n-ar fi vorba despre ceea ce vă istorisesc, n-aş scăpa prilejul, doamnă, de a vă face să simţiţi cum suflă vântul pe la urechile voastre, cum bubuie tunetul pe deasupra capului vostru, cum cerul se aprinde de fulgere, cum se ridică valurile până la nori, şi v-aş descrie furtuna cea mai îngrozitoare peste care-aţi dat vreodată într-un roman; n-o să vă spun decât că, silit de ţipetele marinarilor, căpitanul s-a văzut nevoit să părăsească încăperea, şi, expunându-se unei primejdii de teama alteia, a ieşit împreună cu guvernorul meu, iar eu m-am repezit fără ezitare în braţele frumoasei mele portugheze, uitând chiar că mai există mare, furtuni şi uragane, uitând că ne aflam pe un vas şubred, pentru a mă lăsa cu totul în voia vicleanului element. Cursa noastră a fost iute; şi cum bine vă puteţi da seama, doamnă, pe aşa o vreme, peste puţine ceasuri am văzut ţărmul: am poposit la Cadix, unde i-am făgăduit signorei că ne vom reîntâlni la Lisabona, dacă acest lucru avea să fie şi pe placul guvernorului meu, al cărui gând era să mergem direct la Madrid.

Spaniolele sunt mai drăgăstoase decât femeile noastre, dar şi mult mai strict ţinute sub obroc: aici, dragostea se pune la cale printr-un fel de ambasadoare, care au porunca de a-i cerceta cu atenţie pe străini, de a le face propuneri, de a-i conduce şi de a-i aduce de unde i-au luat, iar grija damelor este de a-i face fericiţi. Mulţumită împrejurărilor, eu unul n-am trecut prin tot acest ceremonial. O mare revoluţie aşezase chiar atunci pe tronul acestei împărăţii un prinţ de

sânge din Franţa; sosirea şi încoronarea sa au fost prilejul unor serbări la curte, unde mi-am făcut şi eu apariţia: am fost acostat în timpul unui bal; mi s-a propus o întâlnire pentru a doua zi; am acceptat-o şi m-am dus la un ogeac, unde n-am dat decât peste un bărbat mascat, ce-şi acoperea nasul cu mantia, care mi-a întins un bilet prin care dona Oropeza amâna întâlnirea pentru ziua următoare, la aceeaşi oră. Am revenit, fiind introdus într-un apartament destul de somptuos mobilat, luminat cu lumânări: zeiţa mea nu s-a lăsat deloc aşteptată; a intrat imediat în urma mea şi s-a repezit în braţele mele fără să scoată o vorbă şi fără să-şi fi dat jos masca. Era frumoasă? era urâtă? habar n-aveam; am băgat totuşi de seamă, pe canapeaua unde mă adusese, că era tânără, bine făcută şi că iubea plăcerile: când s-a considerat mulţumită de elogiile aduse, şi-a scos masca şi mi-a arătat originalul portretului pe care-l puteţi vedea pe capacul tabacherei mele.»

Sélim deschise şi-i arătă totodată favoritei o cutie din aur măiestrit lucrată, bătută cu pietre scumpe.

— Ce cadou galant! zise Mangogul.

— Ce-mi place mie cel mai mult la el, adăugă favorita, este portretul. Ce ochi, ce gură, ce piept! dar toate astea nu te-au măgulit deloc?

— Până într-atât, doamnă, răspunse Sélim, încât, poate că Oropeza m-ar fi ţinut priponit la Madrid, dacă soţul ei, încunoştinţat de legătura noastră, n-ar fi tulburat-o cu ameninţările sale. O iubeam pe Oropeza, dar şi mai tare ţineam la viaţă; şi guvernorul meu era de părere că mă expuneam primejdiei de a fi înjunghiat de soţ, numai ca să mă bucur câteva luni în plus de soţia sa: i-am scris aşadar frumoasei spaniole o scrisoare de adio foarte mişcătoare, pe care am luat-o dintr-un roman de-al lor, şi am plecat spre Franţa.

Monarhul care domnea pe atunci în Franţa era bunicul regelui Spaniei; iar curtea sa trecea pe bună dreptate ca una dintre cele mai strălucite, mai civilizate şi mai galante din Europa: mi-am făcut apariţia acolo ca un fenomen.

« — Un tânăr senior din Congo, spunea o frumoasă marchiză; ei! dar asta trebuie să fie ceva foarte plăcut; bărbaţii ăştia preţuiesc mai mult decât cei de pe la noi. Congo, cred eu, nu-i prea departe de Maroc.»

Se dădeau aici supeuri la care eram şi eu invitat. Oricât de lipsit de miez ar fi fost discursul meu, ei găseau că e subtil, admirabil; s-au auzit chiar proteste, căci mai întâi îmi făcuseră cinstea de a mă bănui că aş fi lipsit de bun-simţ.

« — Este fermecător, relua cu aprindere, o altă doamnă de la curte: ar fi o crimă să laşi un chip aşa de drăguţ să se întoarcă într-un ţinut de bădărani, în care femeile nu sunt slăbite din ochi de nişte bărbaţi cărora nu li se aplică acelaşi tratament! E-adevărat, domnule? se spune despre ei că n-au nici de unele: asta e ceva foarte supărător pentru un bărbat...»

« — Dar, adăuga alta, trebuie să-l facem pe băiatul acesta înalt să se aşeze la noi; e de stirpe aleasă; chiar dacă nu l-ar face decât cavaler de Malta; dacă vreţi, mă angajez eu să-i fac rost de-o slujbă; iar dacă va fi nevoie, ducesa Victoria, prietena mea din totdeauna, va pune o vorbă bună pentru el pe lângă rege.»

Am avut curând dovezi neîndoielnice ale bunăvoinţei lor; şi am pus-o pe marchiză în situaţia de a se pronunţa cu privire la meritul locuitorilor din Maroc şi din Congo; am simţit pe propria mea piele că slujba pe care ducesa şi prietena ei mi-o făgăduiseră era greu de îndeplinit, aşa că am renunţat la ea. Cu ocazia acestei şederi, am învăţat să întreţin frumoase pasiuni de-o zi; timp de şase luni m-am învârtit ca într-un fel de vârtej, în care începutul unei aventuri nu aştepta sfârşitul celeilalte; nimeni nu voia altceva decât plăcere; dacă aceasta întârzia să vină, sau dacă era obţinută, toţi ne luam zborul spre noi plăceri.

— Ce tot spui, tu, Sélim? întrerupse favorita; să înţeleg de aici că-n ţinuturile acelea buna-cuviinţă e necunoscută?

— Iertaţi-mă, doamnă, răspunse bătrânul curtean; nimeni n-are pe buze decât acest cuvânt: dar franţuzoaicele nu sunt deloc mai robite plăcerii decât vecinele lor.

— Anume care vecine? întrebă Mirzoza.

— Englezoaicele, reluă Sélim, nişte femei reci şi dispreţuitoare în aparenţă, dar năvalnice, voluptuoase şi răzbunătoare, mai puţin spirituale şi mai înţelegătoare decât franţuzoaicele: acestora le place limbajul sentimentelor; celelalte preferă expresia plăcerii. Dar la Londra, ca şi la Paris, oamenii se iubesc sau se părăsesc ori se leagă din nou pentru a se părăsi iar. De la fiica unui lord Bishop[128], (aceştia

sunt un fel de bramini, care însă nu respectă celibatul), am trecut la soţia unui cavaler baronet: în vreme ce acesta se înfierbânta în parlament întru susţinerea intereselor naţiunii împotriva antreprizelor curţii, noi, soţia sa şi cu mine, aveam cu totul alte lucruri de dezbătut în casa lui; dar parlamentul a intrat în vacanţă, iar doamna a fost nevoită să-şi urmeze cavalerul la moşia sa de gentilom; mi-am îndreptat atunci atenţia asupra soţiei unui colonel al cărui regiment se afla în garnizoană pe coaste; i-am aparţinut apoi soţiei lordului-primar. Ah, ce femeie! n-aş mai fi revăzut niciodată Congo, dacă prudenţa guvernorului meu, care vedea cum mă usuc pe picioare, nu m-ar fi scos de pe acea galeră. A născocit nişte scrisori de la ai mei, care îmi cereau chipurile să mă întorc degrabă acasă, şi ne-am îmbarcat pentru Olanda; scopul nostru era să traversăm Germania şi să ne ducem în Italia, unde *ne puteam bizui pe nenumăratele ocazii* de a ne întoarce în Africa.

N-am văzut Olanda decât din fuga poştalionului: şederea noastră n-a fost deloc mai lungă nici în Germania; toate femeile de condiţie bună aduceau cu nişte cetăţui însemnate pe care trebuia să le iei cu asalt după toate regulile: le-am venit de hac; dar căile de acces cereau atâtea măsuri, atâţia de *da* şi de *dar*, când venea vorba de condiţiile capitulării, încât nu peste multă vreme mi s-a făcut lehamite de aceste cuceriri.

Îmi voi aduce aminte cât voi trăi de spusele unei nemţoaice de prim rang, în momentul în care era pe punctul să-mi acorde ceea ce nu le refuzase multor altora.

«Ah! exclama ea cu durere, oare ce-ar zice marele Alziki, tatăl meu, dac-ar şti că mă dăruiesc unui mic congolez ca tine?

— Nimic, doamnă, i-am replicat eu: atâta măreţie mă înspăimântă, aşa că eu, unul, mă retrag: a fost un lucru cuminte din partea mea; iar dacă aş fi compromis-o pe alteţa sa prin micimea mea, aş fi putut să-mi aduc aminte de asta: Brama, care ţine sub paza sa sfintele locuri în care trăim, m-a inspirat fără doar şi poate în acel moment critic.

Italiencele, cu care am venit apoi în contact, nu se umflă aşa în pene. Cu ele am învăţat care sunt modurile plăcerii. În aceste rafinamente există şi capriciu şi bizarerie: nădăjduiesc, doamnele mele, că mă veţi ierta, uneori e

nevoie şi de asta pentru a vă face plăcere. Am adus de la Florenţa, de la Veneţia şi de la Roma mai multe reţete hazlii, necunoscute în ţinuturile noastre barbare până a nu le aduce eu. Dar întreaga glorie le revine italiencelor, care mi le-au împărtăşit şi mie.

Am petrecut în jur de vreo patru ani în Europa şi m-am reîntors prin Egipt în acest imperiu, format aşa cum mă vedeţi, şi înzestrat cu acele descoperiri rare din Italia, pe care vi le voi dezvălui de îndată..

Aici, autorul african ne spune că Sélim, dându-şi seama că locurile comune pe care i le debitase favoritei cu privire la aventurile avute în Europa, şi cele despre caracterele femeilor din ţinuturile pe care le străbătuse, îl făcuseră pe Mangogul să adoarmă de-a binelea, de teamă să nu-l trezească, se dădu mai aproape de favorită, şi continuă cu o voce mai joasă.

«Doamnă, îi spuse el, dacă nu mi-ar fi teamă că v-am obosit cu o povestire care poate că n-a fost decât prea lungă, v-aş povesti despre aventura prin care am debutat după ce am ajuns la Paris: nu ştiu cum se face că mi-a scăpat.

— Povesteşte, dragul meu, îi răspunse favorita; te voi urmări cu o atenţie îndoită, pentru a te despăgubi, pe cât îmi stă în putinţă, de lipsa de atenţie a sultanului, care doarme.

— Aveam asupra noastră, continuă Sélim, scrisori de recomandare către câţiva seniori de la curtea Franţei, aşa că, odată debarcaţi, ne-am putut descurca destul de bine. Era vară atunci, aşa că guvernorul meu şi cu mine ne duceam să ne plimbăm pe la Port-Royal. Într-o zi au intrat în vorbă cu noi nişte domnişori eleganţi, care ni le-au numit pe cele mai frumoase femei, spunându-ne şi istoria lor, adevărată sau mincinoasă, neuitându-se deloc nici pe ei, aşa cum bine ştiţi. Grădina era deja plină de o mulţime de femei; dar în jurul orei opt, numărul lor spori considerabil. După cantitatea de pietre scumpe, după măreţia veşmintelor şi după mulţimea celor care se ţineau pe urmele lor, le-am luat drept cel puţin ducese. I-am spus acest lucru unuia dintre tinerii seniori în compania căruia mă aflam, iar el mi-a răspuns că îşi dădea bine seama că eram un cunoscător şi că, dacă doream, voi avea plăcerea să supez în acea seară cu câteva dintre cele mai drăguţe. I-am acceptat oferta, iar el

le-a spus imediat despre asta la doi sau trei dintre prietenii săi, care s-au împrăştiat prin mulţime, şi-n mai puţin de un sfert de oră s-au întors pentru a ne pune la curent cu rezultatul negocierii lor. «Domnilor, ne-au spus ei, în seara asta sunteţi aşteptaţi să luaţi cina acasă la ducesa Asterie». Cei care nu făceau parte din grupul nostru şi-au arătat nemulţumirea faţă de norocul care dăduse peste noi; am mai făcut câteva tururi, apoi ne-am despărţit de ei, iar noi ne-am urcat în trăsură pentru a ne duce acolo unde ne aşteptau plăcerile.

Am coborât la o portiţă, la piciorul unei scări foarte înguste, de unde am urcat până la o a doua, unde am dat peste nişte apartamente mai vaste şi mai bine mobilate cum nu mi s-ar mai părea acum. Am fost prezentat stăpânei casei, în faţa căreia am făcut o adâncă plecăciune, pe care am însoţit-o şi de un compliment atât de respectuos, încât aceasta a rămas aproape fără grai. S-a servit masa, iar eu am fost aşezat lângă o mică persoană încântătoare, care a început s-o facă pe ducesa cum nu se poate mai bine. Într-adevăr, nu-mi dau seama cum, am avut cutezanţa să mă îndrăgostesc de ea: mi se mai întâmplă totuşi.

— Prin urmare, îl întrerupse favorita, ai iubit şi tu o dată în viaţă?

— Ei, da, doamnă, îi răspunse Sélim, aşa cum iubeşti la optsprezece ani, nerăbdător la culme să duci la bun sfârşit o treabă începută. N-am dormit deloc în noaptea aceea şi, încă din zorii zilei, m-am apucat să-i compun frumoasei mele necunoscute cea mai galantă epistolă din lume. I-o trimit, îmi răspunde şi mă aleg cu o întâlnire. Nici limbajul răspunsului, nici felul uşuratic al damei nu mi-au deşteptat vreo bănuială, aşa că am dat fuga la locul indicat, convins cu tărie că aveam s-o am pe soţia sau fiica unui prim-ministru. Zeiţa mea mă aştepta pe o canapea lungă: mă arunc la picioarele ei, îi iau mâna şi, sărutându-i-o cu cea mai aprinsă dragoste, mă felicit pentru favoarea pe care catadicsea să mi-o facă. «E-adevărat, îi spun eu, că-i vei îngădui lui Sélim să te iubească şi să-ţi spună lucrul ăsta şi că, poate, fără să-ţi aducă vreo jignire, îl vei lăsa să-şi facă cele mai dulci nădejdi?» Sfârşind aceste cuvinte, o sărut pe gât; şi cum stătea ea culcată, mă pregăteam destul de viu să susţin acest început, când ea mă opri, zicându-mi:

— Uite ce e, dragul meu, tu eşti un băiat drăguţ; ai spirit şi vorbeşti tare frumos; dar eu am nevoie de patru ludovici.

— Cum, ce spui? o întrerup eu...

— Îţi spun, reluă ea, că nu mai e nimic de făcut, dacă nu ai cei patru ludovici.

— Cum adică, domnişoară! îi răspund eu din cale-afară de uimit, numai atât preţuieşti? chiar că nu merita să bat atâta cale din Congo, doar pentru atât.

Şi pe dată mi-am aranjat veşmintele, m-am repezit pe scări afară şi dus am fost.

Precum vedeţi, doamnă, am început prin a lua actriţele drept prinţese.

— Mă mir tare mult de asta, reluă Mirzoza; căci, la urma urmei, e-o diferenţă foarte mare!

— Nu mă îndoiesc, reluă Sélim, că le vor fi scăpat atâtea şi atâtea lucruri nepotrivite; dar, ce vreţi? un străin, un bărbat tânăr nu stă să le cerceteze îndeaproape. Mi se spuseseră în Congo destule lucruri rele despre purtarea libertină a europenelor...

Aici ajunsese Sélim când se trezi Mangogul.

— Să mă bată Dumnezeu, zise el căscând şi frecându-se la ochi, dar eu cred că el tot la Paris se află. Te-ar putea oare cineva întreba, bunule povestitor, când ai de gând să te-ntorci la Banza, şi dacă mai am încă destul timp de dormit? Căci e bine să ştii, prietene, că e cu neputinţă să începi în prezenţa mea relatarea unei călătorii, fără ca pe mine să nu mă apuce căscatul. E un obicei prost cu care m-am ales citind din Tavernier[129] şi din alţii ca el.

— Prinţe, îi răspunse Sélim, a trecut mai bine de-o oră de când m-am reîntors la Banza.

— Te felicit pentru asta, reluă sultanul; apoi, adresându-i-se sultanei: Doamnă, îi spuse el, a sosit şi ora începerii balului; vom merge şi noi, dacă oboseala călătoriei îţi mai îngăduie.

— Prinţe, îi răspunse Mirzoza, în ce mă priveşte, sunt gata.

Mangogul şi Sélim îşi puseseră deja dominourile; favorita şi-l luă şi ea pe al ei; sultanul îi dădu mâna şi o porniră împreună spre sala de bal, unde se despărţiră, pentru a se amesteca în mulţime. Sélim se ţinu pe urmele lor, ca şi mine de altfel, spune autorul african, deşi mi-aş fi dorit mai degrabă să dorm decât să mă uit la ei în timp ce dansează...

CAPITOLUL XLV

A douăzeci şi patra şi a douăzeci şi cincea încercare a inelului

Balul mascat şi Continuarea balului mascat

Bijuteriile cele mai extravagante din Banza nu scăpară ocazia de a da fuga acolo unde le chemau plăcerile. Veniră cu trăsuri de burghezi; veniră cu trăsuri publice, iar unele dintre ele chiar pe jos. N-aş mai sfârşi vreodată, zice autorul african al cărui *caudatar*[130] sunt, dac-aş intra în detaliul poznelor pe care li le făcu Mangogul. În această singură noapte se folosi de inelul său mai mult decât o făcuse de când îl primise din mâna duhului. Îl răsucea când asupra uneia, când a alteia, adesea spre douăzeci deodată: atunci se isca o hărmălaie teribilă; una striga cu o voce acră: Viori, *Carillon-ul de Dunquerque*[131], vă rog; alta, cu o voce răguşită: Iar eu vreau *Sautriot*; iar eu *Tricotets*, spunea o a treia; şi o mulţime în acelaşi timp: Contradansuri vechi, precum *la Bourrée, les Quatre Faces, la Calotine, la Chaîne, le Pistolet, la Mariée, le Pistolet, le Pistolet.* Toate

aceste strigăte erau împănate de un milion de lucruri nesăbuite. Se auzea dintr-o parte: *Să-l ia dracu'de neghiob! Ar trebui trimis la şcoală*; de cealaltă: *O să mă-ntorc oare de aici fără să*-mi fac safteaua? Ici: *Cine-o să-mi plătească trăsura?* colo: *Mi-a scăpat; dar o să încerc până când o să-mi iau revanşa asupra lui;* ici: *Pe mâine; dar cel puţin douăzeci de ludovici; fără ei, nu-i nimic de făcut*; şi, de pretutindeni, spuse ce dădeau în vileag dorinţe sau isprăvi ascunse.

În acel tumult, o mică burgheză, tânără şi drăguţă, îl dibui în mulţime pe Mangogul, se ţinu după el, îl scoase din sărite şi reuşi să-l facă să-şi îndrepte inelul asupra ei. Se auzi pe dată bijuteria acesteia, strigând: «Unde goneşti aşa? Opreşte-te, frumoasă mască; nu te arăta chiar nesimţitoare la focul unei bijuterii care se mistuie de dorul tău». Sultanul, uimit peste măsură de o declaraţie atât de îndrăzneaţă, se hotărî s-o pedepsească pe cea care se încumetase s-o pronunţe. Se făcu nevăzut şi căută printre gărzile sale de corp un bărbat cam de aceeaşi înălţime cu el, căruia îi cedă masca şi dominoul, şi-l lăsă pradă asalturilor micii burgheze, care, înşelată de aparenţe, continuă să-i îndruge mii de nebunii celui pe care-l lua drept Mangogul.

Falsul sultan nu era deloc un prostănac; se pricepea să vorbească prin semne, aşa că făcu unul care o atrase pe frumoasă într-un loc mai dosnic, unde, timp de mai bine de-o oră, ea se crezu drept sultana favorită, şi numai Domnul ştie ce planuri îi trecură prin minte; dar vraja nu ţinu mult. După ce-l copleşise pe aşa-zisul sultan cu mângâieri, ea îl rugă să-şi scoată masca; el o făcu, dând la iveală o figură înarmată cu două mustăţi lungi în formă de cârlig, care nu erau deloc ale lui Mangogul.

— Ah, ptiu! exclamă micuţa burgheză: Ptiu...

— Ei, micul meu tamă, îi răspunse elveţianul, ce are tu? Eu cred a fi făcut la tine testul de bune servicii pentru ca tu să nu fii supărată de a cunoaşte pe mine.

Dar zeiţei îi pierise cheful de a-i mai răspunde, se smulse brusc din braţele sale şi se pierdu în mulţime.

Acele dintre bijuterii care nu aspirau la onoruri atât de înalte, nu scăpară prilejul de a-şi găsi plăcerea, şi toate îşi reluară drumul înapoi spre Banza foarte mulţumite de călătoria făcută.

Lumea pleca de la bal, când Mangogul îi auzi pe doi dintre primii săi ofiţeri răstindu-se unul la altul. «E iubita mea, spunea unul: e-a mea de un an, iar tu eşti primul căruia i-a dat prin cap să mă concureze. Apropo, de ce ţii să mă superi? Dragul meu Nassès, adresează-te în altă parte; vei găsi sute de femei plăcute care se vor socoti prea fericite să te ştie al lor.

— O iubesc pe Amine, răspundea Nassès; nu văd alta care să-mi placă. Mi-a dat speranţe, şi cred că n-ai nimic împotrivă să mă agăţ de ele.

— Speranţe! reluă Alibeg.

— Da, speranţe...

— Drace! asta nu e deloc...

— Iar eu îţi spun, domnule, că aşa este, şi că va trebui să-mi dai socoteală pe loc pentru ocară.»

Coborâră imediat pe peronul cel mare; îşi trăseseră deja iataganele şi se pregăteau să-şi încheie în mod tragic disputa, când sultanul îi opri, interzicându-le să se bată în duel înainte de a fi aflat şi părerea Elenei lor.

Cei doi se supuseră şi se duseră acasă la Amine, unde Mangogul îi urmă îndeaproape. «Mă simt obosită după bal, le spuse ea; mi se-nchid ochii de somn. Iar voi vă purtaţi atât de crud cu mine, veniţi tocmai când mă pregăteam să dorm: dar văd că aveţi amândoi un aer ciudat. Aş putea afla oare ce vă aduce la mine?...

— O nimica toată, îi răspunse Alibeg: domnul se laudă, şi încă în gura mare, adăugă el, arătând spre prietenul său, că-i dai speranţe. Doamnă, ce trebuie să... Amine dădu să deschidă gura, dar cum sultanul întoarse în acelaşi moment inelul asupra ei, aceasta tăcu, iar bijuteria grăi în locul ei... «Părerea mea e că Nassès se înşală: nu, nu la el râvneşte madam. Oare nu are el un lacheu înalt care preţuieşte mult mai mult decât el? Of, cât de proşti mai pot fi bărbaţii dacă-şi închipuie că demnităţi, onoruri, titluri, nume, vorbe lipsite de sens, fac o impresie bună asupra bijuteriilor!

Fiecare cu filozofia lui, iar a noastră constă, mai înainte de toate, în a distinge meritul de persoană, meritul adevărat, de cel care nu e decât închipuit. Să nu-i fie cu supărare D-lui de Claville[132], căci, în privinţa asta, el ştie mult mai puţine lucruri decât noi, şi-o să vă dovedesc imediat.

O cunoaşteţi amândoi, continuă bijuteria, pe marchiza Bibicosa. Aţi auzit despre amorurile ei cu Cléandor şi despre căderea ei în dizgraţie şi despre înalta pietate pe care azi o mărturiseşte public. Amine e bună prietenă cu ea; şi-a păstrat legăturile pe care le avea cu Bibicosa şi n-a încetat s-o viziteze acasă, unde poţi da peste tot felul de bramini. Unul dintre aceştia o zorea într-o zi pe stăpâna mea să pună o vorbă bună pentru el pe lângă Bibicosa.

«Ei, bine, şi ce vrei să-i cer? îi răspunse Amine. E o femeie ruinată, care nu poate face nici pentru ea mai nimic. Într-adevăr, ţi-ar rămâne recunoscătoare dacă ar şti că încă o mai socoţi o persoană importantă. Fii serios, prietene, prinţul Cléandor şi Mangogul n-or să facă niciodată nimic pentru ea; iar tu o să te plictiseşti tot făcând anticameră...

— Dar, doamnă, reluă braminul, nu-i vorba decât de-un fleac, care depinde numai de marchiză. Iată despre ce-i vorba. Ea a pus să i se construiască în conac un mic minaret; desigur pentru Sala, ceea ce presupune un imam; şi tocmai ăsta e locul pe care mi-l doresc...

— Ce spui! reluă Amine. Un loc de imam! nici să nu te gândeşti la el; marchiza nu are nevoie decât de un ascet[133], pe care să-l cheme din când în când pe timp ploios sau când vrea să facă Sala, înainte de a se întinde în pat: dar un imam pe care să-l găzduiască, să-l îmbrace şi să-l hrănească în casa ei şi să-i dea o leafă, asta nu prea îi cade bine Bibicosei. Îi cunosc afacerile. Sărmana femeie nu are decât un venit de 6000 de ţechini; iar tu ai vrea ca ea să-i dea 2000 unui imam? Asta-i curată închipuire!

— Pe Brama, asta chiar mă supără, replică omul cel sfânt; căci, vezi tu, dac-aş fi fost imamul ei, n-aş fi pregetat să-i devin şi mai de folos: iar când ajungi aici, te umpli de bani şi de pensii. Aşa cum mă vezi, eu sunt din Monomotapa şi ştiu să-mi fac bine treaba...

— Ei! îi răspunse Amine cu o voce întretăiată, afacerea ta nu-i chiar cu neputinţă. Păcat însă că meritul de care vorbeşti nu se poate decât presupune...

— Pentru cei din ţara mea, reluă bărbatul din Monomotapa, n-ai ce pierde dacă tragi foloase de pe urma lui; uite, mai bine să...

Şi-i oferi de îndată Aminei întreaga dovadă a unui merit atât de uluitor, încât, din acel moment, voi doi aţi pierdut în

ochii ei jumătate din cât preţuiaţi. Ah, trăiască bărbaţii din Monomotapa!

Lui Alibeg şi Nassès li se lungiseră feţele şi se uitau unul la altul fără să-şi spună o vorbă; dar, după ce-şi reveniră din uimire, se îmbrăţişară; şi, aruncându-i Aminei o privire dispreţuitoare, dădură fuga să se arunce la picioarele sultanului şi să-i mulţumească pentru că le deschisese ochii în privinţa acelei femei, că-i ajutase să-şi păstreze atât viaţa cât şi prietenia lor. Ajunseră chiar în momentul în care Mangogul, care se întorsese acasă la favorită, îi istorisea acesteia povestea Aminei. Mirzoza făcu haz de ea şi nu puse mai mult preţ pe femeile de la curte şi pe bramini.

CAPITOLUL XLVI

Sélim la Banza

După ce balul se sfârşi, Mangogul se duse să se odihnească; iar favorita, căreia nu-i prea era somn, trimise după Sélim şi-l zori să-i spună mai departe istoria aventurilor sale amoroase. Sélim se supuse, reluând-o astfel:

«Preocupările mele galante, doamnă, nu-mi acaparau tot timpul: îi furam plăcerii momente pe care le destinam unor ocupaţii serioase; iar intrigile în care am intrat, nu m-au împiedicat să mă instruiesc în materie de fortificaţii, de călărie, de arme, să cunosc muzica şi dansul; să observ moravurile şi artele europenilor; să le studiez politica şi poliţia. Reîntors în Congo, aveam să fiu prezentat împăratului, străbunul sultanului, care mi-a dăruit un post onorabil în rândurile armiei sale. Mi-am făcut apariţia la curte, şi-n curând luam parte la toate petrecerile prinţului Erguebzed, fiind prin urmare interesat de aventurile cu femei frumoase. Am cunoscut şi aici femei de toate naţiile, de toate vârstele şi condiţiile; puţine dintre ele s-au dovedit a fi crude cu mine, fie că rangul meu le orbea, fie că le plăcea felul meu de a vorbi sau pentru că figura mea le prevenea cu cine au de-a face. Aveam pe atunci două calităţi cu care, în dragoste, se merge repede — îndrăzneala şi semeţia.

Le-am frecventat mai întâi pe femeile de rang. Le luam seara de la cerc sau de la masa de joc, din casa Manimonbandei; petreceam noaptea cu ele, iar a doua zi ne purtam de parcă nici nu ne-am fi cunoscut. Una din preocupările acestor doamne era aceea de a-şi face rost de amanţi, de a-i răpi chiar pe cei ai celor mai bune prietene ale lor, iar cealaltă era de a se descotorosi de ei. De teamă să nu fie luate pe nepregătite, în timp ce urzeau vreo intrigă, mai ocheau alte două-trei. Ele cunosc nu ştiu câte din acele mici fineţuri pentru a-l atrage pe cel pe care-l au în vedere şi o sută de moduri de a sâcâi, de rezervă, pentru a-l îndepărta pe cel pe care-l au. Aşa a fost şi aşa va fi mereu. N-o să dau nici un nume; dar am cunoscut tot ceea ce se putea cunoaşte în materie de femei la curtea lui Erguebzed, ca reputaţie de tinereţe şi frumuseţe; şi toate aceste legături s-au făcut, s-au desfăcut şi s-au refăcut la loc şi au fost uitate în mai puţin de şase luni.

Scârbit de această lume, m-am repezit spre cea de la antipozi: am văzut burgheze pe care le-am găsit prefăcute, mândre de frumuseţea lor, toate făcând mare caz de cinste şi aproape toate terorizate de nişte soţi sălbatici şi brutali sau asaltate de nişte linge-blide de verişori, care o făceau toată ziua pe înfocaţii pe lângă verişoarele lor şi care mie îmi displăceau peste măsură: nu puteai să-i laşi singuri nici măcar o clipă; aceste animale se iveau mereu, deranjau o întâlnire şi se băgau în vorbă cu orice prilej. În ciuda acestor piedici, am reuşit să aduc vreo cinci-şase dintre aceste mironosiţe acolo unde doream, înainte de a le părăsi brusc. Ceea ce îmi plăcea în relaţia mea cu ele era faptul că acestea făceau mare caz de sentimente, că trebuia să faci şi tu la fel, şi că vorbeau despre ele de-ţi venea să te prăpădeşti de râs: şi-apoi pretindeau să le acorzi atenţie, să le faci mici servicii; să le asculţi, să nu lipseşti de lângă ele nici un moment; predicau un amor atât de corect, încât chiar că m-am văzut silit să renunţ la ele. Dar lucrul cel mai rău era că aveau tot timpul pe buze numele tău şi că uneori erai nevoit să te arăţi în lume în compania lor şi să suporţi tot ridicolul unei aventuri burgheze; într-o bună zi am şters-o din prăvăliile lor şi din strada Saint-Denis[134] şi nici că m-am mai întors vreodată acolo.

Erau pe atunci la modă ogeacurile: mi-am luat şi eu unul cu chirie în foburgul oriental, unde le-am plasat rând pe rând pe câteva dintre acele fete cu care te vezi, cu care nu te mai vezi; cărora le vorbeşti, cărora nu le mai vorbeşti, şi pe care le izgoneşti, atunci când te saturi de ele: ne strângeam acolo cu câţiva prieteni şi câteva actriţe de la Operă; dădeam mici supeuri, pe care prinţul Erguebzed le cinstea uneori cu prezenţa sa. Ah, doamnă, aveam nişte vinuri delicioase, nişte lichioruri alese şi cel mai bun bucătar din Congo!

Dar nimic nu mi-a făcut o mai mare plăcere decât o treabă pe care am dus-o la bun sfârşit într-o provincie aflată la mare distanţă de capitală, unde regimentul meu se găsea încartiruit: am plecat din Banza pentru a-l trece în revistă; acesta era singurul lucru care mă ţinea departe de oraş; şi călătoria mea ar fi fost scurtă, dacă n-ar fi fost planul nesăbuit la care mă dedasem. Se afla la Buruthi o mănăstire plină de cele mai alese frumuseţi; eram tânăr şi încă nu-mi crescuse barba, aşa că m-am gândit să mă strecor acolo sub înfăţişarea unei văduve care căuta un loc ferit împotriva relelor secolului. Am pus să mi se croiască o haină femeiască; am îmbrăcat-o şi m-am prezentat la poarta călugăriţelor noastre, care m-au primit cu multă afecţiune, m-au căinat pentru pierderea soţului, iar după ce am căzut de acord asupra sumei de bani pe care trebuia s-o dau, mi-au îngăduit să întru.

Apartamentul pe care mi-l dăduseră se afla în legătură cu dormitorul novicelor, care nu erau deloc puţine, majoritatea tinere şi de o neaşteptată prospeţime: le-am copleşit cu purtările mele politicoase şi am devenit în curând prietena lor. În mai puţin de opt zile, eram la curent cu toate acele lucruri care interesau mica lor republică; mi-au fost zugrăvite caractere, mi s-au adus la cunoştinţă întâmplări; mi s-au spovedit în fel şi chip şi am băgat de seamă că noi, profanii, nu mânuiam cu nimic mai bine decât ele bârfa şi calomnia. Am respectat întru totul tipicul lor; m-am ales cu nişte aere de pehlivan şi cu nişte intonaţii mieroase şi chiar se spunea în şoaptă că obştea lor ar fi fost bucuroasă dacă m-aş călugări.

Nici nu-mi dobândisem bine reputaţia de care mă bucuram, că am şi intrat în legătură cu o fată mare care îşi

primise primul voal; era o brunetă adorabilă, care îmi spunea mamă, iar eu o numeam „îngeraşul meu"; mă săruta cu nevinovăţie, iar eu îi întorceam sărutările cu multă plăcere. Tinereţea e-o vârstă curioasă din fire; Zirziphile mă întreba cu orice prilej despre căsnicie şi despre plăcerile soţilor; îmi cerea lămuriri, iar eu îi stârneam cu abilitate curiozitatea; şi, din întrebare în întrebare, am dus-o până la punerea în practică a lecţiilor pe care i le dădeam. N-a fost singura dintre novice pe care am instruit-o; au venit şi câteva maici ca să se edifice în chilia mea. Am aranjat momentele, întâlnirile, orele, în aşa fel încât să nu se poată vedea una cu alta; în fine, doamnă, ce să vă mai zic? pioasa văduvă avea să lase în urma ei o numeroasă posteritate; dar când scandalul, despre care până atunci se vorbise pe şoptite, ieşi la iveală şi când sfatul discretelor[135], întrunit, făcu apel la doctorul casei, m-am gândit să-mi sun retragerea. Aşa că într-o noapte, când toţi ai casei dormeau, am sărit peste zidurile grădinii şi m-am făcut nevăzut: m-am dus la apele de la Piombino, acolo unde doctorul trimisese jumătate din mănăstire şi unde mi-am desăvârşit, în straie de cavaler, opera începută ca văduvă. Iată, doamnă, o întâmplare despre care tot imperiul îşi aminteşte, dar pe-al cărei autor doar domnia voastră îl cunoaşte.

Cealată parte a tinereţii mele, adăugă Sélim, s-a consumat cu distracţii de acelaşi fel, întotdeauna femei, de toate soiurile, rareori misterioase, cu multe jurăminte şi nici un dram de sinceritate.

— Dar, socotind astfel, îi zise favorita, tu chiar n-ai iubit niciodată?

— Asta-i bună! răspunse Sélim, dar numai la iubire îmi stătea capul pe-atunci! dar nu voiam din ea decât partea de plăcere şi pe acelea care mi-o procurau.

— Dar poate exista oare plăcere fără iubire? îl întrerupse favorita. Ce poate ea să însemne, când inima nu-ţi spune nimic?

— Ei, doamnă! replică Sélim, oare inima e cea care vorbeşte, atunci când ai optsprezece sau douăzeci de ani?

— Dar, în fine, din toate aceste experienţe, cu ce te-ai ales? ce părere ţi-ai făcut despre femei?

— Concluzia la care am ajuns, zise Sélim, este că cele mai multe dintre ele nu au caracter; că există trei lucruri

care le mână cu putere: interesul, plăcerea şi orgoliul; că nu există poate nici o femeie care să nu fie stăpânită de vreuna dintre aceste patimi, şi că cele care le au pe toate trei la un loc sunt nişte monştri.

— Treacă-meargă, în ce priveşte plăcerea, zise Mangogul, care tocmai atunci intra; deşi nu poţi avea niciodată încredere în aceste femei, trebuie să le scuzi: când temperamentul a atins un anumit grad, e ca un cal nărăvaş care-l duce pe călăreţ peste câmp; şi mai toate femeile călăresc pe un astfel de animal.

— Atunci, zise Sélim, poate că tocmai de asta ducesa Ménéga îl numeşte pe cavalerul Kaidar marele ei scutier.

— Dar, să fie oare cu putinţă, îi zise sultana lui Sélim, ca tu să nu te fi îndrăgostit câtuşi de puţin? Felul tău sincer de a te purta să nu fi fost decât pentru a dezonora un sex care-ţi făcea toate voile şi care te găsea pe placul său? Cum! într-un număr atât de mare de femei, să nu se fi aflat nici una care să vrea să fie iubită, care să merite să fie iubită! E de neînţeles.

— Ah, doamnă! răspunse Sélim, după uşurinţa cu care mă supun poruncilor voastre, mă gândesc că anii n-au slăbit deloc influenţa pe care a avut-o asupra mea o femeie pe care am iubit-o: da, doamnă, am iubit şi eu ca oricare om. Dacă vreţi să aflaţi totul, o să vă spun; şi atunci veţi putea judeca dacă m-am plătit aşa cum se cuvine în rolul de iubit.

— Sunt şi ceva călătorii în partea asta din povestirea ta? îl întrebă sultanul.

— Nu, prinţe, răspunse Sélim.

— Cu-atât mai bine, reluă Mangogul; căci nu mi-e deloc somn.

— În ce mă priveşte, zise favorita, l-aş ruga pe Sélim să-mi îngăduie să mă odihnesc puţin.

— Se poate duce şi el la culcare, zise sultanul; şi-n timp ce voi o să dormiţi, eu o s-o iau la spovedit pe Cypria.

— Dar, prinţe, îi răspunse Mirzoza, Înălţimea Voastră nici să nu se gândească la una ca ea; bijuteria ei te va purta pe urmele unor călătorii fără de sfârşit.

Ajuns aici, autorul african ne spune că sultanul, uimit de observaţia Mirzozei, îşi luă câteva măsuri de prevedere, înghiţind unul dintre cele mai tari leacuri împotriva somnului; şi mai spune că medicul lui Mangogul, care-i era bun

prieten, îi dezvăluise şi lui reţeta, făcând din ea prefaţa lucrării sale; dar din această prefaţă nu ne-au rămas decât ultimile trei rânduri, pe care vi le redau mai jos.

Se ia din.....

Din.....

Din.....

Din *Marianne* şi din *Paysan*, pe....patru pagini.

Din *Égarements du coeur*, o filă.

Din *Confessions*[136], douăzeci şi cinci de rânduri şi jumătate.

CAPITOLUL XLVII

A douăzeci şi şasea încercare a inelului

Bijuteria călătoare

În timp ce favorita şi Sélim se odihneau după oboseala din ajun, Mangogul străbătea cu uimire măreţele apartamente ale Cypriei. Cu ajutorul bijuteriei sale, femeia aceasta făcuse o avere comparabilă cu aceea a unui şef al administraţiei statului. După ce trecu printr-un lung şir de încăperi, unele mai bogat împodobite decât altele, ajunse în salon, unde, în mijlocul unui grup numeros, o descoperi pe stăpâna casei după imensa cantitate de pietre scumpe care o făceau de nerecunoscut; iar pe soţul ei, după aerul cumsecade ce i se zugrăvea pe chip. Doi abaţi, un om de litere, trei academicieni din Banza ocupau laturile fotoliului Cypriei; iar în fundul sălii, zburând de colo-colo, doi sclivisiţi împreună cu un tânăr magistrat plin de ifose, care-şi sufleca manşetele, îşi aranja mereu peruca, îşi examina gura şi privindu-se în oglinzi se felicita de faptul că-i stătea atât de bine în roşu: cu excepţia acestor trei nestatornici, restul companiei era într-o admiraţie profundă

pentru respectabila mumie care, întinsă necuviincios, căsca, vorbea în timp ce căsca, găsind că toate merg prost, şi nefiind contrazisă de nimeni niciodată.

«Cum, îşi spunea Mangogul în sinea sa, el care nu mai vorbise singur de multă vreme şi care se dădea în vânt după aşa ceva, cum de a izbutit ea oare, cu o minte atât de învălmăşită şi cu un chip precum al ei, să facă de ruşine un bărbat de familie bună?»

Cypria ţinea să treacă drept blondă; pielea ei uşor gălbuie, dată cu suliman roşu, aducea destul de bine cu o lalea pestriţă; avea ochii mari, vederea slabă, talia joasă, nasul lung şi subţire, gura turtită, conturul feţei neregulat, obrajii scofâlciţi, fruntea îngustă, gâtul lipsă, mâna uscată şi braţul descărnat: şi chiar cu aceste farmece îşi vrăjise soţul. Sultanul îşi răsuci inelul asupra ei şi se putu auzi pe dată vocea ei aspră. Toţi cei ce se aflau de faţă se lăsară păcăliţi, crezând că Cypria grăia cu gura şi că se pregătea să-i judece. Dar bijuteria ei începu cu următoarele cuvinte:

«Povestea călătoriilor mele.

M-am născut în Maroc în anul 17.000.000.012 şi eram dansatoare la teatrul de Operă, când Méhémet Tripathoud, a cărui ţiitoare eram, a fost numit şeful ambasadei pe care puternicul nostru împărat o trimise monarhului Franţei; l-am urmat în această călătorie; farmecele franţuzoaicelor mă lăsară curând fără amant; aşa că, fără a mai pierde vremea, am trecut şi eu la represalii. Curtenii, dornici de prospătură, poftiră s-o pună la încercare pe Marochină, căci aşa i se zicea aici stăpânei mele; ea se purtă cu ei foarte omenos, iar bunele ei purtări îi aduseră, în numai şase luni, bijuterii ce preţuiau 20.000 de scuzi, cam tot atâţia în argint, dimpreună cu un palat gata mobilat. Dar francezul e nestatornic din fire, şi nu peste multă vreme am încetat să mai fiu la modă: nu-mi făcea nici o plăcere să mă zbănţuiesc prin provincie; talentele mari au nevoie de teatre mari, aşa că l-am lăsat pe Tripathoud să plece, iar eu m-am sortit capitalei unei alte împărăţii.

«A wealthy lord, travelling through France, dragg'd me to London. Ay, that was a man indeed! He water'd me six times a day, and as often o'night. His prick like a comet's tail shot flaming darts: I never felt such quick and thrilling thrusts. It was not possible for mortal prowess to hold out long, at this

rate; so he drooped by degrees, and I received his soul distilled through his Tarse. He gave me fifty thousand guineas. This noble lord was succeeded by a couple of privateer-commanders lately return'd from cruising: being intimate friends, they fuck'd me, as they had sail'd, in company, endeavouring who should show most vigour and serve the readiest fire. Whilst the one was riding at anchor, I towed the other by his Tarse and prepared him for a fresh tire. Upon a modest computation, I reckon'd in about eight days time I received a hundread and eighty shot. But I soon grew tired with keeping so strict an account, for there was no end of their broad-sides. I got twelve thousand pounds from them for me share of the prizes they had taken. The winter quarter being over, they were forced to put to sea again, and would fain have engaged me as a tender, but I had made a prior contract with a German count.»[137]

«Duxit me Viennam in Austria patriam suam, ubi venerea voluptate, quanta maxima poteram, ingurgitatus sum, per menses tres integros ejus splendide nimis epulatus hospes. Illi, rugosi et contracti Lotharingo more colei, et eo usque longa, crassaque mentula, ut dimidiam nondum acciperem, quamvis iterato coitu fractus rictus mihi misere pateret. Immanem ast usu frequenti vagina tandem admisit laxe gladium, novasque excogitavimus artes, quibus fututionum quotidianarum vinceremus fastidium. Modo me resupinum agitabat; modo ipsum, eques adhaerescens inguinibus, motu quasi tolutario versabam. Saepe turgentem spumantemque admovit ori priapum, simulque appressis ad labia labiis, fellatrice me lingua perfricuit. Etsi Veneri nunquam indulgebat posticae, a tergo me tamen adorsus, cruribus altero sublato, altero depresso, inter femora subibat, voluptaria quaerens per impedimenta transire. Amatoria Sanchesii praecepta calluit ad unguem, et festivas Aretini tabulas sic expressit, ut nemo melius. His a me laudibus acceptis, multis florenorum millibus mea sovit obsequia, et Romam secessi.»[138]

«Quella citta e il tempio di Venere, ed il soggiorno delle delizie. Tutta via mi dispiaceva, che le natiche leggiadre fossero la ancora piu festeggiate delle piu belle potte; quello che provai il terzo giorno del mio arrivo in quel paese. Una cortigiana illustre si offerisce a farmi guadagnare mila scudi,

s'io voleva passar la sera con esso lei in una vigna. Accetai l'invito; salimmo in una carozza, e giungemmo in un luogo da lei ben conosciuto nel quale due cavalieri colle braghesse rosse si fecero incontro a noi, e ci condussero in un boschetto spesso e folto, dove cavatosi subito le vesti, vedemmo i piu furiosi cazzi che risaltaro mai. Ognuno chiavo la sua. Il trastullo poi si presa a quadrille, dopo per farsi guattare in bocca, poscia nelle tette; alla perfine, uno de chiavatori impadronissi del mio rivale, mentre l'altro mi lavorava. L'istesso fu fatto alla conduttrice mia; e cio tutto dolcemente condito di bacci alla fiorentina. E quando i campioni nostri ebbero posto fine alla battaglia, facemmo la fricarella per risvegliar il gusto a quei benedetti signori i quali ci paganoro con generosita. In piu volte simili guadagnai con loro sessanta mila scudi; e due altre volte tanto, con coloro che mi procurava la cortigiana. Mi ricordo di uno che visitava mi spesso e che sborrava sempre due volte senza cavarlo; e d'un altro il quale usciva de me pian piano, per entrare soltimente nel mio vicino; e per questo bastava fare su e giu le natiche. Ecco una uzanza curiosa che si pratica in Italia.»[139]

Bijuteria Cypriei îşi continuă povestirea într-un limbaj pe jumătate congolez şi pe jumătate spaniol. Se pare că nu cunoştea destul de bine această limbă pentru a se folosi numai de ea: nu poţi învăţa bine o limbă, zice autorul african, care mai degrabă s-ar spânzura decât să piardă ocazia de a face o reflecţie oarecare, decât dac-o vorbeşti mult; iar bijuteria Cypriei aproape că nu prea avu vreme s-o vorbească la Madrid.

«Scăpai cu fuga din Italia, în ciuda câtorva dorinţe tainice care îmi dădeau ghes să mă-ntorc, influxo malo del clima! y tuve luego la resolucion de ir me a una tierra, donde pudiesse gozar mis fueros sin partir los con un usurpador. Plecai în călătorie de la Castillia la Veneţia, timp în care mă pricepui să-l reduc la simplele sale funcţiuni: dar asta nu era de ajuns pentru a mă socoti răzbunată. Le impuse la tarea de batter el compas en los bayles che celebrava de dia y de noche; iar el se achită de asta atât de bine, încât căzurăm la pace. Ne făcurăm apariţia la curtea din Madrid în bună înţelegere. Al entrar de la ciudad, mă împrietenii con un papo venerabile por sus canas: din fericire pentru mine;

căci lui i se făcu milă de tinerețea mea, şi-mi dezvălui o taină, fructul a şaizeci de ani de experiență, para guardar me del mal de que merecieron los Franceses ser padrinos, por haver sido sus primeros pregodes. Cu această rețetă, şi cu gustul pentru curățenie, pe care în zadar încercai să-l introduc în Spania, mă ferii de orice întâmplare neplăcută la Madrid, unde numai vanitatea mea suferi o atingere de moarte. Aşa cum puteți vedea, stăpâna mea are piciorul foarte mic. Esta prenda es el incentivo mas poderoso de una imaginacion castellana. Un picior mic îi serveşte drept paşaport la Madrid unei fete que tiene la mas dilatada sima entre las piernas. Mă hotărâi să părăsesc un ținut în care majoritatea triumfurilor mele se datora unui merit străin; y me arrime a un definidor muy virtuoso que passava a las Indias. Sub poalele reverendei sale văzui pământul făgăduinței, acel ținut în care preafericitul Frayle poartă, fără să işte scandal, aur în pungă, un pumnal la brâu, şi iubita-i pe crupă. Cât de plină de desfătări a fost viața pe care am dus-o aici! ce nopți! o, zei! ce nopți! Hay de mi! al recordarme de tantos gustos me meo... Algo mas... Ya, ya... Pierdo el sentido... Me muero...

După un an de şedere la Madrid şi în Indii, mă îmbarcai pentru Constantinopol. Nu găsii deloc pe gustul meu obiceiurile unui popor la care bijuteriile sunt ținute ferecate; mă grăbii să ies cât mai iute dintr-o țară în care îmi simțeam libertatea amenințată. Făcui cunoştință cu destui musulmani şi sfârşii prin a-mi da seama că s-au lustruit foarte mult în urma legăturilor cu europenii; găsii la ei spiritul uşuratic al francezului, ardoarea englezului, tăria neamțului, răbdarea nemărginită a spaniolului şi destul de puternice nuanțe din rafinamentele italienilor: într-un cuvânt, un agă face, de unul singur, cât un cardinal, patru duci, un lord, trei granzi de Spania şi doi prinți germani.

De la Constantinopol, aşa cum ştiți, domnilor, am trecut la curtea marelui Erguebzed, unde i-am format pe cei mai plăcuți seniori ai noştri; iar când n-am mai fost bună de nimic, m-am aruncat asupra acestei figuri aici de față, zise bijuteria, arătând, printr-un gest care-i era familiar, spre soțul Cypriei. Ce decădere!»

Autorul african sfârşeşte acest capitol printr-un avertisment adresat doamnelor care ar putea fi ispitite să pună

să li se tălmăcească acele pasaje în care bijuteria Cypriei s-a exprimat într-o limbă străină.

Nu mi-aş fi făcut datoria de istoric, zice el, dacă le-aş fi suprimat; şi din respect pentru sexul frumos, păstrându-le în lucrare, nu puteam să nu le previn pe doamnele virtuoase că bijuteria Cypriei şi-a stricat peste măsură limbajul în călătoriile întreprinse; şi că povestirile ei sunt infinit mai slobode decât oricare alta dintre lecturile clandestine făcute de dânsele vreodată.»

CAPITOLUL XLVIII

Cydalise

Mangogul se întoarse acasă la favorită, unde-l găsi şi pe Sélim, care i-o luase înainte.

— Ei, prinţe! îi zise Mirzoza, Ţi-au picat bine călătoriile Cypriei?

— Nici bine, nici rău, răspunse sultanul; n-am priceput nimic din ele.

— Şi de ce, mă rog? întrebă favorita.

— Fiindcă bijuteria ei, zise sultanul, vorbeşte ca o poliglotă, pe toate limbile, numai pe limba mea nu. E o povestitoare destul de neobrăzată, dar ar putea fi un tălmaci grozav.

— Cum adică! reluă Mirzoza, n-ai înţeles chiar nimic din tot ce-a povestit?

— Decât un singur lucru, doamnă, răspunse Mangogul; şi anume că voiajele sunt încă şi mai nenorocite pentru pudoarea femeilor decât este credinţa pentru bărbaţi; şi că nu e cine ştie ce scofală să cunoşti mai multe limbi. Poţi să deţii la perfecţie latina, greaca, italiana, engleza şi congoleza, şi totuşi să nu ai mai multă minte decât o bijuterie. Nu asta e şi părerea ta, doamnă? Şi aceea a lui Sélim? Care poate să-şi înceapă şi el povestirea aventurii, dar să nu fie vorba de călătorii. Mă plictisesc de moarte.

Sélim îi promise sultanului că scena se va petrece într-un singur loc, apoi începu:

«Să tot fi avut treizeci de ani; tocmai îmi pierdusem tatăl; îmi luasem o soaţă, pentru a nu lăsa casa să se părăginească, şi trăiam cu soţia mea aşa cum se cuvine; aveam grijă de ea, o băgam în seamă, mă purtam frumos cu ea, purtările mele nefiind prea familiare, dar foarte cinstite. Prinţul Erguebzed se urcase de-acum pe tron; mă bucuram de bunăvoinţa sa chiar dinainte de a domni. Bunăvoinţă pe care a continuat să mi-o arate până la moarte, iar eu m-am silit să-i îndreptăţesc această marcă de distincţie prin zelul şi credinţa mea faţă de el. Tocmai atunci rămăsese liber locul de inspector general al trupelor; postul acesta însă mă obliga să fac dese călătorii la hotare.

— Dese călătorii! exclamă sultanul. E de-ajuns una ca să mă adoarmă până mâine. Ai grijă.

— Prinţe, continuă Sélim, într-una dintre aceste deplasări am cunoscut-o pe soţia unui colonel de spahii, pe nume Ostaluk, un bărbat viteaz, un ofiţer bun, dar un soţ greu de suportat, gelos foc, şi care, prin însăşi persoana sa, îndreptăţea această patimă; căci era îngrozitor de urât.

O luase de soţie de puţină vreme pe Cydalise, tânără, zglobie, frumoasă; una dintre acele puţine femei pentru care simţi, încă de când le-ai zărit întâia oară, ceva mai mult decât politeţe, de care te desparţi cu greu, şi care îţi revin de o sută de ori în minte până când le revezi.

Cydalise gândea cumpănit şi se exprima fermecător; conversaţia ei te captiva; şi aşa cum nu te mai săturai s-o vezi, tot aşa nu te mai săturai s-o asculţi. Cu aceste calităţi, era îndreptăţită să lase impresii puternice în inimile tuturor, iar eu mi-am dat seama de lucrul ăsta. Aveam pentru ea o mare preţuire; în curând aveam să am şi un simţământ mai tandru, şi toate purtările mele aveau să capete în curând adevărata culoare a unei frumoase pasiuni. Uşurinţa cu care făcusem primele cuceriri mă cam stricase: când am trecut la asaltul Cydalisei, mi-am închipuit că nici ea nu va rezista mult şi că, simţindu-se prea onorată de faptul că domnul inspector o băga în seamă, nu-mi va opune decât o apărare cuviincioasă. Vă puteţi imagina cât de tare m-a surprins răspunsul ei la declaraţia mea de dragoste.

« — Seniore, mi-a spus ea, chiar dacă aş avea naivitatea de a crede că te arăţi mişcat de cele câteva farmece pe care mi le găseşte lumea, aş fi nebună să ascult cu seriozitate nişte vorbe cu care ai amăgit alte o mie înainte de a mi le adresa mie. Fără preţuire, ce e oare dragostea? mai nimic; iar tu nu mă cunoşti destul de bine ca să mă poţi preţui. Oricâtă minte, oricâtă pătrundere ai avea, în două zile n-ai putea să cunoşti îndeajuns caracterul unei femei pentru a-i acorda atenţia pe care o merită. Domnul inspector general nu caută decât să se distreze, şi e dreptul lui; dar şi Cydalise îşi are dreptul ei, acela de a nu fi distracţia nimănui.

Degeaba m-am jurat eu că ceea ce simt pentru ea este iubirea cea mai adevărată, degeaba i-am spus că fericirea mea e în mâinile ei şi că purtarea ei indiferentă faţă de mine îmi va fi ca o otravă pentru tot restul vieţii mele.

— Vorbe meşteşugite, îmi spuse ea, nimic altceva decât vorbe meşteşugite! Sau nu te gândeşti la mine, sau mă crezi destul de zăpăcită la minte încât să mă dedau la nişte tăgăduieli atât de învechite. Lucrurile pe care mi le-ai spus adineauri, toţi le spun fără să le creadă, şi toţi le ascultă fără să le dea crezare.

Dacă nu aş fi îndrăgit-o pe Cydalise, felul ei corect de-a se purta m-ar fi umilit; dar cum eu o iubeam, asta mă făcea să sufăr. Am plecat la curte, dar icoana ei m-a însoţit; iar absenţa ei, departe de a-mi micşora suferinţa, nu făcea decât să mi-o sporească.

Cydalise pusese atât de mult stăpânire pe cugetul meu, încât m-am gândit de sute de ori să-mi sacrific pentru ea funcţiile şi rangul care mă ţineau legat de curte; dar nesiguranţa sorţilor de izbândă m-a oprit de fiecare dată.

Neputând să dau fuga până acolo unde o lăsasem, am plănuit s-o atrag pe ea acolo unde mă aflam eu. Am profitat de încrederea cu care mă cinstea Erguebzed, pentru a lăuda în faţa acestuia meritul şi valoarea lui Ostaluk. Acesta a fost numit locotent al spahiilor din gardă, loc care-l ţinea legat de prinţ; aşa că Ostaluk şi-a făcut apariţia la curte, dimpreună cu Cydalise, care a devenit pe dată frumoasa zilei.

— Ai făcut bine, îi zise sultanul, că ţi-ai păstrat funcţiile şi că ai chemat-o pe Cydalise la curte; căci, pe Brama, îţi jur că eu te-aş fi lăsat să pleci de unul singur la ea în provincie.

— Toţi au măsurat-o din cap până-n picioare, au studiat-o, s-au ţinut pe urmele ei, degeaba însă, continuă Sélim. Eu eram singurul care avea privilegiul s-o vadă zilnic. Cu cât o vedeam mai mult, cu atât îi găseam mai mult farmec şi calităţi, şi tot pe atât o îndrăgeam şi mai tare. Mă gândeam că poate amintirea prea proaspătă a numeroaselor mele aventuri mă cobora în ochii ei: pentru a i-o şterge din minte şi a o convinge de iubirea mea sinceră, m-am retras din societate şi nu m-am mai văzut cu alte femei în afara celor pe care întâmplarea mi le scotea în cale, la ea acasă. Mi s-a părut că această purtare o mişcase şi că mai pierduse puţin din vechea ei severitate faţă de mine. Mi-am sporit atenţiile: i-am cerut să mă iubească, iar ea mi-a acordat preţuirea ei. Cydalise a început să mă trateze altfel decât pe ceilalţi; am avut parte de încrederea ei: îmi cerea adesea părerea cu privire la nevoile casei sale; dar nu-mi spunea nimic despre cele ale inimii ei. Dacă eu îi vorbeam despre sentimente, ea îmi răspundea prin maxime, iar eu eram tare abătut. Această situaţie penibilă durase destul de mult, când m-am hotărât s-o curm şi să aflu, o dată pentru totdeauna, la ce trebuia să mă aştept.

— Şi cum ai făcut? întrebă Mirzoza.

— O să afli imediat, doamnă, îi răspunse Mangogul.

Iar Sélim continuă:

— V-am spus, doamnă, că o vedeam pe Cydalise în fiecare zi: am început prin a o vedea mai rar; apoi vizitele mele au devenit tot mai rare, până când, în fine, aproape că am încetat s-o mai văd. Dacă se nimerea să vorbesc cu ea între patru ochi, cu totul întâmplător, îi vorbeam atât de puţin despre dragoste, de parcă n-aş fi simţit nici cea mai mică scânteie vreodată. Această schimbare o surprinse, bănuindu-mă de cine ştie ce făgăduială făcută pe ascuns; iar într-o zi în care îi zugrăveam istoria galantă a curţii:

— Sélim, îmi zise ea cu un aer distrat, tu nu-mi mai spui nimic despre tine; povesteşti minunat despre isprăvile amoroase ale altora, dar eşti foarte discret în privinţa alor tale.

— Doamnă, îi răspund eu, asta din pricină că, precum se pare, ale mele nu există, sau fiindcă găsesc că e mai nimerit să le trec sub tăcere.

— O, da! mă întrerupse ea, e cum nu se poate mai nimerit să-mi ascunzi azi nişte lucruri pe care mâine le va şti toată lumea.

— Bravo, doamnă, îi replicai eu; dar măcar nimeni nu le va fi aflat de la mine.

— Într-adevăr, reluă ea, cu felul ăsta rezervat de-a te purta cu mine, eşti nemaipomenit; căci cine nu ştie că ai ce ai cu blonda Misis, cu micuţa Zibeline, cu bruneta Séphéra?

— Şi cu cine încă mai pofteşti, doamnă, adăugai eu cu răceală.

— Adevărat, reluă ea, ba chiar cred că ele nu sunt singurele: de două luni de când nu te mai vede omul decât întâmplător, nu prea îmi vine mie să cred că n-ai făcut tu nimic; iar cu doamne ca acestea, lucrurile merg destul de repede.

— Eu să nu fac nimic! îi răspund; aş fi disperat dacă n-aş face nimic. Inima mea e menită să iubească, şi chiar să fie un pic iubită; ba chiar ţi-aş mărturisi că şi este; dar nu-mi cere să-ţi spun mai multe, căci şi-aşa ţi-am spus prea mult.

— Sélim, reluă ea cu seriozitate, eu n-am nici un secret faţă de tine şi nici tu n-ar trebui să ai faţă de mine, dacă ai vrea. Până unde-ai ajuns?

— Aproape de sfârşitul romanului.

— Cu cine anume? mă întrebă ea nerăbdătoare.

— O ştii pe Martéza?

— O ştiu, fireşte; e o femeie foarte plăcută.

— Ei bine, după ce am încercat zadarnic să-ţi fiu pe plac, mi-am îndreptat atenţia asupra ei. Tânjea după mine de mai bine de şase luni, două întâlniri mi-au netezit calea spre inima ei; cea de a treia îmi va desăvârşi triumful, iar în seara asta, Martéza mă aşteaptă să cinăm împreună. E o persoană foarte amuzantă, uşuratică, un pic caustică, dar în rest e fiinţa cea mai bună din lume. Îţi faci mult mai bine micile tale treburi cu aceste nebunatice, decât cu cele care poartă gulere înalte, care...

— Dar, seniore, îl întrerupse Cydalise, cu privirile plecate, felicitându-te pentru alegerea făcută, aş putea să-ţi atrag atenţia că Martéza nu e neprihănită şi că înainte de tine a avut destui amanţi?

— Ce importanţă are, doamnă? reiau eu; dacă Martéza mă iubeşte sincer, voi socoti că eu am fost primul. Ora întâlnirii mele este însă aproape, dacă-mi permiţi...

— Încă un cuvânt, seniore. E-adevărat că Martéza te iubeşte?

— Eu aşa cred.

— Şi o iubeşti şi tu? adăugă ea.

— Doamnă, îi răspund eu, doar tu eşti aceea care m-a aruncat în braţele Martezei; asta spune totul.

Mă pregăteam să ies; dar Cydalise mă apucă de dolman, întorcându-se brusc.

— Doamna mai doreşte ceva de la mine? are vreo poruncă să-mi dea?

— Nu, domnule; cum, tot aici eşti? Te credeam deja foarte departe.

— Voi iuţi pasul, doamnă.

— Sélim...

— Cydalise...

— Aşadar, pleci?

— Da, doamnă.

— Ah, Sélim! cui mă sacrifici? Preţuirea Cydalisei nu atârnă oare mai mult decât favorurile unei Martéza?

— Fără doar şi poate, doamnă, îi zic eu, dacă n-aş fi nutrit pentru tine decât preţuire. Dar eu te iubeam...

— Asta nu e nimic, exclamă ea cu avânt; dacă m-ai fi iubit, ai fi desluşit care sunt adevăratele mele sentimente; le-ai fi presimţit şi ai fi fost măgulit că până la urmă perseverenţa ta ar fi avut câştig de cauză asupra mândriei mele: dar tu te-ai săturat repede; m-ai părăsit, şi poate că în momentul...

Ajunsă aici, Cydalise se opri, îi scăpă un suspin şi ochii i se umeziră.

— Spune, doamnă, îi zic eu, sfârşeşte ce ai de spus. Dacă, în ciuda rigorilor cu care m-ai copleşit, iubirea mea încă ar mai dura, ai putea să...

— Nu pot face nimic; tu nu mă mai iubeşti, iar Martéza te aşteaptă,

— Şi dacă Martéza mi-ar fi indiferentă? şi dacă Cydalise mi-ar fi mai dragă ca oricând? ce-ai face?

— E o nebunie să spun ce-aş face doar pe temeiul unor presupuneri.

— Cydalise, fie-ţi milă şi răspunde-mi ca şi cum n-aş fi făcut nici o presupunere. Dacă pentru mine Cydalise ar fi dintotdeauna femeia cea mai demnă de a fi iubită din lume şi dacă n-aş fi avut nici cea mai mică intenţie în ce-o priveşte pe Martéza, te mai întreb o dată, ce-ai face?

— Ceea ce am făcut dintotdeauna, ingratule, îmi răspunse în sfârşit Cydalise. Te-aş iubi...

— Iar Sélim te adoră, îi spun eu aruncându-mă la picioarele ei şi sărutându-i mâinile pe care i le stropeam cu lacrimi de bucurie.

Cydalise rămase interzisă; această nesperată schimbare o tulbură; mă folosii de răvăşeala ei, iar împăcarea noastră fu pecetluită prin semne de iubire pe care ea nu se simţi în stare să le refuze.

— Şi bunul Ostaluk ce părere avea despre asta? îl întrerupse Mangogul. Fără îndoială că-i îngădui scumpei sale jumătăţi să se arate generoasă cu un bărbat căruia îi datora o locotenţă la spahii.

— Prinţe, Ostaluk se arătă plin de recunoştinţă atât timp cât spusele mele nu găsiseră ascultare; dar, de îndată ce fericirea mea fu deplină, deveni stânjenitor, furios, greu de suportat de către mine şi brutal cu soţia sa. Nu se mulţumi că ne tulbura personal, puse să fim urmăriţi; cineva ne trădă; iar Ostaluk, sigur de pretinsa lui dezonoare, se încumetă să mă provoace la duel. Am încrucişat iataganele în parcul cel mare al seraiului; l-am rănit în două rânduri şi l-am silit să mă roage să-l cruţ. În timp ce se vindeca de rănile primite, eu n-am părăsit-o nici o clipă pe soţia sa; dar cum s-a însănătoşit puţin, prima lui grijă a fost să ne despartă şi să se poarte urât cu Cydalise. Ea mi-a înfăţişat pe de-a-ntregul trista situaţie în care se afla; i-am propus s-o răpesc; iar ea a consimţit; şi gelosul nostru, când s-a întors de la o partidă de vânătoare la care îl însoţise pe sultan, a fost foarte mirat să se pomenească văduv. Aşa că Ostaluk, fără să-şi mai piardă vremea cu reproşuri inutile împotriva autorului acestei răpiri, se gândi pe loc să se răzbune.

«O ţineam ascunsă pe Cydalise într-o casă de la ţară, la două leghe depărtare de Banza; şi tot la două nopţi, ieşeam pe furiş din oraş pentru a mă duce la Cisare. Între timp, Ostaluk puse un preţ pe capul femeii sale necredincioase, îi

cumpără pe servitorii mei oferindu-le bani şi izbuti să se strecoare în parcul casei mele. În acea seară, eu şi Cydalise ieşisem să ne răcorim: pătrunsesem pe o alee întunecoasă şi mă pregăteam s-o copleşesc cu cele mai drăgăstoase mângâieri, când, sub privirile mele, o mână nevăzută îi străpunse sânul cu un pumnal. Era chiar mâna crudului Ostaluk. Aceeaşi soartă mă aştepta şi pe mine; i-o luai însă înainte lui Ostaluk; îmi trăsei iataganul şi-o răzbunai pe Cydalise. Mă repezii apoi la femeia iubită: inima ei încă mai bătea, dar îşi dădu sufletul înainte de a mai ajunge cu ea înăuntru, cu gura lipită de gura mea.

Când am simţit că trupul Cydalisei începuse să se răcească în braţele mele, m-am pornit să urlu ca un nebun; servitorii mei mi-au sărit în ajutor, smulgându-mă din acele locuri năpădite de groază. M-am întors în Banza şi m-am închis în palat, cu moartea în suflet şi făcându-mi cele mai crunte mustrări. O iubeam cu adevărat pe Cydalise; şi eram la rându-mi iubit cu tărie de ea; aşa că am avut răgazul necesar să-mi dau seama cât de mare era pierderea pe care o pricinuisem, şi s-o plâng.

— Până la urmă însă, reluă favorita, ţi-ai găsit totuşi alinarea?

— Vai, doamnă! răspunse Sélim, mult timp am crezut că nu mi-o voi găsi niciodată; şi de-abia cu acel prilej am aflat că nu există dureri care să ţină o veşnicie.

— Să nu mai aud că mi se vorbeşte despre bărbaţi, zise Mirzoza; toţi sunt o apă şi-un pământ. Ceea ce va să zică, senior Sélim, că această sărmană Cydalise, cu a cărei întâmplare ne-ai înduioşat, şi pe care ai regretat-o atâta, a făcut o mare prostie atunci când s-a bizuit pe jurămintele tale; şi că, în vreme ce Brama o pedepsea poate pe bună dreptate pentru credulitatea ei, tu îţi petreceai îndeajuns de plăcut clipele în braţele altei femei.

— Ei, doamnă! reluă sultanul, nu mai fi aşa de pornită. Sélim încă o mai iubeşte. Cydalise va fi răzbunată.

— Doamne, răspunse Sélim, Înălţimea Voastră ar putea fi greşit informată: din aventura mea cu Cydalise, n-a trebuit eu oare să înţeleg, pentru tot restul vieţii mele, că o iubire adevărată îi face prea mult rău fericirii?

— Desigur, îl întrerupse Mirzoza; şi-n ciuda reflecţiilor tale, mă prind pe ce vrei că-n clipa de faţă iubeşti o altă

femeie, cu şi mai multă ardoare chiar...

— Cu şi mai multă ardoare, reluă Sélim, nu m-aş încumeta s-o spun cu tărie: sunt cinci ani de când am o legătură, dar e o legătură de suflet, cu o femeie încântătoare: nu mi-a fost deloc uşor până când am reuşit să mă fac ascultat; căci ea a fost întotdeauna o virtuoasă!

— O virtuoasă! exclamă sultanul; curaj, dragul meu, pe mine mă încântă când cineva îmi vorbeşte despre virtutea unei femei de la curte.

— Sélim, zise favorita, spune-ţi mai departe istoria.

— Şi continuă să crezi mereu, ca un bun musulman ce eşti, în statornicia iubitei tale, adăugă sultanul.

— Ah, prinţe! reluă Sélim cu aprindere, Fulvia mi-e credincioasă.

— Credincioasă sau nu, îi răspunse Mangogul, are vreo importanţă pentru fericirea ta? dacă aşa o crezi tu, e de ajuns.

— Prin urmare, Fulvia e cea pe care o iubeşti acum? zise favorita.

— Da, doamnă, răspunse Sélim.

— Cu-atât mai rău, dragul meu, adăugă Mangogul: eu n-am deloc încredere în ea; e tot timpul căutată de bramini, şi nu există oameni mai îngrozitori decât braminii; şi-apoi, eu găsesc că are ochii mici, ca de chinezoaică, nasul cârn şi un aer cu totul îndreptat spre plăcere: între noi fie vorba, aşa este?

— Prinţe, îi răspunse Sélim, eu cred că n-o disprețuieşte de tot.

— Ei bine! replică sultanul, nimic nu-i rezistă acestei ispite; e ceea ce tu ar trebui să ştii mai bine decât mine, sau tu nu eşti...

— Aici te-nşeli, zise favorita... Poţi avea toată mintea de pe lume, şi să n-ai deloc habar de asta: pun rămăşag că...

— Tot timpul rămăşaguri, o întrerupse Mangogul; lucrul ăsta mă neliniştește: nu se mai învaţă odată minte femeile astea: ei, doamnă, câştigă-ţi mai întâi castelul, şi după aia pune rămăşag.

— Doamnă, îi zise Sélim favoritei, nu v-ar putea fi oare Fulvia de folos?

— Cum anume? întrebă favorita.

— Am băgat de seamă, reluă curteanul, că bijuteriile n-au grăit niciodată decât în prezenţa Înălţimii Sale; şi mi-am închipuit că duhul Cucufa, care a făcut atâtea lucruri grozave pentru Kanoglou, bunicul sultanului, i-ar fi putut acorda nepotului harul de a le face să grăiască. Iar bijuteria Fulviei n-a deschis încă gura, după câte ştiu; nu s-ar putea găsi oare vreo cale de a o lua la spovedit şi de a vă oferi astfel castelul şi de a mă convinge şi pe mine de credinţa iubitei mele?

— Desigur, reluă sultanul; ce zici de asta, doamnă?

— O, eu nu mă bag deloc într-o treabă atât de ruşinoasă! Ţin prea mult la prietenia lui Sélim ca, de dragul unui castel, să-l expun primejdiei de a-şi pierde fericirea.

— Dar nu trebuie să te gândeşti la aşa ceva, reluă sultanul; Fulvia e cuminte, Sélim ar fi în stare să bage mâna în foc pentru ea; a spus-o cu gura lui, şi nu e el omul care să se dezică.

— Nu, prinţe, răspunse Sélim; iar dacă Înălţimea Voastră îmi spune să ne întâlnim acasă la Fulvia, eu o să fiu desigur primul care o să ajungă acolo.

— Fii cu băgare de seamă la ce-ţi propui, reluă favorita; Sélim, bietul meu Sélim, o iei cam prea repede; şi oricât de îndatoritor ai fi...

— Fiţi fără grijă, doamnă; de vreme ce zarurile au fost aruncate, voi asculta spusele Fulviei; cel mai rău lucru care mi se poate întâmpla este să pierd o femeie necredincioasă.

— Şi-apoi să regreţi de moarte că ai pierdut-o, adăugă sultana.

— Basme! zise Mangogul; tu chiar crezi că Sélim s-a prostit atât de mult? A pierdut-o el pe buna Cydalise, şi uite că e totuşi plin de viaţă; iar tu susţii că, dacă s-ar întâmpla să afle că Fulvia îi e necredincioasă, ar muri el oare numai pentru atâta lucru? Te-asigur eu că n-ar mai muri niciodată, dac-ar primi numai lovituri de felul ăsta. Sélim, ne vedem mâine, acasă la Fulvia, înţelesu-m-ai? la o oră ce o să ţi se comunice.

Sélim se înclină, iar Mangogul ieşi; favorita continuă să-i înfăţişeze bătrânului curtean riscurile pe care şi le asuma; Sélim îi mulţumi pentru bunăvoinţa pe care i-o arăta, după care se retraseră cu toţii până la ceasul marelui eveniment.

CAPITOLUL XLIX

A douăzeci și șaptea încercare a inelului

Fulvia

Autorul african, care promisese undeva că ne va zugrăvi caracterul lui Sélim, s-a hotărât s-o facă aici; prețuiesc prea mult lucrările celor din antichitate ca să vă asigur că el și-ar fi găsit mai bine loc în altă parte. Există, zice el, unii oameni cărora propriul lor merit le deschide toate ușile, oameni care, prin farmecul chipului și prin vioiciunea spiritului, la vremea tinereții lor, sunt personajele la modă ale multor femei, și care la bătrânețe se bucură de respect, fiindcă au știut să împace datoriile cu plăcerile, și s-au ilustrat la mijlocul vieții prin serviciile făcute statului: într-un cuvânt, oameni care constituie în orice epocă plăcerea unei societăți. Un astfel de om era Sélim: deși împlinise vârsta de șaizeci de ani, începându-și destul de timpuriu cariera plăcerilor, o constituție robustă și diverse menajamente îl feriseră de ruina bătrâneții. Un aer nobil, purtări firești, un limbaj seducător, vaste cunoștințe despre lume, întemeiate pe o îndelungată experiență, obișnuința de a trata cu sexul frumos, toate îl făceau să fie considerat

la curte drept bărbatul cu care toți ar fi dorit să semene; dar pe care degeaba s-ar fi silit să-l imite, neavând din fire calitățile și geniul care-l făcuseră atât de deosebit.

Mă întreb acum, continuă autorul african, dacă acest bărbat avea dreptate să-și facă atâtea griji din pricina iubitei sale și să-și petreacă noaptea ca un om cu mințile rătăcite? căci adevărul este că mii de gânduri i se răsuciră prin minte, și că, cu cât o iubea mai mult pe Fulvia, cu atât se temea mai tare că va afla că nu îi este credincioasă. «Prin ce labirint m-am încumetat să purced? își spunea el în sinea sa; și pentru ce? Cu ce o să mă aleg eu dacă favorita își câștigă castelul? și care va fi soarta mea dacă-l pierde?... Dar de ce să-l piardă? Nu sunt eu oare sigur de iubirea Fulviei?... Ah, eu sunt totul pentru ea, și dacă bijuteria ei grăiește, nu va fi vorba decât despre mine. Dar dacă trădătoarea!... nu, nu, aș fi simțit-o; aș fi băgat de seamă o anume nestatornicie în felul ei de-a se purta; în cinci ani ar fi avut tot timpul să se dezmintă... Totuși punerea ei la încercare e primejdioasă... dar nu mai e timp să dau înapoi; am dus cupa la gură: trebuie s-o golesc, cu riscul că voi pierde toată licoarea... Poate că și oracolul va grăi în favoarea mea... Vai! la ce-aș putea oare să mă aștept? De ce oare alții ar fi asaltat fără izbândă o virtute asupra căreia eu am triumfat?... Ah, iubită Fulvia, nu fac decât să te jignesc cu bănuielile mele și să uit cât de mult m-a costat victoria asupra ta: o rază de speranță mă însenineză, și mă flatez că bijuteria ta se va încăpățâna să rămână mută...»

În acest vălmășag de gânduri se răsucea Sélim, atunci când i se înmână, din partea sultanului, un bilet care cuprindea următoarele cuvinte: «Astă-seară, la orele unsprezece și jumătate, te vei afla la locul știut». Sélim luă pana și scrise cu o mână tremurătoare: «Prințe, așa voi face.»

Sélim își petrecu restul zilei la fel ca și noaptea de dinaintea ei, plutind între speranță și teamă. E cât se poate de adevărat că amanții au un fel de instinct: dacă iubita nu le este credincioasă, ei sunt cuprinși de o înfiorare destul de asemănătoare cu cea care le încearcă pe animale atunci când se strică vremea: amantul bănuitor e la fel ca o pisică pe care o mănâncă urechea când afară e înnorat: animalele sălbatice și amanții mai au încă acest instinct în comun, pe când animalele domestice își pierd acest instinct, care

slăbeşte şi la amanţi după ce aceştia au devenit soţi.

Orele i se părură foarte lungi lui Sélim; se uită la pendulă de o sută de ori: sosi în sfârşit şi momentul fatal, iar curteanul o porni spre casa iubitei: era târziu, dar cum era lăsat să intre la orice oră în apartamentul Fulviei, i se deschise şi acum...

— Nu te mai aşteptam la ora asta, îi zise ea, aşa că m-am dus la culcare cu o migrenă ce mi se trage de la grijile pe care mi fac pentru tine.

— Doamnă, îi răspunse Sélim, nişte îndatoriri de binefacere şi chiar de afaceri m-au ţinut aproape legat de casa sultanului; iar de când am plecat de la tine, n-am avut o clipă de răgaz.

— Iar eu, replică Fulvia, am fost din pricina asta într-o dispoziţie groaznică. Cum, două zile încheiate să nu te văd chiar deloc!

— Ştii bine, reluă Sélim, la ce mă obligă rangul, oricât de sigură ar părea favorea de care te bucuri în ochii celor mari...

— Cum, îl întrerupse Fulvia, sultanul s-a purtat cumva rece cu tine? să fi uitat oare serviciile pe care i le-ai făcut? Sélim, nu prea eşti atent la ce spun; nu-mi răspunzi... Ah! dacă mă iubeşti, ce importanţă are pentru fericirea ta faptul că prinţul te-a primit sau nu aşa cum se cuvine? Nu în ochii lui, ci într-ai mei, în braţele mele îţi vei găsi fericirea.

Sélim asculta cu atenţie acest discurs, examinând chipul iubitei sale, căutând în gesturile pe care le făcea acea trăsătură caracteristică adevărului după care nu te poţi înşela nicicum, şi pe care e cu neputinţă s-o simulezi bine: când spun cu neputinţă, mă refer la noi, bărbaţii; căci Fulvia ştia să se prefacă atât de bine, încât Sélim începuse să-şi reproşeze faptul de-a o fi bănuit. Când sosi Mangogul, Fulvia tăcu imediat; Sélim se înfioră, iar bijuteria ei zise: «Degeaba se duce doamna în pelerinaj pe la toate pagodele din Congo, că tot nu va avea copii, şi asta dintr-o pricină pe care o cunosc prea bine, căci nu degeaba sunt bijuteria ei...»

La auzul acestui început, Sélim se îngălbeni la faţă ca un mort; avu de gând să se ridice, dar genunchii, care-i tremurau, nu-i dădură ascultare, aşa că se lăsă să cadă la loc în fotoliu. Nevăzut, sultanul se apropie de el şi-i spuse la ureche:

— Nu ţi-a fost de ajuns?...

— Ah, prinţe! exclamă Sélim, de ce n-oi fi ascultat eu de sfaturile Mirzozei şi de propriile presimţiri? Fericirea mea a încetat să mai existe într-o clipă; am pierdut totul: voi fi un om mort, dacă bijuteria ei grăieşte. Să grăiască, totuşi. Mă aştept la nişte lămuriri înspăimântătoare; dar mă tem mai puţin de ele şi mai mult de starea de năuceală în care mă aflu acum.

Totuşi, prima mişcare a Fulviei fusese aceea de a-şi duce mâna spre bijuterie pentru a-i închide gura; ceea ce aceasta spusese până acum suporta o întrerpretare favorabilă; dar ea se temea pentru ceea ce avea să urmeze. Când tocmai începuse să se liniştească văzând că aceasta păstra tăcerea, sultanul, zorit şi de Sélim, răsuci din nou inelul: Fulvia se văzu nevoită să-şi îndepărteze degetele, iar bijuteria ei continuă:

«Nu voi rămâne borţoasă niciodată, căci prea mă sleiesc. Vizitele prea asidue ale atâtor personaje sfinte vor dăuna întotdeauna bunelor mele intenţii, iar madam nu va avea deloc copii. Dac-aş fi fost sărbătorită doar de Sélim, poate că aş fi rămas grea; dar duc o viaţă de ocnaş. Azi unul, mâine altul, şi-ntotdeauna vâslind din greu. Ultimul bărbat cu care se vede Fulvia e-n totdeauna cel pe care ea îl crede sortit din ceruri să-i ducă neamul mai departe. Nici unul nu scapă de-o asemenea toană. Nu există condiţie mai nenorocită decât aceea a bijuteriei unei femei de rang înalt care nu are defel urmaşi! De zece ani sunt lăsată pe socoteala unor bărbaţi care nu erau demni nici măcar să-şi ridice ochii asupra mea».

Când se ajunse aici, Mangogul găsi de cuviinţă că Sélim auzise destul ca să se vindece de perplexitatea care-l stăpânea: îl cruţă de restul spovedaniei, îşi răsuci inelul la loc şi ieşi, lăsând-o pe Fulvia pe seama reproşurilor amantului ei.

La început, nefericitul Sélim rămăsese împietrit; dar furia care-l năpădise, redându-i forţele şi graiul, îl făcu să-i arunce o privire dispreţuitoare necredincioasei sale iubite, şi-i zise:

«Femeie nerecunoscătoare şi perfidă, dacă te-aş mai iubi, m-aş răzbuna pe tine; dar cum nu eşti demnă de iubirea mea, nu eşti demnă nici de mânia mea. Un bărbat ca mine! Sélim, compromis de o gloată de ticăloşi...»

— Într-adevăr, îl întrerupse Fulvia pe neașteptate, pe tonul unei curtezane date în vileag, bine-ți șade să faci atâta caz pentru o nimica toată; în loc să-mi fii recunoscător că te-am cruțat de cunoașterea unor lucruri care cu timpul te-ar fi adus la disperare, tu te aprinzi, te înfurii de parcă te-aș fi jignit cu ceva. Și din ce motiv, domnule, ar fi trebuit să te prefer lui Séton, lui Rikel, lui Molli, lui Tachmas, cavalerii cei mai plăcuți de la curte, față de care nu trebuie să te ostenești să-ți ascunzi aventurile avute? Un bărbat ca tine, Sélim, e un bărbat sleit de puteri, învechit, neputincios să țină legată de el de-a pururi o femeie drăguță ce nu-i deloc proastă. Mai bine ai recunoaște că îngâmfarea ta nu-și are rost și că mânia ta e nepotrivită. De altfel, dacă nu ești mulțumit, n-ai decât să lași locul altora, care-l vor ocupa mult mai bine decât tine.

— Chiar asta o să și fac, și încă din toată inima, îi replică Sélim, indignat la culme; și ieși, hotărât să n-o mai vadă în viața lui pe această femeie.

Intră în palatul său, unde stătu închis câteva zile, mai puțin mâhnit, în fond, de pierderea suferită și mai mult de faptul că se putuse înșela atâta timp. Cea care suferea nu era inima, ci vanitatea sa. Se temea de reproșurile favoritei și de glumele sultanului și-i evita și pe unul și pe celălalt.

Aproape că se hotărâse să renunțe la viața de curte, să se cufunde în singurătate și să-și încheie ca un filozof o viață pe care și-o risipise în cea mai mare parte în straie de curtean, când Mirzoza, care bănuia ce gânduri are, își puse în cap să-l consoleze, îi porunci să vină la serai și-i ținu următorul discurs: «Ei bine, bietul meu Sélim! doar nu ai de gând să mă părăsești? Dacă-i așa, nu pe Fulvia o pedepsești pentru necredințele ei, ci pe mine. Pe toți ne-a mâhnit întâmplarea ta: suntem de acord că e dureroasă; dar dacă ții cât de cât la protecția sultanului și la prețuirea mea, vei continua să fii sufletul societății noastre și-o vei uita pe această Fulvia, care nu s-a arătat nici măcar o clipă demnă de un bărbat ca tine.»

— Doamnă, îi răspunse Sélim, vârsta îmi dă de știre că a venit vremea să mă retrag. Am văzut îndeajuns de mult lumea; până mai acum patru zile m-aș fi lăudat că o cunosc; dar trădarea Fulviei mă reduce la tăcere. Femeile sunt ceva de nelămurit, și toate mi-ar fi odioase, dacă n-ați aparține

sexului pe ale cărui farmece le aveți în totalitate. Să dea Brama să nu-i deprindeți niciodată și cusururile! Adio, doamnă! mă retrag în singurătate, pentru a-mi ocupa mintea cu gânduri folositoare. Amintirea bunătății cu care domnia voastră și sultanul m-ați cinstit, mă vă urmări și acolo; iar dacă inima mea își mai dorește totuși ceva, aceasta va fi pentru fericirea voastră și pentru gloria sa.

— Sélim, îi răspunse favorita, nu lua hotărâri la mânie. Te temi că lumea va râde de tine, lucru pe care l-ai putea evita mai puțin plecând de la curte, decât rămânând aici. N-ai decât să filozofezi cât îți place; dar nu e momentul să faci lucrul ăsta acum: lumea nu va vedea în retragerea ta decât o dispoziție sufletească de moment și o supărare. Tu nu ești deloc făcut să trăiești într-un loc pustiu; iar sultanul...

Sosirea lui Mangogul o făcu pe favorită să se oprească; aceasta îi dezvălui ce avea de gând să facă Sélim.

«Chiar că-i nebun! zise prințul: să-l fi zăpăcit oare de cap felul în care s-a purtat cu el această micuță Fulvia?»

Apoi, adresându-i-se lui Sélim: «Nici vorbă de-așa ceva, dragă prietene; vei rămâne, continuă el: am nevoie de sfaturile tale, iar doamna, de societatea ta. Binele stăpânirii mele și mulțumirea Mirzozei o cer; și așa va fi.»

Impresionat de simțămintele lui Mangogul și ale Mirzozei, Sélim se plecă respectuos, rămase la curte și fu iubit, îndrăgit, căutat și cinstit, pentru trecerea de care se bucura pe lângă sultan și Mirzoza.

CAPITOLUL L

Uimitoarele întâmplări din vremea domniei lui Kanoglou, bunicul lui Mangogul

Favorita era foarte tânără. Venită pe lume la sfârşitul domniei lui Erguebzed, ea nu cunoştea mai nimic despre curtea lui Kanoglou. Un cuvânt auzit întâmplător îi stârnise curiozitatea pentru minunile pe care duhul Cucufa le făcuse în cinstea acestui bun prinţ; şi nimeni nu putea s-o instruiască mai exact despre cele întâmplate decât Sélim: acesta le fusese martor, luase parte la ele şi cunoştea în profunzime istoria acelor vremuri. Într-o zi, când se afla singură cu el, Mirzoza îl aduse spre acest subiect şi-l întrebă dacă domnia lui Kanoglou, de care se făcea atâta caz, văzuse lucruri mai minunate decât cele care atrăgeau azi atenţia întregului Congo.

«N-am nici un interes, doamnă, îi răspunse Sélim, să prefer vechiul regim în locul celui al prinţului domnitor. Se petrec lucruri mari; dar poate că acestea nu sunt decât încercarea celor care vor continua să-l facă vestit pe Mangogul; iar eu sunt la o vârstă prea înaintată, pentru a mă mai putea măguli că voi

apuca să le văd.»

— Aici te înşeli, îi răspunse Mirzoza; ţi-ai dobândit şi-ţi vei păstra epitetul de „nemuritor". Dar mai bine spune-mi ce ai văzut tu.

— Doamnă, continuă Sélim, domnia lui Kanoglou a fost lungă; iar poeţii noştri au supranumit-o „epoca de aur". Titlu care i se potriveşte în mai multe privinţe. Ea s-a făcut cunoscută prin succese şi victorii; însă avantajele astea au avut şi părţile lor rele, care dovedesc că aurul acela era uneori de proastă calitate. Curtea, care dă tonul pentru tot restul imperiului, era una dintre cele mai galante. Sultanul avea ţiitoare; seniorii ţinură morţiş să-l imite; iar norodul căpătă pe nesimţite acelaşi aer. Luxul veşmintelor, al mobilelor şi-al echipajelor era din cale-afară. Se făcu din servitul meselor o artă a delicatesei.Iar la jocurile de noroc se juca pe sume mari; oamenii se îndatorau, nimeni nu-şi plătea datoriile, toţi cheltuiau cât timp aveau bani şi trecere. Erau aduse la cunoştinţa publicului nişte prea frumoase ordonanţe împotriva luxului, care însă nu erau puse niciodată în aplicare. Erau cucerite oraşe, erau cucerite provincii, se începeau palate şi imperiul era sleit de oameni şi de bani. Noroadele intonau cântece de victorie şi mureau de foame. Mai marii aveau castele mândre şi grădini încântătoare, iar pământurile lor erau în paragină. O sută de corăbii de larg făcuseră din noi stăpânii mării şi urgia vecinilor noştri; dar o minte pricepută calculă exact cât costa statul întreţinerea acestor carcase; şi-n ciuda reprezentaţiilor puse la cale de ceilalţi miniştri, se porunci să aibă loc una din care să se facă o mare serbare de triumf. Visteria regală era un sipet mare şi gol, pe care această economie mizerabilă n-a reuşit nicicum să-l umple; iar aurul şi argintul aveau să devină atât de rare, încât monetăriile fură prefăcute într-o bună dimineaţă în mori de hârtie. Şi, culmea fericirii, Kanoglou se lăsă convins de către fanatici că era de o mare importanţă ca toţi supuşii să-i semene, ca toţi să aibă ochii albaştri, nasul cârn şi mustaţa roşie, ca el, şi alungă din Congo mai bine de două milioane de oameni care n-aveau deloc această înfăţişare sau care se împotriviră să şi-o ticluiască.

Iată cum se prezenta acea „epocă de aur", doamnă; iată cum arăta acel vechi şi bun regim de altădată, despre care auziţi în fiecare zi atâtea regrete; dar lăsaţi-i pe flecari să

spună ce vor; şi fiţi convinsă că avem şi noi oameni precum Turenne sau Colbert; că, la urma urmei, prezentul preţuieşte mai mult decât trecutul şi că, dacă noroadele sunt mai fericite sub Mangogul decât erau sub Kanoglou, domnia Înălţimii Sale e mai vestită decât aceea a străbunului său, adevărata măsură a măreţiei prinţilor este tocmai fericirea supuşilor. Dar să ne întoarcem la acele lucruri mai deosebite ale domniei lui Kanoglou.

Voi începe cu apariţia paiaţelor.

— Sélim, te scutesc de asta; cunosc întâmplarea pe dinafară, îi zise favorita; treci mai departe.

— Doamnă, o întrebă curteanul, aş putea să ştiu de la cine aţi aflat-o?

— Bine dar, răspunse Mirzoza, despre lucrul ăsta s-a scris.

— Da, doamnă, îi replică Sélim, şi încă de către nişte oameni care n-au înţeles nimic. Mă apucă furiile când văd că nişte neica-nimeni, care nu s-au aflat niciodată în preajma prinţilor, decât poate cu ocazia vreunei intrări în capitală sau a oricărei alte ceremonii publice, se-apucă să scrie istoria.

Doamnă, continuă Sélim, ne petrecusem noaptea la un bal mascat în marile saloane ale seraiului, când duhul Cucufa, protectorul declarat al familiei domnitoare, ne ieşi în cale şi ne porunci să mergem la culcare şi să dormim neîntorşi timp de douăzeci şi patru de ore: i-am dat cu toţii ascultare; iar după împlinirea acestui soroc, seraiul avea să se găsească preschimbat într-o întinsă şi măreaţă galerie de paiaţe; îl puteai vedea, la unul din capete, aşezat pe tron, pe Kanoglou: o sfoară lungă şi uzată îi atârna printre picioare; o zână bătrâna şi ramolită[140] îl făcea să se mişte întruna, şi, dintr-o lovitură de pumn, punea în mişcare o mulţime fără număr de paiaţe subalterne, care erau legate prin fire abia văzute şi subţiri ce plecau de la fiecare dintre degetele lui Kanoglou: trăgea de unul, şi pe dată seneşalul alcătuia nişte edicte ruinătoare, pe care-şi punea apoi sigiliul sau pronunţa întru slăvirea zânei un elogiu pe care i-l sufla secretarul său; ministrul de război îi trimitea armatei chibrituri; supraintendentul de la finanţe îşi făcea case şi-i lăsa pe soldaţi să moară de foame; şi tot aşa şi celelalte paiaţe.

Dacă unele dintre paiaţe nu se mişcau cum trebuie, nu ridicau îndeajuns de sus braţele, nu-şi îndoiau destul picioarele, dintr-o singură lovitură cu dosul palmei, zâna le rupea legăturile, iar ei se pomeneau damblagii. Îmi voi aminti mereu de doi emiri foarte curajoşi cărora le purta pică şi care rămaseră paralizaţi de braţe pe tot restul vieţii[141].

Firele care se împrăştiau dinspre toate părţile trupului lui Kanoglou aveau să se întindă la distanţe enorme, punând în mişcare sau lăsând în repaos, din străfundurile imperiului Congo până la marginile lui Monoémugi, armate întregi de paiaţe: printr-o simplă tragere de sfoară era asediat un oraş, se săpa şanţul de apărare, se ataca cu tunul, duşmanul se pregătea să capituleze; dar urma o a doua tragere de sfoară, iar focul artileriei se domolea, atacurile nu mai erau date cu aceeaşi tărie, se sărea în ajutorul garnizoanei, se încingea vrajba între generalii noştri; ne trezeam luaţi prin surprindere şi bătuţi măr.

Veştile acestea proaste nu-l mâhneau niciodată pe Kanoglou; nu ajungeau la urechile sale decât după ce supuşii uitaseră deja de ele; iar zâna nu le lăsa decât pe două dintre paiaţe să i le spună, fiecare purtând o sfoară legată de vârful limbii, şi care nu spuneau decât ceea ce le plăcea lor, sub pedeapsa că altfel vor rămâne muţi.

La o altă dată, noi, tinerii zurbagii, am fost cu toţii încântaţi de o întâmplare care i-a scandalizat amarnic pe cei pioşi: femeile au început să facă tumbe şi să meargă cu capul în jos, cu picioarele în sus şi cu mâinile vârâte în papuci[142].

Lucrul acesta dădu mai întâi peste cap toate cele ştiute şi a fost nevoie să se studieze noile fizionomii; multe dintre ele au fost neglijate, atunci când s-a încetat a mai fi socotite plăcute în momentul în care s-au arătat; iar altele, despre care nu se vorbise niciodată nimic, au câştigat foarte mult făcându-se cunoscute. Jupoanele şi rochiile căzând peste ochi, exista riscul să te rătăceşti sau să calci greşit; iată de ce unele au fost scurtate, iar altele au fost făcute cu deschizătură în faţă: aşa au apărut jupoanele scurte şi rochiile desfăcute. Când femeile se răsuceau pe călcâie, ele îşi păstrau acea parte a veşmântului lor aşa cum era; iar dacă te uitai cu atenţie la jupoanele doamnelor noastre, lesne îţi

puteai da seama că ele nu fuseseră deloc făcute pentru a fi purtate aşa cum se poartă azi.

Orice modă care nu va avea în vedere decât o singură ţintă se va trece repede; ca să dureze, ea are nevoie de cel puţin două. S-a descoperit în acel timp secretul de a-ţi menţine pieptul sus, iar azi ne folosim de el pentru a-l ţine jos.

Habotnicele, surprinse de a se pomeni cu capul în jos şi cu picioarele în sus, s-au acoperit mai întâi cu mâinile; dar această grijă le făcea să-şi piardă echilibrul şi să se clatine din greu. Sfătuite de bramini, ele şi-au legat în continuare jupoanele de picioare cu ajutorul unor cordeluţe de culoare neagră; femeile de lume au găsit că procedeul e caraghios şi-au spus în gura mare că acest lucru le împiedica să respire şi le făcea să aibă istericale; această minune a avut urmări fericite; toate cele care aveau fese urâte se precipitară nebuneşte în cucernicie şi îşi luară mici panglici negre: patru misiuni de bramini n-ar fi fost în stare să facă mai mult.

Abia scăpasem din această încercare, când ne-a fost dat să trecem printr-o alta mai puţin generală, dar nu mai puţin plină de învăţăminte. Fetele, începând de la 13 până la 18,19, 20 de ani şi chiar mai mult, s-au sculat într-o bună dimineaţă cu degetul mijlociu vârât, ia ghiciţi unde, doamnă? îi spuse Sélim favoritei. Nu era nici în gură, nici în ureche, nici după năravul turcesc: s-a bănuit cam care putea fi boala de care sufereau şi s-a căutat degrabă un leac. De atunci există la noi obiceiul de a căsători nişte copile cărora mai nimerit ar fi să li se dea nişte păpuşi.

Altă binecuvântare: curtea lui Kanoglou era plină de tineri eleganţi; iar eu aveam cinstea de a mă număra printre ei. Într-o zi, când stăteam de vorbă cu nişte tineri seniori francezi, am băgat de seamă că umerii noştri se ridicau şi deveneau mai înalţi decât capetele noastre; dar asta n-a fost tot: imediat am început să ne răsucim pe un călcâi.

— Şi ce era atât de neobişnuit în asta? întrebă favorita.

— Nimic, doamnă, îi răspunse Sélim, atâta doar că această primă prefacere se află la originea acelor umeri înalţi, atât de la modă pe vremea copilăriei voastre; iar cea de-a doua, la a celor care iau totul în râs, a căror domnie încă nu a trecut. Se începea atunci, ca şi azi, să i se spună ceva cuiva, se făcea o piruetă şi i se continua discursul

altuia şi se sfârşea în faţa celui de-al treilea, pentru care cele spuse deveneau pe jumătate de neînţeles, pe jumătate lipsite de temei.

Altă dată, ne-am pomenit cu toţii miopi. Aşa că ne-am văzut nevoiţi să apelăm la Bion[143]: şarlatanul ne-a făcut la toţi lorniete, pe care ni le-a vândut cu zece ţechini şi de care ne-am folosit şi mai apoi, după ce ne recăpătasem vederea. De aici se trag, doamnă, lornietele folosite la operă.

Nu ştiu ce anume îi făcuseră femeile, cam în aceeaşi vreme, lui Cucufa, dar el s-a răzbunat crunt pe ele. La sfârşitul unui an, în care acestea îşi petrecuseră nopţile la bal, la mese sau la joc, iar nopţile în trăsurile sau în braţele amanţilor, nu mică le-a fost mirarea când s-au pomenit cu toate pocite: una era neagră ca o cârtiţă, alta buboasă, aceasta palidă şi slabă, aceea gălbejită şi ridată; trebuia deci găsit un paleativ împotriva acestui funest farmec; iar chimiştii noştri au descoperit albul, roşul, pomezile, apele, batistele lui Venus, alifia de faţă, alunitele şi o mie şi una de alte secrete de care ele se foloseau pentru a înceta să mai fie urâte şi a deveni hidoase. Cucufa le ţinea sub această vrajă, când Erguebzed, căruia îi plăceau femeile frumoase, puse o vorbă bună pentru ele: duhul făcu şi el ce putu; vraja însă fusese atât de puternică, încât nu le putu dezlega de ea decât în parte; iar femeile de la curte rămaseră aşa cum încă le mai puteţi vedea şi astăzi.

— Tot aşa au stat lucrurile şi cu bărbaţii? întrebă Mirzoza.

— Nu, doamnă, răspunse Sélim; unele farmece au durat mai mult, altele mai puţin: umerii înalţi s-au lăsat încet-încet în jos; s-au făcut drepţi; şi de teamă că ar putea trece drept cocoşaţi, bărbaţii umblau cu capul pe sus şi o făceau pe mofturoşii; au continuat şi încă mai continuă şi azi să facă piruete; încercaţi să purtaţi o discuţie serioasă sau de bun-simţ cu un tânăr senior manierat, şi, ţâşti, o să-l vedeţi cum se îndepărtează de voi ca o sfârleză, pentru a se duce să-i mormăie ceva în bătaie de joc unuia care-l întreabă ce mai e nou pe front sau cum mai stă cu sănătatea, sau să-i şuşotească la ureche că în ajun a cinat cu Rabon, care-i o fată adorabilă; că o să apară curând un roman nou, din care el a citit deja câteva pagini, şi că acesta e foarte frumos, foarte-foarte: şi-apoi, ţâşti, alte câteva piruete făcute înspre

o femeie pe care o întreabă dacă a văzut noua operă şi căreia îi spune că actriţa Dangeville a fost ceva cum nu s-a mai văzut.

Mirzoza găsi toate aceste purtări ridicole destul de amuzante şi-l întrebă pe Sélim dacă se purtase şi el la fel.

— Cum, doamnă! reluă bătrânul curtean, îţi era oare îngăduit să te porţi altfel, fără să treci drept un om de pe o altă lume? Am purtat şi eu cocoaşă, m-am îndreptat, am făcut-o pe mofturosul, mi-am pus lornietă, am făcut piruete, am zeflemesit totul, la fel ca oricare altul; şi toate sforţările minţii mele s-au redus la a-mi însuşi printre cei dintâi aceste trăzneli şi de a nu fi printre ultimii care s-au descotorosit de ele.

Aici ajunsese Sélim, când îşi făcu apariţia Mangogul.

Autorul african nu ne spune nici ce i se întâmplase, nici ce-l preocupase în timpul capitolului precedent: după cât se pare, prinţilor din Congo li se îngăduie să facă lucruri neînsemnate, să spună uneori prostii şi să fie la fel ca şi ceilalţi oameni, a căror bună parte din viaţă se consumă cu fleacuri sau cu lucruri care nu merită să fie aflate.

CAPITOLUL LI

A douăzeci şi opta încercare a inelului

Olympia

«Bucură-te, doamnă, îi spuse Mangogul, intrând la favorită, căci îţi aduc o veste care o să-ţi facă plăcere. Bijuteriile sunt nişte mici smintite care nu ştiu ce spun. Inelul lui Cucufa le poate face să grăiască, dar nu poate smulge de la ele adevărul.»

— Şi cum le-a prins cu minciuna Înălţimea Voastră? întrebă favorita.

— O să afli imediat, răspunse sultanul. Sélim îţi făgăduise că-ţi va povesti toate aventurile sale; şi cred că nu te poţi îndoi că nu s-a ţinut de cuvânt. Ei bine, chiar adineauri am spovedit o bijuterie care-l acuza de o răutate pe care nu ţi-a mărturisit-o, pe care desigur nici n-a avut-o şi care nici nu se potriveşte caracterului său. Să te porţi ca un despot cu o femeie drăguţă, s-o sileşti să cedeze sub ameninţarea cu execuţia militară, îl vezi tu oare în stare pe Sélim să facă asemenea lucruri?

— Şi de ce nu, doamne? replică favorita. Nu există nici o răutate de care Sélim să nu fie în stare; iar dacă n-a suflat o vorbă despre aventura pe care ai descoperit-o, asta se

datorează poate faptului că între timp a căzut la pace cu acea bijuterie, că s-au simțit bine împreună și că a socotit de cuviință că-mi poate ascunde o greșeală neînsemnată, fără ca pentru asta să-și încalce făgăduiala.

— Veșnica falsitate a presupunerilor pe care le faci, îi răspunse Mangogul, ar fi trebuit să te lecuiască de a le mai face. Nu-i deloc ceea ce îți închipui; e vorba de o extravaganță din prima lui tinerețe. Este vorba despre una dintre acele femei de care profiți pe loc și pe care nici vorbă s-o păstrezi.

— Doamnă, îi spuse Sélim favoritei, degeaba îmi storc mintea, nu-mi aduc aminte despre ce ar putea fi vorba, așa că acum mă simt totuși cu conștiința nepătată.

— Olympia, zise Mangogul...

— Ah, prințe! îl întrerupse Sélim, acum știu despre ce-i vorba: povestea asta mi s-a întâmplat atât de demult, încât nu-i de mirare că nu mi-am amintit.

— Olympia, reluă Mangogul, soția primului vistiernic al Haznalei, se înamorase de un tânăr ofițer, căpitan în regimentul lui Sélim. Într-o dimineață, iubitul ei veni peste măsură de tulburat și-i dădu de veste că toți militarii primiseră ordinul de a pleca și de a se alătura corpurilor lor de armată. Străbunul meu Kanoglou hotărâse în acel an să înceapă campania mai de timpuriu, iar un plan admirabil pe care-l pusese la cale nu eșuă decât fiindcă poruncile fuseseră date în vileag. Oamenii politici se opuseră, femeile avură și ele ceva de cârtit: fiecare avea motivele sale. Pe cele ale Olympiei vi le-am desluşit. Femeia aceasta se hotărî să-l vadă pe Sélim și să împiedice, dacă era cu putință, plecarea lui Gabalis: căci așa se numea iubitul ei. Sélim trecea drept un bărbat primejdios. Olympia găsi de cuviință să fie însoțită; iar două dintre prietenele ei, niște femei la fel de drăguțe ca și ea, se oferiră s-o însoțească. Sélim se afla în palatul lui când acestea sosiră. O primi pe Olympia, căci ea i se înfățișă singură, cu acea politețe desăvârșită pe care i-o cunoşti, și o întrebă cărui fapt îi datora o vizită atât de plăcută.

— Domnule, îi spuse Olympia, mă interesez pentru Gabalis; afacerile importante pe care le are fac ca prezența sa la Banza să fie necesară, iar eu am venit să-ți cer pentru el un concediu de șase luni.

— Un concediu de șase luni, doamnă? Nici să nu te gândeşti la așa ceva, îi răspunse Sélim; poruncile sultanului sunt fără tăgadă. Sunt disperat că nu-mi pot face pe lângă domnia ta un merit printr-o favoare care m-ar pierde negreșit. Noi încercări insistente din partea Olympiei; noi refuzuri din partea lui Sélim.

— Vizirul mi-a promis că mă voi afla și eu printre primii ce vor fi înaintați în grad. Îmi poți cere dumneata, doamnă, să mă dau pierii numai ca să-i fac cuiva un hatâr?

— Ei nu, domnule, n-o să te dai pieirii deloc, iar eu ți-aș rămâne îndatorată.

— Doamnă, așa ceva nu se poate; doar dacă te-ai vedea cu vizirul.

— Ah, domnule! la cine mă trimiți? Bărbatul ăsta n-a făcut niciodată nimic pentru femei.

— Degeaba îmi frământ mintea, căci aș fi foarte încântat să te pot servi, nu mai văd decât un singur mijloc.

— Și care-ar fi acesta? întrebă cu aprindere Olympia.

— Scopul dumitale, răspunse Sélim, ar fi acela de a-l face fericit pe Gabalis timp de șase luni; dar, doamnă, n-ai putea rupe un sfert de oră din plăcerile pe care i le sorteşti?

Olympia îl înțelese prea bine, se înroși, începu să se bâlbâie și sfârși prin a protesta cu privire la duritatea propunerii.

— Să nu mai vorbim despre lucrul ăsta, doamnă, reluă colonelul cu răceală, Gabalis va fi nevoit să plece; serviciul prințului trebuie efectuat. Aș fi putut lua pe seama mea acest lucru, însă dumneata nu vrei să contribui cu nimic. Oricum, doamnă, dacă Gabalis pleacă, asta e numai pentru că așa vrei dumneata.

— Eu! exclamă cu aprindere Olympia; ah, domnule! trimiteți atunci pe dată ordinul, și așa să rămână. Preliminariile esențiale ale tratatului aveau să fie ratificate pe o canapea, doamna crezând pentru moment că a câștigat cauza lui Gabalis, când trădătorul aici de față, se gândi, ca și cum și-ar fi adus aminte, s-o întrebe cine erau cele două doamne care o însoțiseră și pe care le lăsase în cealaltă încăpere.

— Sunt două dintre prietenele mele cele mai bune, răspunse Olympia.

— Şi prietene bune şi ale lui Gabalis, adăugă Sélim; lucru de care nu mă îndoiesc. Presupunând că-i aşa, cred că nu vor refuza să achite fiecare câte o treime din drepturile tratatului. Da, aşa mi se pare drept; te las, doamnă, să le pregăteşti...

— Într-adevăr, domnule, îi răspunse Olympia, eşti un bărbat ciudat. Te asigur că aceste doamne n-au nici o pretenţie asupra lui Gabalis; dar, pentru a le scoate şi pe ele şi pe mine din încurcătură, dacă mă preţuieşti, voi încerca să achit eu scrisoarea lor de schimb. Sélim acceptă oferta. Olympia îşi ţinu şi ea cuvântul; iată, doamnă, ceea ce ar fi trebuit să-ţi spună Sélim.

— Are iertarea mea, zise favorita; Olympia nu însemna cine ştie ce, pentru ca eu să-i fac un proces de conştiinţă lui Sélim că a uitat de ea. Nu ştiu de unde le mai găseşti pe femeile astea: în adevăr, prinţe, te porţi întru totul ca unul care n-are deloc chef să piardă un castel.

— Doamnă, mi se pare că ţi-ai cam schimbat părerile pe care le aveai mai acum câteva zile, îi răspunse Mangogul: dă-mi voie să-ţi reamintesc care trebuia să fi fost prima încercare a inelului pe care ţi-am propus-o; aşa că, vezi bine, nu de mine a depins ca să-l pierd mai curând.

— Da, reluă sultana, ştiu că mi-ai jurat că nu mă voi număra printre bijuteriile care grăiesc, şi că de atunci nu te-ai adresat decât unor nesăbuite; unei Aminte, unei Zobéïde, unei Thélis, unei Zulique, nişte femei a căror reputaţie era aproape stabilită.

— Recunosc, zise Mangogul, că ar fi fost caraghios să pun vreun temei pe aceste bijuterii; dar, din lipsă de altele, a trebuit să mă mulţumesc cu ele. Ţi-am mai spus şi ţi-o repet, când e vorba de bijuterii, buna însoţire e mult mai rară decât crezi; numai dacă nu cumva te hotărăşti să-l câştigi chiar tu...

— Eu, îl întrerupse cu aprindere Mirzoza! în viaţa mea n-o să am castel, dacă pentru a-l avea, va fi nevoie să trec prin aşa ceva. O bijuterie grăitoare! ptiu, drace! asta e de o neruşinare... Prinţe, ce s-o mai lungim, îmi cunoşti motivele; şi îţi repet la modul cel mai serios ameninţările.

— Atunci, sau nu te mai plânge de încercările pe care le fac, sau arată-mi măcar la cine ai vrea să mai încerc; căci sunt disperat că lucrul ăsta n-o să se termine niciodată.

Bijuterii libertine, şi încă mai ce, bijuterii libertine, şi-ntotdeauna bijuterii libertine.

— Am mare încredere, răspunse Mirzoza, în bijuteria lui Églé; şi aştept cu nerăbdare să treacă şi cele cincisprezece zile pe care mi le-ai cerut.

— Doamnă, reluă Mangogul, acestea au trecut ieri; şi-n timp ce Sélim îţi spunea basme despre vechea curte, eu am aflat de la bijuteria lui Églé, că, mulţumită proastei dispoziţii a lui Célébi şi asiduităţilor lui Almanzor, stăpâna ei nu-ţi este de nici un folos.

— Ah, prinţe! oare ce-mi aud urechile? strigă favorita.

— Asta e, reluă sultanul: o să te fericesc cu istoria ei altă dată; dar, până atunci, alege-ţi o altă ţintă.

— Églé, virtuoasa Églé, s-a dovedit până la urmă a nu fi ce părea, îşi spunea favorita uimită; chiar că nu-mi revin.

— Te-am zăpăcit de tot, reluă Mangogul, de nu mai ştii încotro s-o apuci.

— Nu-i vorba de asta, răspunse favorita; dar îţi mărturisesc că mă bizuiam foarte mult pe Églé.

— Trebuie să-ţi iei gândul de la ea, adăugă Mangogul; dar mai bine spune-ne dacă ea era singura femeie cuminte pe care o ştiai?

— Nu, prinţe; există alte o sută, şi încă femei iubitoare, pe care o să ţi le spun, reluă Mirzoza. Sunt sigură ca de mine însămi, sunt sigură de... de...

Mirzoza se opri brusc, fără a fi pronunţat un singur nume. Sélim nu se putu stăpâni să nu zâmbească, iar sultanul să nu râdă în hohote de încurcătura în care se afla favorita, care cunoştea o sută de femei cuminţi, dar nu-şi putea aduce aminte nici una.

Înţepată, Mirzoza se întoarse spre Sélim şi-i spuse: «Hai, Sélim, dă-mi totuşi o mână de ajutor, tu care le cunoşti pe toate. Prinţe, adăugă ea, vorbindu-i acum sultanului, ce-ar fi să încerci la... Pe cine să numesc? Hai, Sélim, ajută-mă tu.

— La Mirzoza, zise Sélim.

— Eşti de o curtenie tare stângace, reluă favorita. Nu mi-e teamă să mă supun unei încercări; dar am oroare de aşa ceva. Spune-mi repede numele alteia, dacă vrei să te iert.

— Am putea vedea, zise Sélim, dacă Zaïde a găsit în carne şi oase iubitul visat, cu care îi compara mai ieri pe toţi cei ce o curtau.

— Zaïde? întrebă Mangogul; trebuie să recunosc că fata asta e destul de potrivită ca să mă facă să pierd.

— Ea este, adăugă favorita, poate singura pe-a cărei reputaţie au cruţat-o până şi mironosiţa de Arsinoé şi închipuitul de Jonéki.

— Asta-i foarte bine, zise Mangogul; dar încercarea inelului meu e un lucru şi mai bun. Să ne adresăm atunci chiar bijuteriei ei:

Oracolul acesta e mai sigur decât cel al lui Calchas[144].

— Ei! adăugă favorita râzând, se pare că-l cunoşti pe Racine la fel de bine ca un actor.

CAPITOLUL LII

A douăzeci şi noua încercare a inelului

Zuleïman şi Zaïde

Fără să răspundă la gluma favoritei, Mangogul ieşi imediat şi se duse acasă la Zaïde. O găsi retrasă într-un cabinet, în faţa unei măsuţe pe care zări câteva scrisori, un portret, mai multe cordeluţe împrăştiate, toate primite de la un iubit, aşa cum nu era greu de bănuit din felul în care le cinstea. Scria ceva şi-n timp ce scria lacrimile îi curgeau din ochi udând hârtia. Săruta cu patimă portretul, deschidea scrisorile, mai scria câteva cuvinte, iar se întorcea la portret, apoi se repezea la fleacurile despre care am vorbit şi le strângea la piept.

Sultanul se simţi peste măsură de uimit; nu văzuse niciodată alte femei mai îndrăgostite decât favorita şi Zaïde. Se credea iubit de Mirzoza; dar oare Zaïde nu-l iubea cumva mai mult pe Zuleïman? Şi nu erau oare aceştia singurii amanţi adevăraţi din Congo?

Lacrimile pe care Zaïde le vărsa în timp ce scria nu erau deloc lacrimi de tristeţe. Dragostea era aceea care i le inspira. Iar în acel moment,

un sentiment plăcut, care se năştea din convingerea că era stăpână pe inima lui Zuleïman, era singurul care o încerca. «Dragă Zuleïman, exclama ea, nici nu ştii cât de mult te iubesc! cât de drag îmi eşti! şi cât de mult loc ocupi în inima mea. În momentele în care Zaïde n-are fericirea să te vadă, măcar îţi scrie cât de mult îţi aparţine: departe de Zuleïman, dragostea lui e singurul lucru care îi face bine.»

Aici ajunsese Zaïde cu tandra ei meditaţie, în momentul în care Mangogul îşi îndreptă inelul asupra ei. Auzi imediat bijuteria acesteia suspinând şi repetând primele cuvinte din monologul stăpânei sale: «Dragă Zuleïman, nici nu ştii cât de mult te iubesc! cât de drag îmi eşti! şi cât de mult loc ocupi în inima mea!». Inima şi bijuteria Zaïdei se înţelegeau atât de bine, încât n-aveau nevoie să mai schimbe ceva din spusele lor. Zaïde se arătă mai întâi surprinsă, dar era cât se poate de sigură că bijuteria ei n-ar putea spune nimic altceva decât că îşi dorea ca el să fie de faţă, ceea ce nu putea decât să-i facă plăcere lui Zuleïman.

Mangogul îşi reînnoi încercarea, dar bijuteria Zaïdei, cu o voce blândă şi drăgăstoasă, spuse din nou aceleaşi lucruri: «Zuleïman, dragul meu Zuleïman, nici nu ştii cât de mult te iubesc, cât de drag îmi eşti!»

«Zuleïman, exclamă sultanul, e cel mai norocos muritor din imperiu. Să părăsim aceste locuri în care imaginea unei fericiri mai mari decât a mea mi se arată în faţa ochilor şi mă întristează.» Ieşi imediat şi îşi făcu din nou apariţia în casa favoritei, cu un aer neliniştit şi visător:

— Ce ţi s-a întâmplat, prinţe? îl întrebă ea; n-ai nimic să-mi spui despre Zaïde...

— Zaïde, doamnă, îi răspunse Mangogul, e o femeie adorabilă. Iubeşte aşa cum nimeni n-a mai iubit vreodată.

— Cu atât mai rău pentru ea, replică Mirzoza.

— Ce tot spui? zise sultanul.

— Spun, continuă favorita, că Kermadès e unul dintre personajele cele mai ciufute din Congo; şi că numai interesele şi autoritatea părinţilor au pus la cale această căsătorie şi că nicicând n-au existat doi soţi mai nepotriviţi decât Kermadès şi Zaïde.

— Ei, doamnă, reluă Mangogul, nu soţul e cel pe care-l iubeşte...

— Atunci pe cine? întrebă Mirzoza.

— Pe Zuleïman, răspunse Mangogul.

— Adio dar porţelanuri şi micul maimuţoi, mai zise sultana.

— Ah! îşi spunea cu voce joasă Mangogul; această Zaïde m-a dat gata; imaginea ei mă urmăreşte, nu-i chip să scap de ea; trebuie neapărat s-o revăd

Mirzoza îi întrerupse monologul, punându-i câteva întrebări, la care el răspunse prin câteva monosilabe. Refuză să joace un pichet, pe care i-l propuse favorita, se plânse de o durere de cap pe care n-o avea, se retrase în apartamentele sale, se culcă fără să cineze, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată, şi nu izbuti deloc să adoarmă. Farmecul şi purtarea iubitoare a Zaïdei, calităţile şi norocul lui Zuleïman îl făcură să se frământe toată noaptea.

Se înţelege prea bine că azi nu avea nimic mai grabnic de făcut decât să se reîntoarcă acasă la Zaïde: ieşi din palat fără a mai cere veşti despre Mirzoza, ceea ce nu i se mai întâmplase. O găsi pe Zaïde în cabinetul din ajun. Zuleïman se afla şi el acolo. Ţinea mâinile iubitei sale într-ale lui, cu ochii în ochii ei: Zaïde, cu capul pe genunchii săi, îi trimitea nişte priviri pline de cea mai vie pasiune. Au rămas o vreme aşa; dar, cedând în acelaşi moment nestăvilitelor lor dorinţe, s-au repezit unul în braţele celuilalt, strângându-se cu putere. Adânca tăcere care domnise până atunci era acum tulburată de suspinele lor, de sărutările lor pătimaşe şi de unele sunete nearticulate pe care nu şi le puteau stăpâni... «Mă iubeşti!.. — Te ador!.. — O să mă iubeşti întotdeauna aşa?... — Ah! ultima suflare din viaţa mea va fi pentru Zaïde...»

Copleşit de tristeţe, Mangogul se lăsă să cadă într-un fotoliu, acoperindu-şi ochii cu mâna. Se temea că ar putea vedea lucruri pe care nu-i greu să vi le închipuiţi, care însă nu se petrecură...După o tăcere de câteva minute: «Ah, dragul şi scumpul meu iubit, zise Zaïde, chiar dacă nu te-aş fi cunoscut niciodată altfel de cum eşti acum, nu te-aş fi iubit deloc mai puţin şi n-aş fi avut nici un reproş să-mi fac... Tu însă plângi, dragă Zuleïman. Vino, dragul şi scumpul meu iubit, vino să-ţi şterg lacrimile... Zuleïman... de ce stai cu ochii plecaţi: ce-i cu tine? Uită-te dar la mine... Vino, dragul meu, vino să te mângâi: lipeşte-ţi buzele de buzele mele; soarbe-mi sufletul; primeşte-l pe-al meu în tine:

opreşte... Ah! nu... nu...». Zaïde îşi încheie spusele printr-un suspin adânc, apoi tăcu.

Autorul african ne spune că această scenă l-a uimit foarte mult pe Mangogul; că şi-a făcut unele nădejdi, având în vedere neputinţa lui Zuleïman, şi că au existat şi câteva propuneri tainice din partea sa pe lângă Zaïde, care i le-a respins şi nu şi-a făcut deloc vreun merit din asta în ochii iubitului ei.

CAPITOLUL LIII

Amorul platonic

«Să nu aibă oare această Zaïde pereche? Mirzoza nu-i cu nimic mai prejos decât ea în privinţa nurilor şi mi-a oferit mii de dovezi de iubire; vreau să fiu iubit, şi sunt iubit; şi cine mi-a spus că Zuleïman ar fi mai iubit decât sunt eu? Eram nebun să pizmuiesc fericirea altuia. Nu, nimeni sub soare nu e mai fericit ca Mangogul».

Aşa începură dojenile pe care şi le făcu sultanul sieşi. Autorul le-a suprimat pe celelalte; s-a mulţumit să ne prevină că prinţul se arătă mult mai îngăduitor cu cele pe care şi le făcea singur decât faţă de cele pe care i le făceau miniştrii săi, şi nu-şi mai bătu capul cu Zaïde.

Într-una din acele seri în care era foarte mulţumit de iubita sa sau de el însuşi, porunci să fie chemat Sélim, pentru a rătăci puţin împreună prin boschetele din grădina seraiului. Acestea erau cabinetele de verdeaţă, în care, fără martori, se puteau spune şi face o grămadă de lucruri. În timp ce se îndreptau spre ele, Mangogul aranjă ca discuţia să alunece spre motivele care-i fac pe oameni să iubească. Mirzoza, apărătoarea marilor principii şi având în minte numai idei de virtute care nu se potriveau desigur nici cu rangul, nici cu chipul ori vârsta ei, susţinea

că foarte adesea oamenii iubesc pentru a iubi şi că legăturile începute printr-o potrivire de caracter, bazate pe stimă şi întărite de încredere, ţineau foarte mult timp şi erau şi foarte statornice, fără ca bărbatul iubit să pretindă favoruri şi fără ca femeia să fie ispitită să i le acorde.

«Iată, doamnă, îi răspunse sultanul, cum te-au stricat romanele. Ai văzut în ele numai eroi plini de respect şi prinţese virtuoase până la a părea neghioabe; şi nu te-ai gândit că aceste fiinţe n-au existat niciodată decât în mintea autorilor lor. Dacă l-ai întreba pe Sélim, care cunoaşte cel mai bine catehismul din Cythera, ce anume este iubirea, aş putea pune rămăşag că el ţi-ar răspunde că iubirea nu e altceva decât...

— Ai putea pune rămăşag, îl întrerupse sultana, că delicateţea de sentimente e o nălucă, şi că, fără nădejdea de a ajunge la plăcere, n-ar exista un grăunte de iubire pe lume? Într-adevăr, e sigur că ai o proastă părere despre inima omenească

— Chiar aşa o şi am, reluă Mangogul; virtuţile noastre nu sunt cu nimic mai dezinteresate decât viciile noastre. Cel viteaz urmăreşte să dobândească gloria în timp ce se expune primejdiei; cel slab iubeşte tihna şi viaţa; iar amantul doreşte să-şi satisfacă plăcerile.

Sélim, de aceeaşi părere cu sultanul, adăugă că doar două lucruri dacă s-ar întâmpla, iubirea ar fi izgonită din societate şi nici că s-ar mai reîntoarce vreodată.

— Şi care sunt aceste două lucruri? întrebă favorita.

— Ar fi atunci, doamnă, răspunse Mangogul, când tu şi eu şi toţi ceilalţi am pierde ceea ce Tanzaï şi Néadarné n-au regăsit decât în vis.

— Cum! îl întrerupse Mirzoza, crezi oare că fără aceste lucruri josnice n-ar mai exista nici stimă, nici încredere între două persoane de sex opus? O femeie talentată, cu spirit şi graţie n-ar mai impresiona pe nimeni? Un bărbat cu un chip plăcut, cu un spirit ales şi un caracter excelent, n-ar mai găsi ascultare?

— Nu, doamnă, reluă Mangogul; căci ce-ar mai putea spune oare, dacă nu ţi-e cu supărare?

— Dar, dacă cineva este înzestrat, eu sunt de părere că întotdeauna va fi o mare plăcere să-l asculţi.

— Vă rog să observaţi, doamnă, zise Sélim, că astfel de lucruri se spun în fiecare zi, chiar şi atunci când nu e vorba de iubire. Nu, doamnă, nu; eu am dovezi depline că, fără un trup bine făcut nu există nici iubire. Agénor, cel mai frumos băiat din Congo, şi spiritul cel mai ales de la curte, dacă eu aş fi femeie, degeaba mi-ar arăta el piciorul cel mai frumos, degeaba şi-ar întoarce el ochii lui mari şi albaştri după mine, degeaba mi-ar aduce el laudele cele mai fine, degeaba s-ar pune el în valoare prin toate aceste calităţi, eu nu i-aş spune decât o vorbă; iar dacă nu mi-ar da un răspuns precis la ea, aş avea pentru el toată stima posibilă, dar nu l-aş iubi deloc.

— Asta e sigur, adăugă sultanul; iar cât priveşte acest cuvânt tainic, sper că vei fi de acord cu mine în privinţa justeţii şi folosului său, atunci când iubeşti. Cred că ar trebui să ţi se mai reproducă o dată, spre ştiinţa ta, conversaţia aceea dintre un literat din Banza şi un institutor; ai înţelege pe loc de ce literatul, care susţinea aceeaşi teză ca tine, recunoscu totodată că nu avea dreptate şi că adversarul său gândea ca o bijuterie. Dar îl las pe Sélim să-ţi spună: de la el am aflat-o şi eu.

Favorita îşi închipui că o povestire pe care Mangogul nu voia să i-o spună, trebuia să fie foarte deşucheată; aşa că intră într-unul din cabinete fără să-i mai ceară lui Sélim să i-o spună: din fericire pentru el; căci, cu tot spiritul pe care-l avea, i-ar fi venit destul de greu să-i satisfacă favoritei curiozitatea, fără a-i pune în alertă pudoarea. Dar pentru a o despăgubi şi a o îndepărta şi mai mult de istoria acelui institutor, îi povesti cele ce urmează:

«Doamnă, îi spuse curteanul, într-o regiune întinsă, din preajma izvoarelor Nilului, trăia un tânăr, frumos ca Adonis. Încă nu împlinise optsprezece ani, dar toate fetele râvneau la inima lui, şi nu s-ar fi găsit femeie care să nu şi-l facă iubit. Născut cu o inimă iubitoare, el iubi de îndată ce fu în stare să iubească.

Într-o zi, pe când participa în templu la oficierea cultului public al marii Pagode, şi când, după ceremonialul obişnuit, se pregătea să bată toate cele şaptesprezece mătănii prescrise de lege, frumoasa de care era îndrăgostit se nimeri să treacă pe acolo şi să-i arunce o privire şi un zâmbet, care îl tulburară aşa de tare, încât se dezechilibră, dădu cu nasul

de pământ, îi scandaliză pe toți cei de față prin căderea sa, uită numărul mătăniilor şi nu făcu decât şaisprezece.

Marea Pagodă, mâniată de jignirea adusă şi de scandalul stârnit, îl pedepsi cu cruzime. Hilas, căci acesta îi era numele, sărmanul Hilas se pomeni deodată cuprins de cele mai arzătoare dorințe, dar lipsit, ca prin farmec, de mijlocul de a şi le satisface. Suprins şi totodată mâhnit peste măsură de o pierdere atât de mare, ceru sfatul Pagodei.

— Nu vei mai fi aşa cum ai fost, îi răspunse ea strănutând, decât în brațele unei femei care, deşi îți va cunoaşte meteahna, nu te va iubi mai puțin din pricina asta.

Trufia face adesea casă bună cu tinerețea şi frumusețea. Hilas îşi închipuia că spiritul şi farmecul său îi vor dobândi în curând o inimă gingaşă care, mulțumindu-se cu ce îi rămăsese, îl va iubi pentru el însuşi şi-i va reda de îndată ceea ce pierduse.

Se adresă mai întâi celei ce fusese pricina nevinovată a nenorocirii sale. Era o tânără foarte vioaie, voluptuoasă şi cochetă. Hilas o adora; reuşi să obțină de la ea o întâlnire în timpul căreia, din fițe în fițe, ea îl aduse pe sărmanul băiat până acolo unde nu putea niciodată ajunge: degeaba se frământă şi căută el în brațele iubitei împlinirea oracolului, nu se întâmplă nimic. După ce se sătură să-l mai aştepte, tânăra îşi aşeză în grabă veşmintele răvăşite şi se depărtă de el. Partea cea mai rea a întâmplării avea să fie că mica zănatică dezvălui taina uneia dintre prietene, care, din discreție, n-o dădu în vileag decât la vreo trei-patru dintre prietenele sale, care făcură din ea o taină a tot atâtor altor prietene, încât Hilas, cu doar două zile mai înainte preferatul tuturor femeilor, se văzu disprețuit, arătat cu degetul şi privit ca un monstru.

Hulit în propria țară, nefericitul Hilas se hotărî să călătorească şi să-şi caute în depărtări leacul răului de care suferea. Se duse incognito şi fără suită la curtea împăratului Abisinilor. Mai întâi, toate femeile se dădură în vânt după el, dar prudentul Hilas evită legăturile de dragoste, de care se temea cu atât mai mult, cu cât era tot mai convins că nu-şi va afla leacul, la fel cum nici femeile care se țineau de capul lui nu aveau să şi-l găsească cu el. Dar, vă rog să admirați cât de pătrunzător poate fi sexul frumos! Un băiat atât de tânăr, atât de cuminte şi de frumos, spuneau ele, e o adevărată

minune; şi numai puțin a lipsit ca, de-a lungul atâtor calități strânse laolaltă, să nu-i ghicească meteahna; aşa încât, ca nu cumva să nu-i acorde ceea ce orice bărbat întreg poate să aibă, nu-i refuzară tocmai singurul lucru de care era lipsit.

După ce îşi dădu toată silința să înțeleagă cum stau lucrurile, Hilas începu o legătură cu o tânără care trecuse, nu se ştie din ce pricină, de la galanteria cea mai rafinată la pietatea cea mai înaltă. Îi câştigă puțin câte puțin încrederea, îi îmbrățişă ideile, îi copie practicile, îi întinse mâna în templu şi stătu cu ea de vorbă de atâtea ori despre vanitatea plăcerilor acestei lumi, încât, pe nesimțite, odată cu amintirea lor, îi retrezi acesteia gustul pentru ele. Trecuse mai bine de o lună de când frecventa moscheile, asista la predici, îi vizita pe cei aflați în suferință, încât îşi puse în cap să se vindece; dar totul se dovedi zadarnic. Devota sa, oricât de dornică ar fi fost ea să afle tot ce se petrecea în ceruri, nu era mai puțin ştiutoare în privința celor pământeşti; iar bietul băiat pierdu într-o clipă tot ce câştigase de pe urma atâtor opere de binefacere. Dacă îl consola ceva, atunci aceasta avea să fie faptul că taina lui fu păzită cu sfințenie. Un cuvânt i-ar fi făcut răul de nevindecat, dar acel cuvânt nu avea să fie spus, iar Hilas avu legături cu alte câteva femei pioase, pe care le socoti, rând pe rând, drept leacul negreşit proorocit de oracol, care însă nu-l scăpară defel de blestem, căci ele nu-l iubiră decât pentru ceea ce el nu mai avea. Obiceiul lor de a spiritualiza toate cele nu-i era de nici un folos. Femeile aşteptau de la el simțire, dar ceea ce dă naştere acesteia e tocmai plăcerea...

— Prin urmare, le spunea Hilas cu tristețe, nu mă iubiți?

— Ei! îi răspundeau ele, oare nu ştii, domnule, că înainte de a iubi trebuie să ştii cum? şi trebuie să recunoşti că, aşa dizgrațiat cum te afli, nu eşti deloc de iubit atunci când te cunoaşte cineva.

— Vai, spunea el îndepărtându-se, acea iubire pură, despre care s-au spus atâtea, nu există nicăieri; acea delicatețe de sentimente, de care toți bărbații şi toate femeile fac atâta caz, nu-i decât o nălucire. Oracolul mi-a respins cererea, şi încă pentru totdeauna.

Pe parcurs, dădu şi peste unele dintre acele femei care nu vor să aibă cu tine decât o legătură de inimă, şi care-l urăsc pe cel îndrăzneţ ca pe o *broască râioasă*. I se recomandă cu atâta seriozitate să nu amestece nimic pământesc şi grosolan în vederile sale, încât îşi puse mari nădejdi că-şi va afla leacul. Fiind de bună credinţă, era însă foarte uimit că, în ciuda vorbelor tandre pe care acestea i le îndrugau, el rămânea în aceeaşi stare: «Poate că trebuie, îşi spunea el în sinea sa, să mă vindec altfel decât vorbind», şi aştepta ocazia de a se găsi în situaţia prezisă de oracol. Şi aceasta se ivi. O tânără platoniciană, căreia îi plăcea la nebunie să se plimbe, îl târî după ea într-o pădure îndepărtată; când nu mai aveau a se teme de nici un nepoftit, ea simţi că o ia cu leşin. Hilas se grăbi să-i vină în ajutor, dar toate sforţările sale se dovediră fără folos, lucru de care frumoasa leşinată îşi dădu la fel de bine seama ca şi el.

— Ah, domnule, îi spuse ea smulgându-i-se din braţe, oare ce fel de bărbat eşti? n-o să mă mai aventurez niciodată în locuri depărtate, în care ar putea să ţi se facă rău şi unde ai putea pieri de-o sută de ori din lipsă de ajutor.

Apoi şi alte femei îi cunoscură starea, îl căinară şi-i jurară că iubirea pe care i-o purtau nu va avea deloc de suferit din pricina asta, dar care nu se mai întoarseră la el.

Cu chipul său fără seamăn pe lume şi cu sentimentele cele mai alese, nefericitul Hilas stârni o mulţime de nemulţumiri.

— Dar, îl întrerupse sultanul, înseamnă că era chiar nătăfleţ. De ce nu se adresa uneia dintre vestalele de care gem mănăstirile noastre? Ele s-ar fi dat în vânt după el, şi negreşit că s-ar fi vindecat printre zăbrelele vreunei porţi.

— Doamne, reluă Sélim, cronica ne încredinţează că a încercat şi pe această cale, aflând astfel că nicăieri în lume nimeni nu vrea să iubească în pagubă.

— În cazul ăsta, adăugă sultanul, nu mai am nici o nădejde că-şi va afla leacul.

— Şi el era la fel de deznădăjduit ca şi Înălţimea Voastră, continuă Sélim; aşa că, scârbit de atâtea încercări care nu duceau la nimic, se cufundă în singurătate, luând de bune vorbele atâtor şi atâtor femei care-i spuseseră de la obraz că nu era de nici un folos pentru societate.

Trecuseră mai multe zile de când rătăcea prin pustiu, când auzi deodată nişte suspine care veneau din depărtare. Ciuli urechea; suspinele se auziră iar; se apropie şi văzu o fată, frumoasă ca stelele, cu capul în palme, cu ochii scăldaţi în lacrimi şi cu trupul încremenit într-o atitudine tristă şi gânditoare.

— Ce-i cu tine aici, domnişoară, îi zise el; locurile astea pustii sunt oare nimerite pentru aşa o făptură?

— Da, răspunse ea cu tristeţe; măcar aici pot plânge în voie.

— Şi de ce trebuie să plângi?

— Vai!

— Spune, domnişoară; ce ţi s-a întâmplat?

— Nimic.

— Cum, nimic?

— Aşa bine, nimic, şi tocmai asta e durerea mea; mai acum doi ani, am avut nenorocul să aduc jignire unei Pagode, care mă lăsă fără nimic. Era un fleac pentru ea, numai că prin asta ţinea să-şi arate atotputernicia. De atunci, toţi bărbaţii fug de mine şi vor fugi, a zis Pagoda, până când nu voi întâlni unul care, cunoscându-mi nefericirea, nu se va ataşa de mine, şi mă va iubi aşa cum sunt.

— Ce-mi aud oare urechile? exclamă Hilas. Nefericitul pe care-l vezi îngenunchiat la picioarele tale n-are nici el ce-i trebuie, şi asta-i durerea lui. Şi el a avut cândva nenorocul să jignească o Pagodă, care-i luă ceea ce avea; şi, fără să mă laud, era ceva. De-atunci, toate femeile fug şi vor fugi de el, a zis Pagoda, până când nu va întâlni una care, cunoscându-i nefericirea, nu se va ataşa de el, şi-l va iubi aşa cum este.

— Aşa să fie oare? întrebă tânăra.

— Tot ce mi-ai spus e-adevărat? întrebă Hilas.

— Uite, răspunse fata.

— Uite, răspunse Hilas.

Se asigurară unul în privinţa celuilalt, ca să nu mai existe nici o îndoială, că erau amândoi victimele mâniei divine. Răul comun de care sufereau îi uni. Iphis, căci acesta era numele fetei, era pe potriva lui Hilas, iar Hilas, pe potriva ei.

Aşa cum bine vă puteţi închipui, cei doi se iubiră platonic, căci nu puteau iubi nicicum altminteri; dar acţiunea

vrăjii se spulberă, amândoi scoaseră un strigăt de bucurie, iar amorul platonic pieri şi el.

Preţ de mai multe luni cât stătură împreună în acea pustietate, avură tot timpul să se convingă de schimbarea lor; când ieşiră din pustiu, Iphis era întru totul vindecată; în ceea ce-l priveşte pe Hilas, autorul ne spune că pe el îl păştea însă o revenire a bolii.

CAPITOLUL LIV

A treizecea şi ultima încercare a inelului

Mirzoza

Pe când stătea de vorbă cu favorita şi Sélim, în grădinile palatului, lui Mangogul i se aduse vestea morţii lui Sulamek[145]. Acesta începuse prin a fi maestrul de dans al sultanului, în ciuda planurilor lui Erguebzed; câteva intrigante însă, pe care Sulamek le învăţase să facă salturi primejdioase, îl împinseră din toate puterile lor de la spate şi îşi dădură atâta silinţă, încât fu preferat lui Marcel şi altora, cărora nu le era demn să le fie ucenic. Spirit minuţios şi bun cunoscător al obiceiurilor curţii, avea darul de a povesti frumos şi de a-i distra pe copii; dar nu pricepea nimic din dansul de înaltă clasă. Când locul marelui vizir rămase vacant, izbuti, după nenumărate plecăciuni, să ia locul marelui seneşal, un dansator neobosit, dar un bărbat neîndoplecat şi care nu se pleca de bunăvoie. Ministerul său nu se semnală prin evenimente glorioase pentru naţie. Duşmanii săi, şi cine nu are? chiar şi adevăratul merit are destui, îl acuzau că nu cânta bine la vioară şi că era cu totul nepriceput în ale coregrafiei; că se lăsase înşelat de

pantomimele preotului Jean şi că se speriase de un urs din Monoémugi care dansa într-o zi în faţa lui; că-i dăduse milioane împăratului din Tombut[146] pentru a-l împiedica să danseze într-o vreme când suferea de gută, şi cheltuise în toţi anii mai bine de cinci sute de mii de ţechini pe sacâz, şi-n plus, că-i persecutase pe toţi muzicanţii care cântaseră alte menuete decât pe acelea ale sale[147]; într-un cuvânt, că timp de cincisprezece ani moţăise în sunetul diblei unui grăsan din Guineea, care se acompania la instrumentul său în timp ce stâlcea câteva cântece din Congo[148].

Ce-i drept, lui i se datora moda teilor de Olanda etc.

Mangogul era un om bun la suflet; regretă moartea lui Sulamek şi porunci să i se înalţe un catafalc şi să fie rostită o predică funebră, care căzu în sarcina oratorului Brrrouboubou[149].

În ziua fixată pentru ceremonie, capii braminilor, corpul divanului şi nevestele sultanului, însoţite de eunucii lor, se duseră în marea moschee. Brrrouboubou arătă timp de două ore la rând, cu o repeziciune uimitoare, cum reuşise Sulamek să se ridice prin calităţile sale superioare; făcu prefeţe la prefeţe[150], neuitând nici de Mangogul, nici de cele întreprinse în timpul administraţiei lui Sulamek; şi se pierdea într-o risipă de tot felul de exclamaţii, în momentul în care Mirzoza, căreia minciuna îi provoca istericale, suferi un atac care o făcu să cadă în letargie.

Ofiţerii şi servitoarele se grăbiră să-i sară în ajutor; o aşezară din nou în lectică, fiind dusă de îndată, pe sus, în serai. Mangogul, înştiinţat de primejdie, dădu şi el fuga; fură chemaţi toţi cei de la spiţerie. Garus-ul[151], picăturile generalului La Motte şi cele din Anglia[152], toate aveau să fie încercate, însă fără nici un fel de folos. Foarte mâhnit, când plângând-o pe Mirzoza, când blestemându-l pe Orcotome, sultanul îşi pierdu în cele din urmă orice nădejde sau cel puţin nu-şi mai puse una decât în inelul său.

«Dacă te-am pierdut, dulceaţa inimii mele, exclamă el, bijuteria ta, asemenea gurii tale, ar trebui să păstreze de-a pururea tăcere»

Şi pe dată porunci să iasă toată lumea afară; oamenii se supuseră; şi iată-l rămas singur lângă favorită: întoarse inelul spre ea; dar bijuteria Mirzozei, care se plictisise în timpul predicii, aşa cum li se întâmplă în fiecare zi şi altora,

şi care se resimţea pe cât se pare din pricina leşinului, nu murmură la început decât nişte cuvinte confuze şi rău articulate. Sultanul repetă operaţia; iar bijuteria, explicându-se foarte lămurit, zise:

«Departe de tine, Mangogul, ce o să se aleagă oare de mine? credincioasă până şi în bezna mormântului, doar pe tine te-aş căuta; iar dacă dragostea şi statornicia au parte de vreo răsplată în lumea morţilor, iubite prinţ, înseamnă că tot pe tine te voi găsi acolo?... Vai! fără tine, fermecătorul palat în care îşi are Brama sălaşul şi pe care l-a făgăduit tuturor credincioşilor săi statornici, n-ar fi pentru mine decât o locuinţă pustie».

Beat de fericire, Mangogul nu băgă de seamă că favorita îşi revenea pe nesimţite din leşin; şi că dacă nu-şi răsucea cât mai iute inelul la loc, aceasta avea să audă ultimele cuvinte ale bijuteriei, ceea ce se şi întâmplă.

— Ah, prinţe! îi zise ea, ce s-a ales de jurămintele pe care mi le-ai făcut? Ţi-ai lămurit dară până la urmă nedreptele tale bănuieli? Nimic nu te-a putut opri, nici starea în care mă aflam, nici ocara pe care mi-o aduceai, nici cuvântul dat?

— Ah, doamnă! îi răspunse sultanul, nu pune pe seama unei ruşinoase curiozităţi această lipsă de stăpânire pe care numai deznădejdea că te-am pierdut mi-a sugerat-o; nu mi-am încercat inelul pe tine; ci am crezut că, fără să-mi calc promisiunile, m-aş putea folosi de un mijloc care mi te redă şi care îţi asigură inima mea pentru totdeauna.

— Prinţe, îi spuse favorita, te cred; dar înapoiază-i duhului inelul, pentru ca darul lui blestemat să nu mai işte vreo tulburare nici la curte, nici în imperiu.

Mangogul se apucă atunci să se roage, iar Cucufa i se arătă pe dată:

— Atotputernice duh, îi zise Mangogul, ia-ţi înapoi inelul şi ţine-mă şi pe mai departe sub aripa ta ocrotitoare.

— Prinţe, îi răspunse duhul, du-ţi mai departe zilele întru iubire şi faimă; Mirzoza ţi-o va dărui pe prima; iar pe cea de a doua ţi-o făgăduiesc eu.

Acestea fiind zise, îmbrobodita arătare îşi apucă bufniţele de coadă şi, tot aşa cum venise, se duse învârtindu-se.

NOTE

[1] Dedicaţia poate fi considerată un adevărat *Cuvânt înainte* al lui Diderot. Zima este un personaj imaginar, dar Aglaé ar putea fi M-me de Puissieux, iubita lui Diderot.

[2] *Le Sopha*, de Crébillon fils (1745), *Tanzaï et Néadarné* (1734), a aceluiaşi autor; *Les Confessions du Comte de****, de Duclos (1742).

[3] Ludovic al XV-lea, iar Congo= Franţa.

[4] Numele sunt împrumutate de Diderot din *O mie şi una de nopţi* şi din numeroasele romane în gustul oriental din vremea sa. Le comte de C*** este personajul romanului lui Duclos, cf.n.2.

[5] Prinţul numit aici, la fel ca şi mai departe Kanoglou, are câteva din trăsăturile lui Ludovic al XIV-lea.

[6] Banza = Paris.

[7] Adică o culegere alcătuită din spusele lui Mangogul şi din anecdotele referitoare la el.

[8] M-me de Pompadour (1721-1764), a cărei legătură cu Ludovic al XV-lea a devenit oficială începând din 1745.

[9] Se afirmă că M-me de Pompadour se obişnuise cu infidelităţile Regelului, pe care uneori chiar le facilita, conducându-le în avantajul ei.

[10] Un fel de şezlong, cu spătar rotunjit, foarte la modă începând din 1745.

[11] Pierre Jéliotte sau Jélyotte (1713-1797), un celebru cântăreţ care, de la 1733 până la 1755, a creat toate marile roluri de succes de la Opera din Paris.

[12] Lui Ludovic al XV-lea îi plăcea să i se citească, înainte de a se da jos din pat, cronica scandaloasă a oraşului pe care i-o alcătuiau agenţii locotenentului general de poliţie.

[13] Adică Dumnezeu. Era pe atunci moda micilor figurine orientale, din porţelan, numite *pagode*, de la numele idolilor adoraţi în pagode. Ca şi fachirii din *Povestirile* (*Contes*) lui Voltaire, Cucufa simbolizează un călugăr fanatic.

[14] Călugări dintr-un ordin monastic care ţineau rânduiala sfântului Benoit.

[15] Un inel care atinsese moaştele sfântului Hubert, având reputaţia de a vindeca de turbare. Pe de altă parte, orice inel este şi un simbol sexual.

[16] Joc de noroc analog cu biribi: fiecare jucător miza pe un număr de pe tabla sa şi câştiga de atâtea ori suma pe care mizase câţi jucători erau, dacă bila extrasă dintr-un săculeţ purta acest număr. Era un joc foarte gustat de Maria Leczinska (1703-1768), soţia lui Ludovic al XV-lea, de la care se regăsesc unele trăsături la marea sultană, Manimonbanda.

[17] Apa de mirt era un puternic astringent, foarte util Alcinei în noaptea nunţii.

[18] Insulă în care îşi are sălaşul, în *Tanzaï* al lui Crébillon, duhul Mange-Taupes. Oracolul o trimite aici pe Néadarné pentru a scăpa de o problemă asemănătoare cu cea a Alcinei.

[19] Cicogne sau Sicogne fusese băiat de tăbăcărie, devenise ajutor de apoticar, iar mai apoi doctor, prin protecţia lui Chirac, primul medic al lui Ludovic al XV-lea. Pe vremuri se credea că isteria, de la cuvântul grecesc *hustera*, „uter", este o afecţiune ce ţine de uter.

[20] Împărăţie situată la nord-vest de Congo, în hărţile secolului al XVIII-lea. În roman, ea figurează Germania de Nord sau Anglia. Mulţi savanţi străini făcuseră parte din Academia de Ştiinţe încă de la începuturile ei, în 1666.

[21] Vorticoşii sunt partizanii teoriei vortexurilor (vârtejurilor), prin care Descartes (Olibri) explica formarea sistemelor planetare. Atracţioniştii sunt partizanii sistemului lui Isaac Newton (Circino, nume format poate de la latinescul *circinus*, „compas"), care a descoperit principiul atracţiei corpurilor celeste.

[22] Acest nume — care evocă fonetic cuvântul grecesc *orchotomeo*, „a castra" – a fost dat, în 1750, de către La Mettrie, medicului şi anatomistului Ferrein (1693-1769), membru al Academiei de Ştiinţe şi autor al unui sistem despre mecanismul vocii. Ar putea fi vorba deci chiar despre acesta în text.

[23] Matrice, în greacă.

[24] Guvernator al unei provincii turceşti.

[25] Adică ventriloci.

[26] J.-B. Lully, mort în 1687.

[27] J.-Ph. Rameau (1683-1764). Primul său succes la Operă, cu *Hippolyte şi Aricie*, datează din 1733.

[28] *Dardanus* (1739) este o operă de Rameau, pe un libret de La Bruère. Lully îl avea ca libretist pe Quinault.

[29] Este vorba despre Francoeur (1698-1787) şi Rebel (1701-1773), care compuneau opere în colaborare, fiind numiţi „les petits violons"

(viorile mici), deoarece erau foarte tineri când intraseră la Operă. În 1736, amândoi funcționau ca inspectori ai Operei, pe care aveau s-o conducă din 1751 până în 1767.

[30] Catherine Nicole Le Maure (1704-1783) a cântat la Operă până în 1750. Chevalier era și ea o cântăreață la modă în 1748.

[31] Cântec popular trivial, pe o arie foarte cunoscută; vodevilul era un cântec de circumstanță, pe o arie ușor de interpretat.

[32] Era pe atunci moda de a decupa, cu un foarfece, figuri din hârtie sau din pergament, pe conturul liniilor unei picturi sau gravuri. Femeilor le plăcea foarte mult acest mijloc de distracție. — În prima partea a secolului al XVIII-lea, cei patru frați Martin au dus la perfecțiune arta lacului francez, aplicat pe mobilier și decorațiuni. Erau numite „lacuri Martin" toate lacurile la modă. În acest pasaj, Kanoglou pare să-l întruchipeze pe Ludovic al XIV-lea; senatorii, pe bărbații din Parlament; braminii și bonzii, pe clerici.

[33] Fontenoy (11 mai 1745) și Lawfeld (2 iulie 1747), locurile celor două victorii prestigioase ale Mareșalului de Saxa.

[34] Este vorba, probabil, despre janseniști, austeri în comparație cu dușmanii lor, mondenii iezuiți, evocați în paragraful următor. Anumite reacții ale publicului, de la sfârșitul capitolului, reamintesc și de convulsionarii janseniști din cimitirul Saint-Médard, din jurul anului 1730.

[35] Capitol publicat pentru prima dată în 1798, de către Naigeon.

[36] În jur de 33 cm.

[37] Termen de meserie: operațiunea consta în a trasa o perpendiculară pe o altă linie, pentru a putea tăia piatra sau lemnul după un anumit contur.

[38] Spărgător de fundații.

[39] Unealtă în formă de foarfece scobit, cu șanț, de care se servesc sculptorii, tâmplarii, dulgherii.

[40] Șef de lojă masonică. De dată recentă la acea vreme, reuniunile masonice aveau reputația de fi un pretext pentru niște mese rafinate.

[41] Capitolul de față și următorul au fost publicate pentru prima dată de Naigeon, în 1798.

[42] Atins de impotență, ca printr-o vrajă.

[43] «Acomodându-se cu orice formă, fără a se fixa la vreuna» (în lat.).

[44] Multe idei expuse în acest capitol vor fi dezvoltate de Diderot, în 1772, în *Suplimentul* său la *Călătoria lui Bougainville.*

[45] Ajutoarul sau ajutajul este un mic tub, cu unul sau mai multe găuri, care se adaptează la orificiul unei țevi în vederea modificării scurgerii lichidului care trece prin ea.

[46] Este vorba de părintele iezuit (Père) Castel (1688-1757), pe care Rousseau îl considera „nebun, dar altminteri cumsecade" (în *Confesiuni*). El avusese ideea faimosului clavecin ocular, pe care însă nu-l va realiza niciodată, dar pe care Diderot îl descrie aici și despre care va mai vorbi și în *Visul lui d'Alembert* sau în *Scrisoare despre surzi și muți.*

[47] Nod de panglică pe care femeile îl purtau pe coafura lor. Moda aceasta data din secolul al XVII-lea și fusese lansată de M-lle de Fontange, metresa lui Ludovic al XIV-lea.

[48] Partea cea mai înaltă, în opoziție cu cea mai joasă.

[49] Un fel de aluniță falsă, pe care femeile și-o aplicau sub ochi.

[50] Un fel de șal din blană.

[51] Jupon prevăzut cu balene, care susținea rochia femeilor; foarte la modă în secolul al XVIII-lea; cercurile de sârmă pentru rochii erau criticate în piesele de teatru și jurnale, fiind blamate de către preoți.

[52] Așa se numea un fel de postav gros, des și rezistent, care se făcea pe vremuri plasând în intervalele dintre copci două fire în loc de unul.

[53] Bărbații purtau și ei balene, pentru a face ca hainele lor să pară mai largi; cf. Rousseau, *Noua Eloiză*, II, 17: „Poți să-l vezi pe Caton pudrat cu alb și pe Brutus cu cercuri."

[54] Numele îl evocă pe cel al lui La Frenaye, bijutier în vogă pe atunci.

[55] La palatul prințului, la Curte.

[56] Un vomitiv.

[57] Pisică de un gri fumuriu

[58] După unii comentatori, proverbul ar putea fi «Departe de ochi, departe de {bijuterie} inimă».

[59] Gui Panciroli (1523-1599), jurisconsult italian, autor al unei lucrări publicate în 1599, *Rerum memorabilium deperditarum libri duo*, tradusă în franceză în 1608, în care acesta se ocupă de vechile arte pierdute și de descoperirile modernilor.

[60] Emirul Sambuco ar putea fi ducele de Villars (1653-1734); după alți comentatori, el întrunește calitățile tipice ale vechiului curtean.

61 Bucată largă de stofă plisată, pe care femeile o puneau în partea de jos şi în jurul fustelor lor. Moda garniturilor de rochie şi a volanelor plisate data de la sfârşitul domniei lui Ludovic al XIV-lea.

62 În *Tratatul despre om*, Descartes făcuse din glanda pineală, dacă nu chiar un sediu al sufletului, cel puţin un centru care primeşte din partea trupului impresiile provenite din lumea exterioară, de unde acestea sunt transmise sufletului.

63 Dacă în spatele lui Orcotome s-ar afla Ferrein (cf.n.22), confratele său Hiragu ar putea fi, după părerea lui Assézat, medicul Montagnat care, între 1745-1746, a apărat sistemul lui Ferrein privitor la mecanismul vocii.

64 Guvernator al unei subdiviziuni a unei provincii din Imperiul Otoman.

65 Mizele puse de cei care joacă în casa ei.

66 Jean-Louis Petit (1674-1750), un chirurg care inventase un procedeu de legare a vaselor sanguine, pentru a combate hemoragiile post-operatorii.

67 La turci, marele judecător, însărcinat cu apărarea religiei şi a legilor.

68 Aşa se ortografia fonetic cuvântul englez *Freemasson*, care înseamnă „tăietor de piatră", tradus în continuare prin «Mason-liber» sau «Franc-mason». În Franţa, francmasoneria a fost introdusă din Anglia, la începutul domniei lui Ludovic al XIV-lea.

69 «Cazul unei femei care aduce o acuzaţie de viol falsă».

70 Astfel de instrumente, cunoscute încă din evul mediu, par a fi fost inventate în Italia. Cf. nota 159, a lui Maurice Rat, la ediţia sa din Brantôme, *Les dames galantes*, Garnier, 1947.

71 Sub aparenţa lui paradoxală, acest capitol cuprinde o susţinută critică a filosofiei ineiste şi anunţă teoriile empiriste şi asociaţioniste dezvoltate de Diderot în *Scrisorile despre orbi* şi în cea despre *Surzi şi muţi*. Aceste teorii erau atunci foarte la modă, dar originalitatea lui Diderot constă în a-şi lăsa, ca de cele mai multe ori, imaginaţia slobodă în privinţa lor şi de a le împinge, pentru plăcerea spiritului, până la consecinţele lor extreme.

72 Mesă pe care Parlamentele o puneau să fie celebrată după întoarcerea lor din vacanţă, când îşi reluau funcţiile şi la care asistau în robă roşie.

73 Aluzie la episodul din *Călătoriile lui Gulliver* (1726), de Jonathan Swift, în care eroul ajunge în ţara Houyhnhnns, unde calul, care aici e o fiinţă raţională, îl ţine sub stăpânirea sa pe om, redus la rangul unei brute.

74 Rangul paşalelor e determinat de numărul cozilor de cal care le formează stindardul (cf. Littré).

75 Aluzie la descoperirea lui Galileo Galilei cu ajutorul metodei experimentale.

76 Aluzie la Pascal.

77 Aluzie la Newton.

78 Sub forma sa alegorică, acest capitol e cumva o prefigurare a *Discursului preliminar* al *Enciclopediei* în care, în 1751, d'Alembert va retrasa istoria progreselor filosofiei experimentale, cucerire a secolului luminilor, în detrimentul spiritului de sistem: «Gustul pentru sisteme, va declara el mai cu seamă aici, mai potrivit să flateze imaginaţia decât să lumineze raţiunea, e astăzi aproape în întregime izgonit din lucrările bune».

79 Aluzie la curiozitatea lui Ludovic al XIV-lea (cf. nota 12). Diderot compară cronica scandaloasă a oraşului cu *Doamnele galante*, a lui Brantôme, şi cu *Nuvelele* (1656) şi *Povestirile* (1659), ale lui Antoine Le Metel d'Ouville (1590?-1657?), care s-a ilustrat şi în teatru, în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

80 Charles de Fieux, cavaler de Mouhy (1701-1784), un romancier mai degrabă mediocru. Marchizul D**** e poate marchizul d'Argens (1704-1771), autor al *Memoriilor secrete ale republicii literelor* (1744), al *Literelor ebraice* (1754), *chineze* (1755), *cabalistice* (1769) etc., lucrări ale unei filosofii critice şi sceptice.

81 Jeanne-Baptiste d'Albert de Luynes (1670-1736), contesă de Verrue, celebră în prima jumătate a secolului al XVIII-lea pentru viaţa ei rafinată şi gustul pentru antichităţi, pentru obiecte de artă şi cărţi rare.

82 Termen din jargonul monden al epocii, în care epitetul *petit* făcea furori. Este vorba despre o casă («petit maison») situată de obicei într-un cartier puţin frecventat, folosită ca loc de întâlniri galante.

83 Cu acest capitol începea cel de al doilea volum al ediţiei originale.

84 A face noduri consta în a realiza, cu ajutorul unei suveici, pe un cordon din fir sau de mătase, ornamente în formă de nod. Era o distracţie feminină foarte răspândită în epocă, la fel ca şi aceea a decupajelor.

85 «Purtător de spadă», în limbajul turcilor otomani.

86 Admiraţia exagerată a femeilor pentru actori fusese deja aprig criticată de La Bruyère, în capitolul *Despre femei* (33). Actorii se

lăudau de altfel cu acest lucru, iar fudulul Orgogli, al cărui nume evocă orgoliul, i-a fost inspirat poate lui Diderot de către Michel Boyron, zis Baron (1653-1729), care a pus în scenă succesele avute de el pe lângă femei, în *L'Homme a bonnes fortunes* (1686), şi pe care La Bruyère (loc.cit.) îl numea Roscius.

87 Cavagnola nu se deosebea de biribi decât prin aceea că fiecare avea tabla sa aparte, pe când la biribi se miza pe o singură tablă mare.

88 Assézat remarcă faptul că Ricaric are câteva din trăsăturile lui La Motte (1672-1731), traducător al lui Homer (Miroufla), dar căruia îi împrumută idei exact contrare celor pe care le avea în realitate. Identificarea pare destul de hazardată. Ricaric pare a fi mai degrabă tipul academicianului, partizan fanatic al autorilor antici; cât priveşte gustul oamenilor de lume, care ţineau cu modernii, acesta este apărat de Sélim, care ne duce cu gândul la ducele de Richelieu (1696-1788), ales la Academia Franceză începând din 1720 şi membru onorific al Academiei de Inscripţii şi Belles-lettres în 1732.

89 Ediţie savantă realizată de călugării benedictini.

90 Eurisopé – Euripide; Azophe – Sofocle.

91 Filoctet, în tragedia lui Sofocle. Alindada ar fi insula Lemnos; Forfanty – Ulisse, şi Ibrahim – Neoptolem.

92 Sarbacană – denumea un tub prin care se transmitea vocea — se spunea în vechime, în sens figurat, despre un intermediar, despre o persoană interpusă.

93 Această critică a tragediei franceze l-a impresionat mult pe tânărul Lessing (1729-1781), pe atunci student la Universitatea din Leipzig: în *Dramaturgia* sa (1768), el traduce o mare parte din acest capitol, îşi arată admiraţia pe care i-o inspiră şi recunoaşte că a împrumutat din el mai multe argumente pentru rechizitoriul său împotriva sistemului dramatic francez. În ceea ce-l priveşte, creând drama burgheză, în 1757, Diderot a încercat să suplinească/palieze acele defecte de care se plânge aici.

94 Diderot se gândeşte aici, desigur, la subiectul *Fedrei*.

95 Cel care se aplica la studiul antichităţii în textele, obiectele de artă, monumente, inscripţii etc.

96 96. Cf. n.21.

97 Tot acest discurs e o parodie în maniera lui Crébillon fils.

98 Aluzie la *Tanzaï*, al lui Crébillon fils.

99 Minerva.

100 Homer.

101 Vergiliu.

102 Pindar.

103 Horaţiu.

104 Socrate.

105 Platon.

106 Anacreon.

107 Poate La Motte, care era aproape orb încă din tinereţe.

108 Voltaire.

109 Vers din *Henriada*, cântul VIII, v.260.

110 Vers din *Zaïra*, Actul V, sc.9.

111 Cearta dintre Antici şi Moderni.

112 Criticii.

113 Toţi cei care mutilează operele de artă, expurgându-le sau făcând din ele compilaţii, fragmente alese etc.

114 Scoliaştii şi comentatorii.

115 Un scamator; paharele fără picior, mici recipiente care intrau unele în altele, făceau parte din accesoriile scamatorilor.

116 Pentru curioasa omisiune a celei de-a douăzecea încercări, vezi *Postfaţa*.

117 Numele de Fricamone vine evident de la faptul că, aşa cum ne spune Brantôme, aceasta era o „fricatrice" (adică, o lesbiană), o adeptă a „friquarelle"-ei.

118 În *Primul Discurs* din *Dames galantes*, Brantôme ne dă câteva informaţii cu privire la succesele repurtate în Italia, în dauna bijuteriilor, de rivalul lor, cel numit de el «Arrière-Venus».

119 Casa de nebuni.

120 La Montmartre, loc câmpenesc, puteau fi văzuţi cai şi măgari, a căror imagine, în mintea lui Sélim, se confundă ireverenţios cu aceea a călugărilor cu glugile trase pe ochi, la ieşirea din catedrală.

121 Despre *palatine*, cf.n.63. De notat că acest pasaj oferă o interpretare asociaţionistă a visului.

122 Pere Hardouin (1646-1729), iezuit care, pe lângă lucrări de o erudiţie incontestabilă, s-a făcut faimos şi prin câteva fantezii, pre-

cum este descoperirea sa privitoare la locul unde se situează paradisul terestru, ideea că *Eneida* e opera unor călugări benedictini din evul mediu, că în cadrul Bisericii n-a avut loc nici un conciliu înainte de cel de de la Trento etc.

123 Părintele Castel, cf.n.46.

124 Faimoasa teorie a animalelor maşini, criticată, în secolul al XVIII-lea, în numele experienţei.

125 Diderot reproşează teoriei carteziene faptul că e incapabilă să explice instinctul animalelor; critica sa poate lăsa loc presupunerii că, aşa cum va face Condillac, în 1755, în lucrarea sa *Traité des animaux*, el înclina spre o explicaţie empiristă a instinctului.

126 Edmond Halley (1656-1742), astronom englez care prezisese pentru anul 1758 reapariţia cometei observate de Kepler în 1607. Circino este Newton, cf. n. Membrii familie Codindo ar putea fi cei ai familiei Cassini, astronomi din tată-n fiu.

127 Lucrare erotică a lui Nicolas Charier (1612-1692); era un dialog scris în latină, de o rafinată eleganţă, pe care autorul ei o prezenta drept versiunea latină, datorată savantului olandez Jean Meursius, a unui text spaniol al lui Luisa Sigea de Toledo. *Joannis Meursii... de arcabis amoris et Veneris* a apărut în 1658.

128 Episcop.

129 Jean Baptiste Tavernier (1605-1689) a călătorit în Orient şi a scris, în colaborare cu Samuel Chappuzeau, diverse povestiri de călătorie, mai ales *Les Six Voyages de J.B.Tavernier... en Turquie, en Perse et aux Indes* (1676).

130 Purtător de trenă (formulare, aici, ironică faţă de pretinsul autor african al cronicii lui Mangogul).

131 Arie de dans care, ca şi *Sautriots* şi *Tricotets*, nu mai era la modă în lumea bună.

132 Autor al unui *Traité du vrai mérite de l'homme* «considerat în toate timpurile şi în toate condiţiile».

133 În timp ce imamul e ministrul religiei mahomedane, ascetul musulman (*marabout*) nu e decât un om sfânt. Altfel spus, Bibicosa îi va cere unui habotnic oarecare ceea ce ar fost prea mult pentru ea să-i ceară unui capelan recunoscut ca atare.

134 Stradă de negustori din Parisul acelor vremuri.

135 Discrete: «călugăriţe care asistau la sfatul maicii superioare», cf.Littré.

136 *La vie de Marianne* (1728-1743) şi *Le Paysan parvenu* (1746), două romane de Marivaux; *Les Égarements du coeur et de l'ésprit* (1736), roman de Crébillon fils. *Les Confessions du comte de**** (1742), roman de Duclos (/-?).

137 Textele licenţioase, lăsate netraduse în unele ediţii, au fost traduse aici după ediţia J. Rustin (Gallimard, Folio, 1981, Note, pp. 360-363) : «Un bogat gentilom englez, care călătorea prin Franţa, mă luă cu el la Londra. Ah! ce mai bărbat. Mă uda de şase ori pe zi şi de tot atâtea ori pe noapte. Chestia lui, precum coada unei comete, zvârlea flăcări. La o aşa cadenţă de isprăvi, nimeni n ar fi putut rezista prea mult; aşa că, încet-încet, o lăsă mai moale, iar eu sfârşii prin a-i primi chintesenţa din vârful sculei. Îmi dărui cincizeci de mii de guinee. Acestui gentilom îi luă locul o pereche de corsari, abia întorşi de pe mare. Prieteni la cataramă, aceştia mă regulară la fel cum navigau, împreună, bătându-se să afle care se va dovedi până la urmă cel mai vârtos şi care mi-o va trage mai repede. In timp ce unul se balansa la ancoră, eu trăgeam la edec tunul celuilalt, pentru a-l pregăti de lansarea unei noi salve. Făcând un calcul modest, socot că în cele aproape opt zile am fost luată cu asalt de o sută optzeci de ori. Dar mă plictisii repede de a mai ţine nişte socoteli atât de precise, căci eroii mei nu conteneau să-şi descarce tunurile. Primii douăsprezece mii de lire ca parte din cuceririle lor. Numai că iarna se apropia de sfârşit, iar ei urmau să se întoarcă pe mare, unde poate că m-ar fi luat cu plăcere şi pe mine, dacă n-aş fi căzut la o înţelegere cu un conte german».

138 «Acesta mă duse la Viena, în Austria, patria sa, unde mă cufundai cu toată fiinţa mea într-un abis de voluptate: timp de trei luni încheiate aveam să-i fiu gazdă, ospătându-l cu ce era mai bun. Avea nişte boaşe tare zbârcite, iar varga o avea atât de lungă şi de groasă, încât nu reuşeam să i-o iau decât până pe la jumătate; şi totuşi, de-atâta găureală, borta mea sfâşiată se căscase îngrozitor. Dar, graţie unei repetate întrebuinţări, teaca sfârşi prin a primi în ea această monstruoasă sabie, iar noi născocirăm noi tehnici pentru a le veni de hac tuturor acelor oboseli pricinuite de împreunările noastre zilnice. Când mă muncea pe la spate, când, deşi călare pe scula lui, o făceam tot eu pe trăpaşul. Adesea, şi-a apropiat de gura mea scula lui ţeapănă şi băloasă, ba chiar, apropiindu-şi buzele de buzele mele mi-a dat nişte limbi pe cinste. Degeaba tăgăduia el că nu avea aplecare pentru *arriere-Venus*, mă lua uneori şi-n dos, după ce mă punea să stau cu un picior în sus şi cu altul în jos, pătrunzându-mă printre coapse, cercând să-şi deschidă o cale de-a lungul piedicilor voluptăţii. Ştia pe de rost preceptele amoroase ale lui Sanchez şi reproducea mai bine ca nimeni altul nebunaticele tablouri descrise de Aretino. După ce primi de la mine

aceste laude, îmi răsplăti complezența cu mii de florini, așa că mi-a dat mâna să mă retrag la Roma».

139 «Orașul acesta e templul lui Venus, sălașul plăcerilor. Totuși mie nu-mi plăcea deloc, căci și aici grațioasele buci erau sărbătorite mai mult decât frumoasele blănițe, lucru cu care de altfel făcui cunoștință în cea de-a treia zi de la sosirea mea în această țară. O curtezană faimoasă se oferi să mă ajute să câștig o mie de scuzi, dacă voi fi de acord să petrec o seară cu ea într-o vie. I-am acceptat propunerea; ne-am urcat într-un rădvan și am ajuns într-un loc bine cunoscut ei, unde ne-au ieșit înainte doi cavaleri îmbrăcați în roșu, care ne-au condus într-un boschet mare și stufos, unde, după ce s-au lepădat imediat de straie, ne-au făcut să vedem cele mai turbate scule care se sculaseră vreodată în cinstea noastră. Fiecare își regulă partenera; apoi jocul se continuă în patru, după care își mută locul în gură, iar după aceea între țâțe. La sfârșit, unul dintre ciocănari puse stăpânire pe rivalul meu din dos, în timp ce celălalt mă avea strașnic pe dinainte. Îi făcură la fel și tovarășei mele, și toate astea plăcut asezonate cu sărutări florentine /cu limba în gura partenerului, n.n./. Iar când învingătorii noștri puseră capăt bătăliilor, le-o luarăm la labă pentru a trezi iar pofta acestor cumsecade domni, care ne răsplătiră cu multă generozitate. In mai multe împrejurări de felul ăsta, câștigai de la ei șaizeci de mii de scuzi și de două ori pe-atât de la cei de care îmi mai făcu rost curtezana. Mi-amintesc de unul care mă vizita adesea și care se slobozea întotdeauna de două ori la rând fără să și-o scoată din mine; și de altul care ieșea ușor de tot din față, pentru a se strecura în vecinul meu din dos; iar pentru asta nu trebuia decât să-mi mișc bucile de sus în jos. E o practică destul de curioasă, dar una obișnuită printre italieni».

140 M-me de Maintenon.

141 Fără îndoială, Louis-Joseph de Vendôme (1654-1712), pe care M-me de Maintenon îl ura, și mareșalul de Catinat (1637-1712), pe care-l bănuia de jansenism.

142 Aluzie la convulsionarele de la Saint-Médard.

143 Optician mort în 1733.

144 Vers din *Ifigenia* de Racine.

145 Așa cum notează Assézat, câteva din trăsăturile lui Sulamek reamintesc de cardinalul de Fleurry (1653-1743). De origine modestă, preceptor al lui Ludovic al XV-lea în 1715, Fleurry nu a ajuns la minister decât în urma unor intrigi.

146 Adept al păcii, Fleurry va plăti Angliei, în 1738, pentru ca ea să rămână aliata Franței.

147 Aluzie la persecuțiile lui Fleurry împotriva jansenișților.

148 Aluzie la felul în care Fleurry a menajat Austria.

149 Discursul funebru al cardinalului de Fleurry a fost pronunțat, în 1743, de către Charles Frey de Neuville.

150 Prefață are aici sensul de *Preface d'honneur* — discurs preliminar sau cuvinte de cinstire și de respect pronunțate înainte de a numi pe cineva într-o demnitate.

151 Elixir folosit pentru tratarea unor afecțiuni de stomac.

152 Pentru a face pe cineva să-și revină în urma unui leșin, aceste două feluri de picături erau pe atunci niște medicamente foarte la modă și cu un gust plăcut.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ "GH. ASACHI" IAȘI

Cuprins

Prefață.....5
Capitolul I – Nașterea lui Mangogul.....13
Capitolul II – Educația lui Mangogul.....16
Capitolul III – Care poate fi privit drept primul al acestei povestiri.....19
Capitolul IV – Chemarea duhului.....22
Capitolul V – Primejdioasa ispită a lui Mangogul.....25
Capitolul VI – Prima încercare a inelului. *Alcine*.....29
Capitolul VII – A doua încercare a inelului. *Altarele*.....34
Capitolul VIII – A treia încercare a inelului. *Micul supeu*.....37
Capitolul IX – Starea Academiei de Științe din Banza.....41
Capitolul X – Mai puțin savant și mai puțin plicticos decât cel dinainte. *Urmarea ședinței academice*.....45
Capitolul XI – A patra încercare a inelului. *Ecoul*.....47
Capitolul XII – A cincea încercare a inelului. *Jocul*.....51
Capitolul XIII – A șasea încercare a inelului. *Despre Opera din Banza*.....56
Capitolul XIV – Experiențele lui Orcotome.....59
Capitolul XV – Braminii.....63
Capitolul XVI – Viziunea lui Mangogul.....67
Capitolul XVII – Botnițele.....74
Capitolul XVIII – Călătorii.....77
Capitolul XIX – Despre înfățișarea insularilor și despre găteala femeilor.....86
Capitolul XX – Cele două habotnice.....94
Capitolul XXI – Reîntoarcerea bijutierului.....99
Capitolul XXII – A șaptea încercare a inelului. *Bijuteria sufocată*.....101
Capitolul XXIII – A opta încercare a inelului. *Istericalele*.....104
Capitolul XXIV – A noua încercare a inelului. *Despre lucruri pierdute și regăsite*.....107
Capitolul XXV – Un eșantion din morala lui Mangogul.....113
Capitolul XXVI – A zecea încercare a inelului. *Cățeii blănoși*.....118
Capitolul XXVII – A unsprezecea încercare a inelului. *Pensiile*.....125
Capitolul XXVIII – A douăsprezecea încercare a inelului. *Chestiuni de drept*.....131
Capitolul XXIX – Metafizica Mirzozei. *Sufletele*.....138

Capitolul XXX – Continuarea conversației precedente 147
Capitolul XXXI – A treisprezecea încercare a inelului. *Mânza* 150
Capitolul XXXII – Poate cel mai bun și cel mai puțin citit al acestei istorii. *Visul lui Mangogul sau Călătorie pe tărâmul ipotezelor* 153
Capitolul XXXIII – A paisprezecea încercare a inelului. *Bijuteria mută* 158
Capitolul XXXIV – Avea dreptate Mangogul? 163
Capitolul XXXV – A cincisprezecea încercare a inelului. *Alphane* 168
Capitolul XXXVI – A șaisprezecea încercare a inelului. *Sclivisiții* 172
Capitolul XXXVII – A șaptesprezecea încercare a inelului. *Comedia* ... 179
Capitolul XXXVIII – Convorbire despre litere 183
Capitolul XXXIX – A optsprezecea și a nouăsprezecea încercare a inelului. *Sphéroïde cea turtită și Girgiro cea sucită. Scapă cine poate* 193
Capitolul XL – Visul Mirzozei 197
Capitolul XLI – A douăzeci și una și a douăzeci și doua încercare a inelului. *Fricamone și Callipiga* 202
Capitolul XLII – Visele 206
Capitolul XLIII – A douăzeci și treia încercare a inelului. *Fanni* 211
Capitolul XLIV – Istoria călătoriilor lui Sélim 222
Capitolul XLV – A douăzeci și patra și a douăzeci și cincea încercare a inelului. *Balul mascat și Continuarea balului mascat* 235
Capitolul XLVI – Sélim la Banza 240
Capitolul XLVII – A douăzeci și șasea încercare a inelului. *Bijuteria călătoare* 246
Capitolul XLVIII – Cydalise 252
Capitolul XLIX – A douăzeci și șaptea încercare a inelului. *Fulvia* 262
Capitolul L – Uimitoarele întâmplări din vremea domniei lui Kanoglou, bunicul lui Mangogul 268
Capitolul LI – A douăzeci și opta încercare a inelului. *Olympia* 275
Capitolul LII – A douăzeci și noua încercare a inelului. *Zuleïman și Zaïde* 281
Capitolul LIII – Amorul platonic 285
Capitolul LIV – A treizecea și ultima încercare a inelului. *Mirzoza* 293
Note 296

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România,
nr. 2511.1-171.1/ ROL, deschis la BCR, Filiala Sector 1, București.

Editura Paralela 45

Pitești, jud. Argeș, cod 110174, str. Frații Goleşti 128-130;
tel./fax: (0248)63.14.39; (0248)63.14.92; (0248)21.45.33;
e-mail: redactie@edituraparalela45.ro; comenzi@edituraparalela45.ro

București, cod 71341, Sector 1, Piața Presei Libere, nr. 1,
Casa Presei Libere, corp C2, mezanin 6-7-8;
tel./fax: (021)224.39.00; e-mail: bucuresti@edituraparalela45.ro

Brașov, jud. Brașov, cod 500222, str. Hărmanului, nr. 21, bl. 31, sc. D, et. III, ap. 14;
tel./fax: (0268)33.36.01; e-mail: ep45@deltanet.ro

Cluj-Napoca, jud. Cluj, cod 400153, str. Ion Popescu-Voiteşti 1-3, bl. D,
sc. 3, ap. 43; tel./fax: (0264)43.40.31 e-mail: depcluj@edituraparalela45.ro

Oradea, jud. Bihor, cod 410095, str. Rimanoczy Kalman 16;
tel./fax: (0259)12.79.13; (0259)13.09.06

www.edituraparalela45.ro

Tiparul executat la tipografia
Editurii Paralela 4

un
orice
ansfer
mai m
ndiţion

155.963

Tradus abia acum în limba română, primul roman al lui Diderot, *Bijuteriile indiscrete* (tipărit în 1748), se situează în acea galerie de opere licențioase, libertine sau de-a dreptul obscene de care „veacul bunului gust" (cum îl numește Mateiu I. Caragiale) nu ducea deloc lipsă. Apărută desigur fără nume de autor, această poveste erotică, învăluită în spiritul și gustul oriental al epocii, este totodată și un roman cu cheie, prin plasarea acțiunii într-un Congo de ficțiune și la curtea unui sultan, în care contemporanii lui Diderot puteau citi cu ușurință suficient de grăitoare trimiteri la Franța și la curtea lui Ludovic al XV-lea. Dar romanul este mai mult decât atât, căci, oricât ar părea de paradoxal, el anunță nașterea unui gen nou și foarte personal (edificat, în cazul de față, pe ruinele vechiului roman libertin), care va duce la marile reușite romanești ale lui Diderot de după 1760: *Călugărița*, *Nepotul lui Rameau* și *Jacques fatalistul*.

ISBN 973-697-101-5

PARALELA 45
EDITURA

LEI ~~170.000~~

5 948362 013977